

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Г. П. Табачук
О. М. Сарахман
Т. М. Бречко

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
“Центр учбової літератури”
2010

УДК 336.717.6:336(075.8)

ББК 65.262.1я73

Т 12

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-2562 від 15 квітня 2009 р.)*

Рецензенти:

Беленький П. Ю. – доктор економічних наук, професор;

Хомяк Р. Л. – кандидат економічних наук, доцент;

Колісник М. К. – кандидат економічних наук, доцент.

Табачук Г. П., Сарахман О. М., Бречко Т. М.

Т12 Фінансовий облік у банках: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 424 с.

ISBN 978-611-01-0048-9

Навчальний посібник підготовлено відповідно до навчальної програми дисципліни «Фінансовий облік у банках» для студентів спеціальності «Банківські процеси і технології». У ньому викладено теоретичні і практичні основи організації і ведення бухгалтерського обліку в банках України та відображення в обліку основних операцій банків, зокрема операцій із залученими та запозиченими коштами, кредитних операцій, операцій з фінансовими інвестиціями, в іноземній валюті, з обслуговування платіжного обороту та інших.

Матеріал викладено з урахуванням чинного законодавства і практики його застосування в Україні.

Для студентів економічних ВНЗ, аспірантів, викладачів, практичних працівників банківської та фінансової сфер.

**УДК 336.717.6:336(075.8)
ББК 65.262.1я73**

ISBN 978-611-01-0048-9

© Г. П. Табачук, О. М. Сарахман, Т. М. Бречко 2010.

© Університет банківської справи

Національного банку України, 2010.

ЗМІСТ

Вступ	8
Тема 1 Система бухгалтерського обліку в банках	11
1.1. Реформування бухгалтерського обліку і звітності в банківській системі України.....	12
1.2. Характеристика фінансового, управлінського та податкового обліку.....	14
1.3. Основні принципи бухгалтерського обліку	18
1.4. Огляд фінансових звітів банку: балансового звіту, звіту про фінансові результати. Головні елементи та облікові формули фінансових звітів.....	20
1.5. Основні положення та особливості побудови Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках	23
1.6. Організація аналітичного і синтетичного обліку в банках.....	26
1.7. Зміст і вимоги до операційної діяльності в банках.....	32
1.8. Організація бухгалтерського обліку в банках.....	34
1.9. Послідовність опрацювання облікової інформації.....	38
<i>Запитання для самоконтролю</i>	42
<i>Теми рефератів</i>	43
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	44
Тема 2 Облік грошових коштів банку	45
2.1. Облік касових операцій банку та операцій із касового обслуговування банків установами Національного банку України.....	46
2.2. Організація внутрішнього контролю за схоронністю грошових коштів.....	55
2.3. Облік коштів банку на коррахунках. Облік міжбанківських розрахунків	59
<i>Запитання для самоконтролю</i>	65
<i>Теми рефератів</i>	66
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	66
Тема 3 Облік депозитів та інших зобов'язань	67
3.1. Бухгалтерський облік залучених вкладів (депозитів) клієнтів банку.....	68
3.2. Облік кредитних і депозитних операцій у міжбанківській сфері.....	76
3.2.1. Облік міжбанківських вкладів (депозитів).....	77
3.2.2. Облік міжбанківських кредитів.....	81

3.3.	Облік операцій із цінними паперами власного боргу, емітованими банком	86
	<i>Запитання для самоконтролю</i>	89
	<i>Теми рефератів</i>	90
	<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	90
Тема 4	Інструменти безготівкових розрахунків та облік операцій за цими розрахунками.....	93
4.1.	Загальні принципи обліку коштів на вимогу суб'єктів господарювання та фізичних осіб	94
4.2.	Облік безготівкових розрахунків	99
4.3.	Облік розрахунків із використанням платіжних карток	106
	<i>Запитання для самоконтролю</i>	110
	<i>Теми рефератів</i>	111
	<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	111
Тема 5	Облік кредитних активів та позабалансових зобов'язань кредитного характеру.....	113
5.1.	Загальні принципи обліку і відображення у фінансовій звітності кредитних операцій банку.....	114
5.2.	Бухгалтерський облік забезпечення кредитних операцій	121
5.3.	Облік операцій із нарахування і сплати процентів за користування кредитами та комісійних за надання послуг кредитного характеру	126
5.4.	Особливості бухгалтерського обліку окремих кредитних операцій	128
5.4.1.	Облік операцій репо	128
5.4.2.	Бухгалтерський облік факторингових операцій	130
5.4.3.	Бухгалтерський облік операцій з урахування векселів	133
5.4.4.	Особливості бухгалтерського обліку іпотечних кредитів	134
5.5.	Бухгалтерський облік формування та використання спеціальних резервів на покриття можливих втрат за наданими кредитами	137
5.6.	Облік лізингових операцій.....	141
5.6.1.	Загальні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку лізингу (оренди).....	141

5.6.2.	Облік операцій із фінансового лізингу	142
5.6.3.	Особливості обліку оперативного лізингу.....	148
	<i>Запитання для самоконтролю</i>	150
	<i>Теми рефератів</i>	151
	<i>Завдання для самостійної роботи</i>	152
Тема 6	Облік фінансових інвестицій	153
6.1.	Загальні принципи оцінки та обліку цінних паперів у портфелях банку.....	154
6.2.	Облік цінних паперів у торговому портфелі банку	158
6.3.	Особливості обліку цінних паперів у портфелі банку на продаж	166
6.4.	Особливості обліку цінних паперів у портфелі до погашення та інвестицій в асоційовані і дочірні компанії.....	177
6.5.	Комісійні операції з цінними паперами та їх облік	184
	<i>Запитання для самоконтролю</i>	189
	<i>Теми рефератів</i>	191
	<i>Завдання для самостійної роботи</i>	191
Тема 7	Облік операцій в іноземній валюті	193
7.1.	Особливості відображення валютних статей у фінансовій звітності	194
7.2.	Необхідність переоцінки іноземної валюти. Вимоги МСБО щодо переоцінки іноземної валюти.....	201
7.3.	Особливості обліку обмінних операцій із готівковою іноземною валютою	204
7.4.	Особливості обліку операцій із дорожніми чеками	208
7.5.	Облік операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти.....	212
7.6.	Облік операцій із банківськими металами	220
	<i>Запитання для самоконтролю</i>	226
	<i>Теми рефератів</i>	227
	<i>Завдання для самостійної роботи</i>	227
Тема 8	Облік основних засобів і нематеріальних активів	229
8.1.	Критерії визнання необоротних активів. Структура відображення основних засобів і нематеріальних активів у Плані рахунків бухгалтерського обліку	230
8.2.	Облік придбання та створення основних засобів і нематеріальних активів	235

8.3.	Облік витрат на поліпшення та підтримку основних засобів і нематеріальних активів у робочому стані.....	245
8.4.	Облік необоротних активів, що утримуються для продажу.....	249
8.5.	Облік інвестиційної нерухомості.....	253
8.6.	Порядок нарахування та обліку амортизації основних засобів і нематеріальних активів.....	258
8.7.	Облік вибуття основних засобів і нематеріальних активів.....	262
8.8.	Інвентаризація основних засобів і нематеріальних активів.....	266
	<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>272</i>
	<i>Теми рефератів.....</i>	<i>273</i>
	<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	<i>273</i>
Тема 9	Облік власного капіталу.....	275
9.1.	Структура капіталу і вимоги до його відображення у фінансовій звітності.....	276
9.2.	Облік операцій із формування статутного капіталу банку.....	278
9.3.	Облік операцій із власними акціями.....	281
9.4.	Облік розрахунків з акціонерами.....	283
	<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>285</i>
	<i>Теми рефератів.....</i>	<i>286</i>
	<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	<i>286</i>
Тема 10	Облік доходів, витрат і фінансових результатів діяльності банку.....	287
10.1.	Доходи і витрати банку та правила їх визнання.....	288
10.2.	Загальні правила обліку доходів і витрат.....	296
10.3.	Загальні принципи відображення в бухгалтерському обліку доходів.....	298
10.4.	Загальні принципи відображення в бухгалтерському обліку витрат.....	302
10.5.	Порядок нарахування доходів і витрат.....	307
10.6.	Облік формування і розподілу прибутку банку.....	310
	<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>313</i>
	<i>Теми для рефератів.....</i>	<i>314</i>
	<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	<i>314</i>
Тема 11	Складання фінансових звітів.....	315
11.1.	Склад та призначення фінансової звітності банків.....	316
11.2.	Зміст приміток до фінансової звітності.....	327

11.3. Інформація про звітні сегменти, ризики та інша інформація	
у примітках до фінансової звітності	336
<i>Запитання для самоконтролю</i>	346
<i>Теми для рефератів</i>	346
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	346
<i>Список рекомендованої літератури</i>	347
<i>Глосарій</i>	349
Додатки	367
<i>Додаток А</i>	368
<i>Додаток Б</i>	410
<i>Додаток В</i>	412
<i>Додаток Г</i>	414
<i>Додаток Д</i>	421

ВСТУП

Господарська діяльність підприємств, установ, організацій дедалі більше зазнає банківського впливу, що підвищує роль банків у різних галузях економіки України. Тому сфера користувачів банківської інформації досить широка. До неї входять держава в особі Національного банку України, податкові та інші контрольні органи, безпосередньо керівництво відповідного банку, а також його інвестори та акціонери, вкладники і позичальники, банківські службовці та інші зацікавлені особи. Важливо, щоб ця інформація була вичерпна і достовірна. Отже, будуючи систему бухгалтерського обліку, слід зважити на специфічні умови діяльності банку, а також ті, що пов'язані з його місцем у системі ринкових відносин. Бухгалтерський облік є важливим елементом структури внутрішнього контролю, сприяє підвищенню його якості. Свою ефективність система бухгалтерського обліку підтверджує за умов прибутковості, високорентабельної діяльності банку як суб'єкта господарювання.

Банки, як і всі інші суб'єкти господарювання, зобов'язані вести фінансовий бухгалтерський облік та складати фінансову звітність відповідно до чинного законодавства.

Фінансові звіти розкривають інформацію про фінансовий стан банку та результати його діяльності. Така інформація надається зовнішнім і внутрішнім користувачам шляхом оприлюднення у відкри-

тій пресі загальних фінансових звітів, правила складання, форми, зміст і порядок публікації яких регулює Національний банк України.

Управлінський облік суттєво відрізняється від фінансового. Головна відмінність полягає в тому, що фінансовий облік призначений перш за все для зовнішніх користувачів інформації (акціонерів, інвесторів, кредиторів, органів банківського нагляду тощо), а управлінський облік є конфіденційною (закритою) інформацією, яка враховує особливості роботи конкретного банку, а також вимоги менеджерів, і використовується ними для прийняття управлінських рішень. Кожний банк самостійно вирішує питання про доцільність упровадження управлінського обліку.

Отже, роль фінансового обліку полягає в забезпеченні користувачів інформацією через надання фінансової звітності за правилами, що встановлені законодавчо та є обов'язковими для дотримання всіма установами банків України.

Неодмінною складовою професійних економічних знань студентів є наукове розуміння проблем банківської системи, правил організації фінансового обліку та звітності в банках. Тому важливе місце в підготовці бакалаврів і спеціалістів з економіки та підприємництва відводиться навчальній дисципліні «Фінансовий облік у банках».

Метою вивчення дисципліни є формування знань з фінансового обліку та звітності в банках, набуття вмінь та навичок з підготовки й використання облікової інформації для аналітичної діяльності та обґрунтування управлінських рішень у банківському бізнесі.

Завдання дисципліни визначається вимогами до професійної підготовки фахівців з економіки за спеціалізацією «Банківські процеси і технології» і включає вивчення організації фінансового обліку в банку; оволодіння методами обліку активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат банку; визначення впливу банківських операцій на зміни у фінансовому стані банку та результатах його фінансової діяльності.

Посібник містить основні теоретичні положення з вивчення кожної теми, питання для самоконтролю, рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів, список рекомендованої літератури.

Зміст дисципліни розкривається в 11 темах:

1. Система бухгалтерського обліку в банках
2. Облік грошових коштів банку
3. Облік депозитів та інших зобов'язань

4. Інструменти безготівкових розрахунків та облік операцій за цими розрахунками
5. Облік кредитних активів та позабалансових зобов'язань кредитного характеру
6. Облік фінансових інвестицій
7. Облік операцій в іноземній валюті
8. Облік основних засобів і нематеріальних активів
9. Облік власного капіталу
10. Облік доходів витрат і фінансового результату діяльності банку
11. Складання фінансових звітів.

Дисципліна «Фінансовий облік у банках» є однією з провідних у процесі підготовки бакалаврів зі спеціальності «Банківські процеси і технології».

Питання дисципліни включаються в комплексний екзамен із фахових дисциплін при проведенні Державної атестації.

Тема 1

**СИСТЕМА
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
В БАНКАХ**

1.1. РЕФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

З 1 січня 1998 року банківські установи України працюють за реформованою системою обліку. Основна мета реформування обліку – зміна підходів до формування звітності, тобто відображення у звітних формах показників за реальним станом активів, зобов'язань, капіталу банку. Такий підхід передбачає запровадження в методику обліку всіх банківських операцій основоположних принципів Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Реформування бухгалтерського обліку в банках можна згрупувати в кілька етапів.

Перший етап – підготовчий (1995 р. – II кв. 1997 р.)

Основна мета – розробка концепції та послідовності проведення реформи. На цьому етапі вирішувались такі найважливіші завдання:

- ▶ концепція і структура плану рахунків та загальної фінансової звітності. Основна увага була спрямована на відображення банківських ризиків, ліквідності та аналіз джерел рентабельності;
- ▶ розробка нової структури, номерів рахунків і параметрів аналітичного обліку, які дозволяють використовувати додаткову систему для відстеження небухгалтерської інформації.

Другий етап (II–III кв. 1997 р.)

Основна мета – підготовка методичних вказівок щодо застосування бухгалтерських рахунків, здійснення бухгалтерських процедур, підготовки форм фінансової звітності згідно з новим планом рахунків та відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і звітності; аналізу інформаційних потоків для розробки грошово-кредитної статистики і статистики платіжного балансу; визначення вимог до комерційних банків щодо складання звітності за грошово-кредитною статистикою, статистикою платіжного балансу, фінансовою звітністю.

Третій етап (IV кв. 1997 р.)

Основна мета – апробація підготовлених документів у пілотних банках, усунення виявлених недосконалих рішень і внесення необхідних корективів. Перевірка готовності комп'ютерних мереж банків до обробки інформації.

Четвертий етап (з 1 січня 1998 р.)

Основна мета – запровадження нового плану рахунків та форм загальної фінансової звітності в усіх банках України.

Реформування бухгалтерського обліку і звітності в банківській системі охоплювало кілька блоків питань, а саме:

1. Зміна норм обліку фінансових інструментів, що забезпечило формування нових форм звітності.
2. Зміна Плану рахунків бухгалтерського обліку та підходів до його формування.
3. Принципово нова організація аналітичного обліку банку, завдяки чому з'явилася можливість отримувати необхідну статистичну інформацію.
4. Відокремлення від фінансового та створення нових форм обліку – управлінського та податкового.
5. Перехід на прогресивну форму організації збирання економічної інформації – за економічними показниками.
6. Зміна руху потоків інформації – збирання інформації від банку – юридичної особи, а не від філій.
7. Технічне забезпечення названих проектів за одночасної зміни всіх підсистем обслуговування бухгалтерського обліку, звітності, платежів та засобів захисту. А також адаптації цих підсистем до експлуатації в реальних умовах за великих обсягів інформації. Зміни, які відбулися в процесі реформування, суттєво вплинули на організацію і ведення бухгалтерського обліку в банках. Урешті

було сформовано цілісну систему обліку через механізми тісного взаємозв'язку між її складовими підсистемами – фінансового обліку, управлінського обліку та податкового. Кожна підсистема функціонує в межах системи бухгалтерського обліку. Це забезпечує використання інформації, введеної одноразово в систему автоматизації банку (САБ), під час формування звітності (фінансової, управлінської, податкової).

1.2. ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО, УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ

Методологічно та організаційно бухгалтерський облік у банківських установах поділяється на фінансовий, управлінський та податковий. Кожен із зазначених видів бухгалтерського обліку має властивий йому мету, призначення, коло користувачів облікової інформації та відіграє свою специфічну роль в управлінні банківською установою (рис. 1.1).

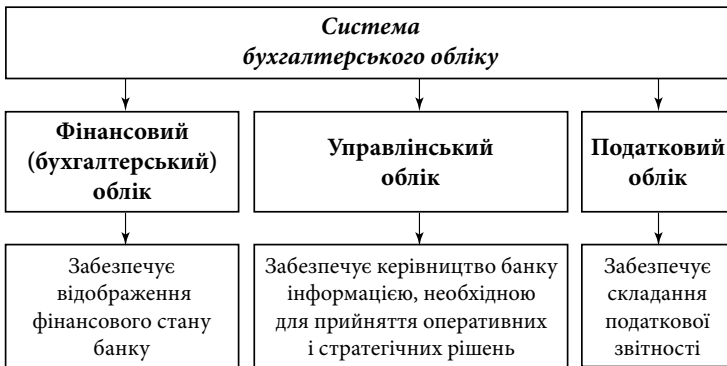

Рис. 1.1. Система бухгалтерського обліку в банках

Фінансовий облік – це сукупність правил і процедур, які забезпечують підготовку і надання фінансової інформації про господарську діяльність банку зовнішнім і внутрішнім користувачам. Він забезпечує своєчасне і повне відображення всіх банківських операцій та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань,

результати фінансової діяльності та їх зміни. На основі даних фінансового обліку складається фінансову звітність. Зміни у фінансовому обліку не впливають на податковий облік. Основним джерелом інформації фінансового обліку є фінансові звіти.

Управлінський облік визначають як сукупність правил і процедур, які забезпечують підготовку і надання інформації про діяльність банку для задоволення потреб керівництва банку та його менеджерів оперативною фінансовою і нефінансовою інформацією у визначеній ними формі для планування, оцінки, контролю і використання своїх ресурсів. Управлінський облік ведеться банком для забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності й структури управління.

Банки самостійно:

- ▶ обирають метод обліку витрат і калькулювання собівартості банківських продуктів;
- ▶ визначають зміст внутрішньої звітності;
- ▶ строки її подання на різні рівні управління.

Податковий облік ведеться з метою накопичення даних про валові доходи і валові витрати відповідно до чинного законодавства і використовується для складання податкової звітності, форма, правила, порядок і термін подання якої визначається Державною податковою адміністрацією. Зміни в податковому обліку не впливають на фінансовий облік (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика видів обліку

Ознака	Облік		
	податковий	фінансовий	управлінський
Цілі обліку	Визначення суми податків і контроль за своєчасністю їх сплати	Формування достовірної інформації про фінансовий стан банку та результати його діяльності	Підготовка оперативної інформації щодо діяльності банку в цілому та його окремих підрозділів для планування, контролю та прийняття рішень на різних рівнях управління банком

Продовження табл. 1.1

Ознака	Облік		
	податковий	фінансовий	управлінський
Головні споживачі	Податкові органи	Керівництво банку, службовці банку, фактичні і потенційні інвестори та кредитори, регулятивні органи, органи планування економіки тощо	Керівництво банку різних рівнів управління
Суб'єкт регламентації	Міністерство фінансів України	Національний банк України	Керівництво банку та його акціонери
Обмеження	Чинне податкове законодавство	Нормативні документи НБУ	Внутрішні нормативні документи банку
Використання вимірників	Єдиний грошовий вимірник	Єдиний грошовий вимірник	Різні вимірники, у тому числі якісні показники
Об'єкт аналізу	Господарська діяльність банку загалом	Господарська діяльність банку загалом	Банк у цілому, структурні підрозділи банку, банківські продукти та послуги
Форми звітності	Декларації та розрахунки	Баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, звіт про рух грошових коштів	Звіти про виконання кошторисів, звіти сегментів діяльності тощо
Періодичність складання звітів	Регулярно, як правило, кварталний інтервал наростаючим підсумком за фінансовий рік	Регулярно, щоквартально та щорічно	Змінний інтервал, оперативна інформація

Закінчення табл. 1.1

Ознака	Облік		
	податковий	фінансовий	управлінський
Спрямованість	У минуле (ретроспективна оцінка)	У минуле (ретроспективна оцінка)	У майбутнє (прогнозування) на базі попередніх подій
Відкритість даних	Більшість даних доступна податковим органам	Більшість даних доступна всім	Комерційна таємниця

Формування інформації в межах кожної підсистеми забезпечує активну взаємодію системи бухгалтерського обліку із зовнішнім і внутрішнім середовищем у процесі використання користувачами потрібної інформації. Під поширенням інформації розуміють засоби повідомлення й оприлюднення фінансових звітів. Своєчасне доведення інформації до керівників банку та учасників ринку надає їм змогу правильно оцінити стан справ у банку, а також прийняти обґрунтовані рішення щодо ділових стосунків із банком.

Основні користувачі інформації за кожним видом обліку представлені на *рис. 1.2*.

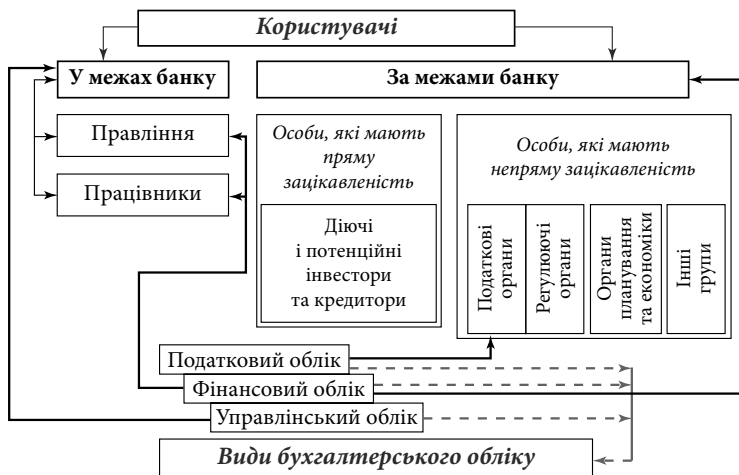

Рис. 1.2. Користувачі інформації бухгалтерського обліку в банках

До **категорії користувачів у межах банку** належать керівники і менеджери банку, які керуються обліковими даними для прийняття управлінських рішень. Керівникові та менеджерам банку інформація потрібна для оцінювання фінансового стану банку, для розроблення стратегії розвитку банківського бізнесу і прийняття поточних управлінських рішень щодо доцільності здійснення окремих банківських операцій і впровадження нових банківських продуктів.

Категорія користувачів за межами банку охоплює інвесторів (як фактичних, так і потенційних) – акціонерів або засновників банку; вкладників, клієнтів та інших кредиторів банку; урядові установи; фінансових аналітиків і громадськість. Потреби користувачів щодо фінансової інформації про діяльність банку, безумовно, не є однотипними. Спільним, що об'єднує всіх учасників ринку, є бажання отримати інформацію стосовно надійності та фінансової стабільності конкретного банку для вирішення питання, чи можна йому довіряти власні кошти. Фінансові звіти забезпечують користувачів інформацією, необхідною для прийняття виважених економічних рішень.

1.3. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Бухгалтерський облік у банках будується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, а саме:

1. *Принципи, що визначають, яка інформація підлягає обліку:*
 - ▶ **повного висвітлення** – усі банківські операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків. Фінансова звітність має містити всю інформацію про фактичні і потенційні наслідки операцій банку, яка може впливати на рішення, що приймаються на її основі;
 - ▶ **відкритість** – фінансові звіти мають бути зрозумілими і достатньо деталізованими, з метою уникнення двозначності, правдиво відображати операції банку з необхідними поясненнями в додатках до правил оцінки активів і зобов'язань. Операції мають відповідати змісту статей звітів. Звітність має бути чітко викладена і зрозуміла користувачеві.
2. *Принципи, що формують процедуру ведення бухгалтерського обліку:*
 - ▶ **автономності** – активи та зобов'язання банку мають бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього бан-

ку та інших банків (підприємств), у зв'язку з цим особисте майно та зобов'язання власників не мають відображатися у фінансовій звітності банку;

- ▶ **суттєвості** – фінансові звіти мають відображати всю суттєву інформацію, що необхідна для прийняття рішень керівниками банку або інвесторами. Інформація є суттєвою, якщо її відсутність або викривлення може вплинути на економічні рішення користувачів звітності;
- ▶ **консолідації** – складання фінансової звітності в цілому по банку з урахуванням дочірніх банків і підприємств як єдиної економічної одиниці;
- ▶ **безперервності** – оцінка активів банку здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність продовжуватиметься в неосяжному майбутньому. Якщо банк планує скоротити масштаби своєї діяльності, то це має відобразитися у фінансових звітах;
- ▶ **дати операції** – операції відображають у бухгалтерському обліку в день їх здійснення, тобто в день виникнення прав (активів) або зобов'язань (пасивів) незалежно від дати руху коштів за цими активами або зобов'язаннями;
- ▶ **окреме відображення активів і пасивів** – усі рахунки активів і пасивів оцінюються окремо і відображаються в розгорнутому вигляді. Усі рахунки є активними або пасивними, за винятком клірингових, транзитних або технічних рахунків;
- ▶ **послідовності** (прийнятність вхідного балансу) – залишки за балансовими рахунками на початок поточного звітного періоду мають відповідати залишкам на кінець попереднього звітного періоду;
- ▶ **постійності** – постійне (з року в рік) застосування банком обраної облікової політики. Зміна методів обліку можлива лише у випадках, передбачених міжнародними стандартами і національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, вона потребує додаткового обґрунтування і розкриття у фінансових звітах;
- ▶ **переваги змісту над формою** – операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їхньої сутності та економічного змісту, а не лише за їх юридичною формою.

3. *Принципи, що регламентують способи обліку в конкретних ситуаціях:*
- ▶ **оцінки** (історичної/фактичної собівартості) – активи і пасиви обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення. Активи і зобов'язання в іноземній валюті, за винятком немонетарних статей, мають бути переоцінені в разі зміни офіційного валютного курсу на звітну дату;
 - ▶ **нарахування та відповідність доходів і витрат** – для визначення фінансового результату звітного періоду потрібно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. Доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;
 - ▶ **обережності** – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, відповідно до яких активи та/або дохід не будуть завищені, а зобов'язання та/або витрати – не будуть занижені.

1.4. ОГЛЯД ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ БАНКУ: БАЛАНСОВОГО ЗВІТУ, ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ. ГОЛОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ОБЛІКОВІ ФОРМУЛИ ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ

Фінансова звітність – це сукупність компонентів бухгалтерської звітності, складених на підставі даних фінансового обліку, в яких узагальнено інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових потоків банку за звітний період.

До складу основної фінансової звітності входять:

- ▶ Балансовий звіт;
- ▶ Звіт про фінансові результати;
- ▶ Звіт про рух грошових коштів;
- ▶ Звіт про власний капітал.

Розглянемо структуру й основні формули перших двох звітів. Баланс банку призначений для надання інформації про фінансовий

стан банку на звітну дату, він відображає його активи, зобов'язання та власний капітал у грошовому вираженні на певну дату (рис. 1.3). Розуміння змісту і структури балансу та вміння його читати є початком для опанування особливостей обліку в банках.

Актив	Зобов'язання
1. Грошові кошти та еквіваленти	18. Кошти банків
2. Торгові ЦП	19. Кошти клієнтів
3. Інші ЦП за справ. вартістю через фінансовий результат	20. Боргові ЦП, емітовані банком
4. Кошти в інших банках	21. Інші залучені кошти
5. Кредити клієнтів	22, 23. Зобов'язання з податку на прибуток
6. ЦП на продаж	24. Резерви за зобов'язаннями
7. ЦП до погашення	25, 26. Інші зобов'язання
8. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	27. Субординований борг
9. Інвестиційна нерухомість	28. Зобов'язання, пов'язані з довгостроковими активами на продаж
10, 11. Активи з податку на прибуток	Капітал
12. Гудвіл	30. Статутний капітал
13. Основні засоби і нематеріальні активи	31. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
14,15. Інші активи	32. Резерви та інші фонди
17. Довгострокові активи на продаж	34. Частка меншості

Рис. 1.3. Типова структура статей балансу

Облікова формула бухгалтерського балансу фіксує взаємозв'язок, що існує між його елементами:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал} + (\text{Доходи} - \text{Витрати}). \quad (1.1)$$

Активи – це ресурси, що контролюються установою в результаті попередніх дій і з яких передбачається отримання майбутньої

економічної вигоди, яка врешті приведе до потоку грошових коштів для установи.

Зобов'язання – поточні обов'язки установи, що випливають з попередніх дій, виконання яких пов'язане з відпливом ресурсів (активів).

Капітал – залишкова частка в активах після відрахування всіх зобов'язань.

Діяльність банку оцінюється у Звіті про фінансові результати (рис. 1.4). Звіт про фінансові результати надає інформацію про доходи і витрати, а також фінансовий результат господарської діяльності банку за певний звітний період. Складання цього звіту ґрунтується на принципах нарахування та відповідності. Базовими елементами звіту є доходи і витрати.

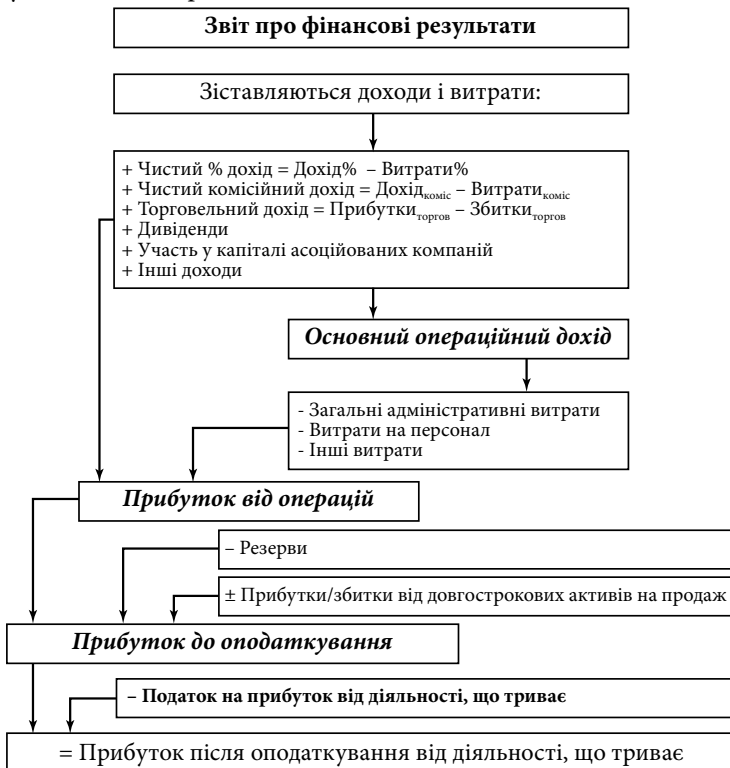

Рис. 1.4. Структура Звіту про фінансові результати

Облікова формула звіту про фінансові результати:

$$\text{Доходи} - \text{Витрати} = \text{Фінансовий результат.} \quad (1.2)$$

Доходи – це збільшення майбутніх економічних вигід протягом звітного періоду у формі припливу чи зростання активів, або зменшення зобов'язань, що приводять до збільшення власного капіталу.

Витрати – зменшення майбутніх вигід у звітному періоді у формі відпливу чи використання активів, або виникнення заборгованості, що призводять до зменшення власного капіталу.

Прибуток (чи збиток) – економічний показник діяльності банку.

Перевага доходів над витратами означає, що банк отримав прибуток. Якщо ж витрати переважають над доходами, банк зазнає збитків. Інформація про кінцевий фінансовий результат відображається в балансі в розділі «Власний капітал».

1.5. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПЛАНУ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

Предметом бухгалтерського обліку в банку є банківські операції. Для підготовки фінансових звітів використовується такий інструмент бухгалтерського обліку, як рахунок.

Рахунок – це стандартизований формат, який використовується для збору інформації про кожний елемент облікової моделі.

Одним із ключових елементів національної системи бухгалтерського обліку в банках є План рахунків бухгалтерського обліку в банках.

План рахунків – це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовуються для реєстрації банківських операцій.

Національний банк України розробив окремо План рахунків для установ НБУ та План рахунків для банків України.

Особливостями Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України є:

- ▶ мультивалютність;
- ▶ наявність класу рахунків для управлінського обліку;

- ▶ подвійний запис операцій на позабалансових рахунках;
- ▶ наявність вимог до аналітичних рахунків.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений Постановою Правління Національного банку України від 17 червня 2004 року № 280, поділяється на чотири категорії та дев'ять класів (рис. 1.5).

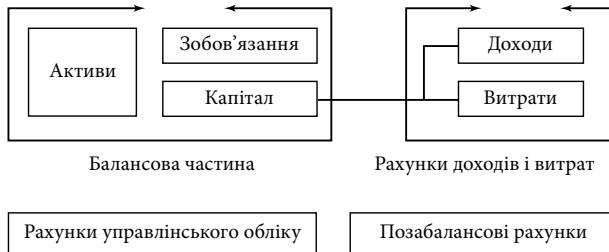

Рис. 1.5. Структура Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України

Перша категорія – «Балансові рахунки»:

Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції.

Клас 2. Операції з клієнтами.

Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання.

Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції.

Клас 5. Капітал банку.

Друга категорія – «Рахунки доходів і витрат банку»:

Клас 6. Доходи.

Клас 7. Витрати.

Третя категорія – «Рахунки управлінського обліку»:

Клас 8. Управлінський облік.

Четверта категорія – «Позабалансові рахунки»:

Клас 9. Позабалансові рахунки.

Рахунки в Плані рахунків розташовуються за принципом зростання їх номерів:

- ▶ рахунки 1-го порядку (класи) – однозначні;
- ▶ рахунки 2-го порядку (розділи) – двозначні;
- ▶ рахунки 3-го порядку (групи) – тризначні;
- ▶ рахунки 4-го порядку – чотиризначні.

Класифікація рахунків за видами подана на рис. 1.6.

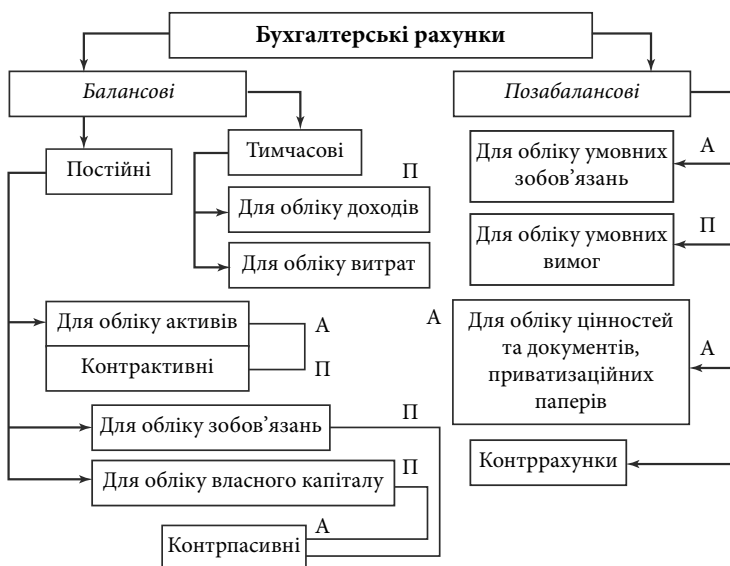

Рис. 1.6. Класифікація бухгалтерських рахунків

Перший клас Плану рахунків визначає казначейські операції та взаємовідносини між Національним банком України та іншими банками, а саме: операції з готівкою, банківськими металами, міжбанківськими кредитами та вкладами (депозитами), вкладеннями в цінні папери, що рефінансуються Національним банком України.

У **другому класі** Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України відображують операції з клієнтами (крім банків) – суб'єктами господарювання, органами загальнодержавного управління та фізичними особами. До суб'єктів господарювання належать усі юридичні особи, у тому числі неприбуткові установи й організації, а також підприємці, які проводять свою діяльність без створення юридичної особи.

За **третьім класом** Плану рахунків обліковують операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, і вкладень в асоційовані й дочірні компанії) та операції за іншими розрахунками, зокрема за господарськими операціями банку, операціями з формування та використання спеціальних резервів під цінні папери та дебіторську заборгованість, субординованим

боргом. До цього класу віднесено також клірингові та транзитні рахунки, рахунки для обліку розрахунків між установами одного банку і позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів тощо.

У **четвертому класі** відображено вкладення банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами і нематеріальними активами.

П'ятий клас призначений для обліку капіталу банку. Він включає статутний капітал, емісійні різниці, результати переоцінки, загальні резерви та фонди банку, створені за рахунок прибутку, результати попередніх років та результати звітного року, що очікують затвердження.

Доходи і витрати банку відображують на рахунках, відповідно, **шостого та сьомого класів**. У бухгалтерських записах, пов'язаних із формуванням доходів і витрат, рахунки шостого та сьомого класів кореспондують із рахунками першого – четвертого класів. Залишків на рахунках шостого та сьомого класів до валюти балансу не включають, а в кінці звітного періоду рахунки шостого та сьомого класів закривають. Фінансовий результат обліковується як результат звітного року у п'ятому класі – «Капітал».

На рахунках **восьмого класу** ведеться управлінський облік. Нормативними документами Національного банку України він не регламентується і банки самостійно визначають методику й деталізацію такого обліку. Даних восьмого класу не враховують у фінансовій та статистичній звітності банку.

У **дев'ятому класі** обліковують позабалансові операції. Позабалансові операції відображують в обліку за системою подвійного запису, що забезпечується спеціальними контррахунками.

1.6. ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІТИЧНОГО І СИНТЕТИЧНОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

Бухгалтерський облік банку забезпечує виконання таких функцій:

- ▶ запис інформації про операції банку та відображення її в агрегованому вигляді у статистичній і фінансовій звітності для аналізу й управління;
- ▶ запис детальної інформації про контрагентів кожної операції та параметри самих операцій (аналітичний облік) для

отримання звітів у різних розрізах для внутрішнього користування і надання звітів про діяльність банку контрольним органам, зокрема НБУ;

- ▶ автоматизоване ведення розрахунків та виконання бухгалтерських записів (наприклад, нарахування процентів).

Бухгалтерський облік у банках має два рівні: синтетичний та аналітичний. Банки самостійно розробляють і затверджують форми реєстрів обліку з урахуванням того, що реєстри синтетичного та аналітичного обліку повинні містити назву, період реєстрації операцій, прізвища і підписи або інші кодовані знаки, що дають змогу ідентифікувати осіб, які їх склали.

Синтетичний облік дозволяє отримувати агреговану і систематизовану бухгалтерську інформацію щодо фінансового стану банку і контролювати правильність відображення операцій у бухгалтерському обліку. Основна форма синтетичного обліку – баланс. Сальдовий баланс складається за залишками рахунків на певну дату, а обігово-сальдовий – містить як залишки, так і обороти за рахунками. Правильність складання щоденного балансу оборотів та залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активом і пасивом, а також відповідністю вихідних залишків вхідним з урахуванням оборотів за рахунками протягом операційного дня. Наявність указаних відповідностей є обов'язковою умовою початку нового операційного дня.

До інших форм синтетичного обліку належать: оборотно-сальдові відомості, перевірочні відомості, касові журнали тощо. Вони відрізняються ступенем узагальнення інформації і використовуються для звірки даних аналітичного і синтетичного обліку.

Касовий журнал складається на підставі документів із надходжень і видатків каси та включає записи про операції каси, де вказуються номери рахунків, що кореспондують із рахунками каси, номери документів, символи звітності, часткові суми операцій та підсумки за журналом.

Оборотну відомість складають на перше число кожного місяця, і вона включає вхідні залишки на початок періоду, обороти за цей період і вихідні залишки на кінець періоду. Оборотною відомість за балансовими і позабалансовими рахунками складають за рахунками четвертого порядку з проміжними підсумками за

рахунками третього і другого порядків. Оборотна відомість потрібна для накопичення дебетових і кредитових оборотів за певний період.

Щоденну детальну інформацію про здійснення банком операцій відображають в основній формі аналітичного обліку – особових рахунках, які відкривають за кожним балансовим і позабалансовим рахунком.

Особові рахунки реєструють у спеціальній книзі окремо для кожного балансового рахунку IV порядку. В ній реєструють усі особові рахунки клієнтів, а також рахунки, відкриті за внутрішньобанківськими операціями (облік майна, власного капіталу, доходів, витрат, розрахунків). При закритті рахунку в книзі проставляється дата і вказується причина. Книга зберігається в головного бухгалтера.

Особові рахунки включають такі обов'язкові реквізити:

- ▶ номер особового рахунку;
- ▶ сума вступного залишку;
- ▶ дата останнього руху за рахунком;
- ▶ дата здійснення поточної операції;
- ▶ номер документа, на підставі якого здійснюється запис;
- ▶ номер банку-кореспондента;
- ▶ номер рахунку кореспондента;
- ▶ код операції;
- ▶ код валюти;
- ▶ сума операції;
- ▶ сума обігів за дебетом і кредитом;
- ▶ сума вихідного залишку;
- ▶ реквізити банку, який веде рахунок.

Особові рахунки клієнтів складають у двох примірниках, роздруковують за встановленими стандартами і вважають вихідними документами банків (рис. 1.7). Другий примірник особового рахунку є витягом з особового рахунку і призначений для видачі клієнтові. До витягів з особових рахунків додають документи (їх копії), на підставі яких зроблено записи за кредитом рахунку.

На документах, які додають до витягів, проставляється штамп банку, який оформляє витяги з особових рахунків, а також календарний штамп дати проведення документа за особовим рахунком, якщо ця дата не збігається з датою виписки документа.

325240 КБ «Львів»									
1014 МП «Галич»									
МП «Галич»									
Рахунок 26001011009 /05/04/00 /04/10/09									
Вик. 2									
Вхідний залишок КРЕДИТ * 2388.88									
ВО МФО Рах.	Сим.	Док.	Сума	Дт	Кт	Вик.	Пач	№ з/п	ТИП
26 300142 61109100000022		0605	грн	1.50			71	1	ВК
27 300142 61106100000003		0605	грн	7.04			81	2	ВК
1 322078 25107704000019		119	грн	8.57		16	56	3	НК
3 300142 100131	40	207		704.00		35	35	4	Вд
Всього обігів	ДТ			721.11					
	КТ				0.00				
Вихідний залишок КРЕДИТ × 1667.77									

Рис. 1.7. **Форма особового рахунку за поточним рахунком клієнта банку**

За деякими рахунками аналітичний облік може вестись в операційних журналах, картках, книгах, у формі хронологічного запису операцій. Як реєстри аналітичного обліку можна використовувати примірники документів.

Кожен об'єкт аналітичного обліку характеризується набором параметрів, необхідних для побудови звітності. Усі параметри аналітичного обліку поділяють на дві групи – обов'язкові і необов'язкові (рис. 1.8).

Обов'язкові параметри ведуть відповідно до вимог Національного банку України щодо статистичної та фінансової звітності банків, вони поділяються на загальні і спеціальні. Загальні є обов'язковими для заповнення при занесенні в комп'ютерну систему нового контрагента або при відкритті аналітичного рахунку. Спеціальні обов'язкові параметри застосовують для окремих груп аналітичних рахунків залежно від їхнього економічного змісту. До спеціальних обов'язкових параметрів відносять:

- ▶ параметри нарахування процентів;
- ▶ для кредитних рахунків: вид кредиту, цільове спрямування, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення, кількість пролонгацій, категорій ризику, шифр неплатежів;
- ▶ для депозитних рахунків: дата розміщення, дата повернення коштів;

- ▶ для рахунку цінних паперів: емітент; місце емісії, вид цінних паперів, дата погашення, котирується чи не котирується на біржі;
- ▶ для рахунку доходів і видатків: входять чи ні в обчислення бази для оподаткування.

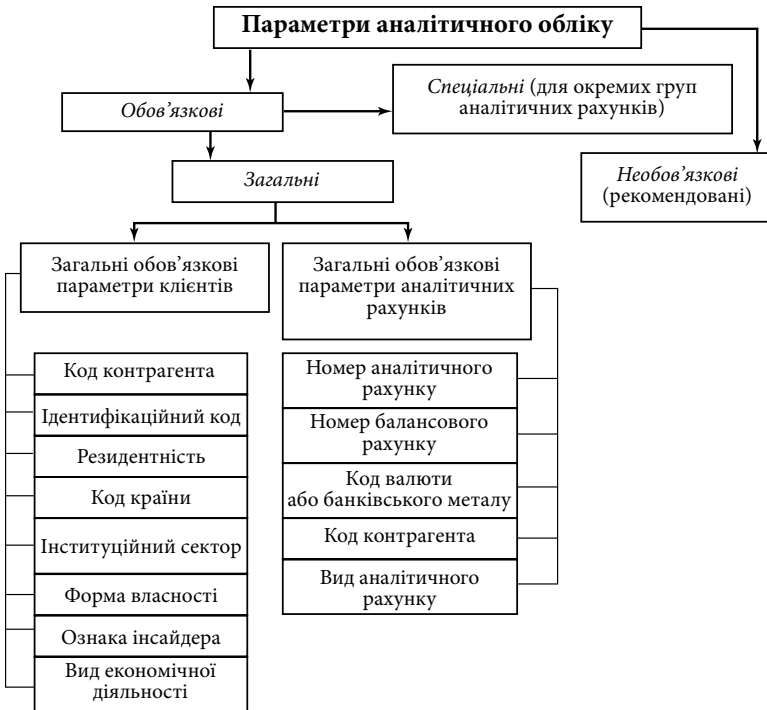

Рис. 1.8. Класифікація параметрів аналітичного обліку

Необов'язкові параметри банк визначає самостійно. Їх використовують у внутрішньому обліку для задоволення окремих нормативно-правових вимог, цілей управлінської звітності та формування звітності до інших уповноважених державних органів.

Для ведення аналітичного обліку в автоматизованому режимі з метою збереження інформації і підготовки звітності банками кожен окремий об'єкт аналітичного обліку характеризується набором па-

раметрів. Ураховуючи високий ступінь автоматизації ведення бухгалтерського обліку, передбачено низку параметрів для автоматизованого виконання завдань, наприклад, для нарахування відсотків, складання додаткових фінансових звітів за окремими видами операцій (кредитних, депозитних і т. д.).

Номер аналітичного рахунка вказує на зовнішнє подання ідентифікатора при розрахунках та в банківських документах. Номер має до 14 цифр. Перші п'ять жорстко регламентовано, інші банк формує самостійно. Усі номери рахунків аналітичного обліку формуються за схемою, вказаною на *рис. 1.9*.

Рис. 1.9. Формування номера аналітичного рахунка

Параметри контрагентів банку – це обов’язкові параметри, які деталізують інформацію про контрагентів. До них належать: код контрагента, ідентифікаційний код, резидентність, код держави, ознака інсайдера, інституційний сектор економіки, форма власності, галузь економіки, вид економічної діяльності. Визначаючи параметри контрагентів (а це набір цифр), бухгалтерський апарат банку не мусить запам’ятовувати їх значення. Для цього формується картка клієнта, де записані всі значення цифр, що входять до номера аналітичного рахунка.

Параметри документів, що є стандартизованими реквізитами документів, необхідні для проведення банками розрахункових, або касових операцій. Національним банком України визначено чотири параметри документів:

- ▶ символ касових оборотів;
- ▶ код контрагента;
- ▶ код операції;
- ▶ код країни платника.

Параметри договорів і аналітичних рахунків деталізують інформацію щодо операцій, які здійснює банк. Залежно від організації роботи в банку, його можливостей, банк самостійно вирішує, які параметри слід відносити до параметрів рахунків, а які – до параметрів договорів.

В останній робочий день місяця банки здійснюють контроль відповідності даних аналітичного і синтетичного обліку.

Методи перевірок відповідності даних синтетичного і аналітичного обліку, які банк визначає самостійно, можна поділити за такими категоріями.

1. Перевірка узгодження – здійснюється за допомогою порівняння проміжних і остаточних підсумків. Порівнюють дані, враховані в системах аналітичного і синтетичного обліку, а отже, і в різних носіях інформації (первинних облікових документах, щоденному оборотно-сальдовому балансі, оборотно-сальдових відомостях, особових рахунках).
2. Перевірка перенесення – визначається правильність перенесення даних з одного носія інформації на інший.
3. Перевірка підрахунків (обчислень) – її метою є встановити правильність суто числових розрахунків.

Суми, відображені на рахунках аналітичного обліку, мають відповідати сумам, відображеним на рахунках синтетичного обліку. За умови автоматизації банківської діяльності, зокрема обліку, перевірки відповідності даних аналітичного обліку даним синтетичного виконуються автоматизовано.

Таким чином, банк має змогу контролювати операції як за змістом, так і за формою. Крім того, дані аналітичного обліку становлять базу економічного аналізу та використовуються для складання статистичної і фінансової звітності.

1.7. ЗМІСТ І ВИМОГИ ДО ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАНКАХ

Організація операційної діяльності передбачає наявність документованих операційних процедур (правил) за всіма операціями, що їх здійснюють банки відповідно до законодавства України.

Операційні процедури (правила) щодо кожної операції мають базуватися на принципах дозволу, запису, контролю і включати такі складові:

- ▶ опис операції;
- ▶ розподіл повноважень між виконавцями операції;
- ▶ установлення відповідальності осіб, які її здійснюють;
- ▶ документування інформації за операцією;
- ▶ заходи (механізми) внутрішнього контролю за проведенням операції.

Операційна діяльність банку має бути організована таким чином, щоб забезпечити:

- ▶ розподіл обов'язків та повноважень щодо здійснення операцій;
- ▶ належне документування операцій;
- ▶ своєчасне, повне та достовірне відображення операцій у реєстрах бухгалтерського обліку;
- ▶ накопичення та надання інформації про кожну операцію з обов'язковим зазначенням усіх параметрів, що забезпечують складання звітності банку;
- ▶ захист активів банку від потенційних збитків та контроль за їх якістю;
- ▶ установлення лімітів на здійснення окремих операцій;
- ▶ визначення наявних та можливих операційних ризиків і управління ними;
- ▶ якісну систему внутрішнього контролю;
- ▶ зберігання інформації про всі операції банку;
- ▶ конфіденційність інформації про кожну операцію та її контрагентів.

Операційну діяльність банку забезпечують працівники банку, які виконують функції фронт-офісу і бек-офісу.

Фронт-офіс – це підрозділи банку або його уповноважені особи, які ініціюють та/або організовують операцію (шляхом укладення відповідних угод).

Бек-офіс – підрозділи або окремі відповідальні виконавці, які залежно від їхніх функцій забезпечують реєстрацію, перевіряння, звіряння, облік операцій та контроль за ними.

З метою раціональної організації облікової роботи в установах банку складається графік документообігу за банківськими операціями і графіки обслуговування клієнтів. **Документообіг** – це послідовне

переміщення розрахунково-грошових документів з часу їх випускання або надходження ззовні до закінчення операцій за робочий день і здання в поточний архів.

Документообіг проходження документів можна представити схемою (рис. 1.10).

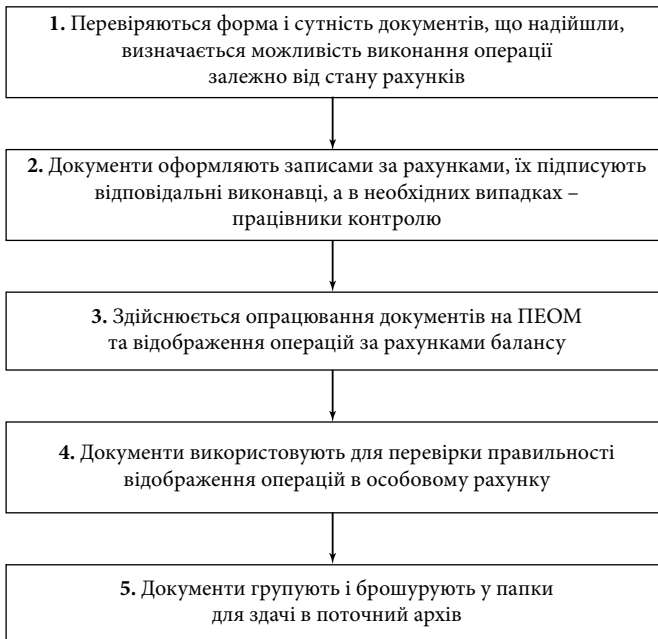

Рис. 1.10. Стадії документообігу

1.8. ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

Організація бухгалтерського обліку – це система правил, яка забезпечує процес збору, опрацювання, використання, аналізу та зберігання облікової інформації для виконання функцій банків.

Зважаючи на високу динамічність сучасного фінансового ринку, розмаїття чинників, які впливають на його стан, банк не може успішно функціонувати в конкурентному середовищі без відповідної

системи щоденного обліку всіх своїх операцій і зобов'язань та оцінки на цій підставі результатів своєї діяльності. Лише за такої умови керівництво банку постійно контролює всі аспекти його діяльності, а отже, і ризики, притаманні банківській діяльності. Система щоденного обліку, або *бухгалтерський облік*, – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність установи банку зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Мета організації бухгалтерського обліку в банках – забезпечення необхідною та достовірною інформацією зацікавлених у ній користувачів шляхом своєчасного та повного відображення в бухгалтерському обліку банківських операцій.

Усе методичне й інформаційно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в банках можна згрупувати у три групи:

- ▶ загальнодержавне (державні законодавчо-нормативні документи);
- ▶ галузеве (постанови, положення, інструкції, рекомендації НБУ);
- ▶ внутрішньобанківське (кожний банк розробляє самостійно, наприклад внутрішнє положення щодо проведення активних операцій, кредитування).

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх банківських операцій у первинних документах, збереження протягом установленого строку оброблених документів, реєстрів бухгалтерського обліку та звітності несуть керівник банку та головний бухгалтер.

Банк самостійно визначає свою облікову політику, розробляє систему і форми управлінського обліку, внутрішньої звітності і контролю операцій, визначає права працівників на підписування документів, затверджує правила документообігу і технології обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Керівник здійснює керівництво банком відповідно до законодавчих та установчих документів.

Головний бухгалтер банку забезпечує:

- ▶ дотримання єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку;
- ▶ контроль за відображенням у бухгалтерському обліку всіх операцій, які здійснює банк;
- ▶ складання і подання у встановлені строки фінансової звітності.

Система обліку в банках має забезпечити дотримання принципів бухгалтерського обліку, єдину методологічну основу, взаємозв'язок даних синтетичного і аналітичного обліку, хронологічне та систематичне відображення всіх операцій банку в реєстрах бухгалтерського обліку на підставі первинних документів, накопичення і систематизацію даних обліку в розрізі показників, необхідних для управління банком, а також складання звітності.

До питань організації бухгалтерського обліку відносять:

- ▶ вимоги до первинних облікових документів та реєстрів синтетичного і аналітичного обліку;
- ▶ план рахунків;
- ▶ облікову політику банку;
- ▶ внутрішній банківський контроль;
- ▶ складання звітності.

Система внутрішнього контролю – це сукупність процедур, що спрямовані на уникнення, виявлення і виправлення суттєвих помилок, а також забезпечення захисту і збереження активів, повноти і точності облікової документації. Ця система має бути чітко документована. Документація за процедурами внутрішнього банківського контролю повинна бути доступною для користування працівниками банку.

Внутрішній контроль – це сукупність процедур, що забезпечують дотримання положень внутрішніх і зовнішніх нормативних актів під час здійснення операцій банку та достовірність і повноту інформації. Внутрішній банківський контроль поєднує в собі бухгалтерський і адміністративний контроль.

Бухгалтерський контроль – це сукупність процедур, що дають змогу забезпечити збереження активів банку та достовірність звітності, яку складає служба бухгалтерського обліку на основі даних, отриманих від операційних підрозділів.

Внутрішній бухгалтерський контроль включає:

- ▶ попередній контроль;
- ▶ первинний (поточний);
- ▶ основний;
- ▶ додатковий;
- ▶ подальший.

Первинний контроль – це контроль, який здійснюється на етапі оформлення і перевірки документів. Первинний контроль є суцільним, тобто проводиться при виконанні відповідальним виконавцем

усіх без винятку операцій. Він передбачає застосування візуальних, логічних, арифметичних та інших прийомів контролю і покликаний запобігти помилкам під час здійснення операцій.

Додатковому контролю підлягають окремі операції, під час виконання яких існує вірогідність виникнення помилки і махінацій: видача чекових книжок; видача грошових коштів у національній та іноземній валютах; стягнення з клієнтів штрафів, операції за доходами і видатками банку; вкладні операції, операції за сумами до з'ясування та деякі інші. Додатковий контроль здійснює штатний контролюючий працівник (контролер) або головний бухгалтер (його заступник), що засвідчується його підписом на відповідних документах. Наприклад, головний бухгалтер (його заступник) підписує ордери на закриття поточних і бюджетних рахунків; ордери виправлення допущених помилок у бухгалтерському обліку; контролює операції з формування і використання статутного та інших фондів банку; валютні операції та деякі інші. Коло операцій, які підлягають додатковому контролю, визначається відповідно до нормативних документів НБУ і внутрішніх інструкцій банку.

Основним завданням подальшого контролю є виявлення недоліків поточного контролю і з'ясування причин їх виникнення. За результатами перевірок, отриманими під час наступного контролю, розробляють конкретні заходи щодо поліпшення ситуації і недопущення в подальшому таких недоліків, підвищення фахового рівня бухгалтерських працівників.

Подальший контроль здійснюється у формі тематичних перевірок і ревізій, може бути вибіркоким і суцільним. Тематичним перевіркам підлягає діяльність окремих відповідальних виконавців або окремі види обліково-операційної роботи.

Ревізія – це перевірка господарсько-фінансової діяльності установи банку, що ґрунтується на вивченні первинних документів і бухгалтерських записів. В акті ревізії окремо висвітлюється стан облікової та операційної роботи.

Адміністративний внутрішній контроль – це сукупність процедур, згідно з якими керівництво банку делегує свої повноваження та передбачає перевірку правильності фінансової операції до та після її проведення з метою забезпечення її відповідності встановленим правилам. Адміністративний внутрішній контроль дає змогу виявити ризики і жжити ефективні заходи щодо них.

Створення ефективної системи внутрішнього банківського контролю досягається шляхом оптимізації взаємовідносин та обміну інформацією між внутрішнім контролем, зовнішніми і внутрішніми аудиторами банку.

1.9. ПОСЛІДОВНІСТЬ ОПРАЦЮВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Облікова система, незалежно від розмірів банку, призначена для збору, опрацювання фінансової інформації про установу банку та періодичного звітування. Фінансові звіти складають наприкінці кожного звітного періоду, який часто також називають обліковим періодом. Для зовнішньої звітності звітним періодом є один рік (тобто від 1 січня до 31 грудня). Крім того, в межах річного облікового циклу банки складають проміжні фінансові звіти за менші періоди (квартальні, місячні).

У банках опрацювання облікової інформації здійснюється в автоматизованому режимі з використанням інформаційних комп'ютерних технологій. В обліковій системі банків застосовується меморіально-ордерна форма обліку (рис. 1.11).

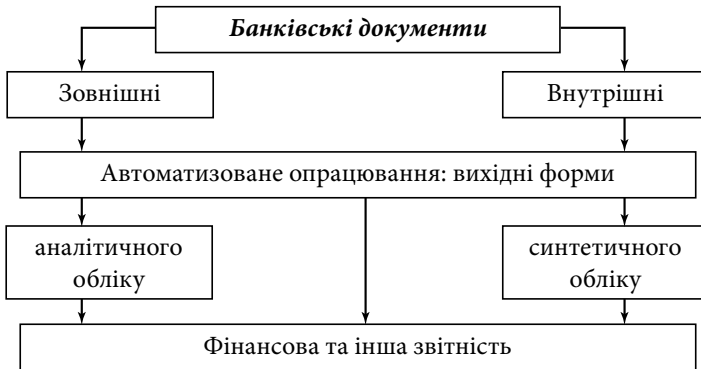

Рис. 1.11. Схема автоматизованої меморіально-ордерної форми обліку

На відміну від підприємств, банки складають баланс щоденно і день є для них найменшим обліковим періодом, в якому повторюється

ся обліковий цикл. Отже, протягом кожного звітного періоду облікова система мусить збирати та опрацювати економічну інформацію про всі операції, які проводить банк.

Збір та опрацювання облікової інформації називають циклом цього процесу, оскільки він повторюється з новими даними кожного облікового періоду. В циклі можна виділити кілька послідовних фаз, починаючи з власне господарської операції, опрацювання інформації в обліковій системі протягом облікового періоду, до кінцевої фази – складання фінансових звітів.

За комп'ютерного опрацювання облікової інформації більшість етапів облікового циклу виконується в автоматизованому режимі і їх неможливо простежити наочно. Однак для розуміння цього розглянемо їх зміст.

Опрацювати інформацію в обліковій системі дозволяє Автоматизована банківська система (АБС). Базовою підсистемою, яка обов'язково функціонує в кожному банку, є «Операційний день банку».

Основні функції цієї підсистеми:

- ▶ введення та опрацювання розрахунково-грошових документів;
- ▶ створення та ведення особових рахунків клієнтів і масивів нормативно-довідкової інформації;
- ▶ робота з картотеками;
- ▶ опрацювання особових та бухгалтерських рахунків;
- ▶ ведення аналітичного і синтетичного обліку, формування балансу та відповідних форм за кожний день (реєстрів аналітичного і синтетичного обліку) та форм фінансової звітності.

У підсистемі «Операційний день банку» опрацювання облікової інформації здійснюється за одним і тим самим обліковим циклом (рис. 1.12).

Фаза 1. Збір економічної інформації про кожну операцію

Початкова фаза циклу опрацювання інформації – це збір первинної інформації щодо кожної операції.

Фаза 2. Аналіз операцій

Аналіз операцій – це термін, що вживається для опису в термінах облікової моделі процесу вивчення її подвійного впливу на установу. Аналіз операції починається тоді, коли з'являється документ, який вказує на завершеність операції. Відповідно до характеру операції і застосування фундаментальної облікової моделі наслідки операції реєструють у системі бухгалтерського обліку.

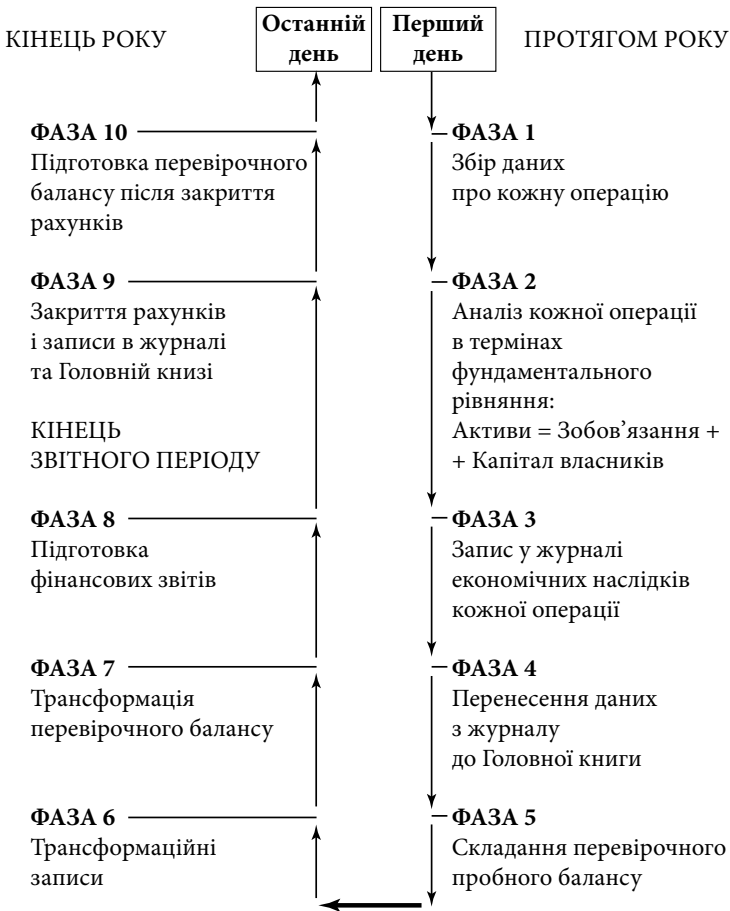

Рис. 1.12. Цикл опрацювання облікової інформації

Фаза 3. Запис операцій у журнал

Після аналізу економічні наслідки кожної операції вводяться в документа або окремого меморіального ордера в комп'ютерну систему.

Фаза 4. Перенесення даних до Головної книги

В автоматичному режимі всі операції розносяться за бухгалтерськими рахунками.

Фаза 5. Складання перевірного балансу

На підставі даних Головної книги складають перевірений баланс. Це робиться для перевірки правильності записів та для подальшого використання. Перевірочний баланс складається як робочий баланс за всією номенклатурою бухгалтерських рахунків.

Фаза 6. Трансформаційні записи

Виправлення помилкових записів, виявлених у процесі складання перевірного балансу. Виконується звірка даних аналітичного обліку (особових рахунків) з даними синтетичного обліку (обігово-сальдова відомість, відомість за залишками та ін.) Виправлення виконується шляхом здійснення зворотних записів за бухгалтерськими рахунками, тобто методом зворотного сторно на підставі виправних ордерів. Передбачено виконання коригувальних проведення, які використовують для обліку нарахованих процентних та інших доходів і нарахованих процентних та інших витрат. Списується також безнадійна заборгованість.

Фаза 7. Трансформація перевірного балансу

Після складання виправних та коригувальних проведення та їх реєстрації й відображення в Головній книзі складається трансформований перевірений баланс для контролю за правильністю коригувальних записів.

Фаза 8. Підготовка фінансових звітів.

Після складання коригувальних проведення Головна книга містить усі відповідні рахунки та їх сальдо, необхідні для складання звіту про фінансові результати, а також бухгалтерського балансу. Фінансові звіти, які складаються протягом облікового періоду (денні, місячні, квартальні), називаються проміжними.

Фаза 9. Закриття рахунків

Наприкінці річного облікового періоду виконуються заключні проведення. За допомогою заключних проведення закриваються тимчасові рахунки, до яких належать рахунки з обліку доходів і витрат і відкривається рахунок «Результат поточного року». Підсумовуються залишки за кожним бухгалтерським рахунком.

Фаза 10. Підготовка повного перевірного балансу

Ця фаза має процедурний характер. Її мета – перевірка сальдо рахунків після перенесення всіх заключних проведення до Головної книги. У комп'ютеризованій обліковій системі це може бути зроблено автоматично. Цей повний пробний баланс складають до початку

нового облікового періоду. Оскільки всі рахунки звіту про фінансові результати закриваються наприкінці облікового періоду на рахунок фінансового результату поточного року, то повний пробний баланс складається тільки з постійних рахунків (тобто рахунків активів, зобов'язань та капіталу власників). Кінцеві сальдо рахунків Головної книги після здійснення заключних проведення будуть початковими сальдо цих рахунків у новому обліковому періоді.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягають необхідність і зміст програми реформування бухгалтерського обліку в банках?
2. Назвіть нормативні акти, що регламентують питання організації бухгалтерського обліку в банку.
3. Дайте характеристику фінансового, управлінського і податкового обліку в банках.
4. Наведіть основні принципи МСБО та приклади їх застосування в обліковій практиці українських банків.
5. Які складові облікової системи банку? Чи залежать правила ведення фінансового обліку від правил ведення податкового обліку?
6. Чим регламентується порядок ведення податкового обліку?
7. Хто визначає правила ведення управлінського обліку в банку? Відповідно до яких завдань?
8. Назвіть основні статті бухгалтерського балансу банку.
9. Наведіть приклади бухгалтерських документів банків та реєстрів бухгалтерського обліку.
10. Охарактеризуйте статті активів, зобов'язань та капіталу балансу банку.
11. Охарактеризуйте статті доходів і витрат звіту про фінансові результати банку.
12. Поясніть зміст основних облікових формул фінансових звітів.
13. Порівняйте фінансові звіти банку і підприємства. У чому полягає особливість їх формування?
14. Дайте визначення Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках, поясніть його структуру.
15. Як пов'язані між собою частини Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках?
16. Поясніть особливості Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках.
17. Дайте характеристику кожному класу Плану рахунків.
18. У чому полягає мета запровадження контррахунків та їх використання в обліку операцій за принципами оцінки та обачності.

19. Номенклатура рахунків позабалансового обліку та механізм подвійного запису на позабалансових рахунках банку.
20. Особливості обліку операцій за системою подвійного запису за рахунками класу 9 «Позабалансові рахунки».
21. Назвіть дві основні функції бухгалтерського обліку.
22. Характеристика та особливості синтетичного і аналітичного обліку в банках.
23. Значення параметрів аналітичного обліку для формування фінансової і статистичної звітності.
24. Наведіть приклади обов'язкових і необов'язкових параметрів аналітичного обліку в банках.
25. Як формується номер аналітичного рахунка в банках?
26. Дайте визначення операційної діяльності банку.
27. Яким чином організовується операційна діяльність банку?
28. Охарактеризуйте роботу працівників фронт- і бек-офісу.
29. Які реквізити документів ви вважаєте обов'язковими?
30. Назвіть основні правила оформлення банківських документів.
31. Що називають документообігом?
32. Що ви знаєте про внутрішньобанківський контроль?
33. За якою схемою здійснюється опрацювання облікової інформації?
34. Поясніть зміст фаз циклу опрацювання облікової інформації.

Теми рефератів

1. Роль бухгалтерського обліку в управлінні банком, його види та призначення.
2. Соціальна роль фінансового обліку.
3. Склад і призначення основних фінансових звітів банків.
4. Документація та документообіг за банківськими операціями.
5. Види внутрішньобанківського контролю.
6. Зміст програми реформування бухгалтерського обліку і звітності в банках України.
7. Методика застосування принципу нарахування щодо обліку доходів і витрат банку.
8. План рахунків і принципи його побудови.
9. Основні об'єкти, форми та реєстри аналітичного обліку.
10. Особові рахунки, їх зміст, призначення та порядок ведення.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння організації операційної роботи в банку слід вивчити Положення про організацію операційної діяльності в банках України (Затв. постановою № 254 Правління НБУ від 18.06.2003 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Які функції виконує фронт-офіс?
2. Які функції виконує бек-офіс?

Для розуміння змісту підсистеми аналітичного обліку слід відповісти на запитання:

1. Чому нові підходи до аналітичного обліку вважають елементом програми реформування бухгалтерського обліку в банках?
2. Як формуються номери рахунків аналітичного обліку для внутрішнього плану рахунків банку?

Тема 2

ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ

2.1. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ ТА ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БАНКІВ УСТАНОВАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Грошові кошти – це найліквідніші активи, які постійно перебувають в обігу.

До них належать:

- 1) готівкові кошти в національній та іноземній валютах і дорожні чеки;
- 2) кошти на кореспондентських рахунках у Національному банку України та в інших банках.

Якщо говорити про готівкові кошти, то згідно з міжнародними стандартами в балансі банку показують загальну суму банкнот і монет, незалежно від того, в якій валюті фізично вони є в його розпорядженні на даний час. Система обліку має бути організована таким чином, щоб у будь-який момент можна було перевірити наявність грошової готівки.

Для фінансової звітності не є важливим місцезнаходження грошей, але дуже важливі при проведенні аналізу дані про наявність грошових коштів окремо (*рис. 2.1*):

- ▶ у національній валюті;
- ▶ вільно конвертованій валюті;
- ▶ неконвертованій валюті.

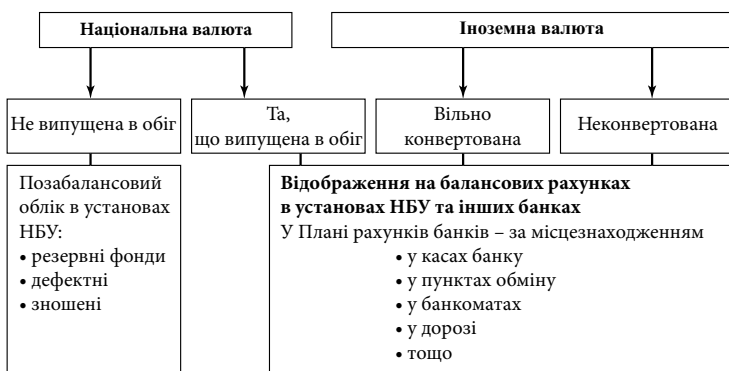

Рис. 2.1. Вимоги до обліку грошової готівки

Готівкові кошти в Плані рахунків банків обліковують на рахунках 10-го розділу «Готівкові кошти»:

100 Банкноти та монети

- 1001 А Банкноти та монети в касі банку
- 1002 А Банкноти та монети в касі відділень банку
- 1003 А Банкноти та монети в обмінних пунктах
- 1004 А Банкноти та монети в банкоматах
- 1005 А Банкноти та монети, інкасовані до перерахування
- 1007 А Банкноти та монети в дорозі

101 Дорожні чеки

- 1011 А Дорожні чеки в касі банку
- 1012 А Дорожні чеки в касі відділень банку
- 1013 А Дорожні чеки в обмінних пунктах
- 1017 А Дорожні чеки в дорозі

Призначення кожного з цих рахунків відображене в Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (№ 280 від 17 червня 2004 року), зі змінами і доповненнями.

Банки можуть вільно переводити готівкові кошти в безготівкові і навпаки. Для поповнення своєї операційної каси банки можуть купувати готівку в установах НБУ та інших банках за відповідну плату. Якщо банки мають надлишок готівки, то вони можуть передавати її іншим банкам, які мають потребу в підкріпленнях або використовують її для поповнення свого коррахунку.

Рахунки для обліку транзитних оборотів, пов'язаних з виконанням операцій при безпосередній кореспонденції з рахунками каси та операціями з підкріплення банку готівкою:

181 Дебіторська заборгованість за операціями з банками

1811 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою

191 Кредиторська заборгованість за операціями з банками

1911 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою

Підкріплення банків готівкою національної валюти територіальними управліннями Національного банку здійснюється після надходження відповідних сум з кореспондентських рахунків банків.

У бухгалтерському обліку зазначені операції відображають:

- ▶ Під час перерахування коштів за готівку територіальному управлінню
 - Дт 1811 Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою
 - Кт 1200 Коррахунок
- ▶ Отримання готівки через уповноважених осіб, інкасаторів банку чи підрозділ перевезення цінностей та інкасації коштів і оприбуткування її в операційну касу банку
 - Дт Рахунки з обліку готівкових коштів (1001, 1002)
 - Кт 1811 Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою.

Операції із здавання готівки, у тому числі не придатної для обігу, до територіального управління банк має відображати такими бухгалтерськими проведеннями:

- ▶ Після видачі коштів з операційної каси банку
 - Дт 1007 Банкноти та монети в дорозі
 - Кт Рахунки з обліку готівкових коштів (1001, 1002)
- ▶ Після надходження коштів на коррахунок банку
 - Дт 1200 Коррахунок
 - Кт 1911 Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою
- ▶ Одночасно
 - Дт 1911 Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою
 - Кт 1007 Банкноти та монети в дорозі.

Якщо операції із здавання готівки виконуються через підрозділ перевезення цінностей та інкасації коштів іншого банку, то в обліку ці операції відображають:

- ▶ Після видачі коштів з операційної каси банку
 - Дт** 1811 Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою
 - Кт** Рахунки з обліку готівкових коштів (1001, 1002)
- ▶ Після надходження на коррахунок банку коштів як оплати за готівку
 - Дт** 1200 Коррахунок
 - Кт** 1811 Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою.

Касові операції банків з клієнтами та внутрішньобанківські поділяються на такі: 1. Прибуткові касові операції; 2. Видаткові касові операції.

Приймання грошей проводиться за прихідними касовими документами (заява на переказ готівки, рахунки на сплату платежів, прибутковий касовий ордер). Уся готівка, яка надійшла до каси банку протягом операційного дня, має бути оприбуткована до операційної каси і зарахована на відповідні рахунки за балансом установи банку того самого робочого дня.

Збільшення готівкових коштів збільшує активи банку і завжди записується за дебетом рахунків, де вони обліковуються. Суми грошових коштів, що вносяться в операційну касу, записують за дебетом рахунків готівкових коштів:

Дт Рахунки готівкових коштів
Кт Різні рахунки.

Видача грошей з каси установи банку проводиться за видатковими касовими документами (за грошовими чеками, заява на видачу готівки, за видатковими касовими ордерами). Готівка, яка видається з каси установи банку, має бути списана з відповідних рахунків за балансом установи банку.

Зменшення готівкових коштів зменшує активи банку і завжди записується за кредитом рахунків, де вони обліковуються. Суми грошових коштів, що видаються з каси банку клієнтам, працівникам банку, записують за кредитом рахунків готівкових коштів:

Дт Різні рахунки
Кт Рахунки готівкових коштів.

Прихідні касові документи відображають в обліку після прийому грошей касою, а видаткові касові документи подаються в касу для

оплати тільки після відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку.

Касири ведуть щоденні записи прийнятих і виданих грошових сум у книзі обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей).

Для прикладу розглянемо рахунок 1001 «Банкноти та монети в касі банку» (табл. 2.1). На цьому рахунку відображається облік руху грошової готівки в касі банку. За дебетом проводять суми готівки в національній та іноземній валюті, що вносяться в операційну касу банку для зарахування на рахунки банку та його клієнтів; суми обмінних пошкоджених банкнот, дефектної монети, що їх було отримано від клієнтів банку; суми готівки, яку отримано з установ Національного банку України та з підвідомчих установ банку; суми готівки, яка надходить з обмінних пунктів; залишок готівки з банкоматів. Відповідно за кредитом рахунку 1001 проводять суми готівки, що видається клієнтам банку; суми готівки, що надсилається в установи НБУ та підвідомчі установи банку; суми готівки, що видається обмінним пунктам, видається під звіт, для програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) тощо.

Таблиця 2.1

**Приклади бухгалтерських проведення на рахунку 1001
«Банкноти та монети в касі банку»**

Кредит рахунків	Дебет 1001	Кредит 1001	Дебет рахунків
Номер поточного рахунку клієнта	Готівка, внесена клієнтами	Готівка, видана клієнтам за чеком	Номер поточного рахунку клієнта
1200	Підкріплення, одержане з установ НБУ	Виданий працівникам банку аванс на відрядження	3550
1005	Зарахування інкасованого виторгу	Виданий працівникам аванс на господарські витрати	3551
		Виплачена заробітна плата, премії, допомоги	3652
2630	Готівкові кошти, розміщені на короткострокових депозитах фізичних осіб	Погашена заборгованість за відрядженнями	3650

Закінчення табл. 2.1

Кредит рахунків	Дебет 1001	Кредит 1001	Дебет рахунків
2635	Готівкові кошти, розміщені на довгострокових депозитах фізичних осіб	Погашена заборгованість працівникам банку на господарські потреби	3651
1003	Залишок готівки, прийнятий з обмінного пункту	Готівка, видана для виконання операцій в обмінному пункті	1003

Облік операцій з обслуговування клієнтів програмно-технічними комплексами самообслуговування ведеться на рахунку:

1004 Банкноти та монети в банкоматах

Призначення рахунку: облік готівки в національній та іноземній валюті в програмно-технічних комплексах самообслуговування банку (філії, відділення).

За дебетом рахунку проводять суми готівки, що надійшла до програмно-технічних комплексів самообслуговування.

За кредитом рахунку проводять суми готівки, яка видається з ПТКС або повертається до операційної каси банку (філії, відділення).

Розрахунки за операціями, здійсненими через ПТКС, обліковують на рахунку:

2920 АП Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через банкомати

Призначення рахунку: облік сум за операціями, здійсненими через ПТКС із використанням платіжних карток.

За дебетом рахунку проводять суми готівкових коштів, що надані клієнту через ПТКС з урахуванням комісійних.

За кредитом рахунку проводять суми коштів, що надходять з відповідних рахунків клієнтів банків на відшкодування виданих сум та оплату послуг, що надані держателям платіжних карток через ПТКС.

Клієнти можуть як вносити, так і отримувати готівкові кошти в ПТКС за допомогою платіжних карток (рис. 2.2).

Час запуску програмно-технічного комплексу самообслуговування має збігатися з часом початку роботи банківської установи,

до складу якої входить сервер ПТКС. Конкретний час виключення ПТКС визначається регламентом роботи банківської установи або за розпорядженням адміністратора сервера ПТКС .

Програмно-технічні комплекси самообслуговування можуть виконувати цілодобову роботу в разі забезпечення необхідних умов щодо зберігання грошових цінностей, дотримання безпеки із зберігання та за наявності відповідного сертифіката.

Рис. 2.2. Порядок здійснення операцій з обслуговування клієнтів програмно-технічними комплексами самообслуговування

Розгляньте зміст кожної з трьох фаз (рис. 2.3) здійснення операцій з обслуговування клієнтів програмно-технічними комплексами самообслуговування:

- ▶ Кожний факт прийому/видання готівкових коштів держателю платіжної картки може супроводжуватися друком ордера встановленої форми.
- ▶ Процес роботи ПТКС протоколюється на вмонтованому в ньому накопичувачі у формі операційних журналів роботи.
- ▶ Сервер банківської установи, що здійснює облік операцій за усіма банкоматами, друкує витяги з особових рахунків ПТКС.

При здійсненні операцій за допомогою ПТКС установа банку – власник ПТКС устанавлює комісійні за кожну окремо здійснену операцію.

1. Включення ПТКС, установлення в ПТКС касет, що завантажені готівковими коштами

Технічний працівник ПТКС

- включає ПТКС

Касир

- одержує під звіт у завідувача каси готівкові кошти під розписку в Книзі обліку прийнятих і виданих грошей;
- завантажує касети готівковими коштами під контролем завідувача каси;
- складає супровідну відомість на завантажені касети;
- передає інкасаторові завантажені касети і ключі від ПТКС під розписку в супровідній відомості.

Виконується проведення

Дт	1007 Банкноти та монети в дорозі	xxx	
Кт	1001 Банкноти та монети в касі банку		xxx

Інкасатор

- встановлює завантажені касети в ПТКС;
- зазначає у супровідній відомості час зарядки;
- передає касирові третій примірник супровідної відомості разом з ключами від ПТКС.

Виконується проведення

Дт	1004 Банкноти та монети в банкоматах	xxx	
Кт	1007 Банкноти та монети в дорозі		xxx

2. Видача ПТКС готівкових коштів

Клієнт

- заявляє про одержання готівкових коштів

Установа банку – власника ПТКС

- встановлює розмір комісійних за операцію;
- передає інформацію банкові-емітенту про розмір заявлених для одержання через ПТКС готівкових коштів та про розмір комісійних;
- видає клієнтові через ПТКС готівкові кошти після одержання підтвердження про можливість виконання операції банком-емітентом.

Виконується проведення

Дт	2920 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими платіжними картками через банкомати	xxx	
Кт	1004 Банкноти та монети в банкоматах		xxx

- отримує суму комісійних.

Виконується проведення

Дт	2920 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими платіжними картками через банкомати	xxx	
Кт	6119 Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами		xxx

Рис. 2.3. Здійснення операцій з обслуговування клієнтів програмно-технічними комплексами самообслуговування (початок)

**3. Вилучення використаних касет із ПТКС,
виключення ПТКС**

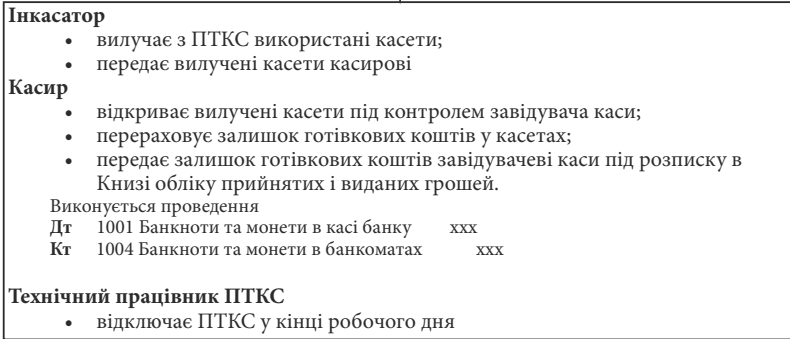

Рис. 2.3 (закінчення)

Банк може обслуговувати суб'єктів господарювання з інкасації готівки. Ці операції обліковуються на рахунку:

1005 Банкноти та монети, інкасовані до перерахування

Призначення рахунку: облік інкасованого виторгу, який підлягає зарахуванню на рахунки клієнтів. Рахунок використовується як транзитний. Залишків на рахунку на кінець операційного дня не повинно бути.

За дебетом рахунку проводять суми інкасованого виторгу, який попередньо (до перерахування готівки) зараховується на рахунки клієнтів, та суми надлишків, що встановлені під час перерахування в кореспонденції з рахунком клієнта.

За кредитом рахунку проводять суми перерахованого виторгу, який зараховується до операційної каси, та суми нестач, які встановлені під час перерахування в кореспонденції з рахунком клієнта.

Операції з інкасації готівки клієнтів банк повинен відображати в бухгалтерському обліку:

- ▶ Отримання коштів інкасаторами банку та доставки до банку

Дт	1005	Банкноти та монети, інкасовані до перерахування	
Кт	2600	Кошти на вимогу суб'єктів господарювання	
- ▶ Після перерахування виторгу

Дт		Рахунки для обліку готівкових коштів (1001, 1002)	
Кт	1005	Банкноти та монети, інкасовані до перерахування	

- ▶ У разі виявлення надлишку грошей в інкасаторських сумках
Дт Рахунки для обліку готівкових коштів (1001, 1002)
Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- ▶ У разі нестачі грошей, яка виявлена в інкасаторських сумках
Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
Кт 1005 Банкноти та монети, інкасовані до перерахування.

2.2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА СХОРОННІСТЮ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Внутрішній контроль означає такі дії та процедури, які призначені для збереження грошових коштів банку. Ефективні дії з внутрішнього контролю за грошовими коштами мають включати низку організаційних заходів.

1. Розподіл процедурних функцій:
 - ▶ повне розмежування дій при процедурах з отримання грошей від дій при виплаті грошей;
 - ▶ чітке розмежування між фізичним обігом грошових коштів та всіма фазами обігу відповідної облікової інформації;
 - ▶ необхідність чіткого контролю за надходженням готівки до каси та її залишками на кінець дня;
 - ▶ необхідність оформлення виплат тільки за допомогою попередньо пронумерованих чеків з окремим підтвердженням (дозволом) на здійснення виплат.
2. Розподіл посадових обов'язків:
 - ▶ призначення різних осіб для отримання грошових коштів та виплати грошових коштів;
 - ▶ призначення різних осіб для фізичного ведення касових операцій та їх обліку;
 - ▶ призначення одного працівника, відповідального за надання дозволу на здійснення грошових виплат, та іншого працівника, який би списував з рахунків суми за грошовими чеками;
 - ▶ надання права розпорядження грошовими коштами одній особі, а ведення обліку – іншій.
3. Контроль за схоронністю готівкових коштів проводиться:
 - ▶ наприкінці операційного дня шляхом звірки касових оборотів з даними бухгалтерського обліку (рис. 2.4);

- ▶ періодично при проведенні планових, а в разі потреби – позапланових ревізій.

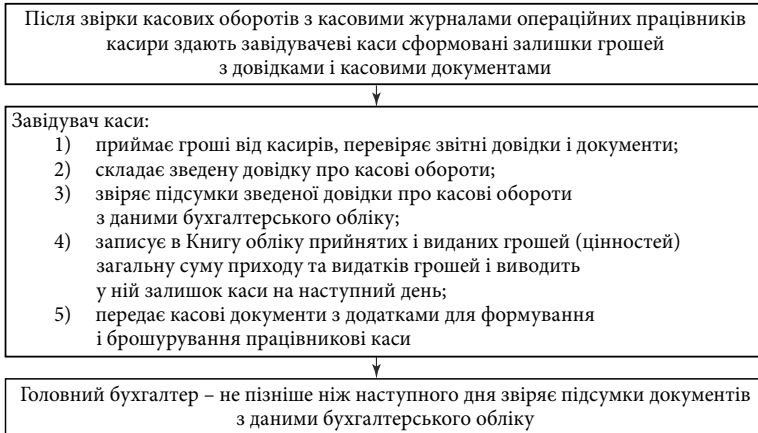

Рис. 2.4. Порядок проведення звірки касових оборотів з даними бухгалтерського обліку в кінці операційного дня

Періодично, згідно з правилами, проводиться ревізія готівки та інших цінностей, які зберігаються в грошових сховищах і касах установ банку, а також перевірка дотримання правил їх зберігання. Ревізія проводиться:

- ▶ за розпорядженням керівника установи банку не рідше ніж раз на півріччя, а також щороку станом на 1 січня нового року;
- ▶ при зміні керівника, головного бухгалтера або завідувача каси;
- ▶ при тимчасовій зміні службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей;
- ▶ в інших випадках – за розпорядженням керівників Національного банку України або органів відповідних банків (загальних зборів акціонерів, членів рад та у випадках, передбачених Законом України «Про господарські товариства» і статутами банків).

Ревізія грошових білетів, монет, інших цінностей проводиться складом осіб, яких призначає письмовим наказом керівник установи банку. Ревізія проводиться у присутності службових осіб, від-

повідальних за схоронність цінностей. Відповідальність за правильну організацію і виконання встановлених правил проведення ревізії несе керівник установи банку, який призначив ревізію.

При виявленні під час перерахування грошей надлишків або нестачі складається акт. До акта, що надсилається вищій установі банку, додають особисте пояснення касового працівника, який допустив нестачу, повідомлення керівника установи банку про вжиті заходи щодо відшкодування у винних осіб збитків, усунення причин, які породжують касові прорахунки і нестачі цінностей.

Про проведену ревізію цінностей складається акт за підписами всіх працівників, які брали участь у ревізії, і посадових осіб, відповідальних за зберігання цінностей. За виявлення недостачі або надлишку грошей і цінностей, розбіжностей в обліку або недоліків у забезпеченні зберігання цінностей копія акта надсилається вищій установі банку.

Усі проведені перевірки реєструються у книзі, в якій зазначають прізвище і посаду того, хто проводив перевірку, перевірену ним ділянку роботи, час проведення перевірки, її обсяг, результати (робиться посилання на акт або зазначається, що зауважень немає).

Керівники установ банків зобов'язані у п'ятиденний термін розглянути результати проведених ревізій та перевірок і терміново усунути виявлені недоліки, а також ужити заходів щодо організації касової роботи.

За виявлення надлишків грошей або нестач складають акт про виявлені нестачі (надлишки) під час перерахування грошей. До акта, що надсилається вищій установі банку, додають особисте пояснення касового працівника, який допустив нестачу, повідомлення керівника установи банку про вжиті заходи щодо відшкодування за рахунок винних осіб збитків, усунення причин, які породжують касові прорахунки і нестачі цінностей.

Виявлені надлишки грошей оприбутковуються на рахунок 6399 «Інші операційні доходи». Повернення зарахованих на цей рахунок сум може проводитися за клопотанням підприємств, об'єднань, організацій і установ шляхом зарахування їх на рахунки, а також окремих осіб з дозволу керівника установи банку після розгляду обставин, які підтверджують належність їм надлишків, що утворилися.

Усі недостачі грошей незалежно від суми (навіть якщо вони погашені під час виявлення) списують у видатки за касою і записують на рахунок 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку» за особистим рахунком працівника, в якого виявлено недостачу, та обліковуються на цьому рахунку до повного їх погашення. Якщо недостача грошей та інших цінностей є результатом розтрата, недбалості або розкрадання, керівник установи банку негайно повідомляє про це правоохоронні органи і до їх рішення усуває від роботи з цінностями працівника банку, в якого виявлено недостачу. До акта про виявлені недостачі (надлишки) під час перерахування грошей, що надсилається до вищої установи відповідного банку, додається спеціальне повідомлення за підписами керівника і головного бухгалтера установи банку із зазначенням у ньому місця і дати події; дати виявлення недостачі (надлишку); характеру події (розтрата, розкрадання, пограбування, підробка); суми заподіяного збитку; посади, прізвища винної особи. Це робиться, виходячи з потреби забезпечення інтересів банку і надходження коштів для відшкодування збитків.

- ▶ Якщо на момент встановлення недостачі винна в ній особа не встановлена, то суму нестачі списують на витрати банку проведенням
 - Дт 7399 Інші операційні витрати
 - Кт Рахунки для обліку грошових коштів
- ▶ Одночасно з цим сума нестачі обліковується поза балансом (до встановлення осіб, які мають відшкодувати недостачі)
 - Дт 9617 Списана у збиток заборгованість за іншими активами
 - Кт Контррахунок
- ▶ Після встановлення особи, винної в нестачі, суму нестачі відносять на цю особу бухгалтерським проведенням
 - Дт 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку
 - Кт 6399 Інші операційні доходи
- ▶ Одночасно з цим віднесені на збиток борги списують з позабалансового обліку
 - Дт Контррахунок
 - Кт 9617 Списана у збиток заборгованість за іншими активами
- ▶ Погашення заборгованості за нестачами
 - Дт Рахунки для обліку грошових коштів
 - Кт 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку.

2.3. ОБЛІК КОШТІВ БАНКУ НА КОРРАХУНКАХ. ОБЛІК МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ

Загальні вимоги щодо функціонування в Україні систем міжбанківських розрахунків та внутрішньобанківських платіжних систем, умови і порядок виконання міжбанківського переказу грошей через кореспондентські рахунки банків-резидентів у національній валюті, а також порядок резервування та відновлення функціонування системи електронних міжбанківських переказів Національного банку України визначає Інструкція про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті.

Внутрішньобанківський переказ здійснюється в порядку, визначеному правилами відповідної внутрішньобанківської платіжної системи. Банки здійснюють перекази з кореспондентських рахунків інших банків своїх клієнтів у межах залишку коштів на цих рахунках, крім випадків, коли обслуговуючий банк надає клієнтові кредит.

Визначений платіжною організацією порядок функціонування системи міжбанківських розрахунків, засоби формування і оброблення документів на переказ, що використовуються в системі, мають забезпечувати цілісність та конфіденційність інформації, своєчасне завершення щоденного оброблення платежів, високий рівень безпеки й операційної надійності системи, відновлення роботи системи в разі порушення її роботи або виникнення надзвичайних ситуацій.

Взаємовідносини в системі міжбанківських розрахунків регулюються договорами, укладеними відповідно до законодавства України.

Міжбанківські розрахунки є важливою складовою платіжного механізму держави. Безготівкові розрахунки між суб'єктами господарювання, як правило, не можуть бути завершені в межах однієї установи банку. Це головні причини виникнення міжбанківських розрахунків між установами банків, що розташовані в різних населених пунктах. Кошти банку для безготівкових розрахунків зберігаються на кореспондентських рахунках в установах Національного банку або інших банках.

Міжбанківські розрахунки – це система здійснення та регулювання грошових вимог і зобов'язань, які виникають між банками, їх філіями і клієнтами.

Міжбанківські розрахунки можуть здійснюватися у таких формах:

- ▶ через Систему електронних платежів (СЕП) НБУ;
- ▶ через власну внутрішньобанківську платіжну систему;
- ▶ через прямі кореспондентські відносини між банками.

Взаємовідносини між Національним банком України та іншими банками регулюються генеральними угодами на проведення міжбанківських розрахунків, договорами про надання інформаційно-розрахункових послуг та послуг електронної пошти в обчислювальній мережі Національного банку України.

Кореспондентські відносини – договірні відносини між кредитними установами (банками-кореспондентами), мета яких – здійснення платежів і розрахунків за дорученнями один одного на підставі кореспондентських угод з відображенням їх на кореспондентських рахунках.

Національний банк здійснює контроль за додержанням банками банківського законодавства та нормативних актів, що регламентують порядок проведення міжбанківських розрахунків. Виконані банком протягом операційного дня операції за міжбанківськими розрахунками мають бути відображені того самого дня на його кореспондентському рахунку як у балансі банку, так і в балансі територіального управління НБУ (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Облік коштів інших банків на коррахунках в НБУ

План рахунків банку	План рахунків НБУ
12 Кошти в НБУ 120 Кошти на вимогу в НБУ	32 Залучені кошти та вкладення 320 Кошти банків на вимогу
1200 А Кореспондентський рахунок банку в НБУ	3200 П Кореспондентські рахунки банків-резидентів
Призначення рахунку: облік коштів на кореспондентському рахунку банку, який відкрито в НБУ	Призначення рахунку: облік коштів банків-резидентів. Рахунки відкривають в установах НБУ згідно з міжбанківськими угодами
За дебетом рахунку проводять суми коштів, які надходять на користь банку та його клієнтів	За кредитом рахунку проводять суми, що надходять на користь банків та їх клієнтів

Продовження табл. 2.2

План рахунків банку	План рахунків НБУ
За кредитом рахунку проводять суми коштів, які списуються Національним банком України за дорученням банку – власника рахунку, за власними операціями та за операціями клієнтів, а також суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; у випадках, обумовлених договором між Національним банком України та банком	За дебетом рахунку проводять суми, що списуються Національним банком України за дорученням банку за його власними операціями та операціями його клієнтів

При здійсненні розрахунків через СЕП на балансі Національного банку України використовують рахунки двох типів:

- ▶ кореспондентський рахунок, на якому обліковують підсумкові обороти за день;
- ▶ технічний рахунок, який існує для відображення операцій по кожному документу.

Відображення операцій при здійсненні розрахунків через СЕП на балансі банку проводиться на балансовому рахунку 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України». Рахунок 1200 «Коррахунок у НБУ» відкривається на балансі тої установи банку, яка має вихід у СЕП.

Ті установи банків, які проводять розрахунки через консолідовані коррахунки головних банків у НБУ, мають відкриті коррахунки в цих головних банках і проводять міжбанківські розрахунки в межах власної платіжної системи.

Суми грошових коштів, що надходять на коррахунки для зарахування на рахунки банку та його клієнтів, записуються за дебетом коррахунків:

Дт	Коррахунок	xxx
Кт	Різні рахунки	xxx

Суми грошових коштів, що списуються з коррахунку банку, записують за кредитом:

Дт	Різні рахунки	xxx
Кт	Коррахунок	xxx

Технологія обліку міжбанківських розрахунків залежить від обраної моделі консолідованого коррахунку. Якщо банк має власну платіжну систему, міжбанківські розрахунки між установами банку в межах цієї системи обліковують на рахунках:

39 Розрахунки між філіями банку

390 Розрахунки між філіями банку

3900 АП Рахунки філій, що відкриті в банку;

3901 АП Рахунки, що відкриті для філій банку.

Рахунок 3900 «Рахунки філій, що відкриті в банку» призначений для обліку розрахунків у національній або іноземній валюті між установами банку (відкриваються на балансі філій);

- ▶ за дебетом рахунку проводять суми, які надходять на користь філії банку та клієнтів;
- ▶ за кредитом рахунку проводять суми, що списуються згідно з дорученням філії банку за її власними операціями та операціями клієнтів.

Рахунок 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку» призначений для обліку розрахунків у національній та іноземній валюті між філіями банку (відкриваються на балансі головного банку):

- ▶ за кредитом рахунку проводять суми, які надходять на користь філії банку та клієнтів;
- ▶ за дебетом рахунку проводять суми, що списуються згідно з дорученням філії банку за її власними операціями та операціями клієнтів.

Облік операцій, що здійснюються у власній системі міжбанківських розрахунків (наприклад):

1. На балансі філії:

- ▶ Надходження коштів на користь клієнтів банку у філії
 - Дт 3900 Рахунки філій, що відкриті в банку
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- ▶ Перерахування коштів за дорученням філії банку за операціями його клієнтів
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - Кт 3900 Рахунки філій, що відкриті в банку

2. На балансі головного банку:

- ▶ Надходження на коррахунок банку коштів на користь філії
 - Дт 1200 Кореспондентський рахунок банку в НБУ

- Кт 3901 Рахунки, що відкриті для філії банку
- ▶ Перерахування коштів з коррахунку підвідомчої установи банку в інший банк за її власними операціями та операціями клієнтів
 - Дт 3901 Рахунки, що відкриті для філії банку
 - Кт 1200 Кореспондентський рахунок банку в НБУ.

Кошти банків у національній та іноземній валюті можуть зберігатися не тільки на коррахунках у НБУ, а й на коррахунках в інших банках.

Прямі кореспондентські відносини – це договірні відносини між банками, метою яких є здійснення платежів і розрахунків за дорученням один одного.

Кореспондентські відносини можуть бути як односторонні, так і взаємні. Банки, які встановили між собою корвідносини, називаються банками-кореспондентами і відкривають рахунки лоро і ностро.

Рахунок лоро – рахунок, відкритий банком банкові-кореспонденту (ваш рахунок у нашому банку).

Рахунок ностро – рахунок даного банку в банку-кореспонденті (наш рахунок у вас).

Рахунок ностро одного банку є рахунком лоро для банку-кореспондента.

Встановлення між банками прямих корвідносин здійснюється для прискорення розрахунків. Ураховуючи, що на території України введено систему електронних платежів, яка дає можливість здійснювати розрахунки протягом одного робочого дня та її учасниками є всі комерційні банки, прямі корвідносини встановлюються дуже рідко. Цей вид міжбанківських розрахунків використовується при встановленні зв'язків з банками-нерезидентами.

Порядок відкриття та режим функціонування кореспондентського рахунку одного банку в іншому визначається угодою між ними. Операції на кореспондентських рахунках банків можуть виконуватись у межах наявних коштів, а за взаємною домовленістю можливий овердрафт. Вид зв'язку для передачі інформації банки-кореспонденти обирають самі. Обов'язковим при цьому є кодування інформації.

Операції на рахунку, відкритому в іншому банку (банку-нерезиденті), обліковують на рахунку ностро:

15 Кошти в інших банках

150 Кошти на вимогу в інших банках

1500 АП Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках

Призначення рахунку: облік коштів на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках; вкладів (депозитів) на вимогу в інших банках; отриманих кредитів овердрафт.

За дебетом рахунку проводять суми, що надходять на користь банку та його клієнтів.

За кредитом рахунку проводять суми, що списуються згідно з дорученням банку за власними операціями, за операціями його клієнтів; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; суми, що обумовлені договором між банком-кореспондентом та банком – власником рахунку, у тому числі отримані кредити овердрафт.

Для банку-кореспондента – це рахунок лоро, де виконуються основні записи. Вони є вирішальними для забезпечення своєчасності платежу і нарахування процентів. Якщо банком-кореспондентом є банк, який розташований в Україні, то операції за рахунком лоро обліковують на рахунку:

16 Кошти інших банків

160 Кошти на вимогу інших банків

1600 АП Кореспондентські рахунки інших банків

Призначення рахунку: облік коштів на кореспондентських рахунках, що відкриті іншим банкам; вкладів (депозитів) на вимогу, залучених від інших банків; облік кредитів овердрафт, що надані іншим банкам.

За дебетом рахунку проводять суми коштів, які списує банк на підставі розпоряджень банків – власників рахунків за власними операціями та за операціями його клієнтів; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; у випадках, обумовлених договором між банком та банком-кореспондентом; суми наданих кредитів овердрафт.

За кредитом рахунку проводять суми коштів, що надходять на користь банків-кореспондентів та їхніх клієнтів; суми непогашених кредитів овердрафт, що перераховуються на рахунки простроченої заборгованості за кредитами.

Облік операцій, що здійснюються за прямими кореспондентськими розрахунками (*приклад*):

- ▶ Отримання платежу на користь клієнта

- Дт** 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках
 - Кт** 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- ▶ Сплата банком комісійних за обслуговування кореспондентського рахунку
 - Дт** 7100 Комісійні витрати за розрахунково-касове обслуговування
 - Кт** 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках
- ▶ Банк вирішив розмістити надлишок коштів на своєму коррахунку на короткостроковий депозит
 - Дт** 1512 Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
 - Кт** 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках
- ▶ За дорученням банку-кореспондента з його коррахунку здійснено платіж на користь клієнта
 - Дт** 1600 Кореспондентські рахунки інших банків
 - Кт** 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання.

Запитання для самоконтролю

1. Який нормативно-правовий документ Національного банку України визначає основні правила обліку касових операцій банками України?
2. В яких групах рахунків у Плані рахунків обліковують готівкові кошти?
3. Назвіть рахунки, що використовуються для обліку касових операцій, їхнє призначення.
4. Назвіть види касових операцій банків України та поясніть типові проведення щодо обліку касових операцій.
5. Назвіть види прибуткових касових документів, якими оформляють операції з клієнтами банку.
6. Назвіть види видаткових касових документів, на підставі яких здійснюють операції з працівниками банку.
7. Облік операцій каси з приймання готівки.
8. Облік операцій з перевезення готівки між установами банку.
9. Облік операцій видаткових кас.
10. Облік операцій з підкріплення операційної каси банку.
11. Облік інкасації виторгу інкасаторами банків.
12. Який порядок обліку операцій з обслуговування фізичних осіб банкоматами?
13. Які дії та процедури призначені для контролю за схоронністю готівкових коштів?
14. Які ви знаєте методи проведення контролю за схоронністю готівкових коштів?

15. Через який балансовий рахунок відображається зарахування інкасового банком виторгу клієнтів?
16. Через які балансові рахунки відображують в обліку операції з підкріплення (вивезення надлишків) готівки в інші банки?
17. В яких випадках проводиться ревізію готівки та інших цінностей?
18. Назвіть випадки, в яких здійснюється обов'язкова ревізія цінностей каси. Яким документом та за підписами яких посадових осіб і працівників банку оформлюються результати проведення ревізії каси банку або сховища цінностей?
19. Дайте визначення платіжної системи. Які види платіжних систем ви знаєте?
20. Охарактеризуйте види міжбанківських розрахунків.
21. Дайте визначення понять лоро- та ностро-рахунки.
22. Як обліковують міжбанківські розрахунки через СЕП НБУ?
23. Як обліковують міжбанківські розрахунки у власній платіжній системі?
24. Як обліковують міжбанківські розрахунки при прямих корвідносинах?

Теми рефератів

1. Правила обліку касових операцій банку.
2. Облік операцій з касового обслуговування банків Національним банком України.
3. Облік операцій з касового обслуговування банками населення (приймання платежів від населення, виплата пенсій тощо).
4. Порядок перевірки готівкових коштів у касі банку на завершення операційного дня.
5. Правила проведення ревізії в касі банку. Облік нестач і надлишків.
6. Суть міжбанківських розрахунків та особливості їх обліку.
7. Організація та облік операцій при розрахунках через СЕП.
8. Облік розрахунків за прямих корвідносин.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку руху готівкових коштів слід ознайомитися з Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України (затв. Постановою № 495 Правління НБУ від 20.10.2004 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як обліковують операції вечірніх кас із приймання виторгу?
2. Як обліковують пересилання готівкових коштів між установами банку?

Тема 3

**ОБЛІК ДЕПОЗИТІВ
ТА ІНШИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ**

3.1. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЗАЛУЧЕНИХ ВКЛАДІВ (ДЕПОЗИТІВ) КЛІЄНТІВ БАНКУ

Банк формує свої ресурси з трьох джерел:

1) власні кошти, які включають капітал, внесений акціонерами або засновниками банку, фонди та загальні резерви банку і нерозподілений прибуток;

2) залучені кошти, які складаються з коштів інших банків та клієнтів, що тимчасово не використовуються, вкладів і депозитів фізичних осіб і депозитів юридичних осіб, коштів, одержаних від продажу цінних паперів власного боргу;

3) позичені кошти, одержані у формі міжбанківських кредитів.

У балансі банку залучені і позичені кошти класифікують як основні, або фінансові зобов'язання, і показують у пасиві банку (*табл. 3.1*).

В Україні до переходу на МСБО існувало розмежування між депозитами і вкладами. У зв'язку з тим, що терміни «вклад» і «депозит» передбачали визначення певного строку зберігання коштів в установах банків, поточні рахунки суб'єктів господарювання взагалі не були віднесені до депозитних.

Тепер «депозит» – це єдиний термін для означення коштів, які тимчасово залучені до банку згідно з угодою на будь-який час і від будь-якої особи.

Таблиця 3.1

**Структура відображення депозитів та інших зобов'язань
у Плані рахунків бухгалтерського обліку банку**

1 клас Казначейські та міжбанківські операції	2 клас Операції з клієнтами	3 клас Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання
<p>13 розділ «Кошти Національного банку України»</p> <p>130 Кореспондентський рахунок НБУ в банку</p> <p>131 Короткострокові кредити, що отримані від НБУ</p> <p>132 Довгострокові кредити, що отримані від НБУ</p>	<p>25 розділ «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України»</p> <p>251 Кошти Державного бюджету України</p> <p>252 Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України</p> <p>253 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України</p> <p>254 Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються з місцевих бюджетів</p> <p>255 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів АР Крим, області, міст Києва і Севастополя</p> <p>256 Кошти позабюджетних фондів</p> <p>257 Кошти державного та місцевого бюджетів для виплат</p>	<p>33 розділ «Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання»</p> <p>330 Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком</p> <p>331 Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком</p> <p>332 Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком</p> <p>333 Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком</p> <p>334 Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком</p>
<p>16 розділ «Кошти інших банків»</p> <p>160 Кошти на вимогу інших банків</p> <p>161 Строкові вклади (депозити) інших банків</p> <p>162 Кредити, що отримані від інших банків</p>	<p>26 розділ «Кошти клієнтів банку»</p> <p>260 Кошти на вимогу СГ</p> <p>261 Строкові кошти СГ</p> <p>262 Кошти на вимогу фізичних осіб</p> <p>263 Строкові кошти фізичних осіб</p> <p>264 Кошти виборчих фондів</p> <p>265 Кошти небанківських фінансових установ</p>	

Строкові депозити (короткострокові і довгострокові) – це кошти на рахунках, якими власник не може скористатися до закінчення строку дій угоди. В цих угодах банк може передбачити умови (зменшення процентної ставки) дострокового вилучення депозиту, в чому банки зовсім не зацікавлені. Дострокове вилучення депозитів може зашкодити нормальній роботі банку щодо планування ресурсної бази і обсягів активних операцій. Від клієнтів банки можуть залучати як короткострокові, так і довгострокові депозити. Строкові кошти обліковують за видами на рахунках:

261 Строкові кошти суб'єктів господарювання

- 2610 П Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
- 2611 П Кошти, отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо
- 2615 П Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання.

263 Строкові кошти фізичних осіб

- 2630 П Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб
- 2635 П Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб

Призначення рахунків: облік депозитів.

За кредитом рахунків проводять суми коштів, які розміщені на депозит.

За дебетом рахунків проводять суми повернених депозитів.

Грошові кошти на вкладні (депозитні) рахунки перераховуються суб'єктами господарювання з поточних рахунків і повертаються банками в безготівковій формі на ті ж самі поточні рахунки.

Проведення розрахункових операцій за вкладними (депозитними) рахунками суб'єктів господарювання забороняється, крім операцій, пов'язаних із реалізацією майнових прав на суму вкладу (депозиту) відповідно до укладених договорів застави та законодавства України. Грошові кошти на вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з іншого вкладного (депозитного) рахунку або поточного рахунку, і повертаються банками готівкою або в безготівковій формі на зазначений у договорі рахунок вкладника для повернення коштів або за заявою вкладника на інший його рахунок. При залученні вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча або вища від ринкової, банк має визна-

вати прибутки/збитки за рахунками неамортизованого дисконту/премії:

- 2616 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання
- 2617 П Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання
- 2636 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб
- 2637 П Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб

При залученні коштів на вклад (депозит) в обліку здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- ▶ Банк здійснює облік коштів на дату залучення на вклад (депозит)
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
 - Кт** Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів)

- ▶ Банк одразу визнає прибуток у разі залучення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
 - а) **Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на суму вкладу (депозиту)
 - Кт** Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) – на суму вкладу (депозиту)
 - б) **Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за строковими коштами – на різницю між номінальною вартістю залученого вкладу (депозиту) та його справедливою вартістю
 - Кт** Рахунок для обліку доходу від залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, – на різницю між номінальною вартістю залученого вкладу (депозиту) та його справедливою вартістю

- ▶ Банк здійснює амортизацію суми неамортизованого дисконту не рідше ніж раз на місяць з відображенням за відповідними рахунками витрат протягом строку дії депозиту
 - Дт** Рахунки для обліку процентних витрат за залученими вкладами (депозитами)
 - Кт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за строковими коштами

- ▶ Банк одразу визнає збиток у разі залучення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка вища, ніж ринкова, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проведення
 - а) **Дт** Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів – на суму вкладу (депозиту)
 - Кт** Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) – на суму вкладу (депозиту)
 - б) **Дт** Рахунок для обліку витрат від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова, – на різницю між справедливою вартістю залученого вкладу (депозиту) та його номінальною вартістю
 - Кт** Рахунки для обліку неамортизованої премії за строковими коштами – на різницю між справедливою вартістю залученого вкладу (депозиту) та його номінальною вартістю

- ▶ Банк здійснює амортизацію суми неамортизованої премії не рідше одного разу на місяць з відображенням за відповідними рахунками витрат протягом строку дії депозиту
 - Дт** Рахунки для обліку неамортизованої премії за строковими коштами
 - Кт** Рахунки для обліку процентних витрат за залученими вкладами (депозитами).

Сума вкладу (депозиту) враховується на вкладному (депозитному) рахунку до часу його повернення. У разі зміни офіційного валютного курсу банки здійснюють переоцінку сум розміщених вкладів (депозитів) в іноземних валютах та процентів, нарахованих за ними. Курсові різниці враховуються на рахунок 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» з використанням технічних рахунків 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» і 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Повернення вкладу (депозиту) у визначений договором банківського вкладу (депозиту) строк відображується в обліку:

- Дт** Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) – на суму вкладу (депозиту) з урахуванням суми процентів у разі їх капіталізації
- Кт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів.

Залучення коштів на вклад (депозит) здійснюється за процентною ставкою, що визначається договором банківського вкладу (депозиту). Банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу (депозиту) у розмірі, який установлюється в договорі банківського вкладу (депозиту).

Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу після закінчення строку, установленого договором банківського вкладу, то такий вклад переноситься на рахунок з обліку вкладів на вимогу, якщо інше не встановлено договором.

Методи нарахування процентів та визначення кількості днів, що застосовуються при розрахунку процентів на вклад (депозит), визначаються угодою між банком і вкладником. Незалежно від методу накопичення процентів загальна сума нарахованих процентів на дату закінчення строку дії вкладного (депозитного) договору не змінюється.

Згідно з методом нарахування, витрати щодо сплати процентів обліковують у поточному періоді незалежно від руху грошових коштів. Виплата процентів за вкладом (депозитом) здійснюється в терміни, що обумовлені в договорі. За періодичної сплати процентів за вкладом (депозитом) банк виплачує нараховані проценти щомісяця в терміни, визначені договором. Нараховані проценти за вкладами (депозитами) суб'єктів господарювання відповідно до умов договору банківського вкладу (депозиту) банки можуть перераховувати на їхній поточний рахунок або зараховувати на поповнення вкладу (депозиту). Відповідно до умов договору банківського вкладу (депозиту) банки можуть перераховувати фізичним особам нараховані проценти за вкладами (депозитами) на їхній поточний рахунок, для поповнення вкладу (депозиту) або видавати готівкою.

Для цілей бухгалтерського (фінансового) обліку для розрахунку нарахованих процентів банки можуть використовувати номінальну або фактичну процентну ставку.

Під час використання номінальної процентної ставки сума процентів за вкладом (депозитом) розраховується шляхом множення номіналу вкладу (депозиту) на процентну ставку, що вказана у вкладному (депозитному) договорі. За допомогою фактичної процентної ставки сума процентів визначається за певний період з урахуванням раніше сплачених процентів шляхом застосування номінальної

процентної ставки до номіналу вкладу (депозиту), збільшеного на суму раніше сплачених процентів.

Якщо розрахунок проводиться за номінальною процентною ставкою (метод рівних частин), то витрати банку в окремі періоди відобразатимуться неточно стосовно поточної вартості сумарних зобов'язань за вкладом (депозитом), які включають номінал та проценти.

Розрахунок процентних витрат за допомогою фактичної процентної ставки дає змогу розподіляти витрати відповідно до поточної вартості вкладу (депозиту) в окремі періоди і відносити фактичні витрати банку до відповідної суми зобов'язань за вкладом (депозитом), включаючи проценти за ним, у визначений час. Тому вартість ресурсів, що визначається як співвідношення процентних витрат до сумарних зобов'язань за вкладом (депозитом), буде незмінною.

Сума нарахованих процентів за номінальною процентною ставкою розраховується шляхом множення номінальної процентної ставки на номінал вкладу (депозиту) без капіталізації раніше отриманих процентів за формулою:

$$I = P \times i \times n / T, \quad (3.1)$$

де I – сума процентів за період у n днів; P – сума номіналу вкладу (депозиту); i – номінальна процентна ставка (у сотих частках); n – кількість днів; T – кількість днів у році за умовами договору.

Капіталізація процентів – це процес нарощування вкладу (депозиту) за рахунок процентів за депозитом. Подальше нарахування здійснюється на суму вкладу (депозиту) з урахуванням суми капіталізованих процентів.

Фактична процентна ставка є ставкою, за якої величина майбутніх сплачених сум дорівнює номінальній сумі вкладу (депозиту) й розраховується на основі такої формули:

$$P = \sum \frac{In}{(1+i)^n}, \quad (3.2)$$

де P – сума номіналу вкладу (депозиту); In – сума майбутнього платежу наприкінці періоду n ; i – фактична процентна ставка (у сотих частках); n – період, за який здійснюється платіж, у річному обчисленні.

Сума нарахованих процентів за вкладом (депозитом) при використанні фактичної річної процентної ставки розраховується за формулою:

$$I = S \times (\sqrt[n]{1+i} - 1), \quad (3.3)$$

де I – сума процентів за поточний період; S – нарахована сума вкладу (депозиту) наприкінці попереднього періоду, тобто номінал вкладу (депозиту) плюс проценти; i – фактична процентна ставка; n – кількість періодів, за які нараховуються проценти.

У цьому разі процентна ставка і строк вкладу (депозиту) повинні бути приведені до однієї бази (рік, квартал, місяць).

Нарахування процентів починається з дня надходження суми депозиту на депозитний рахунок. Витрати обліковують на рахунках груп:

702 А Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання

704 А Процентні витрати за операціями з фізичними особами

Нараховані проценти за коштами суб'єктів господарювання обліковуються на рахунках:

2608 П Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання

2618 П Нараховані проценти за строковими коштами суб'єктів господарювання

2628 П Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб

2638 П Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб

Призначення рахунків: облік нарахованих витрат за коштами суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Витрати обліковують у тому періоді, до якого вони відносяться.

За кредитом рахунків проводять суми нарахованих витрат до часу їх сплати.

За дебетом рахунків проводять суми нарахованих витрат при їх сплаті.

Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу після закінчення строку, установленого договором банківського вкладу, то такий вклад переноситься на рахунок з обліку вкладів на вимогу, якщо інше не встановлено договором.

На вимогу вкладника вклад (депозит) може повертатися до закінчення дії договору банківського вкладу (депозиту). В цьому разі банк здійснює перерахунок процентів за ставкою, що застосовується

за вкладками на вимогу або за іншою процентною ставкою, визначеною договором. На різницю між нарахованими раніше процентами та процентами, які підлягають сплаті за ставкою, що застосовується за вкладками на вимогу, банк зменшує свої процентні витрати.

У цьому разі, якщо протягом дії договору банківського вкладу (депозиту) або авансом проценти вкладнику не сплачувалися, в бухгалтерському обліку зменшення суми процентних витрат відображується такими бухгалтерськими проведеннями:

- ▶ На суму процентів за вкладом (депозитом) за ставкою, що застосовується до вкладів на вимогу, або за іншою ставкою, визначеною договором
 - Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за залученими вкладками (депозитами)
 - Кт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів

- ▶ На різницю між нарахованими та сплаченими процентами за зниженою ставкою
 - Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за залученими вкладками (депозитами)
 - Кт Рахунки для обліку процентних витрат за залученими вкладками (депозитами).

Якщо проценти сплачувалися вкладникові періодично протягом дії договору банківського вкладу (депозиту), то різниця між раніше сплаченими та перерахованими за ставкою, що застосовується за вкладками на вимогу, процентами повертається банку відповідно до умов цього договору, тобто сплачується вкладником або утримується банком із суми вкладу (депозиту).

3.2. ОБЛІК КРЕДИТНИХ І ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У МІЖБАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Облік депозитних і кредитних операцій у міжбанківській сфері не можна розглядати тільки як облік зобов'язань. Банки, що виходять на міжбанківські ринки, можуть виступати в ролі позичальника (депозити і кредити обліковуються на пасивних рахунках як джерело

залучених чи позичених коштів), так і в ролі власника коштів або кредитора (депозити і кредити обліковуються на активних рахунках як заборгованість за розміщеними коштами).

3.2.1. Облік міжбанківських вкладів (депозитів)

На дату укладення договору щодо розміщення або залучення коштів на міжбанківському ринку банки відображують за позабалансовими рахунками як вимоги, так і зобов'язання відповідно до укладеного договору банківського вкладу (депозиту). У цьому випадку здійснюються такі бухгалтерські проведення:

- ▶ На суму договору про розміщення вкладу (депозиту)
 - Дт 9350 Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами
 - Кт Контррахунок
- ▶ На суму договору про залучення вкладу (депозиту)
 - Дт Контррахунок
 - Кт 9360 Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами.

Облік активів та зобов'язань за позабалансовими рахунками здійснюється до часу розміщення або залучення коштів за вкладом (депозитом). Якщо розміщення або залучення вкладу (депозиту) здійснюється на дату укладення договору, то вимоги та зобов'язання за позабалансовими рахунками не відображуються.

У разі припинення дії договору банківського вкладу (депозиту) або його виконання здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- ▶ На суму договору про розміщення вкладу (депозиту)
 - Дт 9360 Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами
 - Кт Контррахунок
- ▶ На суму договору про залучення вкладу (депозиту)
 - Дт Контррахунок
 - Кт 9350 Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами.

Порядок обліку договорів банківського вкладу (депозиту) визначається банком самостійно із забезпеченням їх реєстрації та зберігання.

Депозити і кошти інших банків обліковують у 1-му класі Плану рахунків за видами (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Структура відображення строкових коштів у міжбанківській сфері в Плані рахунків бухгалтерського обліку в банках

План рахунків банку – власника депозиту	План рахунків банку, де розміщено депозит
151 Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках	161 Строкові вклади (депозити) інших банків
1510 А Депозити овернайт, що розміщені в інших банках	1610 П Депозити овернайт інших банків
1512 А Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках	1612 П Короткострокові вклади (депозити) інших банків
1513 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках	1613 П Довгострокові вклади (депозити) інших банків
1514 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені на умовах субординованого боргу	1615 П Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1516 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках	1616 КП Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1517 А Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках	1617 П Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків

Схема обліку міжбанківських депозитів представлена на рис. 3.1.

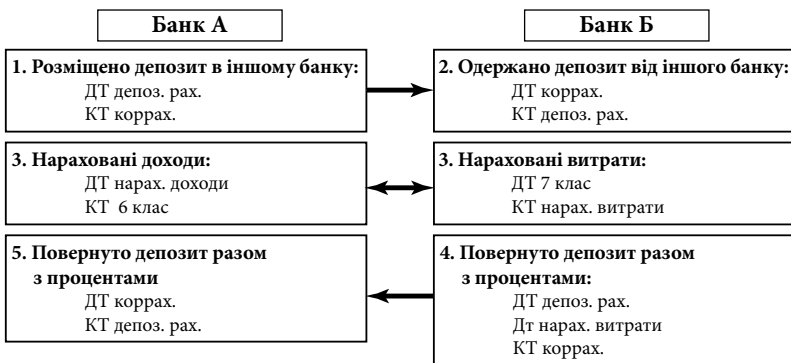

Рис. 3.1. Облік міжбанківських депозитів

Банк, який розміщує вклад (депозит) у міжбанківській сфері, відображає в бухгалтерському обліку операції:

- ▶ Розміщення вкладу (депозиту)
 - Дт** Рахунки для обліку розміщених вкладів (депозитів)
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках
- ▶ Визнання збитку в разі розміщення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
 - а) **Дт** Рахунки для обліку розміщених вкладів (депозитів)
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках
 - б) **Дт** Рахунок для обліку витрат від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, – на різницю між номінальною вартістю розміщеного вкладу (депозиту) та його справедливою вартістю
 - Кт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за розміщеними вкладами (депозитами) – на різницю між номінальною вартістю розміщеного вкладу (депозиту) та його справедливою вартістю
- ▶ Не рідше ніж раз на місяць банк здійснює амортизацію суми неамортизованого дисконту
 - Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за строковими коштами
 - Кт** Рахунки для обліку процентних доходів за розміщеними вкладами (депозитами)
- ▶ Визнання прибутку в разі розміщення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка вища, ніж ринкова
 - а) **Дт** Рахунки для обліку розміщених вкладів (депозитів)
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках
 - б) **Дт** Рахунки для обліку неамортизованої премії за розміщеними вкладами (депозитами) – на різницю між справедливою вартістю розміщеного вкладу (депозиту) та його номінальною вартістю
 - Кт** Рахунок для обліку доходу від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова, – на різницю між справедливою вартістю розміщеного вкладу (депозиту) та його номінальною вартістю
- ▶ Не рідше ніж раз на місяць банк амортизує суму неамортизованої премії за розміщеними вкладами (депозитами)
 - Дт** Рахунки для обліку процентних доходів за розміщеними вкладами (депозитами)

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за розміщеними вкладами (депозитами)

- ▶ У разі погашення розміщеного вкладу (депозиту)

Дт Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках

Кт Рахунки для обліку розміщених вкладів (депозитів).

Нарахування процентів за розміщеними вкладами (депозитами) у порядку, визначеному обліковою політикою банку, але не рідше ніж раз на місяць (за принципом відповідності), відображується в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за розміщеними вкладами (депозитами)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за розміщеними вкладами (депозитами)

Якщо банк не отримає у визначений договором строк суму розміщеного в міжбанківській сфері вкладу (депозиту), то наступного робочого дня суму розміщеного вкладу переводять на рахунок простроченої заборгованості.

- ▶ Сума розміщеного вкладу (депозиту) визнана простроченою

Дт Рахунок для обліку простроченої заборгованості за розміщеними вкладами (депозитами)

Кт Рахунки для обліку розміщених вкладів (депозитів)

- ▶ Погашення простроченої заборгованості за розміщеними в міжбанківській сфері вкладами (депозитами)

Дт Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках

Кт Рахунок для обліку простроченої заборгованості за розміщеними вкладами (депозитами).

Банк списує за рахунок спеціальних резервів заборгованість за вкладами на вимогу та розміщеними вкладами (депозитами) у разі визнання такої заборгованості безнадійною.

Банк, який залучає вклад (депозит), відображає в бухгалтерському обліку операції за загальними правилами, розглянутими для суб'єктів господарювання. Але згідно з Інструкцією з обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики (від 27.12.2007 року) банк визнає прострочену заборгованість за залученими вкладами (депозитами) на

міжбанківському ринку, якщо він не сплачений у визначений договором строк:

- ▶ Сума несплаченого у визначений договором строк залученого в міжбанківській сфері вкладу (депозиту)
 - Дт Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів)
 - Кт Рахунок для обліку простроченої заборгованості за залученими вкладами (депозитами)
- ▶ Погашення простроченої заборгованості за залученими вкладами (депозитами)
 - Дт Рахунок для обліку простроченої заборгованості за залученими вкладами (депозитами)
 - Кт Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках.

3.2.2. Облік міжбанківських кредитів

У міжбанківській сфері банки можуть одержувати кредити від Національного банку України та від інших банків.

Міжбанківські кредити, які надає банкам Національний банк України, мають структуру й обліковуються на пасивних рахунках 131 та 132 груп залежно від терміну, на який вони отримані (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Структура відображення кредитів, що отримані від НБУ, у Плані рахунків бухгалтерського обліку в банках

План рахунків банку (банк-позичальник)	
131	Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України
1310	П Кредит овернайт, що отриманий від Національного банку України шляхом рефінансування
1311	П Кошти, які отримані від Національного банку України за операціями репо
1312	П Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
1313	П Короткострокові стабілізаційні кредити, які отримані від Національного банку України
1315	П Неамортизована премія за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1316	КП Неамортизований дисконт за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

Закінчення табл. 3.3

План рахунків банку (банк-позичальник)	
1317	П Прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1318	П Нараховані витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
132	Довгострокові кредити, які отримані від Національного банку України
1322	П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України
1323	П Довгострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України
1324	П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій
1325	П Неамортизована премія за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1326	КП Неамортизований дисконт за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1327	П Прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1328	П Нараховані витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

Міжбанківські кредити можуть надаватися одним банком іншому. Тоді облік операцій здійснюється як на балансі банку-кредитора, так і банку-позичальника (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Структура відображення міжбанківських кредитів у Плані рахунків бухгалтерського обліку в банках

План рахунків банку (банк-кредитор)	План рахунків банку (банк-позичальник)
152 Кредити, що надані іншим банкам	162 Кредити, які отримані від інших банків
1520 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам	1621 П Кредити овернайт, що отримані від інших банків
1521 А Кредити овернайт, що надані іншим банкам	1622 П Кредити, що отримані від інших банків за операціями репо
1522 А Кредити, що надані іншим банкам за операціями репо	1623 П Короткострокові кредити, що отримані від інших банків

Закінчення табл. 3.4

План рахунків банку (банк-кредитор)	План рахунків банку (банк-позичальник)
1523 А Короткострокові кредити, що надані іншим банкам	1624 П Довгострокові кредити, що отримані від інших банків
1524 А Довгострокові кредити, що надані іншим банкам	1625 П Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків
1525 А Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам	1626 КП Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків
1526 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані іншим банкам	1627 П Прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків
1527 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам	1628 П Нараховані витрати за кредитами, що отримані від інших банків
1528 А Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам	
1529 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам	

Схему обліку міжбанківських кредитів представлено на рис. 3.2.

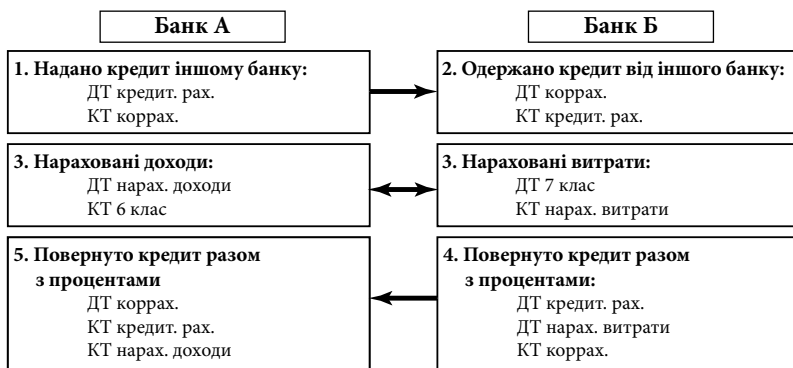

Рис. 3.2. Облік міжбанківських кредитів

Якщо дата угоди і дата розрахунків не збігаються, банк має відображати суму зобов'язання з кредитування на дату здійснення кредитної операції (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування) на позабалансових рахунках:

9100 А Зобов'язання з кредитування, що надані банком
9110 П Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків.

При відображенні міжбанківських кредитних операцій на дату укладення кредитного договору:

- ▶ Банк-кредитор відображає в обліку надані зобов'язання з кредитування бухгалтерським проведенням
 - Дт Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування
 - Кт Контррахунок – на суму зобов'язань за цим договором
- ▶ Банк-позичальник відображає отримані зобов'язання з кредитування бухгалтерським проведенням
 - Дт Контррахунок
 - Кт Рахунок для обліку отриманих зобов'язань з кредитування – на суму зобов'язань за цим договором.

Банк визнає зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками до часу його погашення, закінчення строку виконання або строку дії договору.

Банк оцінює надані (отримані) кредити під час первинного визнання за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію, і відображає в бухгалтерському обліку відповідно як актив та зобов'язання, які не підлягають взаємозаліку.

Банк-позичальник отримані кредити обліковує:

- ▶ Отримання кредиту
 - Дт Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках
 - Кт Рахунки для обліку отриманих кредитів
- ▶ Зменшення залишку зобов'язань з кредитування, які отримані від банків та обліковуються за позабалансовими рахунками
 - Дт Рахунок для обліку отриманих зобов'язань з кредитування – на суму отриманого кредиту
 - Кт Контррахунок
- ▶ Банк здійснює облік наданої застави як забезпечення отриманого кредиту за позабалансовими рахунками
 - Дт Контррахунок
 - Кт Рахунок для обліку наданої застави (9510 П «Надана застава»).

Банк обліковує активи, надані в заставу, за балансовою вартістю на окремих аналітичних рахунках відповідних балансових рахунків

залежно від виду активу (основні засоби, нематеріальні активи, цінні папери тощо).

Банк відображає в бухгалтерському обліку суму процентів, що отримані авансом, та/або сплачених банком комісій, що є невід'ємною частиною отриманого кредиту, за рахунками неамортизованого дисконту за отриманими кредитами.

- ▶ У цьому разі на дату отримання кредиту здійснюються бухгалтерські проведення
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках
 - Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами
 - Кт** Рахунки для обліку отриманих кредитів
- ▶ У разі отримання кредиту за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, банк одразу визнає прибуток
 - а) Дт** Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках – на суму кредиту
 - Кт** Рахунки для обліку отриманих кредитів – на суму кредиту
 - б) Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами – на різницю між номінальною вартістю отриманого кредиту та його справедливою вартістю
 - Кт** Рахунок для обліку доходу від отриманих кредитів за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, – на різницю між номінальною вартістю отриманого кредиту та його справедливою вартістю
- ▶ У разі отримання кредиту за ставкою, яка вища, ніж ринкова, банк має одразу визнати збиток
 - а) Дт** Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках – на суму кредиту
 - Кт** Рахунки для обліку отриманих кредитів – на суму кредиту
 - б) Дт** Рахунок для обліку витрат від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова, – на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю
 - Кт** Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами – на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю.

Амортизацію суми неамортизованого дисконту або суми премії банк здійснює не рідше ніж раз на місяць з відображенням на рахунках витрат протягом строку використання кредиту:

- ▶ Амортизація суми неамортизованого дисконту
 - Дт Рахунки для обліку процентних витрат за отриманими кредитами
 - Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами
- ▶ Амортизація премії
 - Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами
 - Кт Рахунки для обліку процентних витрат за отриманими кредитами.

Банк відображає в бухгалтерському обліку повернення отриманого кредиту таким бухгалтерським проведенням:

- Дт Рахунки для обліку отриманих кредитів
- Кт Рахунки для обліку грошових коштів на коррахунках.

Після повернення кредиту банк списує вартість наданої застави.

Облік міжбанківських кредитів на балансі банку-позичальника та облік створення і використання резервів під заборгованість інших банків обліковується за загальними правилами.

3.3. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ІЗ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ВЛАСНОГО БОРГУ, ЕМІТОВАНИМИ БАНКОМ

Банк може здійснювати мобілізацію грошових коштів (фінансових ресурсів), пропонуючи кредиторам банківські продукти у формі власних ощадних сертифікатів, векселів, облігацій та інші цінні папери власного боргу.

Пасивні операції з цінними паперами відображають на рахунках 33 розділу «Цінні папери власного боргу та похідні фінансові інструменти» Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках:

- 330 Короткострокові ЦП власного боргу, емітовані банком
- 331 Довгострокові ЦП власного боргу, емітовані банком
- 332 Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
- 333 Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
- 334 Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком

Для прикладу наведемо структуру 334-ї групи рахунків «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком». Інші групи рахунків, де обліковуються цінні папери, емітовані банком, мають аналогічну структуру (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Структура групи рахунків, де обліковують цінні папери,
емітовані банком**

Рахунки	Назва та характеристика рахунку
334	Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
3340	П Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
3346	КП Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
3347	П Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
3348	П Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком

Боргові цінні папери можуть бути реалізовані банком за номінальною вартістю, з дисконтом або премією. Складові вартості боргових цінних паперів відображаються в обліку окремо.

Операції з продажу цінних паперів власного боргу відображають у бухгалтерському обліку такими проведеннями.

- ▶ У разі продажу за номінальною вартістю
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
 - Кт** Рахунки для обліку цінних паперів, емітованих банком (3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340) – на суму номіналу
- ▶ У разі продажу з дисконтом
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
 - Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за цінними паперами, емітованими банком (3306, 3316, 3326, 3336, 3346) – на суму дисконту
 - Кт** Рахунки для обліку цінних паперів, емітованих банком (3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340) – на суму номіналу
- ▶ У разі продажу з премією
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
 - Кт** Рахунки для обліку неамортизованої премії за цінними паперами, емітованими банком (3307, 3317, 3327, 3337, 3347) – на суму премії

Кт Рахунки для обліку цінних паперів, емітованих банком (3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340) – на суму номіналу.

Періодичність нарахування процентів та амортизації дисконту (премії) за борговими цінними паперами власної емісії залежить від умов випуску цінних паперів, але здійснюється не рідше ніж раз на місяць протягом періоду від дати продажу цінного папера до дати його погашення.

Сума амортизації дисконту (премії) за звітний період розраховується за методом ефективної ставки процента і відображується в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- ▶ Амортизація дисконту
 - Дт** Рахунки для обліку процентних витрат за цінними паперами власного боргу (7050–7054)
 - Кт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за цінними паперами, емітованими банком (3306, 3316, 3326, 3336, 3346)
- ▶ Амортизація премії
 - Дт** рахунки для обліку неамортизованої премії за цінними паперами, емітованими банком (3307, 3317, 3327, 3337, 3347)
 - Кт** рахунки для обліку процентних витрат за цінними паперами власного боргу (7050–7054)
- ▶ Нарухування та сплати процентів за цінними паперами власного боргу
 - а) нарахування витрат
 - Дт** Рахунки для обліку процентних витрат за цінними паперами власного боргу (7050–7054)
 - Кт** Рахунки для обліку нарахованих витрат за цінними паперами, емітованими банком (3308, 3318, 3328, 3338, 3348).
 - б) виплата процентів за борговими цінними паперами
 - Дт** Рахунки для обліку нарахованих витрат за цінними паперами, емітованими банком (3308, 3318, 3328, 3338, 3348)
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів.

Цінні папери власного боргу можуть погашатися в разі настання терміну погашення або достроково (якщо це визначено умовами випуску).

У разі настання терміну погашення в бухгалтерському обліку здійснюється амортизація залишкової частини неамортизованого

дисконту (премії). Погашення боргових цінних паперів відображується такими бухгалтерськими проведеннями:

- Дт** Рахунки для обліку цінних паперів, емітованих банком (3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340) – на суму номіналу
- Дт** Рахунки для обліку нарахованих витрат за цінними паперами, емітованими банком (3308, 3318, 3328, 3338, 3348) – на суму нарахованих процентів
- Кт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів.

У разі дострокового погашення цінного папера здійснюється амортизація відповідної частини дисконту (премії) до дати погашення, а також застосовується знижений процент (рівень якого визначається умовами договору).

Дострокове погашення цінних паперів у бухгалтерському обліку відображується такими проведеннями:

- Дт** Рахунки для обліку цінних паперів, емітованих банком (3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340) – на суму номіналу
- Дт** Рахунки для обліку нарахованих витрат за цінними паперами, емітованими банком (3308, 3318, 3328, 3338, 3348) – на суму нарахованих процентів
- Дт/Кт** Рахунки для обліку неамортизованої премії/ дисконту за цінними паперами, емітованими банком – на суму залишку
- Дт/Кт** Рахунки для обліку процентних витрат за цінними паперами власного боргу – на суму надлишково нарахованих
- Кт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на суму, що виплачена клієнтові.

Банк обліковує бланки цінних паперів, наприклад депозитних сертифікатів, за позабалансовим рахунком 9820 «Бланки цінних паперів» в умовній одиниці 1 гривня.

Запитання для самоконтролю

1. Яка структура відображення депозитів у Плані рахунків бухгалтерського обліку в банках?
2. На яких рахунках ведеться облік депозитів суб'єктів господарювання?
3. На яких рахунках обліковують міжбанківські депозити (кредити)?
4. Якими бухгалтерськими проведеннями відображається залучення та повернення вкладів (депозитів)?

5. Як здійснюється облік нарахування та сплати процентів за строковими коштами клієнтів?
6. Які види процентних ставок можуть передбачати банки в договорі банківського вкладу (депозиту)?
7. За який період нараховуються проценти за вкладом (депозитом)?
8. Які методи визначення кількості днів для нарахування процентів за вкладом (депозитом) можуть застосовувати банки та чим вони мають визначатися?
9. Як впливає на витрати банку нарахування процентів за вкладами (депозитами) за номінальною та ефективною процентною ставкою?
10. Назвіть нормативний документ Національного банку України, яким визначено правила ведення бухгалтерського обліку вкладних (депозитних) операцій.
11. Як обліковуються міжбанківські депозити (кредити) на дату укладення угоди?
12. Облік кредитів, отриманих від НБУ.
13. Облік активних кредитних міжбанківських операцій.
14. Облік пасивних кредитних міжбанківських операцій.
15. Як обліковуються видача та погашення міжбанківських депозитів (кредитів)?
16. Як обліковується продаж цінних паперів власного боргу?
17. За якими складовими відображають в обліку цінні папери власного боргу?
18. За якими правилами амортизується неамортизований дисконт (премія)?

Теми рефератів

1. Відображення класифікаційних груп депозитних операцій у Плані рахунків.
2. Облік операцій із вкладами (депозитами) суб'єктів господарювання.
3. Облік операцій із вкладами (депозитами) фізичних осіб.
4. Бухгалтерський облік залучених та розміщених вкладів (депозитів) на міжбанківському ринку.
5. Облік міжбанківських кредитів.
6. Облік кредитів, що одержані від Національного банку України.
7. Облік операцій з ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку міжбанківських депозитів і кредитів необхідно ознайомитися з Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних,

вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України (затв. Постановою № 481 Правління НБУ від 27.12.2007 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як обліковують міжбанківські кредити на балансі банку-кредитора?
2. Як обліковують прострочену заборгованість за розміщеними вкладами (депозитами)?
3. Як обліковують формування і використання спеціальних резервів під заборгованість інших банків?

Тема 4

**ІНСТРУМЕНТИ
БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ
ТА ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ
ЗА ЦИМИ РОЗРАХУНКАМИ**

4.1. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОБЛІКУ КОШТІВ НА ВИМОГУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Однією з традиційних операцій банку є ведення рахунків його клієнтів. При цьому коло самих клієнтів досить різноманітне: підприємства, установи, організації, благодійні фонди, партії, громадські об'єднання, фізичні особи. Весь процес ведення рахунків умовно можна поділити на три стадії: відкриття, обслуговування, закриття рахунків. Рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів банківських операцій можуть бути відкриті в будь-яких банках України на вибір клієнта і за згоди цих банків.

Порядок ведення бухгалтерського обліку операцій банків із вкладами (депозитами) визначається Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України (№ 481 від 27.12.2007) та обліковою політикою банку. Вказана Інструкція визначає порядок обліку установами банків операцій за міжбанківськими депозитами, депозитами суб'єктів господарювання та фізичних осіб, вкладами (депозитами) на вимогу, короткостроковими і довгостроковими вкладами (депозитами).

Для цілей бухгалтерського обліку відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України

(Постанова № 280 Правління НБУ від 17.06.2004) вклади (депозити) поділяються на такі:

- ▶ вклади (депозити) на вимогу;
- ▶ вклади (депозити) короткострокові – на строк не більше ніж рік (365 днів);
- ▶ вклади (депозити) довгострокові – на строк більше ніж рік (365 днів).

Вклади (депозити) на вимогу – це кошти на поточних, поточних бюджетних чи на кореспондентських рахунках банків без визначеного строку їх погашення, які поповнюються та використовуються власниками залежно від потреби в цих коштах. Умови сплати процентів за залишками коштів на цих рахунках визначають у двосторонніх угодах під час їх відкриття.

Вклади (депозити) на визначений строк – це кошти, що зберігаються на вкладних (депозитних) рахунках у банку протягом установленого строку, який визначається під час відкриття цих рахунків. Строковими вкладками (депозитами) є також кошти, що отримані від інших банків як вклад (депозит) на конкретний строк.

Відповідно до зазначеної класифікації вкладів (депозитів) за формами, строками їх розміщення (залучення) та способу оформлення здійснюється вибір балансового рахунку, на якому банк обліковує відповідні зобов'язання.

У балансі банку залучені і позичені кошти класифікують як основні, або фінансові, зобов'язання і показують у пасиві балансу.

Кошти на вимогу фізичних та юридичних осіб використовуються для обслуговування платіжного обороту (рис. 4.1). Основне призначення цих рахунків – зберігання коштів і проведення розрахунків. Власник рахунку може в будь-який час одержати ці кошти, а банк зобов'язаний видати їх на першу вимогу власника чи його законного представника.

Рис. 4.1. Структура рахунків для обслуговування платіжного обороту

Основні рахунки, які застосовують для обліку операцій за коштами на вимогу суб'єктів господарювання:

260 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання

- 2600 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- 2601 П Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
- 2602 П Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
- 2603 П Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання
- 2604 П Цільові кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- 2605 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток

Залишок коштів, надходження їх готівкою і безготівково на рахунки клієнтів обліковують за кредитом цих рахунків:

- Дт** Різні рахунки
- Кт** Кошти на вимогу суб'єктів господарювання.

Списання і видачу коштів готівкою з рахунків клієнтів обліковують за дебетом цих рахунків:

- Дт** Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- Кт** Різні рахунки.

Основний рахунок для обліку коштів клієнтів, що призначені для розрахунків, – це рахунок 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»:

Призначення рахунку: облік вкладів (депозитів) на вимогу суб'єктів господарювання (крім небанківських фінансових установ), у тому числі поточні рахунки суб'єктів господарювання та розрахунки за ними; надані кредити овердрафт. На цьому рахунку також обліковують суми, що їх перераховують клієнти для формування статутного капіталу до їх реєстрації як юридичних осіб; суми, що обліковуються до часу їх внесення на накопичувальний рахунок, відкритий у Національному банку України або його територіальних управліннях за місцем створення банку.

За дебетом рахунку проводять суми перерахувань, виплат за розпорядженням власників рахунків згідно з режимом роботи рахунків; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню

відповідно до законодавства України; суми, що обумовлені договором між банком та клієнтом – власником рахунку; надані кредити овердрафт.

За кредитом рахунку проводять суми, що надходять у встановленому порядку на рахунки клієнтів згідно з режимом роботи рахунків; суми залишків кредитів овердрафт, що перераховані на рахунки простроченої заборгованості.

При відкритті поточного рахунку суб'єктам господарювання, кошти надходять в основному безготівковим шляхом у національній або іноземній валюті. При веденні рахунку він може поповнюватися і зменшуватися як у безготівковій, так і в готівковій формі. Розглянемо приклади.

- ▶ Поповнення поточного рахунку безготівковим шляхом
 - Дт 1200 Кореспондентський рахунок банку в НБУ
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- або
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (рахунок платника)
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (рахунок одержувача)
- ▶ Поповнення рахунку готівкою
 - Дт 1001 (1002) Банкноти та монети в касі банку
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- ▶ Видача з рахунку готівки
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - Кт 1001 (1002) Банкноти та монети в касі банку
- ▶ Списання безготівковим шляхом для зарахування на рахунок одержувача в іншому банку
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - Кт 1200 Кореспондентський рахунок банку в НБУ
- ▶ Списання з поточного рахунку плати за розрахунково-касове обслуговування
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - Кт 6110 Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів.

Оперативне ведення клієнтом своїх рахунків у банку та обмін технологічною інформацією, визначеною в договорі між банком та

клієнтом, клієнт може здійснювати за допомогою систем дистанційного обслуговування. Дистанційне обслуговування може здійснюватися за допомогою систем «клієнт – банк», «клієнт – Інтернет – банк», «телефонний банкінг» тощо.

Платежі з рахунків клієнтів банк здійснює в межах залишків коштів на цих рахунках на початок операційного дня відповідно до черговості їх надходження. Банк може виконувати платіжні доручення клієнтів з урахуванням сум, що надходять на рахунки клієнтів протягом операційного дня (поточні надходження), якщо це визначено в договорі банківського рахунку. Якщо на рахунку платника коштів немає і протягом операційного часу кошти на його рахунок не надходили, то після закінчення операційного часу ці платіжні вимоги повертаються клієнтові без виконання.

Депозити на вимогу фізичні особи відкривають у банках найчастіше як поточні рахунки, картрахунки, ощадні вклади до запитання.

Операції за коштами на вимогу населення обліковують на балансових рахунках 2-го класу «Операції з клієнтами» Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках:

262 Кошти на вимогу фізичних осіб

2620 АП Кошти на вимогу фізичних осіб

2622 П Кошти в розрахунках фізичних осіб

2625 АП Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток.

Основний рахунок для обліку коштів фізичних осіб, що призначені для розрахунків, – це рахунок:

2620 Кошти на вимогу фізичних осіб

Призначення рахунку: облік вкладів (депозитів) на вимогу фізичних осіб, у тому числі поточні рахунки фізичних осіб та розрахунки за ними; надані кредити овердрафт.

За дебетом рахунку проводять суми перерахувань, виплат за розпорядженням власників рахунків згідно з режимом роботи рахунків; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; надані кредити овердрафт.

За кредитом рахунку проводять суми, що надходять у встановленому порядку на рахунки клієнтів згідно з режимом роботи рахунків; суми залишків кредитів овердрафт, що перераховані на рахунки простроченої заборгованості.

Для прикладу наведемо такі бухгалтерські проведення.

- ▶ Поповнення рахунку безготівковим шляхом
 - Дт Кошти на вимогу суб'єктів господарювання, коррахунок банку
 - Кт 2620 Кошти на вимогу фізичних осіб
- ▶ Поповнення готівкою
 - Дт 1001 (1002) Банкноти та монети в касі банку
 - Кт 2620 Кошти на вимогу фізичних осіб
- ▶ Видача з рахунку готівкою
 - Дт 2620 Кошти на вимогу фізичних осіб
 - Кт 1001 (1002) Банкноти та монети в касі банку
- ▶ Списання безготівковим шляхом
 - Дт 2620 Кошти на вимогу фізичних осіб
 - Кт Кошти на вимогу суб'єктів господарювання, коррахунок банку.

4.2. ОБЛІК БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Та частина платіжного обороту, що проводиться на рахунках у банках, а не готівкою, називається безготівковим платіжним оборотом. Зміст і мета безготівкового платіжного обороту – оплата без використання готівкових коштів. Платник і одержувач коштів використовують поточні рахунки. Операція може бути проведена як в одному банку, так і між різними кредитними установами.

Безготівкові розрахунки в Україні врегульовано Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні». Цей Закон визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, поняття та загальний порядок переведення грошей у межах України, а також установлює відповідальність суб'єктів переказу. Загальні вимоги щодо функціонування в Україні систем міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківських платіжних систем та порядку виконання міжбанківського переказу коштів через кореспондентські рахунки банків-резидентів у національній валюті визначає Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті (затверджено Постановою № 320 НБУ від 16.08.2006 року). Облік та порядок здійснення безготівкових розрахунків регламентує Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (затверджено Постановою № 22 НБУ від 21.01.2004 року).

Під час здійснення розрахунків можуть застосовуватись розрахункові документи на паперових носіях та в електронному варіанті.

Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті встановлює правила використання під час здійснення розрахункових операцій таких видів платіжних інструментів:

- ▶ меморіальний ордер;
- ▶ платіжне доручення;
- ▶ платіжна вимога-доручення;
- ▶ платіжна вимога;
- ▶ розрахунковий чек;
- ▶ акредитив.

Використання векселів та спеціальних платіжних засобів, зокрема платіжних карток (у тому числі корпоративних платіжних карток), регулюється законодавством України, у тому числі окремими нормативно-правовими актами Національного банку.

Найбільшу питому вагу в розрахунках має платіжне доручення.

Платіжне доручення – це письмове розпорядження платника банкові, що його обслуговує, про списання з його рахунку зазначеної суми на рахунок одержувача коштів.

Банк платника приймає платіжне доручення до виконання протягом 10 календарних днів з дати його виписки. День оформлення платіжного доручення не враховується. Платіжне доручення від платника банк приймає до виконання за умови, якщо його сума не перевищує суму, що є на рахунку платника. Якщо немає/недостатньо коштів на рахунку платника, то банк приймає від нього платіжні доручення, якщо порядок їх приймання та виконання передбачено договором між банком та платником. В іншому разі платіжне доручення повертається клієнтові. Якщо йдеться про перерахування в межах одного банку, то суму прийнятого банком до виконання доручення списують у дебет рахунку платника і зараховують у кредит рахунку одержувача:

Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (поточний рахунок платника)

Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (поточний рахунок одержувача).

Якщо рахунок відкрито в іншому банку, то операції проводять у порядку міжбанківських розрахунків у день подання платіжного доручення.

- ▶ У банку платника
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (поточний рахунок платника)
 - Кт 1200 Коррахунок банку платника
- ▶ У банку одержувача
 - Дт 1200 Коррахунок банку одержувача
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (поточний рахунок одержувача).

Платіжна вимога-доручення – це комбінований документ, який складається з двох частин: верхня – вимога постачальника (одержувача коштів) до покупця (платника) сплатити вартість поставленої продукції, наданих послуг; нижня частина – доручення платника своєму банку про перерахунок зі свого рахунку суми одержувачеві. Платіжні вимоги-доручення можуть застосовуватися в розрахунках усіма учасниками безготівкових розрахунків.

Верхню частину вимоги-доручення оформляє отримувач коштів і передає безпосередньо платникові не менше ніж у двох примірниках. У разі згоди оплатити вимогу-доручення платник заповнює її нижню частину (від руки чи із застосуванням технічних засобів – незалежно від того, як заповнено верхню частину цього розрахункового документа) і подає до банку, що його обслуговує. Сума, яку платник погоджується сплатити отримувачеві та зазначає в нижній частині вимоги-доручення, не може перевищувати суму, яку вимагає до сплати отримувачеві і яка зазначена у верхній частині вимоги-доручення. Платіжна вимога-доручення повертається без виконання, якщо сума, що зазначена платником, перевищує суму, що є на його рахунку. Банк платника приймає вимогу-доручення від платника протягом 20 календарних днів з дати оформлення її отримувачем. Причини неоплати платником вимоги-доручення з'ясовуються безпосередньо між платником та отримувачем коштів без втручання банку.

Облік розрахунків із використанням платіжної вимоги-доручення аналогічний до обліку за розрахунків платіжними дорученнями.

За розрахунків чеками, акредитивами передбачається списання коштів з рахунку клієнта і тимчасове їх депонування на окремий рахунок четвертого рівня «Кошти в розрахунках», який є в кожній із груп рахунків, де обліковують кошти клієнтів:

2602 П Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання

2622 П Кошти в розрахунках фізичних осіб

Призначення рахунків: облік коштів у розрахунках кошти до настання дати валютування, акредитиви, розрахункові чеки, розрахунки за разовими заліками, кошти, отримані як грошове покриття, тощо). Режим роботи рахунків за акредитивами, розрахунковими чеками та разовими заліками визначається нормативно-правовими актами Національного банку України та згідно з Уніфікованими правилами і звичаями для документарних акредитивів, опублікованими Міжнародною торговою палатою.

За кредитом рахунків проводиться надходження коштів, призначених для забезпечення розрахунків.

За дебетом рахунків проводяться суми списання коштів за призначенням.

В аналітичному обліку за цими рахунками відкривають окремі аналітичні рахунки за кожним видом розрахунків. Наприклад, після ключового розряду вводиться код виду розрахунків (один знак):

- ▶ чеками 1
- ▶ акредитивами 2

Розрахунковий чек – це документ, що містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) установі банку (банку-емітенту), який веде його рахунок, сплатити чекодержателеві зазначену в чеку суму коштів.

Чеки виготовляють на замовлення банку Банкотно-монетний двір Національного банку України чи інше спеціалізоване підприємство на спеціальному папері з дотриманням усіх обов'язкових вимог. Чеки брошурують у розрахункові чекові книжки по 10, 20, 25 аркушів.

Для гарантованої оплати чеків чекодавець депонує кошти на окремому рахунку 2602 П «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання (СГ)» у банку-емітенті. Для цього разом із заявою про видачу чекової книжки чекодавець подає до банку-емітента платіжне доручення для перерахування коштів на аналітичний рахунок «Розрахунки чеками».

Строк дії чекової книжки – один рік. Строк дії невикористаної чекової книжки може продовжуватися за погодженням з банком-емітентом, про що він робить відповідну відмітку на обкладинці чекової книжки, засвідчуючи її підписом головного бухгалтера і відбитком штампа банку.

Чекова книжка може видаватися для розрахунків з будь-яким конкретним постачальником або з різними постачальниками. Чек із чекової книжки пред'являється до оплати в банк чекодержателя протягом 10 календарних днів (день виписки чека не враховується).

Основні бухгалтерські проведення за розрахунків із розрахунковими чеками такі:

1. На підставі платіжного доручення депонування коштів для розрахунків чеками
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - Кт 2602 Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
2. Видача банком-емітентом чекової книжки
 - Дт 9910 Контррахунок
 - Кт 9821 Бланки суворого обліку
3. Списання з поточного рахунку плати за видачу розрахункової чекової книжки
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (поточний рахунок постачальника)
 - Кт 6100 Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків
4. Розрахунок за чеком, коли платник і одержувач мають обслуговування в одній установі банку
 - Дт 2602 Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (поточний рахунок постачальника).

Якщо чекодержателя і чекодавця обслуговують різні банки, то сума, вказана в чеку, не буде зарахована на рахунок чекодержателя до її надходження від банку чекодавця. В банку чекодержателя чек обліковується як прийнятий і надісланий на інкасо на позабалансових рахунках:

983 Документи і цінності, прийняті та відіслані на інкасо

9830 А Документи і цінності, прийняті на інкасо

Призначення рахунку: облік цінностей, прийнятих на інкасо від клієнтів або банків. Цінності обліковують за номінальною вартістю або в умовній оцінці.

За дебетом рахунку проводять суми прийнятих на інкасо цінностей.

За кредитом рахунку списують надіслані або повернені цінності.

9831 А Документи і цінності, відіслані на інкасо

Призначення рахунку: облік надісланих цінностей і документів, що були прийняті на інкасо.

За дебетом рахунку проводять цінності і документи, надіслані на інкасо з одночасним їх списанням з рахунку 9830, на якому вони обліковуються.

За кредитом рахунку списують надіслані на інкасо цінності і документи після отримання інкасованої суми або після повернення їх через відмову банку-платника.

Акредитив – це форма розрахунків, за якої банк-емітент за дорученням свого клієнта (заявника акредитива) зобов'язаний: 1) виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги; 2) надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Умови та порядок проведення акредитивної форми розрахунків передбачаються в договорі між юридичною особою, на користь якої виставлено акредитив (бенефіціаром), і платником, який звернувся в банк, що його обслуговує, для відкриття акредитива (заявником акредитива).

Банк-емітент може відкривати такі види акредитивів:

- ▶ покритий – акредитив, для здійснення платежів за яким завчасно бронюють кошти платника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку. Кошти заявника акредитива бронюють на аналітичному рахунку «Розрахунки за акредитивами» балансового рахунку 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»;
- ▶ непокритий – акредитив, оплата за яким (якщо тимчасово немає коштів на рахунку платника) гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Акредитив може бути відкличним або безвідкличним. Це зазначається на кожному акредитиві. Якщо немає такої позначки, то акредитив є безвідкличним. *Відкличний акредитив* може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення бенефіціара (наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором, дострокової відмови банком-емітентом від гарантування платежів за акредитивом). Відкликання акредитива не створює зобов'язань банку-емітента перед бенефіціаром. *Безвідклич-*

ний акредитив – це акредитив, який може бути анульований або умови якого можуть бути змінені лише за згодою на це бенефіціара, на користь якого він був відкритий. Безвідкличний акредитив, що підтверджений виконуючим банком, не може бути змінений або анульований без згоди виконуючого банку.

Безвідкличний акредитив – це зобов'язання банку-емітента сплатити кошти в порядку та в строки, визначені умовами акредитива, якщо документи, що передбачені ним, подано до банку, зазначеному в акредитиві, або банку-емітента і дотримані строки й умови акредитива.

Прийняту до виконання заяву про відкриття акредитива банк-емітент враховує на позабалансовому рахунку 9802 А «Акредитиви до виконання», за дебетом якого проводять суми акредитивів до оплати, а за кредитом – суми оплачених або не використаних акредитивів. Суму акредитивів у день списання перераховується в банк бенефіціара. В суму платежу включається плата за виконання акредитива:

- 1) Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (заявника акредитива)
Кт 1200 Коррахунок банку платника.
- 2) Дт 9802 Акредитиви до виконання
Кт Контррахунок.

Банк бенефіціара відкриває акредитив і зараховує кошти (депонує) на окремому особовому рахунку балансового рахунку 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»:

- Дт 1200 Коррахунок банку бенефіціара
- Кт 2602 Кошти в розрахунках СГ
- Кт 6110 Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів.

Виплати бенефіціару за акредитивом, депонованим у виконуючому банку, здійснюється з рахунку 2602 «Кошти в розрахунках СГ». Списання коштів з цього рахунку виконуючий банк здійснює на підставі реєстру документів за акредитивом та інших документів, що відповідають умовам акредитива. Перший примірник реєстру залишається в документах дня виконуючого банку, другий примірник видається бенефіціару з необхідними відмітками банку.

- Дт 2602 Кошти в розрахунках СГ
- Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (бенефіціара).

У банк-емітент надсилається третій і четвертий примірники реєстру. На підставі третього примірника списують кошти з позабалансового рахунку 9802, а четвертий примірник видається заявникові акредитива разом з іншими документами за акредитивом.

Банки мають здійснювати контроль за строком дії акредитивів. Дата, зазначена в акредитиві, є останнім днем для оплати виконуючим банком документів за акредитивом. У день закінчення строку дії акредитива, у кінці операційного дня виконуючий банк списує кошти акредитива з рахунку 2602, де вони обліковуються, та повертає банкові-емітентові. Після отримання коштів банк-емітент зараховує суму акредитива на поточний рахунок заявника акредитива та списує відповідну суму з позабалансового рахунку 9802 «Акредитиви до виконання».

4.3. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Платіжні картки застосовують для оплати за товари і надані послуги на підприємствах торгівлі (послуг), купівля яких здійснюється в системах електронної комерції, для перерахування коштів зі своїх картрахунків на рахунки інших осіб, а також як засіб для одержання готівки в касах банків, пунктах обміну іноземної валюти уповноважених банків та через банкомати. За здійснені операції банки отримують комісійну винагороду, розмір якої встановлюють самостійно. При виконанні операцій із застосуванням платіжних карток за дебетовою схемою в разі відсутності коштів на картрахунку клієнта допускається виникнення овердрафту.

Юридичні особи можуть одержувати готівку та здійснювати операції з безготівковою оплати із застосуванням корпоративних платіжних карток:

- ▶ у національній валюті – для здійснення розрахунків, пов'язаних із виробничими потребами, у тому числі для оплати витрат на відрядження в межах України;
- ▶ в іноземній валюті – за межами України для оплати витрат на відрядження та витрати представницького характеру.

Корпоративні платіжні картки не застосовуються для виплати заробітної плати, інших виплат соціального характеру, але банки для цього розробляють зарплатні проекти.

Облік розрахунків платіжними картками ведеться на рахунку:
2605 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій із використанням платіжних карток

Призначення рахунку: облік коштів на вимогу суб'єктів господарювання (крім небанківських фінансових установ) для здійснення операцій із використанням платіжних карток; надані кредити овердрафт.

За дебетом рахунку проводять суми перерахувань, виплат за розпорядженням держателів платіжних карток згідно з режимом роботи рахунку; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; надані кредити овердрафт.

За кредитом рахунку проводять суми, що надходять у встановленому порядку на рахунки клієнтів – держателів платіжних карток згідно з режимом роботи рахунків; суми залишків кредитів овердрафт, що перераховані на рахунки простроченої заборгованості.

2625 АП Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій із використанням платіжних карток

Призначення рахунку: облік коштів на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій із використанням платіжних карток; надані кредити овердрафт.

За дебетом рахунку проводять суми перерахувань, виплат за розпорядженням держателів платіжних карток згідно з режимом роботи рахунків; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; надані кредити овердрафт.

За кредитом рахунку проводять суми, що надходять у встановленому порядку на рахунки клієнтів – держателів платіжних карток згідно з режимом роботи рахунків; суми залишків кредитів овердрафт, що перераховані на рахунки простроченої заборгованості.

Аналітичний облік за цими рахунками ведеться в розрізі номерів банківських платіжних карток (БПК).

Облік безготівкових розрахунків за допомогою платіжних карток здійснюють на рахунку:

2924 АП Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток

Призначення рахунку: облік коштів за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток, у тому числі під час розрахунків за товари та послуги.

За дебетом рахунку проводять суми перерахувань за здійснені розрахунки з використанням платіжних карток.

За кредитом рахунку проводять суми надходжень за здійснені розрахунки з використанням платіжних карток згідно з інформацією, що надається процесинговим центром, інші операції з використанням платіжних карток.

Банки виконують різні операції з платіжними картками. Обсяг послуг залежить від виду картки і платіжної системи. Переказ (поповнення) коштів на картрахунки фізичної особи може виконуватися за рахунок внесення готівкових коштів через банкомат, касу банку-емітента, іншого банку шляхом переказу коштів із своїх поточних або депозитних рахунків, а також із рахунків інших осіб за їхнім дорученням. Під час проведення операції з поповнення коштів на картрахунку в банку-емітенті здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- ▶ У разі внесення готівкових коштів через касу
 - Дт** Рахунки для обліку готівкових коштів
 - Кт** 2625 Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій із використанням платіжних карток
- ▶ У разі переказу з поточних та інших рахунків
 - Дт** Рахунки клієнтів (2620, 2630), інші рахунки
 - Кт** 2625 Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій із використанням платіжних карток.

Поповнення картрахунків юридичних осіб здійснюється шляхом переказу коштів з їхніх поточних рахунків та за рахунок готівки, що вноситься в установленому порядку до каси банку-емітента. Під час виконання операцій з поповнення картрахунків у банку-емітенті здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- ▶ У разі внесення готівки у відповідній валюті в касу банку
 - Дт** Рахунку для обліку готівкових коштів (1001, 1002)
 - Кт** 2605 Кошти на вимогу СГ для здійснення операцій із використанням платіжних карток

- ▶ У разі переказу з поточних рахунків
 - Дт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - Кт 2605 Кошти на вимогу СГ для здійснення операцій із використанням платіжних карток.

У разі проведення розрахунків за придбані із застосуванням платіжної картки товари та отримані послуги в банку-еквайрі здійснюються такі бухгалтерські проведення:

- ▶ На суму оплати за товари (послуги), що здійснена банком-еквайром до одержання коштів від банку-емітента
 - Дт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (рахунок одержувача)
- ▶ На суму одержаного грошового покриття з банку-емітента
 - Дт Коррахунки
 - Кт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
- ▶ У разі переказу коштів торговцеві за товари (послуги) після одержання коштів з банку-емітента на суму одержаних коштів від банку-емітента
 - Дт Коррахунки
 - Кт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
- ▶ На суму коштів під час зарахування їх на рахунки торговців
 - Дт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання (рахунок одержувача)
- ▶ Якщо банк-еквайр одночасно є банком-емітентом, то в разі переказу/зарахування коштів торговцям за товари (послуги) під час переказу
 - Дт Картрахунки клієнтів (2605, 2625, 2655)
 - Кт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
- ▶ Під час зарахування торговцеві:
 - Дт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
 - Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання

- ▶ У банку-емітенті під час переказу коштів за товари (послуги) та комісійних банку-еквайру здійснюються такі бухгалтерські проведення:
 - а) Дт Картрахунки клієнтів (2605, 2625, 2655)
Кт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
 - б) Дт 2924 Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток
Кт Коррахунки.

Запитання для самоконтролю

1. Поясніть структуру відображення коштів клієнтів у Плані рахунків бухгалтерського обліку банків.
2. За якими критеріями і як класифікують вклади (депозити), що їх залучають банки?
3. Дайте визначення вкладної (депозитної) операції, вкладу (депозиту) на вимогу і вкладу (депозиту) строкового.
4. Які основні правила обліку коштів на вимогу суб'єктів господарювання?
5. Які основні правила обліку коштів на вимогу фізичних осіб?
6. Що таке безготівкові розрахунки?
7. Дайте характеристику різних форм розрахунків, які застосовують за безготівкових розрахунків.
8. Загальні положення Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.
9. Правила використання платіжних інструментів при здійсненні розрахункових операцій.
10. Облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень.
11. Облік безготівкових розрахунків чеками.
12. Опишіть суть розрахунків із застосуванням розрахункових чеків. Чи може розрахунковий чек оплачуватись готівково?
13. В яких випадках розрахункові чеки банком чекодержателя можуть бути списані з позабалансового рахунку 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо»?
14. Облік розрахунків акредитивами.
15. Облік розрахунків платіжними вимогами-дорученнями.
16. Облік розрахунків платіжними вимогами.
17. Що ви знаєте про картрахунки клієнтів та облік операцій за ними?
18. Облік розрахунків за допомогою систем дистанційного обслуговування.
19. Облік коштів за операціями з емісії та видачі банківської платіжної картки.

20. Внесення коштів на карткові рахунки суб'єктів господарювання і фізичних осіб.
21. Бухгалтерський облік операцій із безготівкових розрахунків за товари та послуги з використанням платіжних карток.

Теми рефератів

1. Поточні рахунки суб'єктів господарювання і облік операцій за ними.
2. Поточні рахунки фізичних осіб і облік операцій за ними.
3. Облік вкладів (депозитів) суб'єктів господарювання.
4. Облік розрахунків платіжними дорученнями і платіжними вимогами-дорученнями.
5. Облік розрахунків розрахунковими чеками.
6. Облік розрахунків акредитивами.
7. Облік розрахунків платіжними картками.
8. Облік операцій за картковими рахунками фізичних осіб.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку за безготівкових розрахунків чеками та акредитивами необхідно ознайомитися з Інструкцією про безготівкові розрахунки в банках України в національній валюті (затв. Постановою № 22 Правління НБУ від 21.01.2004 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як обліковують розрахунки чеками?
2. Як обліковують розрахунки акредитивами?

Для розуміння обліку операцій із платіжними картками необхідно ознайомитися з Правилами бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України (затв. Постановою № 123 Правління НБУ від 08.04.2005 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як обліковують операції з еквайрингу під час розрахунків платіжними картками за товари і послуги?
2. Як облікують операції з видачі готівкових коштів із використанням платіжних карток через каси банку?

Тема 5

**ОБЛІК КРЕДИТНИХ АКТИВІВ
ТА ПОЗАБАЛАНСОВИХ
ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
КРЕДИТНОГО ХАРАКТЕРУ**

5.1. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОБЛІКУ І ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Банк здійснює кредитні операції відповідно до вимог законодавства України: Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про банки і банківську діяльність».

Кредитні операції полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб та громадян. Кредитні операції мають найбільшу питому вагу в загальному обсязі банківських операцій.

На рахунках першого класу Плану рахунків обліковують міжбанківські кредитні операції. У кредитних відносинах банк може бути як кредитором, так і позичальником.

На рахунках другого класу Плану рахунків обліковують кредити та аванси (кредити, що не підкріплені кредитними угодами) в розрізі контрагентів:

- ▶ суб'єктів господарювання;
- ▶ органів загального державного управління;
- ▶ фізичних осіб.

Окремо обліковують кредити в поточну та інвестиційну діяльність.

Кредити в поточну діяльність – це кредити, надані позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах для придбання поточних активів у разі розриву між часом надходження коштів та здійснення затрат.

Кредити в поточну діяльність включають усі кредити, надані на купівлю сировини та інших виробничих запасів, на сезонні затрати та інші цілі. До кредитів у поточну діяльність відносять:

- ▶ операції репо;
- ▶ враховані векселі;
- ▶ факторингові операції;
- ▶ інші кредити в поточну діяльність.

Кредити в інвестиційну діяльність – кредити, надані позичальникам на задоволення їхньої тимчасової потреби в коштах для здійснення інвестицій. До них відносять: кредити на будівництво та освоєння землі; кредити на купівлю будівель, споруд, обладнання та землі; фінансовий лізинг.

Використання коштів за рахунок кредиту, наданого клієнтам – юридичним особам, здійснюється такими способами:

- ▶ оплата з кредитного рахунку платіжних доручень позичальника на адресу його контрагентів;
- ▶ перерахування кредитних коштів на рахунок для обліку операцій за акредитивами чи перерахування коштів на погашення кредиторської заборгованості пред'явника векселя (під час операцій врахування векселів);
- ▶ зарахування кредитних коштів на поточний рахунок позичальника для розрахунків готівкою із здавачами сільськогосподарської продукції та населенням (за відсутності в них поточного рахунку або відмови їх від безготівкових перерахувань), за операціями факторингу, врахування векселів, кредитування на виплату заробітної плати, поточні потреби (поповнення обігових коштів), за необхідності цільового спрямування кредитних коштів відповідно до кредитного договору на кореспондентський рахунок банку-нерезидента у гривнях.

Клієнтам банку – фізичним особам кредит може бути наданий у такі способи:

1) безготівкове перерахування кредитних коштів із кредитного рахунку (залежно від схеми розрахунків із продавцем товару):

- ▶ на поточний рахунок продавця;
 - ▶ на поточний рахунок позичальника (покупця) з отриманням письмового розпорядження (платіжного доручення) щодо зарахування грошових коштів на поточний рахунок продавця;
 - ▶ на внутрішньобанківський рахунок із подальшим перерахуванням на поточний рахунок продавця;
 - ▶ на поточний або картрахунок позичальника;
- 2) готівкою.

Кредитні операції відображають за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою № 280 Правління Національного банку України від 17 червня 2004 року, залежно від категорії контрагентів, виду кредиту та строків їх використання. Класифікація рахунків у балансі для обліку кредитних операцій представлена на *рис. 5.1*.

Рис. 5.1. Класифікація рахунків у балансі для обліку кредитних операцій

Для здійснення бухгалтерського обліку операцій кредитування за балансовими рахунками, визначеними Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України, відкриваються особові рахунки позичальників. Відкриття аналітичних рахунків та введення до бази даних параметрів аналітичних рахунків та аналітичних параметрів договорів здійснюється на підставі кредитних договорів та договорів застави (гарантій, порук тощо), доповнень до них або розпоряджень відповідних підрозділів фронт-офісу (залежно від організації операційної роботи в банку).

Бухгалтерський облік кредитних операцій ведеться відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України (Постанова № 481 Правління НБУ від 27.12.2007). Відповідно до вказаної Інструкції надані (отримані) кредити оцінюються під час первинного визнання за справедливою вартістю, уключаючи витрати на операцію, і відображаються в бухгалтерському обліку відповідно як актив та зобов'язання, які не підлягають взаємозаліку.

До загальних правил обліку кредитних операцій можна віднести:

- ▶ витрати на операцію, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, банк має включати в суму дисконту (премії) за цим фінансовим інструментом;
- ▶ амортизація дисконту (премії) здійснюється протягом строку дії фінансового інструменту із застосуванням ефективної ставки відсотка. Сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована на дату погашення (повернення) кредиту;
- ▶ якщо під час первинного визнання банк визначає вартість фінансового активу за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова, то в бухгалтерському обліку має визнаватися прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу та вартістю договору в кореспонденції з рахунками дисконту (премії);
- ▶ справедливу вартість фінансового активу банк визначає шляхом дисконтування всіх очікуваних майбутніх грошових потоків із застосуванням ринкової процентної ставки щодо подібного фінансового інструменту;
- ▶ після первинного визнання оцінка кредитів має здійснюватися за амортизованою собівартістю з використанням ефективної

ставки відсотка під час нарахування процентів та амортизації дисконту (премії);

- ▶ з метою визначення зменшення корисності наданих кредитів на кожну дату балансу банк має здійснювати аналіз об'єктивних доказів, які про це свідчать. Банк визнає зменшення корисності, якщо є об'єктивне свідчення зменшення корисності фінансового активу внаслідок однієї або кількох подій, що відбулися після первинного визнання і впливають на величину чистого грошового потоку попередньо оцінених майбутніх грошових потоків від використання фінансового активу. Зменшення корисності в бухгалтерському обліку відображається шляхом формування спеціальних резервів за рахунок витрат банку;
- ▶ операції з продовження строку дії (продлонгації) кредитних договорів у бухгалтерському обліку банк відображає за відповідними рахунками з обліку короткострокової або довгострокової заборгованості Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України залежно від строку, що визначається від дати продлонгації договору до дати їх погашення.

Облік кредитних операцій можна розглянути відповідно до такої послідовності:

- ▶ відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій на дату укладення кредитного договору (дати операції);
- ▶ бухгалтерський облік наданих кредитів;
- ▶ погашення заборгованості за наданими кредитами.

На дату здійснення кредитної операції (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування) банк відображає суму зобов'язання на позабалансових рахунках:

91 Зобов'язання з кредитування, що надані та отримані

910 Зобов'язання з кредитування, що надані банкам

9100 А Зобов'язання з кредитування, що надані банкам

912 Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам

9122 А Непокриті акредитиви

9129 А Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам

Надані зобов'язання з кредитування на суму зобов'язань за цим договором банк відображає в обліку таким бухгалтерським проведенням:

Дт Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування

Кт Контрахи.

Якщо на дату операції (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування) кредит надається в повній сумі, то зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками не відображається.

Порядок обліку договорів за кредитними операціями банк визначає самостійно із забезпеченням їх реєстрації та збереження.

Зобов'язання з кредитування банк визнає за позабалансовими рахунками до часу його погашення або закінчення строку виконання. У разі припинення дії договору, часткового або повного його виконання відповідна сума зобов'язання списується з позабалансових рахунків.

Основні кредитні рахунки містяться у відповідних розділах:

152 Кредити, що надані іншим банкам

20 Кредити, що надані суб'єктам господарювання

21 Кредити, що надані органам державної влади

22 Кредити, що надані фізичним особам

Призначення кредитних рахунків: облік кредитів, що надані.

За дебетом рахунків проводять суми наданих кредитів.

За кредитом рахунків проводять суми погашених кредитів; суми заборгованості, що перерахована на відповідні рахунки протроченої заборгованості.

Банк веде аналітичний облік за кредитними операціями (наприклад, факторинговими, з урахування векселів), за якими кошти надаються одній особі, а погашення заборгованості здійснює інша, щодо тієї особи, яка має погашати кредитну заборгованість.

Облік номіналу кредиту залежить від двох факторів:

- ▶ місцезнаходження поточного рахунку одержувача кредиту;
- ▶ методу виплати процентів за кредит.

Коли поточний рахунок одержувача кредиту є в банку-кредиторі, кошти за кредитом можуть видаватися на поточний рахунок клієнта.

Коли поточний рахунок одержувача кредиту є в іншому банку, кошти за кредитом перераховуються з коррахунку банку-кредитора.

Надані кредити відображають в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дт Рахунки для обліку наданих кредитів

Кт Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів.

У разі надання кредиту з одночасним утриманням комісії та/або процентів авансом здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- Дт** Рахунки для обліку наданих кредитів – на суму кредиту
- Кт** Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів – на суму кредиту за вирахуванням комісії та/або процентів, утриманих авансом
- Кт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами – на суму комісії та/або процентів, утриманих авансом.

Сума неамортизованого дисконту за наданими кредитами амортизується не рідше ніж раз на місяць. У цьому разі здійснюють таке бухгалтерське проведення:

- Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами
- Кт** Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами.

На суму наданого кредиту зменшуються зобов'язання з кредитування, що обліковуються за позабалансовими рахунками.

- Дт** Контррахунок
- Кт** Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування.

Погашення заборгованості за наданими кредитами (основного боргу) відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- Дт** Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів;
- Кт** Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами.

Прострочену заборгованість за кредитами обліковують на окремих рахунках основної кредитної групи. Сума заборгованості за кредитом, що не сплачена позичальником (боржником) у визначений договором строк, наступного робочого дня відображається таким бухгалтерським проведенням:

- Дт** Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами
- Кт** Рахунки для обліку наданих кредитів.

5.2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Бухгалтерський облік забезпечення кредитних операцій (гарантій, поручительств, застави тощо) здійснюється за позабалансовими рахунками протягом дії відповідного договору про забезпечення виконання зобов'язань.

Гарантії, поручительства, отримані як забезпечення кредитної операції, первинно враховуються за позабалансовими рахунками в зазначеній у договорі сумі, що підлягає отриманню в разі їх виконання:

90 Зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій

901 Гарантії, що отримані від банків

9010 П Прості гарантії, що отримані від банків

9015 П Контргарантії, що отримані від банків

903 Гарантії, що отримані від клієнтів

9030 П Прості гарантії, що отримані від уряду України

9031 П Прості гарантії, що отримані від клієнтів, крім уряду України

У разі отримання гарантії здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дт Контррахунок

Кт Рахунки для обліку отриманих гарантій.

Якщо позичальник не виконав своїх зобов'язань щодо погашення кредиту, то вимоги звертаються на гаранта. Кошти, отримані від гаранта, зараховуються як погашення заборгованості за кредитом і відображаються в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів.

Одночасно списують суму отриманої гарантії, що обліковувалася за позабалансовими рахунками.

Застава – це спосіб забезпечення зобов'язань. Предметом застави можуть бути власні основні засоби та нематеріальні активи, які здатні реально забезпечити виконання зобов'язань відповідно до законодавчих актів України.

Відповідно до умов, зазначених в угоді про заставу, заставлене майно може зберігатися як у заставодавця, так і в заставодержателя або в третьої особи, бути в експлуатації чи на зберіганні. Незалежно від того, де зберігається заставлене майно, – у заставодавця чи в заставодержателя, чи воно експлуатується або зберігається до часу реалізації застави, його облік і нарахування амортизації (зносу) здійснює заставодавець. Надана застава обліковується на рахунках:

951 Надана застава

9510 П Надана застава

Призначення рахунку: облік активів, наданих заставодавцем у заставу.

За кредитом рахунку проводять суми вартості активів, наданих у заставу.

За дебетом рахунку проводять суми списання наданих у заставу активів після повернення кредиту або в разі реалізації заставленого майна.

Облік основних засобів і нематеріальних активів, переданих у заставу, заставодавець, якщо позичальником є банк, веде на окремих аналітичних рахунках балансових рахунків 4300 «Нематеріальні активи», 4400 «Основні засоби», 4500 «Інші необоротні матеріальні активи».

Одночасно сума застави, визначена угодою, відображується за кредитом позабалансового рахунку 9510 «Надана застава».

У разі виконання забезпеченого заставою зобов'язання перед заставодержателем основні засоби та нематеріальні активи списуються заставодавцем з аналітичних рахунків «Основні засоби, передані в заставу» й обліковуються на аналітичному рахунку «Власні основні засоби».

Одночасно списується вартість активів з позабалансового рахунку 9510 «Надана застава». При цьому здійснюється таке проведення:

Дт 9510 Надана застава

Кт Контрахунок.

Якщо заставодавець (банк-боржник) кредит не погасив і на майно звернено стягнення відповідно до чинного законодавства Украї-

ни або якщо вартість реалізованого заставленого майна нижча, ніж його балансова (залишкова) вартість, то в обліку банку-боржника (заставаодавця) здійснюються такі проведення:

- ▶ На суму нарахованого зношення
 - Дт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
- ▶ На суму балансової вартості основних засобів
 - Дт Рахунки для обліку отриманих кредитів (рахунки для обліку нарахованих процентних витрат за отриманими кредитами)
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів
- ▶ Якщо вартість реалізованого заставленого майна нижча, ніж його балансова (залишкова) вартість
 - Дт 7490 Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів.
- ▶ На суму, що перевищує розмір забезпечених заставою вимог після реалізації об'єкта застави
 - Дт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки
 - Кт 6490 Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів.

Одночасно списується вартість активів із позабалансового рахунку 9510 «Надана застава».

Банк-заставодержатель згідно зі звітом про оцінку майна та актом приймання-передачі обліковує прийняте від засталоодавця на зберігання майно на позабалансових рахунках:

95 Інші зобов'язання і вимоги

950 Отримана застава

- ▶ 9500 А Отримана застава
- ▶ 9503 А Застава за складськими свідоцтвами

952 Іпотека

- ▶ 9520 А Земельні ділянки
- ▶ 9521 А Нерухоме майно житлового призначення
- ▶ 9523 А Інші об'єкти нерухомого майна.

Застава, що отримана як забезпечення кредиту [майно, у тому числі майнові права на грошові кошти, які розміщені на вклад (депозит)],

відображається в бухгалтерському обліку за позабалансовими рахунками таким бухгалтерським проведенням:

Дт Рахунки для обліку отриманої застави

Кт Контррахунок.

У разі виконання зобов'язання боржником або іншою зобов'язаною особою, а також у разі припинення дії відповідного договору про забезпечення, вартість забезпечення списують із позабалансових рахунків і здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Контррахунок

Кт Рахунки для обліку отриманої застави.

Якщо боржник не погашає кредиту, то банк може використати права на заставлене майно. Порядок реалізації заставленого майна регламентується чинним законодавством України. Заставодержатель набуває право звернення стягнення на предмет застави, якщо з настанням терміну виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, воно не буде виконане (якщо інше не передбачено угодою).

Звернення стягнення на заставлене майно здійснюється за рішенням суду, на підставі виконавчого напису нотаріуса, якщо інше не передбачено угодою про заставу. Реалізація заставленого майна провадиться з аукціонів (публічних торгів), якщо інше не передбачено угодою. Якщо аукціон (публічні торги) оголошено таким, що не відбувся, то заставодержатель за згодою заставодавця має право залишити заставлене майно за собою за початковою оцінкою. Якщо заставодавець такої згоди не дав, то заставлене майно реалізується в установленому порядку (якщо інше не передбачено угодою).

Після реалізації заставленого майна через аукціон банк-заставодержатель здійснює таке проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами.

Одночасно списується вартість заставленого майна, яке обліковувалося на позабалансових рахунках для обліку отриманої застави. Якщо вирученої суми від продажу об'єкта застави недостатньо для повного задоволення вимог заставодержателя, то він має право (якщо інше не передбачено законом чи угодою) отримати суму, якої

не вистачає для повного задоволення вимог, з іншого майна боржника в порядку черговості, передбаченої чинним законодавством України.

Якщо звернення стягнення на предмет застави проводиться згідно з угодою застави (за якою визначено умови та порядок набуття заставодержателем права власності на заставлене майно) або якщо аукціон не відбувся, то здійснюється таке проведення:

- ▶ На суму забезпечених заставою зобов'язань
 - Дт** 3409 Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя
 - Кт** Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку нарахованих процентних доходів за наданими кредитами
- ▶ На суму перевищення вартості об'єкта застави, за якою він переданий банку-заставодержателю, над сумою забезпечених нею зобов'язань
 - Дт** 3409 Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів – на суму перевищення розміру забезпечених цією заставою вимог банку
- ▶ Одночасно
 - Дт** Контррахунок
 - Кт** Рахунки для обліку отриманої застави.

Амортизація на це майно не нараховується. Якщо заставлене майно, на яке банком звернено стягнення відповідно до чинного законодавства України, використовується банком або визнається необоротним активом банку, то здійснюється таке проведення:

- Дт** Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
- Кт** 3409 Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя, – на суму справедливої вартості.

Якщо банк набуває право власності на земельні ділянки та будівлі шляхом реалізації прав заставодержателя, відповідно до яких чітко не визначений намір подальшого використання, то такі активи класифікуються як інвестиційна нерухомість і відображаються в бухгалтерському обліку згідно з правилами обліку інвестиційної нерухомості.

5.3. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ІЗ НАРАХУВАННЯ І СПЛАТИ ПРОЦЕНТІВ ЗА КОРИСТУВАННЯ КРЕДИТАМИ ТА КОМІСІЙНИХ ЗА НАДАННЯ ПОСЛУГ КРЕДИТНОГО ХАРАКТЕРУ

Банк здійснює бухгалтерський облік нарахованих, отриманих, наперед отриманих доходів за кредитними операціями згідно з порядком, визначеним Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (Постанова № 255 Правління Національного банку України від 18.06.2003 р., зі змінами) у порядку, визначеному обліковою політикою банку.

Процентні доходи за кредитами обліковуються на рахунках 6-го класу «Доходи»:

60 Процентні доходи

- 601 Процентні доходи за коштами, що розміщені в інших банках
- 602 Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 603 Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 604 Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам

Розрахунок нарахованих доходів проводиться аналогічно порядку нарахування витрат, що розглянуті в темі «Облік депозитів та інших зобов'язань банку».

У бухгалтерському обліку отримані комісії, що є невід'ємною частиною доходу за кредитним інструментом, до часу видачі кредиту (траншу за кредитною лінією) банк відображає за рахунком 3600 «Доходи майбутніх періодів». Після прийняття позитивного рішення щодо надання кредиту суму наперед отриманих комісій банк відносить на рахунок неамортизованого дисконту за кредитами та амортизує їх на процентні доходи протягом дії кредитного договору. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то банк відносить суму отриманих комісій на рахунки комісійних доходів відповідно до умов договору.

Процентні доходи за кредитними операціями (доходи, які обчислюються залежно від вартості активу і строку його існування та

відображують вартість активу на поточний момент) нараховуються не рідше ніж раз на місяць та обліковуються на рахунках нарахованих доходів відповідних груп рахунків першого та другого класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України такими проведеньми:

- ▶ У національній валюті
 - Дт** Рахунки для обліку нарахованих процентів за кредитами клієнтам
 - Кт** Рахунки для обліку процентних доходів за кредитами клієнтам – сума нарахованих доходів
- ▶ В іноземній валюті
 - Дт** Рахунки для обліку нарахованих процентів за кредитами клієнтам
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума нарахованих доходів
- ▶ Одночасно
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** Рахунки для обліку нарахованих процентів за кредитами клієнтам – гривневий еквівалент нарахованих доходів за офіційним курсом на дату нарахування.

Комісійні доходи за операціями кредитування (за послуги, які банк надає протягом строку існування активу) за методом нарахування відображуються в обліку в періоді, до якого вони належать, таким проведеньми:

- Дт** 3578 Інші нараховані доходи
- Кт** Рахунки для обліку комісійних доходів за кредитними операціями (6111).

У разі неотримання банком нарахованих доходів у терміни їх сплати, обумовлені кредитними договорами, наступного операційного дня нараховані процентні доходи переносять на відповідні рахунки прострочених доходів:

- Дт** Рахунки для обліку прострочених процентів за кредитами клієнтам (3579 «Прострочені інші нараховані доходи»)
- Кт** Рахунки для обліку нарахованих процентів за кредитами клієнтам (3578 «Інші нараховані доходи»).

Доходи, отримані банком як штрафи чи пеня за порушення позичальником порядку виконання зобов'язань за кредитним договором, відображається в обліку таким проведенням:

- Дт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів
- Кт 6397 Штрафи, пені, що отримані банком.

5.4. ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОКРЕМИХ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

5.4.1. Облік операцій репо

Репо – фінансова операція продажу цінних паперів із подальшим викупом цих цінних паперів. **Операція репо** відображається в бухгалтерському обліку як наданий (отриманий) кредит під заставу цінних паперів як у міжбанківській сфері, так і суб'єктам господарювання залежно від умов, згідно з якими здійснюється передавання (продаж) цінних паперів і виконання зобов'язань сторонами договору.

Надання (отримання) коштів за операцією репо суб'єктам господарювання відображається банком за рахунками:

261 Строкові кошти суб'єктів господарювання

2611 П Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо

Призначення рахунку: облік коштів, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо.

За кредитом рахунку проводять суми коштів, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо.

За дебетом рахунку проводять суми, що перераховуються суб'єктам господарювання за операціями репо.

201 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2010 А Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

Призначення рахунку: облік кредитів, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання.

За дебетом рахунку проводять суми кредитів, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання.

За кредитом рахунку проводять суми, що надійшли від суб'єктів господарювання за операціями репо.

Підприємства, що володіють цінними паперами, можуть їх використати для забезпечення банківських кредитів. Операції зворотного репо обліковують відповідно до операцій надання кредитів під забезпечення цінних паперів. Розглянемо облік кредитів, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання.

Зобов'язання з надання (отримання) коштів за операцією репо обліковують за позабалансовими рахунками відповідно до загальних правил. Перерахування коштів за операціями репо (надання кредити) відображається таким бухгалтерським проведенням:

Дт Рахунки для обліку кредитів, які надані за операціями репо

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів.

Цінні папери, що придбані за операцією репо, обліковує покупець (кредитор) як отриману заставу за позабалансовими рахунками. У цьому разі здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дт Рахунки для обліку отриманої застави

Кт Контррахунок.

Банк-покупець (кредитор) відображає в бухгалтерському обліку зворотний продаж цінних паперів такими проведеннями:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку кредитів, які надані за операціями репо

Кт Рахунок для обліку нарахованих доходів за операціями репо, рахунки для обліку процентних доходів за операціями репо.

▶ Одночасно за позабалансовими рахунками

Дт Контррахунок

Кт Рахунки для обліку отриманої застави.

У разі неповернення позичальником коштів за операцією репо кредитор списує вартість цінних паперів, отриманих у заставу, з позабалансових рахунків і одночасно визнає їх за відповідними балансовими рахунками з обліку придбаних цінних паперів за справедливою вартістю. У цьому разі:

Дт Рахунки для обліку цінних паперів

Кт Рахунки для обліку кредитів, які надані за операціями репо

- Кт Рахунок для обліку нарахованих доходів за операціями репо, рахунки для обліку процентних доходів за операціями репо
- ▶ Одночасно за позабалансовими рахунками
 - Дт Контррахунок
 - Кт Рахунки для обліку отриманої застави.

5.4.2. Бухгалтерський облік факторингових операцій

Однією з форм короткострокових кредитів у поточну діяльність є факторинг. **Факторинг** – це придбання банком права вимоги щодо виплат за фінансовими зобов'язаннями, що виникли між контрагентами в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

На дату укладення договору факторингу сума, яку фактор (банк) зобов'язується сплатити клієнтові, відображається за позабалансовими рахунками:

980 Документи за розрахунковими операціями

9800 А Розрахункові документи за факторинговими операціями

Призначення рахунку: облік банком платіжних документів за номіналом (документів за факторинговими операціями, що передані клієнтом банку).

За дебетом рахунку проводять суми номінальної вартості платіжних документів, що підлягають оплаті.

За кредитом рахунку списують суми, що сплачені боржником за платіжними документами або в разі списання заборгованості.

Отримані відповідно до умов договору факторингу розрахункові документи клієнта обліковують за номінальною вартістю за позабалансовими рахунками:

Дт Рахунок для обліку документів за факторинговими операціями

Кт Контррахунок.

Сума коштів, сплачених клієнтові, відображається фактором (банком) у бухгалтерському обліку на рахунках:

203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2030 А Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

Призначення рахунку: облік вартості прав грошової вимоги за факторинговими операціями.

За дебетом рахунку проводять суми наданих коштів за операціями факторингу.

За кредитом рахунку проводять суми, що отримані за операціями факторингу; суми заборгованості, що перераховані на відповідні рахунки простроченої заборгованості.

2036 КА Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

Призначення рахунку: облік неамортизованого дисконту за вимогами, що придбані з дисконтом за операціями факторингу із суб'єктами господарювання.

За кредитом рахунку проводять суми дисконту за наданими кредитами.

За дебетом рахунку проводять суми амортизації дисконту під час нарахування доходів за звітний період.

При цьому складається бухгалтерське проведення:

Дт Рахунок для обліку коштів, які надані за факторинговими операціями

Кт Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів

Кт Рахунок для обліку неамортизованого дисконту за вимогами, що придбані за операціями факторингу, – у разі утримання авансом процентних або комісійних доходів.

Отримані від боржника кошти фактор (банк) спрямовує на погашення заборгованості за кредитом та процентами. У разі перевищення надходжень над сумою заборгованості за кредитом та процентами фактор (банк) повертає різницю клієнтові, якщо інше не встановлено договором факторингу:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на суму, що надійшла від боржника

Кт Рахунок для обліку коштів, наданих за факторинговими операціями, – на суму кредиту

Кт Рахунок для обліку нарахованих доходів за факторинговими операціями – на суму нарахованих доходів за цією операцією

- Кт** Рахунок для обліку процентних доходів за факторинговими операціями, рахунки для обліку комісійних доходів за кредитними операціями – на суму доходів за цією операцією, що не були нараховані
- Кт** Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів – на суму перевищення надходжень над сумою заборгованості банку за кредитом та процентами.

Одночасно фактор (банк) здійснює списання з позабалансових рахунків оплачених боржником документів за факторинговими операціями. У цьому разі виконується таке бухгалтерське проведення:

- Дт** Контррахунок
- Кт** Рахунок для обліку документів за факторинговими операціями – на суму оплачених боржником розрахункових документів.

Банк у разі часткового погашення боржником заборгованості робить відмітку про дату та суму частково погашених зобов'язань на відповідному платіжному документі.

Якщо за умовами договору сплату суми боргу здійснює безпосередньо боржник на рахунок клієнта, то банк відображає в бухгалтерському обліку розрахунок за факторинговою операцією такими проведеннями:

- Дт** Рахунки клієнтів
- Кт** Рахунок для обліку коштів, наданих за факторинговими операціями
- Кт** Рахунок для обліку нарахованих доходів за факторинговими операціями – на суму нарахованих доходів
- Кт** Рахунок для обліку процентних доходів за факторинговими операціями, рахунки для обліку комісійних доходів за кредитними операціями – на суму, яка не відобразалася в бухгалтерському обліку за рахунками нарахованих доходів.

Фактор (банк) здійснює бухгалтерський облік простроченої заборгованості за факторинговими операціями за загальними правилами.

5.4.3. Бухгалтерський облік операцій з урахування векселів

Операція з урахування векселів передбачає їх утримання до строку погашення. У бухгалтерському обліку таку операцію відображають за рахунками з обліку кредитів:

202 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

2020 А Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

222 Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам

2220 А Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам

Призначення рахунків: облік кредитів, що надані за врахованими векселями до настання строку їх платежу.

За дебетом рахунку проводять суми номінальної вартості врахованих векселів.

За кредитом рахунку проводять суми, що надійшли під час настання строку платежу за векселем; суми заборгованості, що перераховані на відповідні рахунки простроченої заборгованості.

2026 КА Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання

2226 КА Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб

Призначення рахунків: облік неамортизованого дисконту за врахованими векселями, що придбані з дисконтом.

За кредитом рахунку проводять суми дисконту під час придбання векселів.

За дебетом рахунку проводять суми амортизації дисконту під час нарахування доходів за звітний період.

Якщо банк купує вексель з метою подальшого продажу або дострокового пред'явлення до погашення, то в бухгалтерському обліку таку операцію відображають за рахунками з обліку цінних паперів у портфелі банку на продаж.

На дату укладення договору про врахування векселя на суму зобов'язань із кредитування банк здійснює бухгалтерське проведення на позабалансових рахунках.

Урахування векселів у бухгалтерському обліку відображається такими проведеннями:

- Дт** Рахунки для обліку кредитів, які надані за врахованими векселями, – на номінальну суму векселя
- Кт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за врахованими векселями – на суму дисконту
- Кт** Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів – на суму наданих коштів.

Одночасно зменшується зобов'язання з кредитування на суму балансової вартості врахованих векселів. Ураховані векселі обліковують за позабалансовим рахунком 9819 «Інші цінності і документи» за номінальною вартістю.

Амортизація суми дисконту за векселем за період від дати придбання до дати погашення векселя здійснюється не рідше ніж раз на місяць і відображається в обліку таким бухгалтерським проведенням:

- Дт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за врахованими векселями
- Кт** Рахунки для обліку процентних доходів за врахованими векселями – на суму амортизації дисконту.

Погашення врахованого векселя в установлений строк відображається в обліку таким бухгалтерським проведенням:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на суму, отриману від платника за векселем
- Кт** Рахунки для обліку кредитів, які надані за врахованими векселями, – на номінальну суму векселя.

Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за операціями з урахування векселів здійснюється за загальними правилами.

5.4.4. Особливості бухгалтерського обліку іпотечних кредитів

Іпотечний кредит – це довгострокові позики під заставу нерухомого майна, яке є власністю позичальника.

Іпотечні кредити обліковують на рахунках 22-ї групи рахунків:

223 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам

2232 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам

2233 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам

2235 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам

2236 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам

Вартість застави за іпотечними кредитами обліковується на позабалансових рахунках:

952 Іпотека

9520 А Земельні ділянки

9521 А Нерухоме майно житлового призначення

9523 А Інші об'єкти нерухомого майна

Облік надання іпотечних кредитів та їх погашення, облік одержання застави відображається за загальними правилами відповідно до умов кредитного договору.

З метою рефінансування банк може об'єднувати кредити в консолідований іпотечний борг з одночасним об'єднанням відповідних іпотек в іпотечний пул. У консолідований іпотечний борг включають лише ті зобов'язання, щодо яких однакові умови договорів про іпотечний кредит, умови іпотечних договорів та інші умови, перелік яких банк визначає самостійно.

Після реформування в консолідований борг зобов'язань за договорами про іпотечний кредит і об'єднання відповідних іпотек в іпотечний пул банк може здійснювати операції з відчуження іпотечних активів.

Якщо банк припиняє визнання в балансі іпотечних кредитів у разі їх продажу з передаванням покупцеві всіх ризиків і винагород, то в обліку це відображається проведеннями:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами

- ▶ Одночасно банк відображає списання вартості застави

Дт Контррахунок

Кт Рахунки для обліку отриманої застави

- ▶ Операцію з подальшого обслуговування проданих іпотечних кредитів банк відображає за позабалансовими рахунками
 - Дт** 9860 Кредити, що перебувають на обслуговуванні в банку
 - Кт** Контррахунок
- ▶ Нарахування процентних доходів за іпотечними кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку
 - Дт** 9861 Процентні доходи за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку
 - Кт** Контррахунок

Якщо банк перераховує сплачену боржником суму основного боргу та процентних доходів за іпотечними кредитами за належністю покупцеві іпотечних кредитів, то одночасно з позабалансових рахунків банк списує суму основного боргу і процентних доходів:

- Дт** Контррахунок
- Кт** 9860 Кредити, що перебувають на обслуговуванні в банку
- Кт** 9861 Процентні доходи за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку.

Суму доходів, що належить банку за обслуговування проданих іпотечних кредитів, відображають в обліку

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів
- Кт** Рахунки для обліку інших комісійних доходів.

Банк-кредитор продовжуватиме визнавати в бухгалтерському обліку іпотечні кредити, за якими відступлені права вимоги покупцеві іпотечних кредитів на встановлений строк із зобов'язанням зворотного викупу. При визнанні коштів, отриманих від покупця іпотечних кредитів, як отриманий кредит здійснюється таке бухгалтерське проведення:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів
- Кт** Рахунки для обліку отриманих кредитів.

Відображення в бухгалтерському обліку нарахованих, отриманих (сплачених) доходів і витрат за іпотечними кредитами здійснюється за загальними правилами.

Операції з використанням заставної здійснюють відповідно до вимог законодавства України. Заставна, випуск якої передбачено іпотечним договором, відображається в обліку таким чином:

Дт 9501 А Заставна за іпотечними кредитами

Кт Контррахунок.

5.5. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЗЕРВІВ НА ПОКРИТТЯ МОЖЛИВИХ ВТРАТ ЗА НАДАНИМИ КРЕДИТАМИ

Надані кредити первинно оцінюють і відображають у бухгалтерському обліку за собівартістю (в сумі фактично наданих коштів, включаючи комісійні та інші витрати, що безпосередньо пов'язані з цими операціями).

Зменшення корисності фінансового активу або групи фінансових активів банк має визнавати, якщо є об'єктивне свідчення зменшення їх корисності внаслідок однієї або кількох подій, які відбулися після первинного визнання активу, і така подія (або події) впливає на попередньо оцінені майбутні грошові потоки від фінансового активу або групи фінансових активів, які можна достовірно оцінити.

Основними подіями, що свідчать про зменшення корисності фінансового активу, можуть бути:

- а) фінансові труднощі позичальника;
- б) порушення умов договору (невиконання зобов'язань, прострочення сплати процентів або основної суми боргу);
- в) висока ймовірність банкрутства або фінансова реорганізація позичальника;
- г) надання банком пільгових умов з економічних або юридичних причин, пов'язаних із фінансовими труднощами позичальника, яких банк не розглядав за інших умов;
- г) зникнення активного ринку для фінансового активу внаслідок фінансових труднощів.

Наявна інформація про зменшення попередньо оцінених майбутніх грошових потоків для групи фінансових активів з часу первинного їх визнання (хоча це зменшення не може бути ідентифіковано з окремим фінансовим активом у групі) включає таке:

- ▶ негативні зміни платіжного статусу позичальника в групі;
- ▶ зміни економічних умов, що впливають на виконання зобов'язань за активами в цій групі.

Якщо балансова вартість активів перевищує оцінену суму очікуваного відшкодування, то визнається зменшення їхньої корисності. Зменшення корисності в бухгалтерському обліку відображається шляхом формування спеціальних резервів за рахунок витрат банку.

Банк визначає суму резерву як різницю між балансовою вартістю наданого кредиту та теперішньою вартістю оцінених майбутніх грошових потоків (за винятком майбутніх кредитних збитків, які не були понесені), дисконтованих за первинною ефективною ставкою відсотка.

Банк спочатку визначає наявність об'єктивних доказів зменшення корисності окремо для кожного фінансового активу, що оцінюється на індивідуальній основі.

Якщо немає доказів зменшення корисності для окремо оціненого фінансового активу (незалежно від його суттєвості, то банк уключає фінансовий актив до групи фінансових активів з подібними характеристиками кредитного ризику й оцінює його на портфельній основі. Портфельну оцінку майбутніх грошових потоків у групі фінансових активів банк здійснює з метою визначення зменшення корисності на основі досвіду фактичних збитків за попередній період для активів із характеристикою кредитних ризиків, подібною до характеристики цієї групи.

До портфельної оцінки на зменшення корисності не включають фінансових активів, які окремо оцінюють на зменшення корисності (індивідуальна основа) і за якими визнають збитки від цього. Виключають з оцінки на портфельній основі окремі фінансові активи, за якими визнають збитки від зменшення корисності, і в подальшому оцінюють їх на індивідуальній основі.

Спеціальні резерви на покриття можливих втрат за наданими кредитами обліковують на рахунках:

- 1590 КА Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями
- 2400 КА Резерви під кредити, що оцінюються на індивідуальній основі
- 2401 КА Резерви під кредити, що оцінюються на портфельній основі

Рахунки для обліку резервів під кредити призначені для обліку сум сформованих резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями. За кредитом рахунку проводяться суми сформованих резервів; суми збільшення резервів. За дебетом рахун-

ку проводяться суми зменшення резервів; суми використаних у встановленому порядку резервів.

Витрати для формування резервів обліковуються на рахунках групи 770 «Відрахування в резерви»:

7701 АП Відрахування в резерви під заборгованість інших банків

7702 АП Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам

У разі зменшення корисності наданого кредиту банки формують (збільшують) резерви згідно з вимогами відповідних нормативно-правових актів Національного банку. В бухгалтерському обліку формування (збільшення) резерву за наданими кредитами відображається:

Дт Рахунки для обліку відрахувань у резерви

Кт Рахунки для обліку спеціальних резервів.

У разі формування (збільшення) резерву в іноземній валюті бухгалтерські проведення здійснюють з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на день проведення операції. Банк формує резерви в іноземній валюті за кожною валютою окремо. Переоцінку резервів в іноземній валюті в разі зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют відображають за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Суму сформованого резерву щомісяця переглядають. Банк сторнує попередньо визнаний збиток від зменшення корисності, якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується, що об'єктивно пов'язано з подією, яка відбувалася після визнання зменшення корисності (наприклад, поліпшення кредитного рейтингу боржника):

Дт Рахунки для обліку спеціальних резервів

Кт Рахунки для обліку відрахувань у резерви.

Якщо заборгованість визнана безнадійною, то вона може бути списана за рахунок сформованого резерву. Списання безнадійної заборгованості за рахунок спеціального резерву проводиться відповідно до чинного законодавства та відображається в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дт Рахунки для обліку спеціальних резервів

Кт Відповідний рахунок простроченої заборгованості або рахунок, за яким обліковується відповідний актив.

Списану у збиток заборгованість обліковують на рахунок 9611 А «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями».

Списану за рахунок спеціальних резервів заборгованість обліковують за позабалансовими рахунками до визначеного обліковою політикою банку часу з урахуванням вимог законодавства України щодо відшкодування збитків. У цьому разі здійснюється таке проведення:

Дт Рахунки для обліку списаної у збиток заборгованості

Кт Контррахунок.

У разі часткового або повного погашення контрагентом раніше списаної за рахунок спеціального резерву суми заборгованості здійснюють такі проведення:

а) якщо заборгованість було списано за рахунок резерву в поточному році

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку відрахувань у резерви

б) якщо заборгованість було списано за рахунок резерву в попередньому році

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку повернення раніше списаної заборгованості.

Для обліку повернення раніше списаної заборгованості використовують рахунки:

6711 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків.

6712 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам;

6717 П Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років.

Одночасно за позабалансовими рахунками здійснюється таке проведення:

Дт Контррахунок

Кт Рахунки для обліку списаної у збиток заборгованості.

Після закінчення строку, визначеного обліковою політикою банку за заборгованістю, яка була списана за рахунок спеціальних резервів та обліковувалася за позабалансовими рахунками, її списують із цих рахунків.

5.6. ОБЛІК ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

5.6.1. Загальні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку лізингу (оренди)

Об'єктом лізингу (оренди) є необоротні активи, що є власністю лізингодавця або придбані ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна.

Залежно від умов лізингу (оренди) щодо передавання всіх ризиків і вигід, пов'язаних із правом власності на актив, лізинг (оренда) розглядається як фінансовий або оперативний.

Фінансовий лізинг (оренда) – це оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигід, пов'язаних із правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися.

Лізинг (оренда), що не передбачає передавання всіх ризиків і вигід, пов'язаних із правом власності на актив, класифікується оперативним. Класифікація лізингу (оренди) як фінансового або оперативного залежить від суті операції, а не від форми договору.

Для визначення операції фінансовим лізингом (орендою) використовують критерії, які окремо або в поєднанні обумовлюють класифікацію лізингу (оренди) як фінансового, а саме:

- ▶ наприкінці строку дії лізингу (оренди) право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача;
- ▶ лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату реалізації цього права, а на початку строку лізингу (оренди) є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізовано;
- ▶ строк дії лізингу (оренди) становить більшу частину строку корисного використання активу навіть за умови, що право власності не передаватиметься;

- ▶ на початку строку дії лізингу (оренди) теперішня вартість мінімальних лізингових (орендних) платежів має бути не меншою, ніж справедлива вартість активу, переданого в лізинг (оренду);
- ▶ активи, передані в лізинг (оренду), мають спеціалізований характер, тобто лише лізингоодержувач може користуватися ними без суттєвих модифікацій.

Підтвердженням належності операції до фінансового лізингу (оренди) можуть бути такі умови:

- ▶ у разі припинення лізингу (оренди) лізингоодержувачем пов'язані з цим збитки лізингодавця покладаються на лізингоодержувача;
- ▶ прибутки або збитки від коливань справедливої вартості ліквідаційної суми належать лізингоодержувачеві [наприклад, у формі знижки на лізингову (орендну) плату, яка дорівнює більшій частині виручки від продажу в кінці строку лізингу (оренди)];
- ▶ лізингоодержувач має змогу продовжити строк дії договору про лізинг (оренду) за плату, яка нижча від ринкової.

За оперативним лізингом (орендою) активи відображають на балансі лізингодавця, а за фінансовим – на балансі лізингоодержувача.

5.6.2. Облік операцій із фінансового лізингу

В операціях із фінансового лізингу банк може виступати і як лізингодавець (кредитор), і як лізингоодержувач (позичальник).

Активи, що передані у фінансовий лізинг (оренду), **лізингодавець** обліковує як виданий кредит, на який поширюються вимоги Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України.

Операції банків з надання необоротних активів у фінансовий лізинг (оренду) класифікують як кредитні та обліковують на відповідних рахунках Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

1520 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам

2071 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання

Призначення рахунків: облік заборгованості за фінансовим лізингом.

За дебетом рахунку проводять суми заборгованості за фінансовим лізингом.

За кредитом рахунку проводять суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом.

За формою операція фінансового лізингу (оренди) означає передання/отримання основних засобів у користування. Придбані банком основні засоби, призначені для передавання в лізинг, банк-лізингодавець може або обліковувати на рахунках четвертого класу, де обліковуються інші основні засоби та нематеріальні активи, які належать банкові, або не оприбутковувати їх на баланс, а відразу передавати в лізинг (оренду):

- ▶ Основні засоби, передані (отримані) у фінансовий лізинг (оренду), обліковують за меншою з двох вартостей – теперішньою (з урахуванням ставки процента, що прирощується) або ринковою.
- ▶ Основні засоби, передані у фінансовий лізинг (оренду), обліковує банк-лізингодавець як виданий кредит.
- ▶ Банк-лізингоодержувач відображує в балансі отримані у фінансовий лізинг (оренду) необоротні активи одночасно як активи і як зобов'язання.

Наданий у фінансовий лізинг (оренду) об'єкт необоротних активів у сумі мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості лізингодавець відображає в бухгалтерському обліку як кредит:

Дт 1520 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам (2071 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарської діяльності)

Дт 4409 Зношення основних засобів, 7490 Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів

Кт 4400 Основні засоби – на суму залишкової вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

Різниця між сумою мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) та теперішньою його вартістю, що визначена за лізинговою (орендною) ставкою процента, є доходом лізингодавця.

Розподіл доходу між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної)

ставки процента до залишку заборгованості лізингоодержувача за кредитом на початок звітного періоду.

Витрати, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включають до вартості кредиту під час первісного визнання та амортизують протягом строку лізингу (оренди).

У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється проведення:

- Дт** 1525 А Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам (2075 Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані СГ)
- Кт** Рахунки грошових коштів, рахунки клієнтів.

Нарахування доходу та амортизацію витрат за операціями з фінансового лізингу (оренди) у бухгалтерському обліку відображають:

- а) **Дт** 1528 Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам (2078 Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання)
- Кт** 6018 Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам, 6028 Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання – на суму нарахованого доходу
- б) **Дт** 6028 Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий СГ
- Кт** 1525 А Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам (2075 Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані СГ), – на суму амортизації премії.

Отримана лізингодавцем сума лізингового (орендного) платежу відображається в бухгалтерському обліку таким проведенням:

- Дт** Рахунки грошових коштів, поточні рахунки
- Кт** 1528 Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам (2078 Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання), – на суму отриманого доходу
- Кт** 1520 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам (2071 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарської діяльності), – на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцеві, то в обліку лізингодавця на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється таке проведення:

Дт 4400 Основні засоби

Кт 1525 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам (2071 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарської діяльності).

Якщо банк є **лізингоодержувачем**, то на початок строку лізингу (оренди) основні засоби та нематеріальні активи, що отримані ним у фінансовий лізинг (оренду), обліковують за найменшою з оцінок: справедливою вартістю необоротного активу або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів. Витрати лізингоодержувача, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості активу під час його первинного визнання.

Дт 4400 Основні засоби (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»)

Кт 3615 Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою).

3615 П Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)

Призначення рахунку: облік сум кредиторської заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

За кредитом рахунку проводять суми кредиторської заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

За дебетом рахунку проводять суми погашення кредиторської заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

Витрати на поліпшення об'єкта фінансового лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигід, яких початково очікували від його використання, на балансі банку-лізингоодержувача відображають як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди). Суми витрат на поліпшення об'єкта фінансового лізингу накопичуються на рахунку 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введені в експлуатацію основними засобами».

На суму завершених капітальних інвестицій збільшується залишкова вартість активу:

Дт 4400 Основні засоби (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»)

Кт 4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами.

Розподіл фінансових витрат між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку зобов'язань на початок звітного періоду. Якщо в договорі про фінансовий лізинг (оренду) не зазначена лізингова (орендна) ставка процента, то застосовується ставка процента до можливих позик лізингоодержувача.

Нараховані витрати за отриманими лізингоодержувачем активами у фінансовий лізинг (оренду) відображають:

Дт 7028 Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)

Кт 3678 Інші нараховані витрати.

Сплата лізингоодержувачем орендних платежів обліковується:

а) **Дт** 3678 Інші нараховані витрати

Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки – на суму нарахованих витрат за отриманими активами у фінансовий лізинг

б) **Дт** 3615 Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)

Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки – на суму зобов'язання за фінансовим лізингом (орендою).

Лізингоодержувач протягом періоду очікуваного використання активу нараховує амортизацію основних засобів і нематеріальних активів, отриманих у фінансовий лізинг (оренду). Періодом очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) є строк корисного використання – якщо договором передбачено перехід права власності на актив до лізингоодержувача (орендаря), або коротший з двох періодів – строк лізингу (оренди) або строк корисного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) – якщо переходу права власності на об'єкт фінансового лізингу (оренди) не передбачено. Метод нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу

(оренди) визначається лізингоодержувачем відповідно до порядку нарахування амортизації власних основних засобів і нематеріальних активів.

Нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) в бухгалтерському обліку відображається:

Дт 7423 Амортизація

Кт 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»).

Під час переходу за умовою лізингу (оренди) основних засобів і нематеріальних активів, отриманих у фінансовий лізинг (оренду), у власність лізингоодержувача в бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дт 4400 Основні засоби (особовий рахунок «Власні основні засоби»)

Кт 4400 Основні засоби (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»)

▶ Одночасно на суму зносу і накопиченої амортизації

Дт 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»)

Кт 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Власні основні засоби»).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається до лізингодавця, то в обліку на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється таке проведення:

Дт 3615 Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом, 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»)

Кт 4400 Основні засоби (особовий рахунок «Основні засоби, що одержані у фінансовий лізинг»).

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, одержаного у фінансовий лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображають за рахунком 7421 «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

5.6.3. Особливості обліку оперативного лізингу

Облік основних засобів і нематеріальних активів, переданих в оперативний лізинг (оренду), **лізингодавець** веде на окремому аналітичному рахунку балансових рахунків 4300, 4400 і відображає в бухгалтерському обліку таким проведенням:

- Дт** 4300 Нематеріальні активи, 4400 Основні засоби, 4309 Накопичена амортизація нематеріальних активів, 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Основні засоби, що передані в оперативний лізинг»)
- Кт** 4300 Нематеріальні активи, 4400 Основні засоби, 4309 Накопичена амортизація нематеріальних активів, 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Власні основні засоби»).

Лізингодавець протягом строку лізингу (оренди) нараховує амортизацію за активами, переданими в оперативний лізинг (оренду):

- Дт** 7423 Амортизація
- Кт** 4309 Накопичена амортизація нематеріальних активів, 4409 Зношення основних засобів (особовий рахунок «Основні засоби, що передані в оперативний лізинг»).

Лізингодавець здійснює нарахування лізингових (орендних) платежів, яке відображається в бухгалтерському обліку:

- Дт** 3578 Інші нараховані доходи
- Кт** 6395 Доходи від оперативного лізингу (оренди).

При отриманні нарахованих лізингових (орендних) платежів лізингодавець закриває рахунок нарахованих доходів:

- Дт** Рахунки грошових коштів, поточні рахунки
- Кт** 3578 Інші нараховані доходи.

Основні засоби та нематеріальні активи, що повернені лізингодержувачем, лізингодавець відображає в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- Дт** 4300, 4400 (особовий рахунок «Власні основні засоби»)
- Кт** 4300, 4400 (особовий рахунок «Основні засоби, що передані в оперативний лізинг»)

▶ Одночасно

Дт 4309, 4409 (особовий рахунок «Власні основні засоби»)

Кт 4309, 4409 (особовий рахунок «Основні засоби, що передані в оперативний лізинг»).

При відображенні оперативного лізингу (оренди) **лізингоодержувачем** прийняті в оперативний лізинг (оренду) активи лізингоодержувач обліковує за позабалансовим рахунком 9840 «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)» за вартістю, що зазначається в договорі про оперативний лізинг (оренду):

Дт 9840 Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)

Кт Рахунки групи 991.

Лізингоодержувач сплачує лізингові (орендні) платежі:

▶ Нарахування лізингових (орендних) платежів

Дт 7395 Витрати на оперативний лізинг (оренду)

Кт 3678 Інші нараховані витрати

▶ Сплата лізингових (орендних) платежів

Дт 3678 Інші нараховані витрати

Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки.

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигід, яких початково очікували від його використання, відображає лізингоодержувач як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів.

Поліпшення об'єкта основних засобів за оперативним лізингом (орендою) відображається в бухгалтерському обліку:

а) передоплата:

Дт 4530 Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)

Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки

б) завершене поліпшення:

Дт 4500 Інші необоротні матеріальні активи

Кт 4530 Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)

в) амортизація суми завершеного поліпшення за основними засобами, прийнятими в оперативний лізинг (оренду):

Дт 7423 Амортизація

Кт 4509 Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду).

У разі повернення основних засобів лізингодавцеві лізингоодержувач списує вартість основних засобів із позабалансового рахунку 9840 «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)».

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, отриманого в оперативний лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображають за рахунком 7421 «Витрати на утримання основних засобів, що отримані в лізинг (оренду)».

Запитання для самоконтролю

1. Які форми кредиту ви знаєте?
2. Як в обліку класифікуються банківські кредити за строками використання кредитних коштів?
3. Дайте визначення дисконту (премії), які виникають при здійсненні кредитних операцій. На яких рахунках вони враховуються? Протягом якого строку дисконт (премія) амортизується на відповідні рахунки 6-го класу?
4. Кредитним договором передбачено погашення процентів за користування кредитом 10 числа місяця. Позичальник не виконує своїх зобов'язань у передбачений договором термін. Коли банк повинен врахувати нараховані проценти на рахунку для обліку прострочених процентів?
5. На рахунках якого класу обліковують нараховані проценти за користування кредитом?
6. На якому балансовому рахунку враховують нараховані комісії за послуги, що надані в процесі здійснення кредитної операції?
7. Яким чином обліковується проценти за користування кредитом?
8. Як обліковується кредит на дату здійснення кредитної операції?
9. Дайте характеристику рахунків для обліку кредитних операцій банку.
10. Від чого залежить облік номіналу кредиту?
11. На яких рахунках обліковуються безнадійні кредити?
12. Як відображають в обліку прострочену заборгованість за кредитами?
13. На яких рахунках обліковується забезпечення кредитів?

14. Форми забезпечення повернення кредиту. Облік застави.
15. На яких рахунках обліковуються міжбанківські кредити?
16. У чому полягає особливість обліку операцій репо?
17. Назвіть суб'єктів операції факторингу. Чим факторинг та врахування векселів відрізняються від інших форм кредитування?
18. Чому фінансовий лізинг обліковується як кредитна операція?
19. Економічна сутність фінансового лізингу (оренди).
20. Економічна сутність оперативного лізингу (оренди).
21. Перелічіть рахунки, які використовують для обліку лізингових операцій.
22. Облікова схема відображення фінансового лізингу (оренди) лізингодавцем.
23. Облікова схема відображення фінансового лізингу (оренди) лізингоодержувачем.
24. Облік оперативного лізингу на балансі лізингодавця та лізингоодержувача.
25. Порядок визнання доходів лізингодавцем за фінансовим та оперативним лізингом, відображення нарахованих сум в обліку.
26. Порядок визнання й відображення витрат за фінансовим та оперативним лізингом у системі бухгалтерського обліку лізингоодержувача.
27. На яких рахунках обліковують спеціальні резерви під кредитні ризики?
28. Як відображається в обліку формування спеціальних резервів під кредитні ризики?
29. Поясніть порядок обліку списання безнадійних боргів за кредитами.
30. Які особливості обліку іпотечних кредитів?
31. Характеристика та основні риси обліку окремих кредитних операцій банку (кредитна лінія, овердрафт).

Теми рефератів

1. Облік надання і погашення кредитів, що надані суб'єктам господарювання.
2. Облік надання і погашення кредитів, що надані фізичним особам.
3. Облік прострочених кредитів.
4. Іпотечні кредити, особливості їх обліку.
5. Облік формування і регулювання спеціальних резервів під кредитні ризики.
6. Облік списання сумнівних кредитів за рахунок сформованих резервів.
7. Облік кредитних ліній.
8. Облік овердрафту.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку окремих кредитних операцій необхідно ознайомитися з Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України (затверджена Постановою № 481 Правління НБУ від 27.12.2007 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як обліковують операції з овердрафту?
2. У чому особливість відображення в обліку кредитних ліній?
3. Як обліковують операції з консорціумного кредитування?

Тема 6

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

6.1. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ПОРТФЕЛЯХ БАНКУ

Банки можуть здійснювати операції з цінними паперами, які згідно із Законом України «Про цінні папери та фондову біржу» випускаються й перебувають в обігу, зокрема: акціями, облігаціями внутрішньої державної позики, облігаціями підприємств, ощадними сертифікатами, векселями, а також операції з похідними цінними паперами (форвардні та ф'ючерсні контракти й опціони) та цінними паперами іноземних емітентів, які допущені до обігу в Україні (*рис. 6.1*).

Бухгалтерський облік цінних паперів ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах та стандартах і ведеться відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами в банках України (затверджена Постановою № 358 Правління НБУ від 03.10.2005 р.).

Необхідність запобігання ризикам, що притаманні операціям із цінними паперами, потребує чіткого дотримання основних принципів їх оцінки та обліку, насамперед таких, як обачність, нарахування доходів і витрат (у періоді, до якого вони належать), перевага суті операції над формою.

Відповідно до вказаних принципів банки оцінюють і відображують активи, що виникають за операціями з цінними паперами,

з достатньою мірою обережності, щоб не допустити перенесення фінансових ризиків на наступні періоди; цей принцип передбачає ведення рахунків з обліку резервів, що створюються під активи у формі цінних паперів. При застосуванні принципу нарахування не дозволяється переоцінювати активи чи доходи і недооцінювати витрати.

Рис. 6.1. Класифікація операцій банків із цінними паперами

Інвестиції банку в цінні папери з метою їх оцінки та відображення в бухгалтерському обліку класифікують таким чином:

- ▶ операції з цінними паперами у торговому портфелі;
- ▶ операції з цінними паперами у портфелі банку на продаж;
- ▶ операції з цінними паперами у портфелі банку до погашення;
- ▶ інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.

Цінні папери, які придбані та/або зберігаються за дорученням і за кошти клієнтів, а також згідно з договорами про довірче управління, обліковують на позабалансових рахунках.

У бухгалтерському обліку операцій банків України з цінними паперами використовують рахунки, визначені Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України, класифіковані за видами цінних паперів (боргові, акції та інші папери з нефіксованим прибутком), їх емітентами (банки, небанківські фінансові установи, небанківські нефінансові установи), а також за складовими балансової вартості цінного папера (номінальна вартість, дисконт (премія), нараховані проценти, переоцінка, резерви). Окремо (в першому класі Плану рахунків

бухгалтерського обліку банків України) обліковують цінні папери, які Національний банк України приймає за операціями рефінансування банків, а також емітовані ним (рис. 6.2).

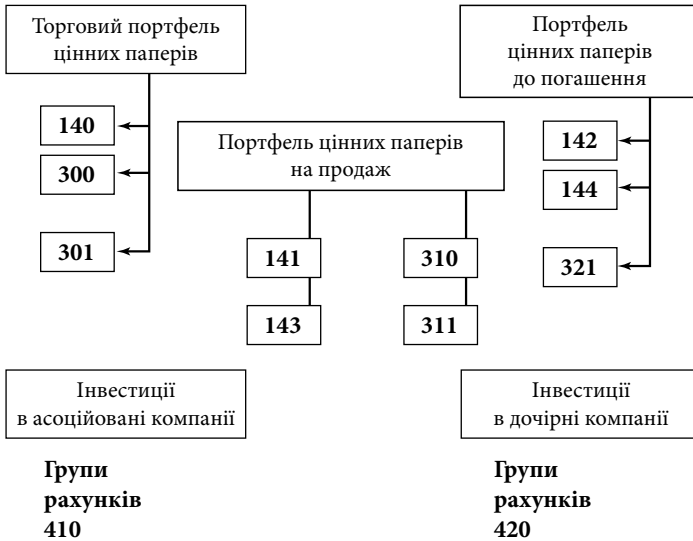

Рис. 6.2. Структура відображення в Плані рахунків банку активних операцій із цінними паперами за групами рахунків

Важливим питанням в обліку цінних паперів є їх оцінка. Наприклад, придбані цінні папери (крім цінних паперів у торговому портфелі, інвестицій в асоційовані та дочірні компанії) початково оцінюють і відображають у бухгалтерському обліку за справедливою вартістю, до якої додають витрати на операції з придбання таких цінних паперів.

Цінні папери в торговому портфелі початково оцінюють за справедливою вартістю. Витрати на операції з придбання таких цінних паперів визнають за рахунками витрат під час їх первинного визнання.

Витрати на операції з придбання боргових цінних паперів у портфель на продаж або в портфель до погашення відображають за рахунками з обліку дисконту (премії) на дату їх придбання.

На кожну наступну після визнання дату балансу всі цінні папери, придбані банком, оцінюють за їхньою справедливою вартістю, крім:

- а) цінних паперів, що утримуються до погашення;
- б) акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж, справедливу вартість яких неможливо достовірно визначити;
- в) інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Справедлива вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на організаційно оформлених ринках, визначається за їхньою ринковою вартістю. Бувають випадки, коли встановити котирування ринкових цін на цінні папери неможливо. Тоді банки застосовують для визначення справедливої вартості такі методи:

- ▶ посилення на ринкову ціну іншого подібного інструменту;
- ▶ аналіз дискontованих грошових потоків. Застосовуючи аналіз дискontованих грошових потоків, банки використовують ставку дискontу, яка дорівнює чинній нормі прибутковості фінансових інструментів, що мають в основному такі самі умови й характеристики;
- ▶ інші методи, що забезпечують достовірно визначення справедливої вартості цінних паперів, визначені відповідними внутрішніми документами банку.

Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж, справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо, відображують на дату балансу за їхньою собівартістю з урахуванням зменшення їхньої корисності.

Цінні папери, що утримує банк до їх погашення, відображують на дату балансу за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки процента.

За інвестиціями в асоційовані та дочірні компанії, облік яких здійснюється за методом участі в капіталі, інвестор має складати консолідовану фінансову звітність.

Усі цінні папери, крім цінних паперів, які обліковуються в торговому портфелі, переглядають на зменшення корисності. Зменшення корисності визнається на кожну дату балансу, якщо є об'єктивні докази щодо подій, які мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за цінними паперами.

Об'єктивними доказами, що свідчать про зменшення корисності цінних паперів, можуть бути відомості:

- ▶ про фінансові труднощі емітента;
- ▶ фактичне розірвання контракту внаслідок невиконання умов договору або прострочення виплати процентів чи основної суми;
- ▶ високу ймовірність банкрутства тощо.

Зменшення балансової вартості цінних паперів унаслідок визнання зменшення їхньої корисності відображається в бухгалтерському обліку лише на суму, що не призводить до від'ємного значення їхньої вартості. Якщо балансова вартість таких цінних паперів досягає нуля, то в бухгалтерському обліку їх відображають за нульовою вартістю до прийняття банком рішення про їх списання.

За борговими цінними паперами окремо обліковують накопичені проценти, дисконт або премію. Бухгалтерський облік нарахування процентів здійснюється залежно від умов випуску цінних паперів, але не рідше ніж раз на місяць протягом періоду від дати придбання цінного папера до дати його продажу або погашення.

Дисконт або премія за борговими цінними паперами в портфелях банку на продаж і до погашення амортизується протягом періоду з дати придбання до дати погашення за методом ефективної ставки процента. Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням процентів. Сума амортизації дисконту збільшує процентний дохід за цінними паперами, а сума амортизації премії зменшує його.

6.2. ОБЛІК ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ТОРГОВОМУ ПОРТФЕЛІ БАНКУ

Боргові цінні папери, акції та інші цінні папери з нефіксованим пробутком, придбані банком з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань ринкової ціни, обліковують у торговому портфелі банку. Цінні папери відображають на дату балансу виключно за справедливою (ринковою) вартістю.

До основних правил обліку цінних паперів у торговому портфелі банку можна віднести:

- ▶ цінні папери, що придбані в торговий портфель, обліковують за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;

- ▶ під час кожної зміни їхньої ринкової вартості та на дату балансу за даними останнього у звітному періоді котирування на офіційно організованому ринку здійснюється переоцінка цінних паперів та нарахування процентного доходу;
- ▶ амортизація дисконту (премії) за борговими цінними паперами в торговому портфелі не здійснюється;
- ▶ не допускається переведення цінних паперів із торгового портфеля в інші портфелі банку або навпаки – з інших портфелів цінних паперів у торговий портфель;
- ▶ аналітичний облік цінних паперів за цими групами рахунків ведеться в розрізі їх емітентів та випусків.

У торговому портфелі обліковують окремо цінні папери з нефіксованим прибутком та боргові цінні папери. У Плані рахунків бухгалтерського обліку в банках цінні папери в торговому портфелі відображають в 1-му та 3 класах залежно від їхньої ліквідності (табл. 6.1, 6.2).

Таблиця 6.1

Структура групи рахунків, де обліковують цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку

Номери рахунків	Назва та характеристика рахунку
300	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
3002	А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку
3003	А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
3005	А Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
<p>Призначення рахунків: облік інвестицій банку в акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку.</p> <p>За дебетом рахунків проводять суми цінних паперів, що придбані або переведені з іншого портфеля банку.</p> <p>За кредитом рахунків проводять суми цінних паперів у разі їх продажу або переведення до іншого портфеля.</p>	

Таблиця 6.2

**Структура групи рахунків, де обліковують боргові цінні папери
в торговому портфелі банку**

Номери рахунків	Назва та характеристика рахунку
140	Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1400	А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1401	А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1402	А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1403	А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1404	А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
301	Боргові цінні папери в торговому портфелі банку
3010	А Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку
3011	А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку
3012	А Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку
3013	А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
3014	А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку
<p>Призначення рахунків: облік номінальної вартості боргових цінних паперів у торговому портфелі банку.</p> <p>За дебетом рахунків проводять суми номінальної вартості боргових цінних паперів, що придбані.</p> <p>За кредитом рахунків проводять суми номінальної вартості цінних паперів, що продані.</p>	

Облік операцій із вкладень у цінні папери можна розглядати в розрізі: придбання; переоцінки; визнання доходу; продажу; визначення результату від торгівлі.

На дату операції вартість придбаних у торговий портфель цінних паперів обліковується за позабалансовими рахунками:

9350 А Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами – облік вартості цінних паперів до отримання

9360 П Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами – облік грошових коштів до відсилання.

У разі придбання акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком на дату розрахунку здійснюють такі проведення:

Дт Рахунки для обліку цінних паперів у торговому портфелі банку (3002, 3003, 3005)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на суму договору.

Одночасно сума списується з позабалансових рахунків.

Боргові цінні папери відображають в обліку за складовими частинами: номінальною вартістю, дисконтом чи премією. Окремо відображають нараховані доходи, якщо цінні папери банк купує між датами сплати купонів. Цінні папери обліковують із дисконтом, якщо під час первинного визнання вартість придбання нижча від їхньої номінальної вартості. Дисконт обліковується на контрактивних рахунках:

1406 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

3016 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку

Призначення рахунків: облік неамортизованого дисконту за борговими цінними паперами, що придбані з дисконтом.

За кредитом рахунку проводять суми неамортизованого дисконту за цінними паперами, що придбані.

За дебетом рахунку проводять суми амортизації дисконту під час нарахування доходів за звітний період; суми неамортизованого дисконту в разі продажу цінних паперів.

Якщо при первинному визнанні є перевищення вартості цінних паперів над їхньою номінальною вартістю, то цінні папери обліковують з премією, яку обліковують на рахунках:

1407 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

3017 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку

Призначення рахунку: облік неамортизованої премії за борговими цінними паперами, що придбані з премією.

За дебетом рахунку проводять суми неамортизованої премії за цінними паперами, що придбані.

За кредитом рахунку проводять суми амортизації премії під час нарахування доходів за звітний період; суми неамортизованої премії в разі продажу цінних паперів.

У разі придбання боргових цінних паперів на дату розрахунку:

Дт Рахунки для обліку цінних паперів у торговому портфелі банку (1400–1404, 3011–3014)

Дт/Кт 1407, 3017 / 1406, 3016 – на суму дисконту / премії

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на суму договору.

У разі придбання банком купонного цінного папера між датами сплати купонів у бухгалтерському обліку:

Дт Рахунки для обліку цінних паперів у торговому портфелі банку (1400–1404, 3011–3014)

Дт 1408, 3018 – на суму накопичених процентів

Дт/Кт 1407, 3017 / 1406, 3016 – на суму дисконту / премії

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів – на номінальну вартість.

Цінні папери в торговому портфелі банку підлягають переоцінці в разі зміни їхньої справедливої вартості. Переоцінка обліковується на окремих рахунках у кожній групі рахунків, де обліковується цінні папери в торговому портфелі:

1405 АП Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

3007 АП Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку

3015 АП Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку

Призначення рахунку: облік результатів переоцінки до справедливої вартості боргових цінних паперів, що обліковуються в торговому портфелі банку.

За дебетом рахунку проводять суми збільшення вартості (дооцінки) боргових цінних паперів; списані суми уцінки за цінними паперами під час їх продажу.

За кредитом рахунку проводять суми зменшення вартості (уцінки) боргових цінних паперів; списані суми дооцінки за цінними паперами під час їх продажу.

Результат переоцінки відображується за відповідним аналітичним рахунком балансового рахунку 6203 «Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку».

За збільшення ринкової вартості цінних паперів здійснюються такі проведення:

- ▶ На суму дооцінки за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком

Дт 3007 Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку – на суму дооцінки

Кт 6203 Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку

- ▶ На суму дооцінки за борговими цінними паперами

Дт Рахунки переоцінки боргових цінних паперів у торговому портфелі банку (1405, 3015) – на суму дооцінки

Кт 6203 Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку.

У разі зменшення ринкової вартості цінних паперів у бухгалтерському обліку здійснюють такі проведення:

- ▶ На суму уцінки за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком
 - Дт** 6203 Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку
 - Кт** 3007 Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку – на суму уцінки
- ▶ На суму уцінки за борговими цінними паперами
 - Дт** 6203 Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку
 - Кт** Рахунки переоцінки боргових цінних паперів у торговому портфелі банку (1405, 3015) – на суму уцінки.

За борговими цінними паперами з фіксованим прибутком банк визнає процентні доходи. Від володіння цінними паперами з невідзначеним доходом банк отримує дивіденди.

Нарахування процентів за купонними цінними паперами здійснюється, починаючи з дати придбання, за ставкою процента купона і відображується в обліку такими бухгалтерськими проведеннями:

- Дт** Рахунки для обліку нарахованих процентів за цінними паперами в торговому портфелі банку (1408, 3018)
- Кт** Рахунки для обліку процентних доходів за цінними паперами у торговому портфелі банку (6056, 6057).

У разі надходження коштів на погашення заборгованості за нарахованими процентами в бухгалтерському обліку здійснюють такі проведення:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів
- Кт** Рахунки для обліку нарахованих процентів (1408, 3018).

Нарахування доходу за акціями в торговому портфелі банку у формі дивідендів здійснюється у звітному періоді, коли емітентом прийнято рішення про їх виплату, і відображується в обліку таким бухгалтерським проведенням:

- Дт** Рахунки для обліку нарахованих доходів (3008)
- Кт** 6300 Дохід у формі дивідендів.

На суму отриманих дивідендів у бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів (3008).

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку відображується в обліку одночасно з нарахуванням процентів:

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту (1406, 3016)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за цінними паперами у торговому портфелі банку (6056, 6057)

Амортизація премії за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку відображується:

Дт Рахунки для обліку процентних доходів за цінними паперами у торговому портфелі банку (6056, 6057)

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії (1407, 3017).

У разі реалізації цінних паперів із торгового портфеля банку прибуток чи збиток (різниця між ціною реалізації та балансовою вартістю) відображується банком-продавцем за відповідним аналітичним рахунком 6203 «Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку». При цьому банк-продавець на дату розрахунку припиняє визнавати цінні папери і здійснює такі бухгалтерські проведення:

- ▶ За акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Дт/Кт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів у торговому портфелі банку (3007)

Кт Рахунки для обліку цінних паперів у торговому портфелі банку (3002, 3003, 3005)

Дт/Кт 6203 Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку

- ▶ За борговими цінними паперами

Дт Рахунки грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за цінними паперами у торговому портфелі банку – на суму нарахованих доходів за цінними паперами, що реалізуються, до дати продажу

- Кт** Рахунки для обліку цінних паперів у торговому портфелі банку (1400–1404, 3011–3014) – на суму номіналу
- Дт/Кт** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту/ премії за цінними паперами у торговому портфелі банку (1406, 3016/1407, 3017) – на суму дисконту/премії
- Дт/Кт** Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів у торговому портфелі банку (1405, 3015)
- Дт/Кт** 6203 Результат від торгових операцій із цінними паперами в торговому портфелі банку
- ▶ Комісійні витрати, здійснені під час продажу акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком або боргових цінних паперів, відображують таким бухгалтерським проведенням:
 - Дт** 7103 Комісійні витрати за операціями з цінними паперами
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів.

6.3. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ПОРТФЕЛІ БАНКУ НА ПРОДАЖ

У портфелі цінних паперів на продаж можна обліковувати акції, інші цінні папери з нефіксованим прибутком та боргові цінні папери.

Банк обліковує в портфелі на продаж:

- ▶ боргові цінні папери з фіксованою датою погашення, які не має наміру тримати до дати їх погашення;
- ▶ цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміною ринкових ставок процента, потреб ліквідності, наявності альтернативних інвестицій тощо;
- ▶ фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців з дати придбання;
- ▶ інші цінні папери, придбані з метою утримання їх у портфелі на продаж.

На дату балансу цінні папери в портфелі на продаж відображають:

- ▶ за справедливою вартістю;
- ▶ за собівартістю з урахуванням часткового списання внаслідок зменшення корисності – акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо;

- ▶ за найменшою з двох величин: балансовою вартістю та справедливою вартістю за вирахування витрат на операції, пов'язаних із продажем, – інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що переведені в портфель на продаж та утримуються для продажу протягом 12 місяців;
- ▶ за найменшою з двох величин: вартістю придбання (собівартістю) та справедливою вартістю за вирахування витрат на операції, пов'язаних із продажем, – інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані й утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців.

Придбані в портфель на продаж цінні папери відображають за балансовими рахунками груп 141, 143, 310 та 311 Плану рахунків (табл. 6.3, 6.4).

Таблиця 6.3

**Структура групи рахунків,
де обліковують цінні папери з нефіксованим прибутком
у портфелі банку на продаж**

Номери рахунків	Назва та характеристика рахунку
310	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
3102	А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж
3103	А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
3105	А Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
<p>Призначення рахунків: облік інвестицій банку в акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, у тому числі інвестицій, що не оформлені цінними паперами, у портфелі банку на продаж.</p> <p>За дебетом рахунків проводять суми цінних паперів та інвестицій, що не оформлені цінними паперами, які придбані або переведені з інших портфелів банку.</p> <p>За кредитом рахунків проводять суми цінних паперів та інвестицій, що не оформлені цінними паперами, у разі їх продажу або переведення до інших портфелів банку.</p>	

Таблиця 6.4

**Структура групи рахунків, де обліковують боргові цінні папери
в портфелі банку на продаж**

Номери рахунків	Назва та характеристика рахунку
141	Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1410	А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1411	А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1412	А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1413	А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1414	А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
143	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1430	А Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
311	Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж
3110	А Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку на продаж
3111	А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж
3112	А Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж
3113	А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
3114	А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж
	<p>Призначення рахунків: облік номінальної вартості боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж.</p> <p>За дебетом рахунків проводять суми номінальної вартості цінних паперів, що придбані або переведені з інших портфельів банку.</p> <p>За кредитом рахунків проводять суми номінальної вартості цінних паперів, що продані, погашені або переведені до інших портфельів банку.</p>

Аналітичний облік цінних паперів за балансовими рахунками груп 141, 143, 310 та 311 ведеться в розрізі їх емітентів та випусків. Придбання цінних паперів у портфель на продаж на дату операції обліковують за загальними правилами на позабалансових рахунках.

Придбані акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком на дату розрахунку відображають за балансовими рахунками таким бухгалтерським проведенням:

- Дт** Рахунки з обліку цінних паперів (3102, 3103, 3105)
- Кт** Рахунки грошових коштів, поточні рахунки – на суму придбання (собівартості).

Витрати на операції, пов'язані з придбанням боргових цінних паперів у портфель на продаж, відображають за рахунками з обліку дисконту (премії) під час первинного визнання цих цінних паперів. У разі придбання боргових цінних паперів із дисконтом на дату розрахунку здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- Дт** Рахунки для обліку цінних паперів (1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114) – на суму номіналу
- Кт** Рахунки неамортизованого дисконту (1416, 1436, 3116) – на суму дисконту
- Кт** Рахунки грошових коштів, поточні рахунки – на суму придбання (собівартості).

Якщо боргові цінні папери придбані з премією на дату розрахунку:

- Дт** Рахунки для обліку цінних паперів (1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114) – на суму номіналу
- Дт** Рахунки неамортизованої премії (1417, 1437, 3117) – на суму премії
- Кт** Рахунки грошових коштів, поточні рахунки – на суму придбання (собівартості).

У разі придбання банком купонного цінного папера з накопиченими процентами на дату розрахунку в бухгалтерському обліку здійснюють такі проведення:

- Дт** Рахунки для обліку цінних паперів – на суму номіналу
- Дт** Рахунки накопичених процентів (1418, 1438, 3118) – на суму накопичених процентів
- Дт/Кт** Рахунки неамортизованих дисконту/премії(1416, 1436, 3116/1417, 1437, 3117) – на суму дисконту/премії

Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки – на суму придбання з урахуванням накопичених процентів.

За борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж банк визнає процентні доходи, у тому числі процентні доходи у формі амортизації дисконту (премії). Від володіння цінними паперами з невизначеним доходом банк отримує дивіденди. Дохід за борговими цінними паперами визнається аналогічно торговому портфелю цінних паперів.

Нарахування процентів за купонними цінними паперами здійснюється, починаючи з дати придбання, за ставкою процента купона і відображується в обліку:

Дт Рахунки для обліку нарахованих процентів за цінними паперами в портфелі банку на продаж (1418, 1438, 3118)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за цінними паперами в портфелі банку на продаж (6050, 6052, 6054).

У разі надходження коштів на погашення заборгованості за нарахованими процентами в бухгалтерському обліку здійснюють такі проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку нарахованих процентів (1418, 1438, 3118).

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж:

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту (1416, 1436, 3116)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за цінними паперами в портфелі банку на продаж (6050, 6052, 6054).

Амортизація премії за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж впливає негативно на доходи та зменшує їх:

Дт Рахунки для обліку процентних доходів за цінними паперами в портфелі банку на продаж (6050, 6052, 6054)

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії (1417, 1437, 3117).

Нарахування доходу за акціями в портфелі банку на продаж у формі дивідендів здійснюється у звітному періоді, коли емітентом

прийнято рішення про їх виплату, і відображується в обліку аналогічно до торгового портфеля:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів (3108)

Кт 6300 Дохід у формі дивідендів.

На суму отриманих дивідендів у бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів (3108).

Цінні папери в портфелі банку на продаж, які обліковуються за справедливою вартістю, підлягають переоцінці. Обов'язково на дату балансу результат переоцінки відображають у капіталі за аналітичним рахунком балансового рахунку 5102 «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж» на суму різниці між справедливою вартістю цінного папера і його балансовою вартістю, визначеною на дату переоцінки.

У разі збільшення їх справедливої вартості в бухгалтерському обліку відображається:

▶ Дооцінка акцій

Дт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж (3107)

Кт 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж – на суму дооцінки

▶ Дооцінка боргових цінних паперів

Дт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж (1415, 1435, 3115)

Кт 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж – на суму дооцінки

▶ Уцінка акцій у разі зменшення їхньої справедливої вартості

Дт 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж – на суму уцінки

Кт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж (3107).

▶ Уцінка боргових цінних паперів у разі зменшення їхньої справедливої вартості

Дт 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж – на суму уцінки

Кт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж (1415, 1435, 3115).

Усі цінні папери в портфелі банку на продаж на дату балансу підлягають перегляду на зменшення корисності. За акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком, які обліковують за собівартістю, визначається сума втрат від зменшення корисності, яку розраховують як різницю між їхньою балансовою вартістю та поточною вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за поточною ринковою ставкою доходу для подібного фінансового активу. Ця різниця визнається витратами звітного періоду і відображається в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дт Рахунок витрат на формування резерву (7703)

Кт Рахунок резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж (3190).

Під час визнання зменшення корисності за цінними паперами, що обліковуються в портфелі банку на продаж за справедливою вартістю, сума уцінки, накопичена в капіталі на рахунок 5102 «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж», вилучається з капіталу і визнається в прибутках/збитках банку. У такому разі на суму уцінки, що обліковувалася за рахунком 5102, здійснюється зворотнє бухгалтерське проведення:

Дт Рахунки переоцінки цінних паперів (3107, 1435, 3115)

Кт Рахунок результатів переоцінки (5102).

Одночасно на таку саму суму формується резерв і відображається в обліку таким бухгалтерським проведенням:

Дт Рахунок витрат на формування резерву (7703)

Кт Рахунки резервів під знецінення цінних паперів в портфелі банку на продаж (1490, 3190).

Якщо за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком визнано збиток від зменшення корисності, то в разі збільшення в наступних періодах суми очікуваного відшкодування сума сформованого резерву залишається незмінною.

Якщо в наступних періодах відбувається збільшення справедливої вартості боргових цінних паперів у портфелі на продаж, то на

відповідну суму в межах раніше створеного резерву за відповідними цінними паперами зменшується сума сформованого резерву і відображається в бухгалтерському обліку зворотним проведенням:

Дт Рахунки резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж (1490, 3190)

Кт Рахунок витрат на формування резерву (7703).

Після повного сторнування суми сформованого резерву надалі збільшення справедливої вартості боргових цінних паперів відображається в обліку згідно із загальними правилами.

У разі списання знецінених цінних паперів за рахунок резерву в бухгалтерському обліку здійснюють такі проведення:

- ▶ За акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком

Дт Рахунок резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж (3190)

Кт Рахунки з обліку цінних паперів (3102, 3103, 3105)

- ▶ За борговими цінними паперами

Дт Рахунки резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж (1490, 1492, 3190, 3191)

Кт Рахунки з обліку цінних паперів (1410–1414, 3111–3114) – на суму номіналу

Дт/Кт Рахунки 1416, 3116/1417, 3117 – на суму неамортизованого дисконту/премії

Кт Рахунки 1418, 1419, 3118, 3119 – на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів.

Якщо резерв під знецінення цінних паперів сформований не в повній сумі, то здійснюється його доформування.

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковують за позабалансовими рахунками:

Дт Рахунок списаної у збиток заборгованості за цінними паперами (9613)

Кт Контррахунок 991.

Одночасно на суму списаної заборгованості за нарахованими доходами за позабалансовими рахунками здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- Дт** Рахунки списаної за рахунок спеціальних резервів заборгованості за нарахованою доходами (9600, 9601)
Кт Контррахунок 991.

У разі надходження коштів за цінними паперами, що списані банком за рахунок резервів, у бухгалтерському обліку здійснюють проведення:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
Кт Рахунки 7703 Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж, 7720 Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами – якщо цінні папери були списані протягом поточного року
Кт 6713 Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів, 6717 Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років – якщо цінні папери були списані протягом попередніх років.

- Одночасно на суму виконаних емітентом зобов'язань за позабалансовими рахунками здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- Дт** Контррахунок
Кт 9613 Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами
Кт 960 Не сплачені в строк доходи.

Щодо безнадійної заборгованості за цінними паперами та нарахованими на них доходами, яка списана за рахунок резерву, виконують аналогічні бухгалтерські проведення після закінчення строку позовної давності або в інших випадках, передбачених чинним законодавством України.

У разі реалізації (продажу) акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком, які обліковувалися в портфелі на продаж за справедливою вартістю, на дату розрахунку банк-продавець на суму переоцінки, яка була визнана в капіталі, здійснює такі зворотні бухгалтерські проведення:

- У разі наявності уцінки
Дт 3107 Переоцінка акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
Кт 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж

- ▶ У разі наявності дооцінки
 - Дт** 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж
 - Кт** 3107 Переоцінка акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
- ▶ Якщо за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком, що продаються, були створені резерви, то на дату розрахунку на суму раніше сформованих резервів
 - Дт** 3190 Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
 - Кт** 7703 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж
- ▶ Реалізація акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком з портфеля банку на продаж на дату розрахунку
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки
 - Кт** Рахунки для обліку цінних паперів (3102, 3103, 3105)
 - Кт/Дт** 6393 Результат від продажу цінних паперів з портфеля банку на продаж – на різницю між вартістю реалізації та балансовою вартістю цінних паперів, що реалізуються.

Відображення в бухгалтерському обліку продажу боргових цінних паперів на дату розрахунку здійснюється проведеннями:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
- Кт** Рахунки для обліку цінних паперів (1410–1414, 1430, 3110–3114) – на номінальну суму
- Дт/Кт** Рахунки неамортизованих дисконту/премії (1416, 1436, 3116/1417, 1437, 3117) – на суму неамортизованого дисконту/премії
- Кт** Рахунки для обліку нарахованих доходів (1418, 1438, 3118, 1419, 3119) – на суму нарахованих доходів (прострочених нарахованих доходів) за цінними паперами, що реалізуються
- Кт/Дт** 6393 Результат від продажу цінних паперів з портфеля банку на продаж – на суму різниці між вартістю реалізації та балансовою вартістю цінних паперів, що реалізуються.

Під час реалізації (продажу) боргових цінних паперів з портфеля на продаж банк-продавець на дату розрахунку одночасно з

попередніми проведеннями здійснює такі зворотні бухгалтерські проведення:

- ▶ У разі наявності уцінки
 - Дт** 1415,1435, 3115
 - Кт** 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж
- ▶ У разі наявності дооцінки
 - Дт** 5102 Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж
 - Кт** 1415, 1435, 3115
- ▶ У разі наявності резерву під цінні папери
 - Дт** 1490 Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються НБУ, у портфелі банку на продаж, 3190 Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
 - Кт** 7703 Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
- ▶ У разі наявності резерву під нараховані доходи
 - Дт** 1492 Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються НБУ, в портфелі банку на продаж, 3191 Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
 - Кт** 7720 Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами.

Цінні папери з портфеля банку на продаж можуть бути переведені в портфель до погашення в разі закінчення строку, протягом якого банк був позбавлений права формувати портфель до погашення.

Інвестиції в асоційовані (дочірні) компанії, що придбані або раніше переведені з метою продажу протягом 12 місяців, але не продані протягом цього періоду, переводять до інвестицій в асоційовані (дочірні) компанії і відображають ретроспективно, тобто починаючи з дати придбання (переведення).

6.4. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ПОРТФЕЛІ ДО ПОГАШЕННЯ ТА ІНВЕСТИЦІЙ В АСОЦІЙОВАНІ І ДОЧІРНІ КОМПАНІЇ

У портфелі до погашення обліковують придбані боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, які можна визначити, а також із визначеним терміном погашення. Боргові цінні папери належать до портфеля до погашення, якщо банк має намір та змогу утримувати їх до терміну погашення з метою отримання процентного доходу.

Згідно з чинними правилами банк не повинен первинно визнавати цінні папери в портфелі до погашення, якщо:

- ▶ немає фінансових ресурсів для фінансування цінних паперів до погашення;
- ▶ є юридичне або інше обмеження, яке може перешкодити намірові банку утримувати цінні папери до погашення;
- ▶ протягом поточного фінансового року або протягом двох попередніх фінансових років банк продав до дати погашення значну суму інвестицій порівняно із загальною сумою інвестицій, утримуваних до погашення.

Банк не повинен визнавати цінні папери як утримувані до погашення, якщо:

- ▶ має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;
- ▶ готовий продати їх у разі змін ринкових ставок відсотка, ризиків, потреб ліквідності;
- ▶ умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату відсотків протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого строку погашення);
- ▶ емітент має право погасити цінні папери сумою, значно меншою, ніж їхня амортизована собівартість.

Цінні папери, за якими емітент передбачає дострокове погашення, можуть бути визнані в портфелі до погашення, якщо банк має намір і змогу утримувати їх до строку погашення.

Боргові цінні папери в портфелі до погашення обліковують на рахунках 1-го та 3 класів Плану рахунків (*табл. 6.5*). Структура груп рахунків з обліку цінних паперів у портфелі до погашення аналогічна до інших портфелів.

Таблиця 6.5

**Структура групи рахунків, де обліковують
боргові цінні папери в портфелі банку до погашення**

Номери рахунків	Назва та характеристика рахунку
142	Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1420	А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1421	А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1422	А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1423	А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1424	А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
144	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1440	А Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
321	Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення
3210	А Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення
3211	А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення
3212	А Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення
3213	А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення
3214	А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення
	<p>Призначення рахунків: облік номінальної вартості боргових цінних паперів у портфелі банку до погашення.</p> <p>За дебетом рахунку проводять суми номінальної вартості цінних паперів, що придбані або переведені з іншого портфеля банку.</p> <p>За кредитом рахунку проводять суми номінальної вартості цінних паперів, що погашені або переведені до іншого портфеля банку.</p>

Придбані боргові цінні папери первинно оцінюють і відображують у бухгалтерському обліку за собівартістю (у розрізі таких складових: номінальна вартість, дисконт або премія, сума накопичених процентів на дату придбання). Комісійні витрати та інші витрати, пов'язані з придбанням боргових цінних паперів, збільшують суму премії (дисконту) на дату їх придбання.

Відображення в бухгалтерському обліку операцій із придбання, нарахування доходів за борговими цінними паперами в портфелі до погашення здійснюється аналогічно до порядку обліку вказаних операцій за цінними паперами в портфелі на продаж.

На дату балансу боргові цінні папери в портфелі до погашення відображують за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективної ставки процента. Також банк повинен на дату балансу визначати втрати від зменшення корисності боргових цінних паперів.

Банк постійно на дату балансу має оцінювати свій намір та здатність утримувати цінні папери до погашення. Переведення цінних паперів із портфеля до погашення до портфеля на продаж можливе, якщо в банку виник сумнів щодо здатності утримувати цінні папери до терміну погашення, і це було пов'язано, зокрема:

- ▶ з погіршенням кредитоспроможності емітента;
- ▶ зміною податкового законодавства;
- ▶ об'єднанням або ліквідацією банку;
- ▶ зміною законодавства та регулятивних вимог;
- ▶ зміною вимог до капіталу;
- ▶ збільшенням ризиків.

Під час погашення боргових цінних паперів емітент сплачує номінальну вартість цінних паперів, а також проценти (за купонними цінними паперами) за період між датою останньої сплати купона та датою погашення. Облік нарахованих доходів за цінними паперами в портфелі банку до погашення здійснюється аналогічно бухгалтерському обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами в портфелі на продаж. На дату погашення цінних паперів сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована.

У разі настання строку погашення цінних паперів у бухгалтерському обліку здійснюються такі проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, поточний рахунок (емітента)

- Кт** Рахунки для обліку цінних паперів у портфелі до погашення (1420–1424, 1440, 3210–3214) – на номінальну вартість цінних паперів
- Кт** Рахунки для обліку нарахованих доходів за цінними паперами в портфелі до погашення (1428, 1448, 3218) – на суму нарахованих процентів.

Якщо за погашеними цінними паперами раніше було сформовано резерв під зменшення їхньої корисності, то здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- Дт** Рахунки для обліку резервів під знецінення цінних паперів у портфелі до погашення (1491, 3290)
- Кт** Рахунки для обліку відрахувань у спеціальні резерви (7704) – зменшення суми сформованого резерву.

У разі непогашення в термін цінних паперів або процентів за ними банк зобов'язаний визнавати за такими цінними паперами зменшення корисності. Боргові цінні папери, що не погашені у визначений емітентом термін, обліковують за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків з обліку цінних паперів.

У разі необхідності продажу значної суми інвестицій, утримуваних до погашення, цінні папери з портфеля банку до погашення мають бути переведені в портфель на продаж. У такому разі банк має анулювати портфель до погашення шляхом переведення залишку інвестицій у портфель на продаж.

Не є порушенням намірів утримувати портфель до погашення, якщо продаж цінних паперів з портфеля до погашення був здійснений у таких випадках:

- ▶ не більше ніж за три місяці до дати погашення;
- ▶ після того, як отримано в основному всю початкову вартість фінансової інвестиції у формі планових платежів або передоплати;
- ▶ значного погіршення кредитоспроможності емітента;
- ▶ реорганізації емітента;
- ▶ змін законодавчих або регулятивних вимог;
- ▶ значного підвищення регулятивних вимог до капіталу;
- ▶ у зв'язку з непередбаченою подією, яка відбулася з незалежних від банку причин, яка не повторюється і стосовно якої є докази, що банк не мав змоги її спрогнозувати.

До інвестицій в асоційовані та дочірні компанії належать акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком емітентів, які відповідають визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку, за винятком таких цінних паперів, що придбані та утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців із дати придбання.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії первинно оцінюють і відображають у бухгалтерському обліку за собівартістю. Витрати на операції, пов'язані з придбанням інвестиції, збільшують суму такої інвестиції на дату її придбання.

Інвестиції в асоційовані компанії обліковують за методом участі в капіталі.

За інвестиціями в дочірні компанії, облік яких здійснюється за собівартістю з урахуванням зменшення корисності, інвестор складає консолідовану фінансову звітність.

Якщо вартість придбання інвестиції в асоційовані та дочірні компанії перевищує частку банку-інвестора в справедливій вартості чистих активів (придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань) на дату придбання, то виникає гудвіл. Гудвіл обліковується як складова вартості інвестиції та оцінюється за собівартістю з урахуванням зменшення корисності. Банк має щорічно здійснювати перевірку гудвілу на зменшення корисності.

Якщо частка банку в справедливій вартості придбаних чистих активів (придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань) перевищує вартість придбання інвестиції в асоційовані та дочірні компанії на дату придбання, то виникає негативний гудвіл. За наявності негативного гудвілу банк має перевірити ідентифікацію та оцінку ідентифікованих активів і зобов'язань та оцінку вартості придбання. Негативний гудвіл у повній сумі має бути визнаний доходом під час первинного визнання інвестиції.

Інвестиції в асоційовані компанії можуть бути переведені:

- ▶ в інвестиції в дочірні компанії;
- ▶ у портфель на продаж.

Інвестиції в дочірні компанії можуть бути переведені:

- ▶ в інвестиції в асоційовані компанії;
- ▶ у портфель на продаж.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії відображають у бухгалтерському обліку відповідно за рахунками розділів 41 і 42 Плану рахунків:

410 Інвестиції в асоційовані компанії

4102 А Інвестиції в асоційовані банки

4103 А Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи

4105 А Інвестиції в інші асоційовані компанії

420 Інвестиції в дочірні компанії

4202 А Інвестиції в дочірні банки

4203 А Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи

4205 А Інвестиції в інші дочірні компанії

На дату отримання суттєвого впливу (контролю) здійснені інвестиції в асоційовані та дочірні компанії відображають у бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дт Рахунки для обліку інвестицій (4102, 4103, 4105, 4202, 4203, 4205)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки – на суму вартості придбання.

Якщо під час здійснення інвестицій виникає негативний гудвіл, то в бухгалтерському обліку здійснюють такі проведення:

Дт Рахунки для обліку інвестицій (4102, 4103, 4105, 4202, 4203, 4205)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки – на суму вартості придбання

Кт 6310 Дохід від інвестицій в асоційовані компанії, 6311 Дохід від інвестицій у дочірні компанії – на суму різниці між вартістю придбання і часткою інвестора в справедливій вартості ідентифікованих активів і зобов'язань.

За методом участі в капіталі інвестиції відображають у річній фінансовій звітності банку за вартістю, що визначається з урахуванням зміни загальної величини власного капіталу емітента, крім тих, що є результатом операцій між банком і емітентом цінних паперів. Інвестиції в асоційовані компанії обліковують за методом участі в капіталі, починаючи з останнього дня місяця, в якому об'єкт інвестування відповідає критеріям асоційованої компанії.

Застосування методу участі в капіталі для обліку фінансових інвестицій припиняється з останнього дня місяця, в якому об'єкт інвестування не відповідає критеріям асоційованої компанії. Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на суму,

що є часткою банку в чистому прибутку (збитку) асоційованої компанії за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) банку від участі в капіталі.

Визнання частки банку в чистому прибутку (збитку) емітента відображається бухгалтерськими проведеннями:

- ▶ У разі збільшення балансової вартості фінансової інвестиції
Дт Рахунки інвестицій в асоційовані компанії (4102, 4103, 4105)
Кт 6310 Дохід від інвестицій в асоційовані компанії
- ▶ У разі зменшення балансової вартості фінансової інвестиції
Дт 7310 Витрати від інвестицій в асоційовані компанії
Кт Рахунки інвестицій в асоційовані компанії (4102, 4103, 4105).

Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на частку банку в сумі зміни загальної величини власного капіталу емітента за звітний період [крім змін за рахунок чистого прибутку (збитку) за звітний період] із включенням (виключенням) цієї суми до іншого додаткового капіталу банку.

Визнання змін у власному капіталі емітента відображається такими бухгалтерськими проведеннями:

- ▶ У разі збільшення вартості фінансових інвестицій у зв'язку із збільшенням власного капіталу об'єкта інвестування
Дт Рахунки інвестицій в асоційовані компанії (4102, 4103, 4105)
Кт 5103 Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії.
- ▶ У разі зменшення вартості фінансових інвестицій у зв'язку із зменшенням власного капіталу об'єкта інвестування
Дт 5103 Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії
Кт Рахунки інвестицій в асоційовані компанії (4102, 4103, 4105).

Якщо сума зменшення частки банку у власному капіталі об'єкта інвестування більша від залишку за рахунком 5103 «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії», то таку різницю списують за рахунок нерозподілених прибутків попередніх років. Зменшення балансової вартості фінансових інвестицій в асоційовані компанії відображається в бухгалтерському обліку лише на суму, що не призводить до від'ємного значення вартості фінансових інвестицій. Фінансові інвестиції, що внаслідок зменшення їхньої балансової вартості досягають нульової вартості, відображають у бухгалтерському обліку

за нульовою вартістю. Балансова вартість інвестицій в асоційовані компанії, які обліковують за методом участі в капіталі, зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування.

Отримання дивідендів відображається таким бухгалтерським проведенням:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
Кт Рахунки інвестицій в асоційовані компанії (4102, 4103, 4105)
– на суму отриманих дивідендів.

Нарахування доходу у формі дивідендів за інвестиціями банку в дочірні компанії, які обліковують за собівартістю, здійснюється, якщо визнано право на отримання платежу, і відображається в обліку:

- Дт** 4208 Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії
Кт 6300 Дохід у формі дивідендів.

На суму отриманих дивідендів у бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

- Дт** Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів
Кт 4208 Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії.

Визнання зменшення корисності інвестицій в асоційовані і дочірні компанії (у тому числі гудвілу) відображається в обліку як витрати на рахунках 7-го класу:

- Дт** Рахунки втрат від інвестицій (7310, 7311)
Кт Рахунки інвестицій (4102, 4103, 4105, 4202, 4203, 4205).

У разі продажу інвестицій в асоційовані та дочірні компанії їх переводять у портфель цінних паперів на продаж.

6.5. КОМІСІЙНІ ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ТА ЇХ ОБЛІК

До комісійних операцій банку з цінними паперами відносять:

- ▶ операції із зберігання цінних паперів клієнтів;
- ▶ купівлю цінних паперів за дорученням клієнтів;
- ▶ продаж цінних паперів за дорученням клієнтів;
- ▶ інкасування векселів;

- ▶ доміциляцію векселів;
- ▶ андерайтинг.

Відображення в бухгалтерському обліку комісійних витрат, пов'язаних із виконанням договорів доручення (комісій), які надалі відшкодовуються клієнтами, здійснюється за рахунком 2801 А «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів». Комісійні доходи за цими операціями, що одержані банками, обліковують на рахунку 6113 «Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для клієнтів».

Цінні папери в документарній формі, що **прийняті банком на зберігання**, відображують у бухгалтерському обліку на позабалансових рахунках:

Дт 9702 Цінні папери на зберіганні
Кт Контррахунок.

Видача цінних паперів, що були в банку на зберіганні:

Дт Контррахунок
Кт 9702 Цінні папери на зберіганні – на номінальну вартість.

У разі отримання коштів від клієнтів з метою **купівлі для них цінних паперів** згідно з укладеним договором доручення:

Дт Коррахунок, поточний рахунок
Кт 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів.

У разі оплати цінних паперів для клієнта за ціною купівлі здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дт 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
Кт Коррахунок, поточний рахунок.

Цінні папери в документарній формі, що куплені для клієнта, банк обліковує за позабалансовими рахунками за номінальною вартістю:

Дт 9704 Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)
Кт Контррахунок.

Якщо згідно з договором доручення банк приймає від клієнта **цінні папери для їх продажу**, то в бухгалтерському обліку на номінальну суму цінних паперів здійснюється таке проведення:

- Дт** 9704 Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)
- Кт** Контррахунок.

У разі отримання коштів в оплату за продані цінні папери здійснюється таке бухгалтерське проведення:

- Дт** Коррахунок, поточний рахунок
- Кт** 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів.

У разі передавання цінних паперів покупцеві на їх номінальну суму здійснюється таке бухгалтерське проведення:

- Дт** Контррахунок
- Кт** 9704 Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії).

Під час перерахування коштів клієнтові-продавцю на суму, що зазначена в договорі, здійснюється таке бухгалтерське проведення:

- Дт** 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
- Кт** Коррахунок, поточний рахунок.

Прийняття векселя на інкасо відображується в бухгалтерському обліку за номінальною вартістю:

- Дт** 9830 Документи і цінності, прийняті на інкасо
- Кт** Контррахунок.

Відсилання векселя на інкасо відображується в бухгалтерському обліку за номінальною вартістю таким проведенням:

- Дт** 9831 Документи і цінності, відслані на інкасо
- Кт** 9830 Документи і цінності, прийняті на інкасо.

Якщо вексель оплачено в термін, то надходження коштів для оплати векселів відображується:

- Дт** Коррахунок, поточний рахунок платника

Кт 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів.

Одночасно вартість векселя списується з позабалансового рахунку, на якому обліковують документи, що передані згідно з дорученням клієнта на інкасо:

Дт Контррахунок

Кт 9831 Документи і цінності, відіслані на інкасо.

Якщо кошти перераховано клієнту на оплату векселя, то в бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дт 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів

Кт Коррахунок, поточний рахунок одержувача.

Вексель, що не оплачений у визначений термін і банк-ремітент відповідно до наданої принципом інструкції пред'являє вексель до платежу або вчиняє протест, списується з позабалансового рахунку:

Дт Рахунки для обліку цінностей і документів у підзвіті (дорозі)
(9898, 9899)

Кт 9830 Документи і цінності, прийняті на інкасо.

Повернення принципалу векселів і доручень на інкасування, якщо інше не передбачено розпорядженням клієнта або договором на інкасацію векселів, у бухгалтерському обліку відображується проведенням:

Дт Контррахунок

Кт 9830 Документи і цінності, прийняті на інкасо.

Оплата векселів банком як особливим платником (доміциліантом) здійснюється за рахунок коштів, перерахованих платником за векселем на рахунок 2901 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів». У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дт Коррахунок, поточний рахунок

Кт 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів.

У разі пред'явлення векселя до оплати банк як особливий платник (доміциліан) здійснює платіж за векселем:

- Дт** 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
Кт Коррахунок, поточний рахунок.

У разі повернення коштів на вимогу платника на його поточний рахунок у бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

- Дт** 2901 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
Кт Коррахунок, поточний рахунок.

Вимоги та зобов'язання щодо **андерайтингу цінних паперів** обліковують за позабалансовими рахунками 9300 «Вимоги за андерайтингом цінних паперів» та 9310 «Зобов'язання за андерайтингом цінних паперів».

Якщо банк бере на себе зобов'язання реалізувати цінні папери, емітовані клієнтом, то вимоги банку щодо отримання цінних паперів на обумовлену суму після закінчення їх випуску з дати договору до дати розрахунку обліковуються:

- Дт** 9300 Вимоги за андерайтингом цінних паперів
Кт Контрахунок – на суму договору.

У разі отримання цінних паперів згідно з договором здійснюється таке зворотнє проведення:

- Дт** Контрахунок
Кт 9300 Вимоги за андерайтингом цінних паперів – на суму договору.

Зобов'язання щодо відсилення цінних паперів, які розміщені банком, з часу укладення договору до дати розрахунку відображують в обліку таким проведенням:

- Дт** Контрахунок
Кт 9310 Зобов'язання за андерайтингом цінних паперів – на суму договору.

У разі відсилення цінних паперів згідно з договором здійснюється таке бухгалтерське проведення:

- Дт** 9310 Зобов'язання за андерайтингом цінних паперів
Кт Контрахунок – на суму договору.

Придбані банком-андерайтером цінні папери з метою їх подальшого перепродажу інвесторам обліковують у портфелі банку на продаж за рахунками груп 310 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж», 311 «Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж».

За результатами здійснення комісійних операцій з цінними паперами банк отримує комісійний дохід, що обліковується за рахунком 6113 П «Комісійні доходи за операціями із цінними паперами для клієнтів»:

Дт Коррахунок, поточні рахунки

Кт 6113 Комісійні доходи за операціями із цінними паперами для клієнтів – на суму комісії.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення цінних паперів та класифікації рахунків для їх обліку.
2. У розрізі яких складових вартості боргових цінних паперів, придбаних банком, ведеться їх бухгалтерський облік?
3. Як класифікуються інвестиції банку в цінні папери з метою їх оцінки та відображення в бухгалтерському обліку?
4. Яким чином впливають на собівартість цінних паперів комісійні та інші витрати банку, пов'язані з придбанням боргових цінних паперів?
5. За якою вартістю оцінюють цінні папери на кожну дату балансу, наступну після відображення придбаних цінних паперів у балансі банку?
6. За якою інформацією визначається ринкова вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на організаційно оформлених ринках?
7. Яким чином у балансі банку відображають цінні папери, справедливую вартість яких достовірно визначити неможливо?
8. За яким методом здійснюється бухгалтерський облік інвестицій банку в асоційовані та дочірні компанії?
9. Що може бути свідченням зменшення корисності цінних паперів?
10. Протягом якого періоду амортизується дисконт і премія за придбаними борговими цінними паперами? За яким методом?
11. Банк урахував цінні папери в торговому портфелі. Про які наміри банку щодо вказаних активів це свідчить?
12. За якими критеріями групують балансові рахунки Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, призначені для ведення бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами?
13. Як тлумачити процедуру зменшення корисності цінних паперів?
14. Які цінні папери (за видами) обліковують у відомих вам портфелях цінних паперів банку?

15. Яке визначення дасте вартісним оцінкам цінних паперів (справедлива вартість, балансова вартість, ринкова вартість)?
16. В яких випадках банк виконує операцію з переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж та в торговому портфелі?
17. За яких обставин виникає потреба використовувати в бухгалтерських проведеннях позабалансові рахунки 9350 і 9360?
18. За якими операціями з цінними паперами в обліку необхідно відображати суму дисконту (премії)?
19. Які доходи отримує банк від володіння пайовими цінними паперами (цінними паперами з невизначеним прибутком)?
20. Які доходи отримує банк від володіння борговими цінними паперами?
21. В якому звітному періоді здійснюється нарахування доходу за акціями у формі дивідендів?
22. За яких умов цінні папери, придбані банком, утримують у портфелі на продаж?
23. Як визначають результати від продажу цінних паперів із портфеля на продаж та на яких рахунках його обліковують?
24. Назвіть дві умови, наявність яких необхідна для врахування придбаних банком цінних паперів у портфелі до погашення.
25. Які цінні папери банк обліковує як інвестиції в асоційовані та дочірні компанії?
26. Назвіть показник, відповідно до якого визначається частка банку в чистому прибутку (збитку) емітента, вкладення в цінні папери якого банк обліковує як інвестиції в дочірні компанії.
27. Які варіанти нарахування доходів за борговими цінними паперами ви знаєте?
28. Чому рахунки 6203 і 6393 за характеристикою активно-пасивні?
29. З якою метою банки формують резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення?
30. Чи формується резерв під знецінення цінних паперів у торговому портфелі банку?
31. Чому рахунки групи 770, призначені для обліку відрасувань під зменшення корисності цінних паперів, активно-пасивні?
32. Як в обліку відображається операція з нарахування амортизації дисконту (премії) за борговими цінними паперами і за якими портфелями?
33. Які цінні папери підлягають перегляду щодо зменшення корисності?
34. Що може бути свідченням зменшення корисності цінних паперів?
35. Які цінні папери можуть бути списані за рахунок спеціального резерву на відшкодування втрат від операцій із цінними паперами? На підставі рішення якого органу управління банку?

36. За яких обставин банки виконують операції з переведення цінних паперів з одного портфеля до іншого? За яким портфелем ці операції виконувати не дозволяється?

Теми рефератів

1. Структура відображення в Плані рахунків бухгалтерського обліку цінних паперів.
2. Облік операцій банку з цінними паперами, придбаними з метою перепродажу.
3. Облік довгострокових вкладень банку в цінні папери.
4. Облік вкладень банку в боргові цінні папери.
5. Особливості обліку вкладень в ОВДП.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку окремих операцій із цінними паперами необхідно ознайомитися з Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами в банках України (затверджена Постановою № 358 Правління НБУ від 03.10.2005 р.)

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як обліковують операції з переведення цінних паперів із портфеля на продаж в інші портфелі та навпаки?
2. Як обліковують операції з обліку дивідендного доходу за інвестиціями в асоційовані і дочірні компанії?

Тема 7

**ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ
В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ**

7.1. ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ВАЛЮТНИХ СТАТЕЙ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Законодавством України передбачено отримання ліцензій на будь-які операції, що обумовлюють рух валютних коштів і цінностей. Ліцензії на здійснення валютних операцій надаються банкам на підставі Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій, затвердженого Постановою № 275 Правління НБУ від 17 липня 2001 р., де обумовлені, зокрема, вимоги до банків для отримання права на здійснення операцій за певними пунктами ліцензії.

Банки, що отримали ліцензію на здійснення операцій в іноземній валюті та банківських металах, називаються уповноваженими банками.

За наявності банківської ліцензії та за умови отримання письмового дозволу Національного банку України банки мають право здійснювати такі операції з валютними цінностями:

- ▶ неторговельні операції з валютними цінностями;
- ▶ ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України;
- ▶ ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті;

- ▶ ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України;
- ▶ відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;
- ▶ відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;
- ▶ залучення і розміщення іноземної валюти на валютному ринку України;
- ▶ залучення і розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках;
- ▶ операції з банківськими металами на валютному ринку України;
- ▶ операції з банківськими металами на міжнародних ринках;
- ▶ інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках.

Неторговельні операції в іноземній валюті включають такі банківські операції:

- ▶ купівля і продаж готівкової іноземної валюти у фізичних осіб;
- ▶ оплата (купівля) платіжних документів (дорожніх чеків) в іноземній валюті;
- ▶ продаж платіжних документів (дорожніх чеків) в іноземній валюті;
- ▶ інкасо готівкової валюти та платіжних документів в іноземній валюті;
- ▶ конверсійні операції з іноземною валютою;
- ▶ виплата переказів, що надходять з-за кордону, перекази фізичних осіб за кордон;
- ▶ зворотний обмін не використаної громадянами-нерезидентами національної валюти на іноземну;
- ▶ операції з міжнародними пластиковими картками.

Банки здійснюють операції в іноземній валюті з власної ініціативи в межах лімітів відкритої валютної позиції. Валютною позицією банку є різниця між активом балансу і зобов'язаннями (пасив балансу, з урахуванням позабалансових вимог та зобов'язань), у відповідних валютах. Якщо активи банку в певній валюті дорівнюють пасивам у цій валюті, то це закрита валютна позиція. Різниця між залишками коштів в іноземній валюті, що формують активи та зобов'язання (з урахуванням позабалансових вимог і зобов'язань) у відповідних валютах, спричиняє відкриту валютну позицію. При цьому, якщо активи

в іноземній валюті перевищують зобов'язання в цій же валюті, така відкрита позиція є короткою. І навпаки, якщо зобов'язання в іноземній валюті перевищують активи в тій же валюті, така відкрита позиція є довгою. Наявність у банку відкритої валютної позиції не виключає можливості як отримати додаткові прибутки, так і зазнати додаткових збитків у разі зміни обмінних курсів валют.

На розмір відкритої валютної позиції банку впливають такі операції:

- ▶ купівля-продаж готівкової і безготівкової іноземної валюти, у тому числі строкові операції, за якими виникають вимоги та зобов'язання в іноземних валютах (банківських металах) незалежно від способів і форм розрахунків за ними;
- ▶ нарахування, отримання, сплата іноземної валюти у формі доходів і витрат;
- ▶ надходження коштів в іноземній валюті до статутного капіталу;
- ▶ погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті;
- ▶ формування резервів в іноземній валюті;
- ▶ купівля-продаж матеріальних цінностей за іноземну валюту;
- ▶ інші обмінні операції з іноземною валютою.

Операції купівлі-продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів на розмір валютної позиції банку не впливають.

Однією з особливостей Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України є його мультивалютність. Це означає, що операції в іноземній валюті обліковують за тими самими рахунками, балансовими і позабалансовими, що й операції в національній валюті. Таким чином, мультивалютність синтетичного обліку банківських операцій визначена чинним законодавством.

Аналітичні рахунки для обліку операцій в іноземній валюті відкривають згідно з внутрішнім планом аналітичних рахунків банку. Як правило, аналітичний облік у банках також є мультивалютним.

Під час валютних операцій розрізняють три часові категорії, а саме:

- ▶ *дата операції* – це дата відображення в бухгалтерському обліку операції в день її здійснення, тобто в день виникнення прав (активів) або зобов'язань (пасивів), незалежно від дати руху коштів за цією операцією;
- ▶ *дата валютування* – обумовлена угодою дата зарахування коштів;

- ▶ *дата розрахунку* – дата реального зарахування або списання коштів за операцією.

Відповідно до МСБО банківські операції відображають у бухгалтерському обліку незалежно від дати валютування (розрахунку), тобто за датою операції; якщо дата операції та дата валютування не збігаються, зобов'язання й активи банку в іноземній валюті мають бути відображені на позабалансових рахунках Плану рахунків:

- ▶ групи 920 «Валюта та банківські метали, що куплені, але не отримані»;
- ▶ групи 921 «Валюта та банківські метали, що продані, але не відіслані».

Бухгалтерські проведення за балансовими рахунками здійснюються на дату валютування. При цьому відображення балансових активів або зобов'язань банку супроводжується позабалансовими проведеннями, які є зворотні проведенням з їх оприбуткування.

Дата фактичного розрахунку та дата валютування за операціями в іноземній валюті (з клієнтами та банками-контрагентами) можуть не збігатися. Різниця в часі між датою розрахунку та датою валютування виникає під час передоплати або відстрочення (затримки) платежу. Якщо дата розрахунку і дата валютування не збігаються, для обліку активів та зобов'язань банки використовують такі балансові рахунки:

- 2800 «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;
- 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;
- 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;
- 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

Під час відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті, які змінюють валютну позицію банку за балансовими рахунками, банки використовують технічні рахунки 3800 і 3801.

Рахунки, призначені для обліку позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів, не є рахунками з обліку коштів.

Балансові рахунки 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» – технічні рахунки, які забезпечують потреби формування фінансової звітності банку у валюті балансу – гривні. Крім того, їхній стан (активний, пасивний чи нульовий залишок) дає змогу оцінити стан позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів (у розрізі кодів валют). Активний залишок за балансовим рахунком 3800 (згорнутий) означає наявність у банку короткої відкритої балансової позиції щодо конкретної іноземної валюти, пасивний – довгої, нульовий залишок означає, що позиція закрита.

380 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

3800 АП Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Призначення рахунку: технічний рахунок для відображення позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів. Рахунок використовується для відображення операцій з іноземною валютою та банківськими металами.

За дебетом рахунку відображається вартість іноземної валюти чи банківських металів, що збільшує коротку або зменшує довгу відкриту валютну позицію.

За кредитом рахунку відображається вартість іноземної валюти, що збільшує довгу або зменшує коротку відкриту валютну позицію.

3801 АП Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Призначення рахунку: технічний рахунок для обліку гривневого еквіваленту позиції щодо іноземної валюти та банківських металів, що обліковується **за рахунком 3800**.

За дебетом рахунку проводяться еквіваленти сум іноземної валюти, що збільшують довгу або зменшують коротку відкриту валютну позицію.

За кредитом рахунку проводять еквіваленти сум іноземної валюти, що збільшують коротку або зменшують довгу відкриту валютну позицію.

Облік позабалансових активів і зобов'язань банку, які формують його позицію щодо іноземної валюти та банківських металів,

ведеться на позабалансовому рахунку 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами».

Структура і порядок ведення аналітичного обліку за технічними рахунками 3800 і 3801 та позабалансовим рахунком 9920 не регламентовані нормативно-правовими актами Національного банку України, а банк визначає самостійно залежно від потреб управлінського контролю за структурою, станом і джерелами формування власної позиції щодо іноземної валюти і банківських металів, валютних ризиків, управлінського обліку, дотриманням нормативних вимог щодо операцій з іноземною валютою тощо. Контроль за дотриманням ліміту відкритої валютної позиції установи банку щодо конкретної іноземної валюти здійснюється за згорнутим залишком у такій валюті на балансовому рахунку 3800 та за залишком позабалансово-го рахунку 9920.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» (наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р., № 193) статті балансу банку в іноземній валюті поділять на монетарні і немонетарні.

Монетарними статтями балансу є кредити, вклади (депозити), готівкові кошти, залишки на коррахунках банку тощо.

Немонетарні статті, зарахування яких до балансу пов'язане з операціями в іноземній валюті, відображають у фінансовій звітності в гривнях за офіційним курсом НБУ на дату здійснення операції:

- ▶ вартість матеріальних цінностей, придбаних за іноземну валюту, оцінюється в гривнях у сумі, обчисленій за офіційним курсом НБУ на дату здійснення операції (дату визнання активу);
- ▶ сума авансу в іноземній валюті, сплачена в рахунок платежів на придбання необоротних активів, під час визначення вартості таких активів перераховується у гривні за офіційним курсом НБУ на дату сплати авансу;
- ▶ у разі придбання необоротного активу за умов оплати за фактом поставки його початковою вартістю є гривневий еквівалент іноземної валюти, що становить його вартість згідно з договірними умовами за офіційним курсом НБУ на дату складання вантажно-митної декларації;
- ▶ довгострокові вкладення в іноземній валюті в асоційовані та дочірні іноземні підприємства відображають за офіційним курсом НБУ на дату здійснення інвестицій;

- ▶ довгострокові інвестиції в іноземні підприємства, в яких банк не має істотної участі, відображають за офіційним курсом НБУ на дату визначення їхньої справедливої (ринкової) вартості.

Активи і зобов'язання в іноземній валюті та банківських металах відображають у фінансовій звітності банків у гривневому еквіваленті за офіційним курсом НБУ на дату складання звітності або на дату їх визнання. Залишки за технічними рахунками 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» і 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» не включаються до фінансової звітності.

У бухгалтерських записах (схемах) для обліку обмінних операцій в іноземній валюті за балансовими і позабалансовими рахунками банки використовують договірний (ринковий) та офіційний курс, установлений Національним банком України.

Відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України (постанова Правління НБУ від 17.11.2004 р., № 555) різниця між сумами залишків у відповідній іноземній валюті за аналітичними рахунками 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» (за офіційним курсом НБУ) та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» (за договірним курсом) одного й того ж коду іноземної валюти відображується на балансовому рахунку 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Нараховані/отримані/сплачені доходи/витрати в іноземній валюті визначають у гривнях за офіційним курсом НБУ на дату нарахування/отримання/сплати й обліковують у номіналі валюти на відповідних аналітичних рахунках балансового рахунку 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Для цілей управлінського обліку (відповідно до завдань керівництва) банки можуть визначати реалізований результат обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах.

Облік реалізованого і нереалізованого фінансового результату від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами банк може вести на окремих аналітичних рахунках балансового рахунку 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

До нереалізованого фінансового результату відносять результат переоцінювання активів і зобов'язань банку в іноземній валюті

та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного курсу НБУ, внаслідок якого змінюється вартість цих активів і зобов'язань у національній валюті, а вартість в іноземній валюті чи банківських металах залишається без змін.

За операціями купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів доходи або витрати є реалізованими, якщо фінансова операція закінчена. Реалізований результат за операціями купівлі-продажу іноземної валюти чи банківських металів визначається як різниця між вартістю продажу та вартістю купівлі іноземної валюти за одним із таких методів.

- ▶ «Перший прийшов, перший пішов» (FIFO). Під час визначення доходів банку суму реалізованої іноземної валюти чи банківських металів множать на різницю між курсом продажу та курсами, за якими було придбано перші суми іноземних валют чи банківських металів.
- ▶ Метод середньозваженої вартості. Під час визначення доходів банку суму реалізованої іноземної валюти чи банківських металів множать на різницю між курсом продажу та середньозваженим курсом, за якими було придбано іноземну валюту чи банківські метали.
- ▶ «Останній прийшов, перший пішов» (LIFO). Під час визначення доходів банку від купівлі-продажу іноземної валюти чи банківських металів суму реалізованої валюти/металів множать на різницю між курсом продажу та курсами, за якими було придбано останні суми іноземної валюти чи банківських металів.

Метод розрахунку реалізованого результату визначається обліковою політикою банку.

7.2. НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕОЦІНКИ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ. ВИМОГИ МСБО ЩОДО ПЕРЕОЦІНКИ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

У бухгалтерському обліку банків записи про операції здійснюються на дату операції, тобто в день виникнення прав (активів) або зобов'язань (пасивів) незалежно від руху коштів за ними. Під час

первинного визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, нарахованих доходів і витрат операції в іноземній валюті відображають у бухгалтерському обліку в подвійній оцінці: у номіналі іноземної валюти і в гривневому еквіваленті за офіційним курсом НБУ на дату здійснення бухгалтерських проведення.

Зі зміною офіційного курсу НБУ переоцінці (перерахунку гривневого еквіваленту залишків в іноземній валюті) підлягають усі монетарні статті балансу, тобто залишки за всіма аналітичними рахунками в іноземній валюті. Технічні аспекти переоцінки рахунків в іноземній валюті та банківських металах банк визначає самостійно з урахуванням можливостей програмного забезпечення відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. Курсова різниця від переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті відображується за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами». Указану переоцінку здійснює операційна система автоматично.

Внески до статутного капіталу банку в іноземній валюті переоцінюються за офіційним курсом НБУ до часу визнання збільшення статутного капіталу з відображенням курсової різниці на рахунку 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю, переоцінюються під час зміни офіційного курсу НБУ. Результати переоцінки цінних паперів, що обліковуються в торговому портфелі банку, відображають за балансовим рахунком 6204. Результати переоцінки акцій та інших цінних паперів із нефіксованим прибутком, що обліковуються в портфелі на продаж, відображають за балансовим рахунком 5102 «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі на продаж». Боргові цінні папери в іноземній валюті належать до монетарних статей балансу і незалежно від того, в якому портфелі їх обліковують, переоцінюються під час зміни офіційного курсу НБУ з відображенням результатів переоцінки на рахунку 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, які обліковують за собівартістю, інвестиції до асоційованих і дочірніх компаній в іноземній валюті не переоцінюються.

Переоцінка залишків рахунків з обліку монетарних статей балансу відображається такими бухгалтерськими проведеннями:

- ▶ Переоцінка залишків в іноземній валюті (у разі зростання офіційного курсу НБУ)
 - а) **Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
 - Кт** Рахунки з пасивними залишками в іноземній валюті – сума дооцінки
 - б) **Дт** Рахунки з активними залишками в іноземній валюті
 - Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – сума дооцінки
- ▶ Вирівнювання залишків балансових рахунків 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» і 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»
 - Дт/Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт/Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – різниця між залишками (у гривневому еквіваленті) за відповідними аналітичними рахунками балансових рахунків 3800 і 3801.

Зазначені бухгалтерські проведення за переоцінкою залишків в іноземній валюті здійснюються під час зростання офіційного курсу НБУ. Якщо ж офіційний курс падає, здійснюються бухгалтерські проведення, зворотні наведеним.

Результат переоцінки рахунків 9-го класу на балансових рахунках не відображається. Переоцінка залишків в іноземній валюті за позабалансовими рахунками 9-го класу проводиться під час кожної зміни офіційного курсу НБУ. Така переоцінка здійснюється в кореспонденції з позабалансовими рахунками розділу 99 «Контррахунки та позабалансова позиція банку».

Усі бухгалтерські записи в іноземній валюті та банківських металах здійснюють виключно після введення до бази даних операційної системи нових офіційних курсів НБУ і проведення переоцінки залишків в іноземній валюті та банківських металах на початку операційного дня.

7.3. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ГОТІВКОВОЮ ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ

Обмінними операціями є операції, які передбачають обмін однієї валюти на іншу: операції обміну іноземної валюти, готівкові валютно-обмінні операції, а також бухгалтерські операції, кінцевим результатом яких є відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності операцій, проведених в іноземній валюті, у національній валюті (наприклад, отримання/сплата доходів/витрат, придбання необоротних активів тощо).

До готівкових валютно-обмінних операцій належать:

- 1) купівля у фізичних осіб – резидентів і нерезидентів – готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;
- 2) продаж фізичним особам – резидентам готівкової іноземної валюти за готівкову гривню;
- 3) зворотний обмін фізичним особам – нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;
- 4) купівля-продаж дорожніх чеків за готівкову іноземну валюту, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові гривні;
- 5) конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави;
- 6) прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.
- 7) Основною вимогою до бухгалтерського обліку обмінних операцій є рівність гривневого еквіваленту залишку за балансовим рахунком 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» (за офіційним курсом НБУ) та залишку на рахунку 3801 «Гривневий еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» наприкінці кожного операційного дня.

Для цього різницю між гривневим еквівалентом залишку на рахунку 3800 (за офіційним курсом НБУ) та 3801 (за договірним курсом), яка може виникнути під час проведення операцій купівлі-продажу іноземної валюти за гривні (готівкові і безготівкові), відображають на балансовому рахунку 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» – за операціями з власною валютою, 6114 «Комісійні доходи за операціями на валют-

ному ринку та ринку банківських металів для клієнтів» – за операціями, що здійснюються за дорученням клієнтів (якщо операції за дорученням клієнтів відображають в обліку з використанням рахунків 3800 та 3801).

У бухгалтерському обліку операції купівлі-продажу готівкової іноземної валюти, що їх здійснюють операційні каси та обмінні пункти (у т. ч. і створені на підставі агентських угод), відображають такими проведеннями:

- ▶ Видача авансу обмінному пункту (якщо він розташований поза межами операційного залу банківської установи)
 - Дт** 1007 Банкноти та монети в дорозі
 - Кт** 1001 Банкноти та монети в касі банку (1002 Банкноти та монети в касі відділень банку) – сума авансу
- ▶ Оприбуткування авансу в обмінному пункті
 - Дт** 1003 Банкноти та монети в обмінних пунктах
 - Кт** 1007 Банкноти та монети в дорозі – сума авансу
- ▶ Видача авансу обмінному пункту (якщо він розташований в операційному залі установи банку)
 - Дт** 1003 Банкноти та монети в обмінних пунктах
 - Кт** 1001 Банкноти та монети в касі банку (1002 Банкноти та монети в касі відділень банку) – сума авансу
- ▶ Купівля банком іноземної валюти
 - а) **Дт** рахунки для обліку готівки
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума придбаної іноземної валюти за курсом НБУ
 - б) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** рахунки для обліку готівки – гривневий еквівалент придбаної іноземної валюти за обмінним курсом банку на момент здійснення операції
- ▶ Визначення фінансового результату обмінних операцій (не реалізований результат – різниця між курсом НБУ та обмінним курсом купівлі)
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – позитивний результат

або

Дт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – від’ємний результат

▶ Продаж іноземної валюти

а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт Рахунки для обліку готівки – сума проданої іноземної валюти за курсом НБУ;

б) **Дт** Рахунки для обліку готівки

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – гривневий еквівалент проданої іноземної валюти за обмінним курсом банку на момент здійснення операції

▶ Визначення фінансового результату обмінних операцій (за результатом продажу визначається реалізований результат – різниця між курсом продажу та курсом купівлі)

Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – позитивний результат

або

Дт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – від’ємний результат

▶ Передавання залишків готівки обмінного пункту до операційної каси банку (якщо обмінний пункт розташований поза межами операційного залу установи банку)

Дт 1007 Банкноти та монети в дорозі

Кт 1003 Банкноти та монети в обмінних пунктах – сума залишку

▶ Оприбуткування залишків готівки обмінного пункту в операційну касу банку

Дт 1001 Банкноти та монети в касі банку» (1002 Банкноти та монети в касі відділень банку)

Кт 1007 Банкноти та монети в дорозі – сума залишку

- ▶ Передавання залишків готівки обмінного пункту до операційної каси банку (якщо обмінний пункт розташований в операційному залі банку)

Дт 1001 Банкноти та монети в касі банку

Кт 1003 Банкноти та монети в обмінних пунктах – сума залишку.

Конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави здійснюється відповідно до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, згідно з якою в разі здійснення конвертації готівкової іноземної валюти використовується крос-курс, визначений через офіційні курси гривні до іноземних валют, що встановлені НБУ.

Операції з конвертації готівкової іноземної валюти банки здійснюють лише з тими валютами, що належать до I групи Класифікатора іноземних валют.

Бухгалтерський облік операцій, пов'язаних із конвертацією готівкової іноземної валюти, здійснюється за наведеною нижче схемою:

- ▶ Конвертація готівкової іноземної валюти

а) **Дт** Рахунки для обліку готівки

Кт 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металах – сума іноземної валюти, прийнята для конвертації від клієнта

б) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт Рахунки для обліку готівки – сума іноземної валюти, що видана клієнтові

в) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – гривневий еквівалент іноземної валюти після конвертації за офіційним курсом НБУ

г) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – різниця між гривневими еквівалентами іноземної валюти, що конвертується, та валюти після конвертації

- ▶ Отримання комісійної винагороди за конвертацію готівкової іноземної валюти
 - *у національній валюті*
 - Дт Рахунки для обліку готівки
 - Кт 6114 Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів – сума комісії
 - *в іноземній валюті* (якщо банк, відповідно до чинного валютного законодавства, має право на отримання комісії в іноземній валюті)
 - Дт Рахунки для обліку готівки
 - Кт 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума комісії
 - Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт 6114 Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів – гривневий еквівалент комісії за офіційним курсом Національного банку України.

7.4. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ДОРОЖНІМИ ЧЕКАМИ

Чек – грошовий документ установленної форми, який містить беззаперечну вказівку чекодавця сплатити зазначену суму конкретній особі – пред'явникові чека.

Правом на проведення операцій із дорожніми чеками в Україні банки володіють за наявності угоди з іноземними банками-емітентами або уповноваженими банками-резидентами, які мають подібні угоди.

Згідно з укладеними договорами з емітентами банки можуть придбавати чеки для продажу або ж отримувати чеки на умовах консигнації, тобто брати на реалізацію.

Порядок бухгалтерського обліку зазначених операцій визначено Правилами бухгалтерського обліку банками України операцій із чеками в іноземній валюті (Постанова Правління НБУ від 03.12.2001 р., № 493).

Купівля дорожніх чеків у емітентів/банків-агентів відображається в бухгалтерському обліку за наведеною нижче схемою.

- ▶ Перерахування коштів на користь банку-агента чи платіжної системи-емітента на придбання дорожніх чеків
 - Дт** 2809 Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку (1819 Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками)
 - Кт** 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках – номінальна вартість дорожніх чеків і комісійна винагорода емітентові/банку-агентові
- ▶ Оприбуткування дорожніх чеків, отриманих від емітента/банку-агента
 - Дт** 1011 Дорожні чеки в касі банку
 - Кт** 2809 Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку (1819 Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками) – номінальна вартість отриманих дорожніх чеків
- ▶ Визнання комісійної винагороди, сплаченої емітентові/банку-агентові, витратами банку
 - а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 2809 Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку (1819 Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками) – сума комісії
 - б) **Дт** 7100 Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – гривневий еквівалент сплаченої комісії (за офіційним курсом НБУ на дату сплати)
- ▶ Видача дорожніх чеків обмінним пунктам банку (у разі якщо вони розташовані поза межами операційного залу банківської установи)
 - Дт** 1017 Дорожні чеки в дорозі
 - Кт** 1011 Дорожні чеки в касі банку (1012 Дорожні чеки в касі відділень банку) – номінальна вартість виданих дорожніх чеків
- ▶ Оприбуткування обмінним пунктом отриманих дорожніх чеків
 - Дт** 1013 Дорожні чеки в обмінних пунктах
 - Кт** 1017 Дорожні чеки в дорозі – номінальна вартість отриманих обмінним пунктом дорожніх чеків

- ▶ Видача дорожніх чеків обмінним пунктам банку (у разі якщо вони розташовані в операційному залі банківської установи)
 - Дт** 1013 Дорожні чеки в обмінних пунктах
 - Кт** 1011 Дорожні чеки в касі банку (1012 Дорожні чеки в касі відділень банку) – номінальна вартість виданих дорожніх чеків.

Продаж дорожніх чеків клієнтам відображується в обліку наведеними нижче бухгалтерськими записами.

- ▶ Оплата клієнтом дорожніх чеків (в іноземній валюті)
 - Дт** Рахунки для обліку готівки (рахунки клієнтів)
 - Кт** 2909 Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку – номінальна вартість чеків
- ▶ Видача клієнтові дорожніх чеків
 - Дт** 2909 Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
 - Кт** Рахунки для обліку дорожніх чеків – номінальна вартість чеків
- ▶ Отримання банком комісійної винагороди за продаж дорожніх чеків
 - *у національній валюті*
 - Дт** Рахунки для обліку готівки (рахунки клієнтів)
 - Кт** 6110 Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів – сума комісії
 - *в іноземній валюті* (якщо банк, відповідно до чинного валютного законодавства, має право на отримання комісії в іноземній валюті)
 - а) Дт** Рахунки для обліку готівки (рахунки клієнтів)
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума комісії
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - б) Кт** 6110 Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів – гривневий еквівалент комісії за офіційним курсом НБУ.

Продаж дорожніх чеків за гривні здійснюється шляхом продажу клієнтові відповідної іноземної валюти у загальновстановленому порядку з оформленням квитанції за формою № 377К/377-А (з відображенням операції в реєстрі проданої іноземної валюти)

та продажу клієнтові дорожніх чеків за придбану ним іноземну валюту.

Отримання бланків дорожніх чеків на консигнацію та їх продаж відображають у бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- ▶ Отримання банком дорожніх чеків на консигнацію
 - Дт** 9819 Інші цінності і документи
 - Кт** Контррахунок – номінальна вартість отриманих бланків
- ▶ Сплата банкові-агенту/емітентові комісійної винагороди за чеки, отримані на консигнацію
 - *в іноземній валюті*
 - а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках – сума комісії
 - б) **Дт** 7100 Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – гривневий еквівалент комісії за офіційним курсом НБУ
 - *у національній валюті*
 - Дт** 7100 Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування
 - Кт** 1200 Кореспондентський рахунок у Національному банку України – сума комісії.
- ▶ Продаж дорожніх чеків, отриманих на консигнацію
 - Дт** Рахунки для обліку готівки (рахунки клієнтів)
 - Кт** 2909 Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку – сума отриманих коштів
- ▶ Списання з обліку проданих дорожніх чеків
 - Дт** Контррахунок
 - Кт** 9819 Інші цінності і документи – номінальна вартість проданих дорожніх чеків
- ▶ Перерахування банкові-агенту/емітентові коштів від реалізації дорожніх чеків, отриманих на консигнацію
 - Дт** 2909 Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
 - Кт** 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках – номінальна вартість реалізованих чеків.

Купівля (сплата) дорожніх чеків у клієнтів – фізичних осіб відображається в обліку такими бухгалтерськими записами:

- ▶ Виплата коштів в іноземній валюті за дорожні чеки
 - Дт 2809 Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
 - Кт Рахунки для обліку готівки, рахунки клієнтів – номінальна вартість куплених (сплачених) дорожніх чеків
- ▶ Отримання банком комісійної винагороди за купівлю дорожніх чеків у національній валюті
 - Дт Рахунки для обліку готівки (рахунки клієнтів)
 - Кт 6110 Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування – сума комісії.

Рахунок дебіторської заборгованості 2809 закривається після відшкодування банком-емітентом суми чеків, що були куплені (сплачені).

7.5. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ БЕЗГОТІВКОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

Обслуговування потреб клієнтів щодо купівлі-продажу іноземних валют є однією з основних форм участі банків у забезпеченні зовнішньоекономічних операцій. Коло подібних операцій досить широке. Так, імпортерам іноземна валюта необхідна для здійснення розрахунків за товари та послуги, придбані (надані) за межами України. Власники рахунків в іноземних валютах, відкритих у банках, можуть мати потребу в розрахунку за зовнішньоекономічним контрактом в іншій валюті, ніж та, що є в їхньому розпорядженні. У цьому разі банк проводить операцію конвертації валют за рахунками клієнтів без участі національної валюти.

Купівлю-продаж безготівкових іноземних валют за дорученням клієнтів і за власним рішенням банки здійснюють на міжбанківському валютному ринку України відповідно до Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України.

Операції на міжбанківському валютному ринку України дозволяється здійснювати лише суб'єктам цього ринку.

Суб'єкти ринку купують іноземну валюту для власних потреб і за дорученням клієнтів (резидентів і нерезидентів) з метою перера-

хування іноземної валюти за межі України виключно у випадках і на підставах, передбачених зазначеними вище Правилами.

Операції купівлі-продажу іноземної валюти за іноземну валюту здійснюють суб'єкти ринку і на міжнародних валютних ринках. Уповноважені банки проводять валютні операції на міжнародних валютних ринках відповідно до правил, установлених на цих ринках, і відповідних нормативно-правових актів Національного банку України.

Уповноважені банки за наявності в їхніх клієнтів зобов'язань за зовнішньоекономічними договорами в іноземній валюті I групи Класифікатора іноземних валют і за умови, що такої пропозиції на міжбанківському валютному ринку України немає або вона обмежена, мають право за згодою клієнта купувати за кошти клієнта в гривнях іншу іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України, яка надалі використовуватиметься для купівлі потрібної клієн-тові іноземної валюти на міжнародних валютних ринках.

Уповноважені банки мають право за згодою клієнта здійснювати продаж іноземної валюти (якщо на міжбанківському валютному ринку України попиту на цю валюту немає або він обмежений) шляхом купівлі за цю іноземну валюту іншої іноземної валюти на міжнародному валютному ринку з дотриманням обмежень, визначених Правилами здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України, з подальшим продажем останньої за гривні на міжбанківському валютному ринку України.

Укладення і затвердження угод з купівлі-продажу іноземних валют за гривні між уповноваженими банками проводиться виключно під час Торговельної сесії у визначений проміжок часу, що встановлюється та змінюється постановою Правління Національного банку України. Проведення операцій купівлі-продажу іноземних валют за гривні між уповноваженими банками (уповноваженими фінансовими установами) поза межами Торговельної сесії забороняється, крім випадків, передбачених Правилами здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України.

Уповноважений банк як за рахунок коштів своїх клієнтів, так і за рахунок власних коштів виконує заявки та доручення своїх клієнтів, а також задовольняє власні потреби в купівлі-продажу іноземних валют до початку Торговельної сесії. Незадоволені потреби клієнтів, а також власні потреби щодо купівлі-продажу іноземних валют уповноважений банк включає до зведеної заявки на участь у Торговельній сесії.

Підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України в розрахунках із нерезидентами за торговельними операціями вважаються такі документи:

- ▶ договір із нерезидентом, оформлений відповідно до вимог чинного законодавства України, або інший документ, який згідно з чинним законодавством України має силу договору;
- ▶ вантажна митна декларація, за умови, що товар ввезений на територію України;
- ▶ акт здавання-приймання, акт виконаних робіт (наданих послуг) або інший документ, який свідчить про надання послуг, виконання робіт;
- ▶ документи, передбачені для документарної форми розрахунків (акредитив, інкасо); вексельної форми розрахунків (вексель, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за зовнішньоторговельним договором);
- ▶ заявки з розрахунком витрат на відрядження за кордон, на експлуатаційні витрати транспортних засобів, що виконують рейси за кордон;
- ▶ документи, які мають силу договору і можуть використовуватися контрагентами-нерезидентами згідно з міжнародною практикою для оплати участі в міжнародних виставках, конгресах, симпозіумах, конференціях та інших міжнародних зустрічах, для оплати за навчання, лікування, патентування, для сплати митних платежів (мита і митних зборів), а також для відшкодування витрат судових, арбітражних, нотаріальних, правоохоронних органів іноземних держав;
- ▶ укладені трудові договори (контракти) з нерезидентами;
- ▶ виконавчі документи, видані на виконання рішень, передбачених статтею 3 Закону України «Про виконавче провадження»;
- ▶ угоди між пенсійними фондами про переказ за межі України пенсій в іноземній валюті;
- ▶ угоди між поштовими адміністраціями про сплату за межі України поштових переказів;
- ▶ договори про отримання резидентами благодійної допомоги від нерезидентів, якщо ними передбачено повернення благодійної допомоги в розмірі невикористаного залишку або в разі нецільового використання цієї допомоги за умови, що

кошти, які надійшли в Україну як благодійна допомога, були повністю продані на міжбанківському валютному ринку.

На оригіналах документів, на підставі яких було куплено іноземну валюту, та на копіях цих документів, які залишаються на зберіганні в уповноваженому банку (копії мають бути засвідчені підписом керівника або заступника керівника та печаткою суб'єкта господарювання або нотаріусом), робиться позначка уповноваженого банку. Позначка має містити дату купівлі іноземної валюти, її суму, номер реєстру, що є підставою для здійснення операції, а також має бути засвідчена підписом відповідального працівника банку та відбитком його особистого штампа або печатки уповноваженого банку.

Куплену іноземну валюту перераховують за призначенням лише після того, як уповноважений банк зробить позначку про її купівлю на оригіналах зазначених вище документів. Позначки не проставляють на документах, що засвідчують особу.

Обсяг іноземної валюти, що купується та перераховується у зв'язку з виконанням резидентом зобов'язань, не може перевищувати суму фактичних зобов'язань резидента, що засвідчена відповідним документом (договором, платіжним дорученням, письмовою претензією тощо).

Підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України з метою виконання зобов'язань за операціями, що потребують отримання індивідуальних ліцензій (дозволів) Національного банку України, є індивідуальні ліцензії (дозволи) Національного банку України на здійснення операцій із валютними цінностями, видані згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», які передбачають купівлю іноземної валюти, та документи, передбачені умовами цих ліцензій (дозволів).

Іноземна валюта, придбана у встановленому порядку через уповноважені банки на міжбанківському валютному ринку України, має використовуватися резидентом упродовж п'яти робочих днів після дня зарахування її на його поточний рахунок на потреби, зазначені в заяві на купівлю іноземної валюти. При цьому в заяві на купівлю іноземної валюти резидент – покупець іноземної валюти повинен зазначити, що він доручає уповноваженому банку, якщо придбана іноземна валюта не буде перерахована ним за призначенням у зазначений

строк, продати цю іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України.

У разі повернення на адресу резидента коштів в іноземній валюті, що були куплені на міжбанківському валютному ринку України та перераховані на користь нерезидента, у зв'язку з тим, що взаємні зобов'язання частково або повністю не виконані, ці кошти не можуть використовуватися з іншою метою і підлягають продажу на міжбанківському валютному ринку України без доручення клієнта упродовж п'яти банківських днів, починаючи з дня зарахування цих коштів на розподільчий рахунок.

Суб'єкти міжбанківського валютного ринку України здійснюють на цьому ринку операції купівлі-продажу іноземних валют за вільним договірним курсом за кожною операцією без обмеження розміру маржі та комісійної винагороди.

Операції купівлі іноземної валюти за гривню за дорученням клієнтів банку відображають в обліку за наведеною нижче схемою.

- ▶ **Перерахування клієнтом безготівкової гривні на купівлю іноземної валюти**
 - Дт** Рахунки клієнтів (у грн)
 - Кт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
- ▶ **Утримання банком із коштів, перерахованих клієнтом, суми обов'язкового збору до Пенсійного фонду України**
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
 - Кт** 2902 Кредиторська заборгованість за прийняті платежі
- ▶ **Перерахування коштів у національній валюті продавцеві іноземної валюти**
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
 - Кт** Коррахунок (рахунки клієнтів) (у грн за договірним курсом)
- ▶ **Зарахування іноземної валюти, що куплена і отримана для клієнтів**
 - Дт** Коррахунок (рахунки клієнтів) (в іноземній валюті, за курсом НБУ)

- Кт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (в іноземній валюті, за курсом НБУ)
- ▶ Зарахування придбаної іноземної валюти на рахунки клієнтів
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (в іноземній валюті, за курсом НБУ)
 - Кт** Рахунки клієнтів (в іноземній валюті, за курсом НБУ)
- ▶ Утримання комісії банку
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (в грн)
 - Кт** 6114 Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів (у грн)
- ▶ Повернення клієнтові коштів у національній валюті, якщо іноземну валюту придбано за курсом нижчим, ніж заявлений клієнтом
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
 - Кт** Рахунки клієнтів (у грн)

Операції продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів відображають у бухгалтерському обліку за такою схемою.

- ▶ Перерахування клієнтом – продавцем іноземної валюти на продаж
 - Дт** Рахунки клієнтів (в іноземній валюті)
 - Кт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (в іноземній валюті)
- ▶ Перерахування банком іноземної валюти її покупцеві
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (в іноземній валюті)
 - Кт** Коррахунок (рахунки клієнтів) (в іноземній валюті)
- ▶ Зарахування гривні, отриманої для клієнта за продану іноземну валюту
 - Дт** Коррахунок (рахунки клієнтів у грн)

- Кт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
- ▶ Утримання комісії банку
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
 - Кт** 6114 Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів (у грн)
- ▶ Зарахування гривні, отриманої за продану іноземну валюту, на рахунки клієнтів
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку (у грн)
 - Кт** Рахунки клієнтів (у грн).

Купівля іноземної валюти за власними операціями банку відображується в бухгалтерському обліку наведеними нижче проведеннями.

- ▶ Перерахування коштів у національній валюті банку (клієнтові) – продавцеві іноземної валюти
 - Дт** 3540 Дебіторська заборгованість за операціями з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
 - Кт** Коррахунок (рахунки клієнтів) – сума гривневого еквіваленту за договірним курсом
- ▶ Отримання іноземної валюти від банку (клієнта) – продавця
 - а) **Дт** Коррахунок (рахунки клієнтів)
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума іноземної валюти за курсом НБУ
 - б) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 3540 Дебіторська заборгованість за операціями з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку – гривневий еквівалент отриманої іноземної валюти за договірним курсом
 - в) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

- Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – сума позитивної різниці між гривневим еквівалентом купленої іноземної валюти за офіційним курсом НБУ та її вартістю за курсом купівлі
- г) **Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума від’ємної різниці між гривневим еквівалентом купленої іноземної валюти за офіційним курсом НБУ та її вартістю за курсом купівлі.

Продаж банком власної іноземної валюти банкам (клієнтам) відображується в бухгалтерському обліку наведеними нижче проведеннями.

- ▶ **Перерахування коштів в іноземній валюті банку (клієнтові) – покупцеві**
 - а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** Коррахунок, рахунки клієнтів – сума іноземної валюти за курсом НБУ
 - б) **Дт** 3540 Дебіторська заборгованість за операціями з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – гривневий еквівалент іноземної валюти за договірним курсом
- ▶ **Отримання національної валюти від банку (клієнта) – покупця**
 - а) **Дт** Коррахунок (рахунки клієнтів)
 - Кт** 3540 Дебіторська заборгованість за операціями з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку – у гривнях за договірним курсом
 - б) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – сума позитивної різниці між гривневим еквівалентом проданої іноземної валюти за офіційним курсом НБУ та її вартістю за курсом продажу
 - в) **Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – сума від’ємної різниці між гривневим еквівалентом проданої іноземної валюти за офіційним курсом НБУ та її вартістю за курсом продажу.

7.6. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ІЗ БАНКІВСЬКИМИ МЕТАЛАМИ

Банківські метали – один із фінансових монетарних інструментів, який є засобом накопичення, збереження грошових коштів, отримання прибутку. Бухгалтерський облік операцій із банківськими металами ведеться аналогічно до обліку операцій з іноземною валютою відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України (Постанова № 555 Правління НБУ від 17.11.2004). Операції зі зміни позиції банку щодо банківських металів підлягають відображенню за такими ж балансовими і позабалансовими рахунками, що й операції зі зміни валютної позиції в іноземній валюті.

Банківські метали обліковують у подвійній оцінці: у вазі хімічно чистого металу (у трійських унціях) та його гривневому еквіваленті за офіційним курсом гривні до банківських металів, установленим Національним банком України. Переоцінка банківських металів у зв’язку зі зміною офіційного курсу НБУ здійснюється аналогічно до порядку переоцінки рахунків в іноземній валюті.

За операціями купівлі-продажу банківських металів, які супроводжуються їх фізичною поставкою, перерахунок маси хімічно чистого металу в трійські унції здійснюється окремо за кожним зливком банківського металу. Банківські метали обліковують на рахунках Розділу 11 «Банківські метали»:

110 Банківські метали

1101 А Банківські метали в банку

1102 А Банківські метали у відділенні банку

1107 А Банківські метали в дорозі

Банківські метали, прийняті від клієнтів відповідно до їхньої заяви на продаж на міжбанківському валютному ринку України, або метали, куплені банком (до їх відсилання або передачі клієнтам), зберігають у сховищі цінностей та оприбутковують за балансовим рахунком 1101 «Банківські метали в банку».

Призначення рахунку: облік банківських металів, що перебувають у касі банку (філії).

За дебетом рахунку відображається вартість банківських металів, що надходять до каси банку (філії).

За кредитом рахунку відображається вартість банківських металів, що вибувають із каси банку (філії).

Банківські метали, прийняті від клієнта за договором про їх відповідальне зберігання, обліковують на рахунку 9703 «Інші активи на зберіганні». Для відображення балансових вимог і зобов'язань стосовно операцій із банківськими металами за заявою клієнтів і за власним рішенням банку на рахунках дебіторської і кредиторської заборгованості за операціями з іноземною валютою та банківськими металами (балансові рахунки 2800, 2900, 3540 та 3640) відкриваються окремі аналітичні рахунки.

Банки також можуть відкривати клієнтам (юридичним і фізичним особам) рахунки в банківських металах та зараховувати на такі рахунки метали, придбані за їхньою заявою або внесені в касу банку. На залишки металів на рахунках клієнтів банки нараховують плату з віднесенням гривневого еквіваленту витрат, нарахованих в унціях металу (за офіційним курсом НБУ на дату нарахування), на відповідні рахунки 7-го класу з обліку процентних витрат за залученими коштами юридичних і фізичних осіб.

Банк може (за наявності ліцензії НБУ) відкривати «металеві» кореспондентські рахунки в іноземних банках для здійснення через них операцій торгівлі банківськими металами. Придбання банківських металів на міжбанківському валютному ринку України за власним рішенням банку відображується в бухгалтерському обліку за такою схемою.

- ▶ Здійснення передплати за банківські метали
 - Дт 3540 Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
 - Кт Коррахунки банку
- ▶ Оприбуткування придбаних металів у касу банку
 - а) Дт Рахунки для обліку банківських металів
 - Кт 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - б) Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

- Кт** 3540 Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
 - ▶ Зарахування банківських металів на коррахунок банку-покупця (якщо метали придбані без фізичної поставки)
 - а) **Дт** Коррахунки банку
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - б) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 3540 Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
 - ▶ Фінансовий результат операції купівлі банківських металів (різниця між ціною та гривневим еквівалентом металів за офіційним курсом НБУ)
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – позитивний результат
- або
- Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – негативний результат
- ▶ Визнання витратами сплачених комісій
 - Дт** 7104 Комісійні витрати за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів
 - Кт** 3540 Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку.

Банк може продавати банківські метали своїм клієнтам (за безготівковий розрахунок) із фізичною поставкою та без фізичної поставки металу. Ці операції відображають в обліку такими бухгалтерськими проведеннями:

- ▶ Зарахування передплати за банківські метали від клієнта
 - Дт** Рахунки клієнтів
 - Кт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку

- ▶ Зарахування проданих банком металів на рахунки клієнтів
 - а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** Рахунки клієнтів
 - б) **Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - ▶ Видача банківських металів з каси банку
 - а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** Рахунки для обліку банківських металів
 - б) **Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - ▶ Визначення фінансового результату операції (різниця між ціною продажу та гривневим еквівалентом проданих металів за курсом НБУ)
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – позитивний результат
- або
- Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – негативний результат.

Купівля банком банківських металів у клієнтів (без фізичної поставки та з фізичною поставкою) знайде відображення в бухгалтерському обліку за такою схемою.

- ▶ Перерахування банківських металів з рахунків клієнтів (у разі купівлі банком без фізичної поставки)
 - Дт** Рахунки клієнтів
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

- ▶ Внесення банківських металів у касу банку
 - Дт** Рахунки для обліку банківських металів
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - ▶ Одночасно з вищевказаними проведеннями здійснюється врахування гривневого еквіваленту придбаного банком металу
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
 - ▶ Урахування фінансового результату операції
 - Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
- або
- Дт** 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
 - Кт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
- ▶ Зарахування гривні за куплені банківські метали на рахунки клієнтів
 - Дт** 2900 Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
 - Кт** Рахунки клієнтів.

Операції купівлі-продажу банківських металів, що здійснюються через касу банку з населенням, відображають в обліку за наведеною нижче схемою.

- ▶ Купівля банківських металів
 - а) **Дт** Рахунки для обліку банківських металів
 - Кт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - б) **Дт** 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт** Рахунки для обліку готівки

- ▶ Продаж банківських металів
 - а) Дт рахунки для обліку готівки
Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - б) Дт 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
Кт рахунки для обліку банківських металів
 - ▶ Ураховання фінансового результату операцій купівлі/продажу банківських металів населенню
 - Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
 - Кт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
- або
- Дт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
 - Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Обмін зливка (зливків) банківського металу на зливки (зливок) того ж металу меншої (більшої) маси (загальна маса банківського металу залишається незмінною) відображається в обліку такими проведеннями:

- ▶ Приймання банківського металу від клієнта для обміну
 - а) Дт Рахунки для обліку банківських Кт
3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів – вага банківського металу в унціях за офіційним курсом
 - б) Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
Кт 3640 Кредиторська заборгованість з придбання і продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку – гривневий еквівалент металу за офіційним курсом
- ▶ Видача банківського металу клієнту за обмін
 - а) Дт 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
Кт Рахунки для обліку банківських металів – вага виданого металу в унціях за офіційним курсом

б) Дт 3640 Кредиторська заборгованість з придбання і продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – гривневий еквівалент металу за офіційним курсом

▶ Отримання комісійної винагороди за обмін металу

Дт Рахунки для обліку готівки

Кт 6114 Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів.

Запитання для самоконтролю

1. Як класифікуються операції банку з іноземною валютою?
2. Які операції є обмінними, які – неторговельними?
3. Облік готівкових операцій в іноземній валюті.
4. Який економічний зміст поняття «валютна позиція банку»?
5. Дайте визначення валютної позиції банку. Коли вона є відкритою? Закритою?
6. В яких випадках в обліку виконують записи за рахунками 3800, 3801?
7. Які операції впливають на розмір відкритої валютної позиції банку?
8. Дайте визначення монетарних і немонетарних статей балансу в іноземних валютах.
9. Відображення в обліку результатів переоцінки монетарних статей.
10. За якими курсами банк відображає в обліку операції в іноземних валютах та банківських металах?
11. За якими методами банк може здійснювати розрахунок реалізованого результату операцій із купівлі-продажу іноземних валют і банківських металів?
12. За якими рахунками – балансовими чи позабалансовими – відображають у бухгалтерському обліку операції в іноземних валютах та банківських металах на дату операції, і які – на дату валютування?
13. За яких умов банк здійснює переоцінку залишків в іноземних валютах і банківських металах? На якому балансовому рахунку обліковують її результати?
14. За яким крос-курсом здійснюється конвертація іноземної валюти?
15. Яким чином здійснюється продаж дорожніх чеків за гривні?
16. На яких ринках здійснюють операції купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти?
17. Чому операції з придбання і продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів не впливають на зміну відкритої валютної позиції банку?

18. Як обліковують доходи і витрати банку (нараховані і сплачені) в іноземній валюті?
19. Порядок обліку операцій із придбання іноземної валюти за дорученням клієнтів на міжбанківському валютному ринку України.
20. Як в обліку відображають операції з продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів у межах ліміту відкритої позиції банку?
21. Якою статтею балансу є дебіторська заборгованість в іноземній валюті за передоплачені основні засоби? Чи треба її переоцінювати за зміни офіційного валютного курсу?
22. Через які рахунки здійснюється нарахування доходів і витрат в іноземних валютах та банківських металах?
23. Як на зміну валютної позиції впливають позабалансові вимоги та зобов'язання банку?
24. У чому принципова різниця між реалізованим і нереалізованим фінансовим результатом за операціями в іноземній валюті?
25. Назвіть одиницю ваги, в якій банківські метали відображають у бухгалтерському обліку.

Теми рефератів

1. Облік готівкових обмінних операцій.
2. Особливості обліку операцій із дорожніми чеками.
3. Облік операцій із продажу (купівлі) валюти за дорученням клієнтів.
4. Облік розрахунків при зовнішньоекономічних операціях.
5. Облік операцій із банківськими металами.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку окремих операцій з іноземною валютою необхідно ознайомитися з Правилами бухгалтерського обліку операцій з документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями в банках України (затверджена Постановою № 549 Правління НБУ від 17.11.2004 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як відображається в обліку відкриття і виконання документарних акредитивів?

Тема 8

**ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ**

8.1. КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ. СТРУКТУРА ВІДОБРАЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У ПЛАНІ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Основні засоби – це матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше ніж рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Нематеріальним активом є актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується банком з метою використання у своїй діяльності понад один рік (або один операційний цикл, якщо він перевищує один рік) в адміністративних цілях або надання в лізинг (оренду) іншим особам.

Операції, пов'язані з придбанням та рухом основних засобів і нематеріальних активів, не належать безпосередньо до банківських операцій; вони стосуються операцій із забезпечення діяльності банку як суб'єкта господарювання. Бухгалтерський облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами адекватний об-

ліку в інших галузях економіки. Різниця полягає лише в рахунках бухгалтерського обліку.

Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затверджена Постановою № 480 Правління Національного банку України від 20 грудня 2005 року, регулює відображення в бухгалтерському обліку типових операцій банків з необоротними активами. Бухгалтерський облік операцій з необоротними активами, які не визначені цією Інструкцією, банки мають здійснювати згідно з внутрішніми операційними процедурами (правилами), розробленими з урахуванням вимог законодавства України та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України регулює питання лише фінансового обліку зазначених вище операцій і не стосується їх податкового обліку.

Відповідальність за своєчасне і якісне складання первинних документів, що фіксують факти здійснення операцій з основними засобами та нематеріальними активами, передавання їх для відображення в бухгалтерському обліку несуть особи, які склали і підписали ці документи. Облік об'єктів основних засобів і нематеріальних активів ведеться із застосуванням типових форм первинного обліку, передбачених нормативними актами України. Документування операцій може здійснюватися з урахуванням порядку обліку активів у банках з використанням самостійно виготовлених бланків, які мають містити обов'язкові реквізити типових форм.

Основним завданням облікової політики банку щодо обліку основних засобів і нематеріальних активів є забезпечення правильного та своєчасного відображення в бухгалтерському обліку операцій з придбання, поліпшення, переоцінки та вибуття основних засобів і нематеріальних активів, відповідності балансової вартості необоротних активів їхній справедливій (ринковій) вартості, а також визначення оптимальних норм амортизації.

Основні засоби та нематеріальні активи – це необоротні активи, які можуть бути придбані або створені банком самостійно. Придбані (створені) основні засоби та нематеріальні активи зараховують на баланс банку за початковою вартістю, яка включає усі витрати, пов'язані з їх придбанням (створенням), доставкою, установкою і введенням в експлуатацію.

Об'єкт основних засобів або нематеріальний актив (придбаний або отриманий) визнається активом, якщо є ймовірність отримання майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена.

Одиницею обліку основних засобів є окремий інвентарний об'єкт основних засобів. Бібліотечні фонди, внутрішня телефонна та комп'ютерна мережі, системи безпеки (відеоспостереження) та комплекс охоронно-пожежної сигналізації можуть обліковуватися як окремий інвентарний об'єкт основних засобів. Формування бібліотечного фонду здійснюється відповідно до чинного законодавства України. Предмети, строк корисного використання яких перевищує один рік і які можуть використовуватися тільки в комплексі конструктивно з'єднаних предметів (блок живлення, монітор, клавіатура, принтер, сканер тощо), незалежно від їхньої вартості відносять до основних засобів. У зв'язку з тим, що такі предмети мають різний строк корисного використання, кожний з них фігурує в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт.

Для цілей бухгалтерського обліку необоротні активи класифікують за групами (табл. 8.1).

Таблиця 8.1

Класифікація необоротних активів за об'єктами обліку

Основні засоби	Нематеріальні активи	Інші необоротні матеріальні активи
<ul style="list-style-type: none"> • земельні ділянки; • будинки, споруди і передавальні пристрої; • машини та обладнання; • транспортні засоби; • інструменти, прилади, інвентар (меблі); • інші основні засоби 	<ul style="list-style-type: none"> • права на користування майном (земельною ділянкою, будівлею, право на оренду приміщень тощо); • права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові назви тощо); • авторські та суміжні з ними права [права на програмне забезпечення (його використання), бази даних тощо]; • гудвіл; • інші нематеріальні активи (право на проведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> • бібліотечні фонди; • малоцінні необоротні матеріальні активи; • тимчасові (нетитульні) споруди; • інші необоротні матеріальні активи

На підставі зазначених груп банки самостійно здійснюють класифікацію основних засобів та нематеріальних активів і встановлюють вартісні ознаки предметів, що входять до складу необоротних матеріальних активів. Одиницею обліку необоротних матеріальних активів є окремих інвентарний об'єкт необоротних матеріальних активів.

Для обліку активів групи «Основні засоби» використовують рахунки 4400 «Основні засоби», 4409 «Зношення основних засобів». У тому числі за цими рахунками обліковують об'єкти нерухомості, що належать до категорії нерухомості, зайнятої власником.

Активи групи «Інші необоротні матеріальні активи» обліковують за рахунками 4500 «Інші необоротні матеріальні активи», 4509 «Зношення інших необоротних матеріальних активів». Облік необоротних активів, що класифікуються як інвестиційна нерухомість, здійснюється за рахунками 4410 «Інвестиційна нерухомість», 4419 «Зношення інвестиційної нерухомості». Необоротні активи, утримувані для продажу, обліковують за рахунком 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу».

Незавершені капітальні інвестиції обліковують за рахунками:

- 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами
- 4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами
- 4431 Обладнання, що потребує монтажу
- 4530 Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду).

Незавершені капітальні інвестиції за об'єктами інвестиційної нерухомості обліковують за окремим аналітичним рахунком 4410 «Інвестиційна нерухомість».

Нематеріальні активи обліковують за рахунками 4300 «Нематеріальні активи», 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

Для відображення в бухгалтерському обліку операцій з основними засобами та нематеріальними активами банки можуть використовувати транзитні рахунки відповідно до облікової політики банку.

Порядок ведення аналітичного обліку основних засобів і нематеріальних активів та складання первинних документів визначається згідно з обліковою політикою банку з урахуванням вимог законодавства України.

Оприбуткування на баланс власних та отриманих у фінансовий лізинг основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів здійснюється на підставі актів приймання-передачі необоротних активів (типова форма ОЗ-1). В акті наводиться основна інформація щодо необоротного активу, зокрема коротка характеристика об'єкта, його початкова вартість, строк корисного використання, відомості, необхідні для нарахування амортизації (у тому числі ліквідаційна вартість), дата введення об'єкта в експлуатацію тощо.

На підставі актів приймання-передачі та накладних (актів), згідно з якими об'єкти необоротних активів отримано від постачальників, відкривається інвентарна картка (типова форма ОЗ-6). В інвентарних картках ведеться аналітичний облік необоротних активів. З метою реєстрації та контролю наявності інвентарних карток необоротних активів ведуть описи інвентарних карток – інвентарні книги (форма ОЗ-7 «Опис інвентарних карток з обліку основних засобів») з обліку:

- ▶ основних засобів;
- ▶ нематеріальних активів;
- ▶ малоцінних необоротних матеріальних активів;
- ▶ інших необоротних матеріальних активів.

Записи в інвентарних книгах здійснюються за кожним об'єктом необоротних активів окремо. Інвентарні книги (крім обліку зброї) та інвентарні картки ведуться в автоматизованій формі, яка забезпечує наявність усіх належних реквізитів і звіряння даних аналітичного обліку із синтетичним на будь-яку дату. Звіряння даних аналітичного обліку із синтетичним проводиться на кожне перше число місяця, наступного за звітним. Інвентарні картки та інвентарні книги роздруковують у разі потреби. В обов'язковому порядку роздруковують інвентарні картки в разі вибуття об'єкта необоротних активів незалежно від причини такого вибуття. Такі картки разом з іншими документами, на підставі яких актив списується з балансу банку, вміщують у меморіальні документи дня за внутрішньобанківськими операціями.

Облік необоротних активів пооб'єктно за місцем їх експлуатації (знаходження) здійснює матеріально відповідальна особа шляхом оформлення інвентарних списків (типова форма ОЗ-9). Дані такого обліку необоротних активів (за їх місцезнаходженням) мають відповідати даним інвентарних карток (книг).

Кожному інвентарному об'єкту надається інвентарний номер, який проставляється на самому об'єкті, в акті приймання-передачі, інвентарному списку, інвентарній картці та інвентарній книзі. Інвентарні номери зберігаються за об'єктом на весь період його знаходження в банку. Інвентарні номери об'єктів, що вибули, не можуть бути надані іншим об'єктам, які надійшли в банк.

Об'єкти необоротних активів, прийняті банком в оперативний лізинг (оренду) або в заставу, до переходу права власності на них банку обліковують за інвентарними номерами орендодавця (заставадавця). Після переходу права власності та оприбуткування на баланс банку таким об'єктам необоротних активів надаються нові інвентарні номери в загальностановленому порядку.

Інвентарні книги обліку необоротних активів у кінці року не закриваються і записи в них продовжуються в новому році.

Технічні паспорти та гарантійні талони, видані виробниками необоротних активів, зберігаються в матеріально відповідальній особі, яка з уведенням їх в експлуатацію реєструє вказані документи у спеціальному журналі. Реєстраційні посвідчення на об'єкти нерухомості (свідоцтва про право власності, зареєстровані в БТІ) підлягають зберіганню у грошовому сховищі.

Списання необоротних активів з балансу банку здійснюється на підставі актів списання необоротних активів (типова форма ОЗ-3) або актів на списання автотранспортних засобів (типова форма ОЗ-4) у разі їх вибуття внаслідок:

- ▶ реалізації сторонній юридичній або фізичній особі;
- ▶ безоплатної передачі сторонній юридичній або фізичній особі;
- ▶ списання об'єкта необоротних активів унаслідок його фізичного, морального зношення або непридатності для подальшого використання;
- ▶ ліквідації.

8.2. ОБЛІК ПРИДБАННЯ ТА СТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Об'єкт основних засобів або нематеріальний актив (придбаний або створений) визнається активом, якщо є ймовірність одержання майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, і його вартість

може бути достовірно визначена. Придбані (створені) основні засоби та нематеріальні активи визнають за початковою вартістю (рис. 8.1).

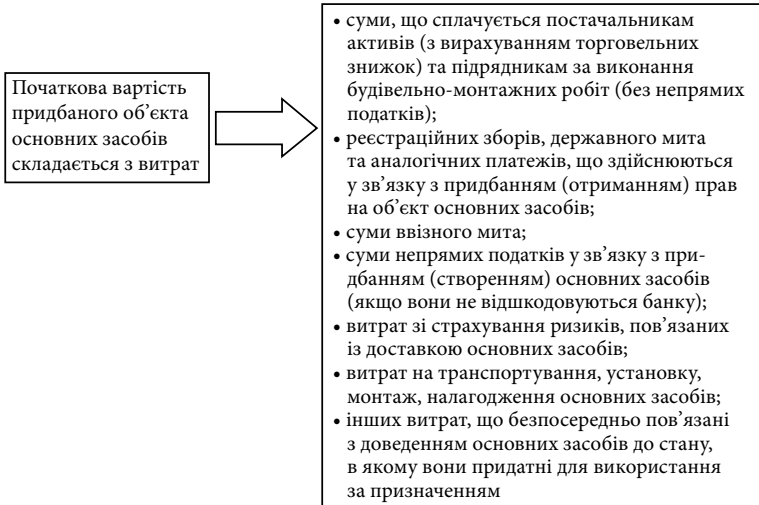

Рис. 8.1. Структура початкової вартості основних засобів

Адміністративні та інші витрати, які не належать безпосередньо до витрат на придбання або доведення об'єкта до робочого стану, не включаються до його початкової вартості.

Якщо говорити про нематеріальні активи, то їхня початкова вартість складається з вартості придбання (з вирахуванням торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, придатного для використання за призначенням.

Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відображати в балансі, якщо банк має:

- ▶ намір, технічні засоби та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або використання;
- ▶ змогу отримати майбутні економічні вигоди від реалізації або використання нематеріального активу;
- ▶ інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає зазначеним критеріям визнання, то витрати, що пов'язані з його придбанням або створенням, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Не визнаються нематеріальним активом і підлягають відображенню в складі витрат звітного періоду, в якому вони були здійснені, такі витрати:

- ▶ на дослідження;
- ▶ підготовку і перепідготовку кадрів;
- ▶ рекламу;
- ▶ створення, реорганізацію та переміщення банку або його частини;
- ▶ створення внутрішньої ділової репутації банку, вартість видань.

Справедливою вартістю придбаних ідентифікованих активів (земля, будівлі, машини та устаткування) є їхня ринкова вартість. Якщо немає даних про ринкову вартість машин та устаткування, то використовується відновлювальна вартість із вирахуванням суми зношення на дату оцінки. Для інших основних засобів справедливою вартістю є відновлювальна вартість з вирахуванням суми зношення на дату оцінки.

Основні засоби і нематеріальні активи можуть бути придбані як за національну, так і іноземну валюту. Придбання основних засобів і нематеріальних активів за національну валюту відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- ▶ **Передплата**
 - Дт** 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки
- ▶ **Капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами**
 - Дт** Рахунки для обліку незавершених капітальних інвестицій
 - Кт** 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів
- ▶ **Визнання основних засобів і нематеріальних активів у балансі банку**
 - Дт** Рахунки для обліку основних засобів і нематеріальних активів
 - Кт** 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів або рахунки незавершених капітальних інвестицій.

Якщо придбання основних засобів і нематеріальних активів здійснюється за іноземну валюту, то в обліку ці операції відображають таким чином:

▶ **Передоплата**

Дт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів

Кт 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках,
– на суму в іноземній валюті

▶ **Визнання необоротних активів у балансі банку**

а) **Дт** 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів – на суму в іноземній валюті

б) **Дт** Рахунки для основних засобів і нематеріальних активів або рахунки для обліку незавершених капітальних інвестицій

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів – на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату перерахування коштів в іноземній валюті.

Дебіторська заборгованість із придбання необоротних активів є немонетарною статтею і не підлягає переоцінці у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют.

За початковою вартістю зараховують на баланс банку і створені основні засоби та нематеріальні активи. Початкова вартість об'єкта основних засобів чи нематеріальних активів, створеного банком, включає:

- ▶ прями витрати на оплату праці,
- ▶ прями матеріальні витрати,
- ▶ інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та приведенням його до стану придатності для використання за призначенням (оплата реєстрації юридичного права, амортизація патентів, ліцензій тощо).

У разі створення банком необоротних активів підрядним способом до їх початкової вартості включають витрати на заробітну плату працівників, залучених до виконання відповідних робіт за договорами підряду, та обов'язкові нарахування на такі виплати.

Створення основних засобів і нематеріальних активів відображується в обліку такими проведеннями:

- ▶ **Передоплата виконаних робіт**
 - Дт** 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами (4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами)
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів
- ▶ **Нарахування заробітної плати працівникам**
 - Дт** 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами (4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами)
 - Кт** 3652 Нарахування працівникам банку за заробітною платою» (3653 «Утримання з працівників на користь третіх осіб)
- ▶ **Нарахування платежів у фонд соціального страхування та інші фонди**
 - Дт** 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами (4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за невведеними в експлуатацію основними засобами)
 - Кт** 3622 Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
- ▶ **Віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів і нематеріальних активів**
 - Дт** Рахунки для обліку необоротних активів
 - Кт** 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами (4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами).

У день отримання від постачальників придбаних необоротних активів до бухгалтерії надають накладну або акт, які підтверджують отримання необоротних активів, і, за необхідності, податкову накладну.

У разі придбання банком необоротних активів для власних потреб протягом визначеного проміжку часу підрозділ, який ініціює придбання, надає до бухгалтерії акт приймання-передачі необоротних активів.

Працівник бухгалтерії на підставі отриманих документів:

- ▶ вказує номер і дату документа, згідно з яким отримано необоротні активи від постачальника, у книзі реєстрації доручень;

- ▶ закриває в разі передоплати дебіторську заборгованість із придбання активів шляхом відображення вартості отриманих необоротних активів за рахунками обліку капітальних інвестицій за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами або основними засобами;
- ▶ оприбутковує на баланс придбані та введені в експлуатацію необоротні активи.

Одночасно із введенням необоротних активів в експлуатацію завідувач господарства (матеріально відповідальна особа) складає або поповнює інвентарний список необоротних активів у розрізі місць експлуатації (кімнат структурних підрозділів, у яких міститься той чи інший об'єкт необоротних активів). Крім того, завідувач господарства веде журнал закріплення об'єктів необоротних активів за структурними підрозділами й за місцем експлуатації об'єктів, у якому відображується рух необоротних активів між структурними підрозділами банку. Такий журнал можна вести і в електронному варіанті. Усі переміщення необоротних активів між структурними підрозділами банку здійснюються під відповідальність керівника господарського підрозділу та виключно з відома завідувача господарства. Контроль за переміщенням необоротних активів між структурними підрозділами необхідний для того, щоб на будь-яку дату можна було визначити місцезнаходження будь-якого необоротного активу.

Для того, щоб уникнути розбіжностей між фактичною наявністю необоротних активів за місцем зберігання (склад) чи експлуатації (структурні підрозділи установи банку) з даними бухгалтерського обліку, одночасно з фактичним уведенням необоротного активу в експлуатацію до бухгалтерії передають акти приймання-передачі необоротних активів, оформлені належним чином, для відображення в бухгалтерському обліку.

Для забезпечення безперервної роботи банку та усунення непередбачуваних ситуацій може бути створений резерв комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання без уведення в експлуатацію. Значений резерв обліковується на балансовому рахунку 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами» та зберігається на складі банку.

Після первинного визнання об'єкта основних засобів як активу його подальший облік має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

а) за початковою вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Обраний метод банку зобов'язані застосовувати для всіх об'єктів певної групи основних засобів і не поєднувати об'єкти з різними методами оцінки в одну групу. У разі застосування методу початкової вартості (собівартості) переоцінка необоротних активів не здійснюється.

Переоцінку потрібно здійснювати, якщо залишкова вартість об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату складання балансу. Під час переоцінки об'єкта основних засобів на ту саму дату має здійснюватися переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт. Переоцінку групи основних засобів, об'єкти якої вже зазнали переоцінки, надалі слід проводити з такою регулярністю, щоб їхня залишкова вартість на дату балансу суттєво не відрізнялася від справедливої вартості. Не підлягають переоцінці малоцінні необоротні матеріальні активи і бібліотечні фонди.

Порядок проведення переоцінки банк визначає самостійно з урахуванням вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України. Під час проведення переоцінки основних засобів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки за одним з таких методів.

Перший метод. Накопичену амортизацію перераховують пропорційно зміні балансової вартості об'єкта основних засобів таким чином, щоб після переоцінки балансова вартість дорівнювала переоціненій вартості. Переоцінену початкову вартість і суму зношення об'єкта основних засобів визначається множенням початкової вартості та суми зношення об'єкта основних засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Такий метод не потребує перегляду норми амортизації.

Якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації, то дооцінку основних засобів відображають у бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт Рахунки для обліку необоротних активів

Кт 5100 Результати переоцінки основних засобів

► Одночасно

Дт 5100 Результати переоцінки основних засобів

Кт Рахунки для обліку зношення необоротних активів.

Уцінка основних засобів у цьому разі відображається проведеннями:

Дт 5100 Результати переоцінки основних засобів, 7499 Інші витрати (у разі відсутності кредитового залишку за рахунком 5100)

Кт Рахунки для обліку необоротних активів

► Одночасно

Дт Рахунки для обліку зношення необоротних активів

Кт 5100 Результати переоцінки основних засобів.

Другий метод. Накопичена амортизація вираховується з початкової (переоціненої) вартості об'єкта основних засобів, а отримана на нетто-основі балансова вартість переоцінюється до його справедливої вартості. За цим методом переоцінена вартість об'єкта дорівнює його справедливій вартості, а накопичена амортизація дорівнює нулю. Норми амортизації потребують перегляду. Цей метод, як правило, використовується для будівель та споруд.

Якщо використовувати другий метод відображення накопиченої амортизації, то дооцінку основних засобів відображають у бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт Рахунки для обліку зношення необоротних активів

Кт Рахунки для обліку необоротних активів

► Одночасно

Дт Рахунки для обліку необоротних активів

Кт 5100 Результати переоцінки основних засобів.

Уцінка основних засобів, якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації, відображається такими проведеннями:

Дт 4409, 4509;

Кт Рахунки для обліку необоротних активів

► Одночасно

Дт 5100 Результати переоцінки основних засобів, 7499 Інші витрати (у разі відсутності кредитового залишку за рахунком 5100)

Кт Рахунки для обліку необоротних активів.

Нематеріальні активи, як і основні засоби, також підлягають переоцінці. Після первинного визнання нематеріального активу його облік надалі слід здійснювати із застосуванням одного з таких двох методів:

а) за початковою вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Банки здійснюють оцінку нематеріальних активів за справедливою вартістю, якщо для таких активів є активний ринок. У разі переоцінки окремого об'єкта нематеріальних активів слід переоцінювати всі інші активи тієї групи, до якої належить цей об'єкт (крім тих, щодо яких немає активного ринку). Якщо банк здійснив переоцінку об'єктів відповідної групи нематеріальних активів, то надалі вони підлягають щорічній переоцінці.

Під час проведення переоцінки нематеріальних активів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки за правилами, визначеними для основних засобів.

Банки повинні визнавати втрати економічної вигоди внаслідок зменшення корисності об'єктів необоротних активів у сумі, що перевищує їхню залишкову вартість порівняно із сумою очікуваного відшкодування. Зменшення корисності може відбутися внаслідок фізичного пошкодження об'єкта необоротних активів.

Процедура визнання та відображення в обліку протягом року зменшення корисності аналогічна порядку приведення залишкової вартості у відповідність зі справедливою. На кожну дату балансу визнається зменшення корисності необоротних активів, якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди, а саме:

- ▶ протягом періоду експлуатації ринкова вартість активу зменшилася значно більше, ніж це очікувалося, внаслідок плинного часу або використання;
- ▶ відбулися (або відбудуться найближчим часом) значні зміни у використанні об'єкта, пов'язані з негативним впливом як зовнішніх (технологічні, ринкові, економічні, правові), так і внутрішніх (припинення експлуатації, реструктуризація, ліквідація активу до раніше очікуваної дати тощо) факторів;

- ▶ ринкові ставки відсотка або інші ринкові показники прибутковості інвестицій збільшилися і це збільшення, можливо, вплине на ставку дисконту, яка застосовуватиметься під час обчислення вартості використання активу;
- ▶ моральне старіння або фізичне пошкодження об'єктів;
- ▶ економічна ефективність є (або буде) нижчою, ніж очікувана.
- ▶ Корисність необоротних активів зменшується, якщо їх балансова вартість перевищує оцінену суму очікуваного відшкодування.

Втрати від зменшення корисності за необоротними активами, які не переоцінювалися, визнаються у звіті про фінансові результати, а за необоротними активами, які переоцінювалися, – зменшенням додаткового капіталу за результатами переоцінки. Втрати від зменшення корисності об'єктів основних засобів і нематеріальних активів включаються до складу витрат звітного періоду із збільшенням у балансі суми зношення основних засобів і накопиченої амортизації об'єктів нематеріальних активів. Разом з тим здійснюється таке проведення:

Дт 7499 Інші витрати

Кт 4309, 4409 Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів, аналітичний рахунок «Зменшення корисності».

Втрати від зменшення корисності об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, що обліковуються за переоціненою вартістю, спрямовуються на зменшення додаткового капіталу із включенням різниці між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і нематеріальних активів і сумою перевищення до витрат звітного періоду. У такому разі зменшення корисності відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт 5100, 5101 Рахунки для обліку результатів переоцінки необоротних активів

Дт 7499 Інші витрати

Кт 4300, 4400 Рахунки для обліку необоротних активів

- ▶ Одночасно

Дт 4309, 4409 Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів

Кт 5100, 5101 Рахунки для обліку результатів переоцінки необоротних активів.

За наявності ознак, що свідчать про відновлення корисності об'єкта основних засобів і нематеріальних активів, сума такого відновлення, але не більша, ніж сума попереднього її зменшення, відображається як визнання доходу з одночасним зменшенням суми зношення об'єкта основних засобів і накопиченої амортизації об'єктів нематеріальних активів. У такому разі здійснюється таке проведення:

Дт 4309, 4409 Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів;

Кт 6499 Інші доходи.

Відновлення корисності об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, що обліковуються за переоціненою вартістю, включається до складу доходів звітного періоду з відображенням різниці між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і нематеріальних активів і сумою перевищення в складі додаткового капіталу. Відновлення корисності відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт 4300, 4400 Рахунки для обліку необоротних активів

Кт 5100, 5101 Рахунки для обліку результатів переоцінки необоротних активів; 6499 Інші доходи

▶ Одночасно

Дт 5100, 5101 Рахунки для обліку результатів переоцінки необоротних активів

Кт 4309, 4409 Рахунки для обліку зносу/амортизації необоротних активів.

8.3. ОБЛІК ВИТРАТ НА ПОЛІПШЕННЯ ТА ПІДТРИМКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У РОБОЧОМУ СТАНІ

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Початкова вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація,

добудова, дообладнання, реконструкція тощо). Початкова вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з удосконаленням цих нематеріальних активів, підвищенням їх можливостей та строку використання, що сприяє збільшенню первинно очікуваних економічних вигід.

У разі поліпшення об'єкта основних засобів шляхом уведення в дію комплектуючих (наприклад, додаткової пам'яті до системного блока), такі комплектуючі обліковують у складі цього об'єкта основних засобів із віднесенням їхньої вартості на збільшення вартості відповідного об'єкта основних засобів. Уведення в дію таких комплектуючих оформлюється актом приймання-передачі. До поліпшення об'єкта основних засобів зазначені комплектуючі зберігають на складі й обліковують як окремі предмети.

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюють за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Поліпшення основних засобів та вдосконалення нематеріальних активів відображується в обліку:

- ▶ Оплата витрат поліпшення основних засобів

Дт 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами (4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів

- ▶ Віднесення суми поліпшення та удосконалення на збільшення вартості об'єкта

Дт Рахунки для обліку необоротних активів

Кт 4310 Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами (4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами).

- ▶ Придбання обладнання, що потребує монтажу

- a) оплата обладнання

Дт 4430 Капітальні інвестиції

- b) передавання обладнання для монтажу

Дт 4431 Обладнання, що потребує монтажу

Кт 4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами

в) уведення в експлуатацію обладнання після монтажу

Дт 4400 Основні засоби

Кт 4431 Обладнання, що потребує монтажу.

Витрати для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у придатному для використання стані та одержання початково визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання включають до складу витрат звітного періоду і вони не впливають на його залишкову вартість.

Під час проведення робіт для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у робочому стані здійснюють такі проведення:

▶ Передоплата

Дт 3519 Дебіторська заборгованість за послуги

Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки

▶ Виконані роботи

Дт 7420 Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів

Кт 3519 Дебіторська заборгованість за послуги.

Витрати, що здійснюються для підтримання (капітального, поточного ремонту) об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у придатному для використання стані та отримання початково визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання, включають до складу витрат звітного періоду і вони не впливають на його залишкову вартість.

У разі здійснення ремонту об'єкта основних засобів шляхом заміни комплектуючих (клавіатури, миші, мережевого адаптера у складі системного блока тощо), які окремо не обліковуються і вартість яких під час придбання об'єкта входить до його вартості, вартість нових комплектуючих відносять на поточні витрати.

До здійснення ремонту об'єкта основних засобів зазначені комплектуючі зберігають на складі та обліковують за рахунками запасів матеріальних цінностей на складі.

Витрати банку на проведення робіт для підтримання об'єкта необоротних активів у робочому стані господарським способом відображають у бухгалтерському обліку такими проведеннями:

▶ Передоплата

Дт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів

- Кт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів
- ▶ Отримання матеріалів на склад і в підзвіт
 - Дт Рахунки для обліку запасів матеріальних цінностей
 - Кт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів (3551 Аванси працівникам банку на господарські витрати)
- ▶ Видача матеріалів у підзвіт і в переробку
 - Дт 3402 Господарські матеріали у підзвітних осіб та в переробці
 - Кт 3400 Господарські матеріали на складі
- ▶ Вартість матеріалів, використаних для ремонту
 - Дт Рахунки для обліку витрат на утримання основних засобів
 - Кт 3402 Господарські матеріали у підзвітних осіб та в переробці.

У разі проведення робіт для підтримання об'єкта необоротних активів у робочому стані за цивільно-правовими договорами здійснюють такі бухгалтерські записи:

- ▶ Передоплата виконаних робіт та/або матеріалів
 - Дт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів (3519 Дебіторська заборгованість за послуги)
 - Кт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів
- ▶ Отримання матеріалів на склад або в підзвіт
 - Дт Рахунки для обліку запасів матеріальних цінностей
 - Кт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів (3551 Аванси працівникам банку на господарські витрати)
- ▶ Видача матеріалів у підзвіт і в переробку
 - Дт 3402 Господарські матеріали у підзвітних осіб та в переробці
 - Кт Рахунки для обліку запасів матеріальних цінностей
- ▶ Вартість матеріалів, використаних на ремонт
 - Дт Рахунки для обліку витрат на утримання основних засобів
 - Кт 3402 Господарські матеріали у підзвітних осіб та в переробці
- ▶ Вартість виконаних робіт
 - Дт Рахунки для обліку витрат на утримання основних засобів
 - Кт 3519 Дебіторська заборгованість за послуги
- ▶ Оплата виконаних робіт особам, залученим до їх виконання за договорами цивільно-правового характеру
 - Дт Рахунки для обліку витрат на утримання основних засобів

Кт 3652 Нарахування працівникам банку за заробітною платою (3622 Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток).

8.4. ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ, ЩО УТРИМУЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОДАЖУ

Необоротними активами, утримуваними для продажу, називаються необоротні активи, які утримують з метою продажу та їхню балансову вартість відшкодовуватимуть шляхом операції з продажу, а не поточного використання. Банк має класифікувати необоротні активи, якщо на дату прийняття рішення щодо визнання їх активами, що утримуються для продажу, виконуються такі умови: стан активів, у якому вони перебувають, дає змогу здійснити негайний продаж і є високий ступінь імовірності їх продажу протягом року з дати класифікації.

Перед первинною класифікацією активів як утримуваних для продажу банк має здійснити оцінку балансової вартості активів відповідно до вимог, що застосовуються до цієї категорії активів:

а) якщо облік необоротних активів здійснюється за початковою вартістю (собівартістю), то банк має переглянути їх на зменшення корисності;

б) якщо необоротні активи обліковують за переоціненою вартістю (справедливою вартістю), то банк має здійснити їх переоцінку.

Необоротні активи, що утримуються для продажу, обліковують на окремому рахунку:

3408 А Необоротні активи, утримувані для продажу

Призначення рахунку: облік вартості необоротних активів, утримуваних з метою продажу.

За дебетом рахунку проводять суми вартості необоротних активів, щодо яких прийнято рішення про продаж; суми збільшення вартості (дооцінки) необоротних активів у межах попередньої їх уцінки.

За кредитом рахунку проводять суми вартості необоротних активів, що вибули з балансу; суми зменшення вартості (уцінки) необоротних активів.

Переведення необоротних активів до категорії утримуваних для продажу в бухгалтерському обліку відображається такими проведеннями:

- ▶ За необоротними активами, що обліковуються за собівартістю
 - а) Дт Рахунки для обліку нарахованого зношення (4309, 4409, 4419, 4509)
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів (4300, 4400, 4410, 4500) – на суму накопиченого зношення
 - б) Дт 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів (4300, 4400, 4410, 4500) – на суму балансової вартості
- ▶ За необоротними активами, що обліковуються за переоціненою вартістю
 - а) Дт Рахунки для обліку нарахованого зношення (4309, 4409, 4509)
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів (4300, 4400, 4500) – на суму накопиченого зношення
 - б) Дт 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів (4300, 4400, 4500) – на суму балансової вартості.

Сума дооцінки, що обліковується за рахунками 5100 «Результати переоцінки основних засобів», 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів», залишається до часу вибуття або рекласифікації необоротних активів.

Необоротні активи, що утримуються банком для продажу, оцінюються і відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок: балансовою вартістю або справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж. Амортизація на необоротні активи, утримувані для продажу, не нараховується.

Банк має визнавати втрати від зменшення корисності в разі зниження справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж і відображати в бухгалтерському обліку таким проведенням:

- Дт 7499 Інші витрати
- Кт 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу.

У разі збільшення справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж банк визнає дохід, але в сумі, що не

перевищує раніше накопичених втрат від зменшення корисності. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється таке проведення:

Дт 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу

Кт 6499 Інші доходи.

Якщо під час оцінки активів, призначених для продажу, банк не визнавав зменшення їхньої корисності та відновлення їхньої корисності, то банк має визнати доходи або витрати на дату припинення їх визнання. У цьому разі здійснюють такі проведення:

▶ **Визнання витрат**

Дт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки; 7499 Інші витрати

Кт 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу

▶ **Визнання доходу**

Дт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки

Кт 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу; 6499 Інші доходи.

Необоротні активи, що не відповідають умовам, визначеним щодо необоротних активів, утримуваних для продажу, то банк переводить такі необоротні активи до категорії призначених для використання в процесі діяльності.

Необоротні активи, що більше не класифікуються як активи, утримувані для продажу, з дати прийняття рішення про відмову від продажу банк обліковує за найменшою з двох оцінок:

а) за балансовою вартістю, що визначена до дати визнання їх як активів, утримуваних для продажу. Балансова вартість коригується з урахуванням амортизації, переоцінки, збитків від зменшення корисності, що були б визнані, якщо активи не були класифіковані як утримувані для продажу;

б) за сумою очікуваного відшкодування на дату прийняття рішення про відмову від продажу.

Якщо необоротні активи до переведення їх до категорії активів, утримуваних для продажу, оцінювалися за початковою вартістю (собівартістю), банк має здійснити коригування балансової вартості з урахуванням сум накопиченої амортизації, втрат від зменшення корисності з одночасним визнанням такого коригування у звіті про фінансовий результат. Переведення необоротних активів до категорії

активів, що утримуються для використання в процесі діяльності, банк відображає в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- ▶ Переведення необоротних активів до категорії активів, призначених для використання в процесі діяльності, що оцінювалися за початковою вартістю (собівартістю):
 - Дт** Рахунки необоротних активів (4300, 4400, 4500) – на суму початкової вартості
 - Кт** Рахунки нарахованого зношення необоротних активів (4309, 4409, 4509) – на суму зношення
 - Кт** 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу – на суму балансової вартості необоротних активів, утримуваних для продажу
- ▶ Донарахування амортизації
 - Дт** 7423 Амортизація
 - Кт** Рахунки нарахованого зношення необоротних активів (4309, 4409, 4509)
- ▶ Визнання витрат від зменшення корисності
 - Дт** 7499 Інші витрати
 - Кт** Рахунки нарахованого зношення необоротних активів (4309, 4409, 4509)
- ▶ Визнання відновлення корисності
 - Дт** Рахунки нарахованого зношення необоротних активів (4309, 4409, 4509)
 - Кт** 6499 Інші доходи.

Переведення необоротних активів до категорії активів, призначених для використання в процесі діяльності, що оцінювалися за переоціненою вартістю (справедливою вартістю), банк відображає таким проведенням:

- Дт** Рахунки необоротних активів (4300, 4400, 4500) – на суму переоціненої вартості
- Кт** Рахунки нарахованого зношення необоротних активів (4309, 4409, 4509) – на суму зношення
- Кт** 3408 Необоротні активи, утримувані для продажу, – на суму балансової вартості необоротних активів, утримуваних для продажу.

Балансова вартість необоротних активів, які до часу переведення до категорії активів, утримуваних для продажу, обліковувалися

за переоціненою вартістю, коригується як уцінка або дооцінка відповідно до загальних правил.

8.5. ОБЛІК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

Інвестиційна нерухомість – це нерухомість (земля чи будівля або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана [власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг (оренду)] з метою отримання лізингових (орендних) платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей. Одиницею обліку інвестиційної нерухомості є земля чи будівля або частина будівлі, або земля і будівля, що перебувають у розпорядженні власника або лізингоодержувача за договором про фінансовий лізинг (оренду) з метою отримання орендних платежів, доходів від зростання капіталу або того чи іншого, а не для надання послуг або адміністративних цілей.

Один і той самий об'єкт нерухомості може бути розділений на конструктивно відокремлені частини, що використовуються з різною метою: одна частина – для отримання доходу від орендної плати або збільшення капіталу, інша – для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

У бухгалтерському обліку такі частини об'єкта нерухомості відображають окремо, якщо вони можуть бути продані окремо. Якщо ці частини не можуть бути продані окремо, то такий об'єкт визнається інвестиційною нерухомістю за умови, що лише незначна частина об'єкта утримується для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей. Банк має розробити та затвердити в обліковій політиці чіткі критерії для визначення активу як об'єкта інвестиційної нерухомості та зазначати ці критерії в інформації до фінансової звітності.

До інвестиційної нерухомості належать:

- ▶ земля, що утримується з метою отримання вигід від зростання капіталу в довгостроковій перспективі, а не для реалізації в короткостроковій перспективі в процесі діяльності;
- ▶ земля, подальше використання якої на цей час не визначено;
- ▶ будівля, що перебуває у власності банку або в розпорядженні за договором про фінансовий лізинг (оренду) та надається в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду);

- ▶ будівля, що не зайнята на цей час та призначена для надання в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду).

Інвестиційна нерухомість обліковується на рахунках групи 441 «Інвестиційна нерухомість»:

4410 А Інвестиційна нерухомість

Призначення рахунку: облік вартості інвестиційної нерухомості.

За дебетом рахунку проводять суми вартості придбаної або створеної інвестиційної нерухомості; суми збільшення вартості (дооцінки) інвестиційної нерухомості.

За кредитом рахунку проводять суми зменшення вартості (уцінки) інвестиційної нерухомості; суми вартості інвестиційної нерухомості, що вибули з балансу.

Під час первинного визнання інвестиційної нерухомості банк оцінює та відображає її в бухгалтерському обліку за початковою вартістю, яка включає ціну придбання цієї нерухомості та всі витрати, що безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Придбання інвестиційної нерухомості відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- ▶ Передоплата
 - Дт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів
 - Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки
- ▶ Визнання інвестиційної нерухомості в балансі банку
 - Дт 4410 Інвестиційна нерухомість
 - Кт 3510 Дебіторська заборгованість з придбання активів.

Витрати банку на створення ним нового об'єкта нерухомості, призначеного надалі для використання як інвестиційної нерухомості, відображають у бухгалтерському обліку відповідно до загальних вимог. Після завершення цей об'єкт визнається інвестиційною нерухомістю.

Витрати на поточне обслуговування, ремонт та утримання об'єкта інвестиційної нерухомості визнають витратами під час їх здійснення. Капітальні інвестиції на реконструкцію об'єкта інвестиційної нерухомості, який у довгостроковій перспективі використовуватиметься як інвестиційна нерухомість, збільшують його вартість. Такі капітальні інвестиції банк відображає в обліку за окремим аналітичним рахунком 4410 «Інвестиційна нерухомість».

Після первинного визнання об'єкта інвестиційної нерухомості подальшу його оцінку банк здійснює за одним із таких методів:

а) за справедливою вартістю з визнанням змін справедливої вартості в прибутку або збитку; амортизація та зменшення корисності не визнаються;

б) за початковою вартістю (собівартістю) з урахуванням накопиченої амортизації та втрат від зменшення корисності.

Банк здійснює оцінку інвестиційної нерухомості на кожен наступний після первинного визнання дату балансу. Зміни справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості, що оцінюється за справедливою вартістю, відображають в бухгалтерському обліку:

- ▶ У разі збільшення вартості

Дт 4410 Інвестиційна нерухомість

Кт 6394 Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості

- ▶ У разі зменшення вартості

Дт 7394 Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості

Кт 4410 Інвестиційна нерухомість.

Якщо об'єкт інвестиційної нерухомості оцінюється за початковою вартістю (собівартістю), то в бухгалтерському обліку здійснюються такі проведення:

- ▶ Нарахування амортизації

Дт 7423 Амортизація

Кт 4419 Зношення інвестиційної нерухомості

- ▶ Зменшення корисності

Дт 7499 Інші витрати

Кт 4419 Зношення інвестиційної нерухомості.

Якщо банк не може достовірно визначити справедливую вартість об'єкта інвестиційної нерухомості (операції з аналогічними об'єктами нерухомості на ринку здійснюються рідко, альтернативної оцінки справедливої вартості немає), то він здійснює його оцінку за початковою вартістю. Ліквідаційна вартість такого об'єкта нерухомості має дорівнювати нулю, початкова вартість амортизується протягом строку його корисного використання.

Якщо банк обрав метод оцінки об'єкта інвестиційної нерухомості за справедливою вартістю, то він має послідовно застосовувати цей метод до часу його вибуття або рекласифікації.

У разі здійснення банком оцінки об'єкта нерухомості за методом справедливої вартості інженерне обладнання (ліфти, кондиціонери тощо), що є невід'ємною частиною будівлі, не визнається в обліку окремо як основний засіб, а включається до справедливої вартості єдиного об'єкта інвестиційної нерухомості.

Якщо бухгалтерський облік будівлі як об'єкта інвестиційної нерухомості банк здійснює за методом початкової вартості, то обладнання, що є невід'ємною частиною цієї будівлі, обліковується окремо.

Переведення об'єкта нерухомості до категорії інвестиційної нерухомості та з категорії інвестиційної нерухомості до інших банк проводить лише в разі зміни способу його функціонального використання, що підтверджується такими подіями:

а) початком зайняття власником нерухомості – у разі переведення з інвестиційної нерухомості до нерухомості, зайнятої власником;

б) закінченням зайняття власником нерухомості – у разі переведення з нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості;

в) завершенням будівництва або забудови – у разі переведення з нерухомості в процесі будівництва або забудови до інвестиційної нерухомості.

Якщо банк застосовує метод оцінки за початковою вартістю, то переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, та, навпаки, не впливає на його балансову вартість. Переведення здійснюється за балансовою вартістю переданої нерухомості, і вартість цих об'єктів не змінюється.

Якщо банк застосовує метод оцінки нерухомості за справедливою вартістю, то під час переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, банк здійснює переведення за справедливою вартістю:

Дт 4400 Основні засоби

Кт 4410 Інвестиційна нерухомість – за справедливою вартістю на дату переведення.

Під час здійснення такого переведення прибуток або збиток не виникає. Різниця між балансовою та справедливою вартістю неру-

хомості, що виникає на дату переведення об'єктів з категорії нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості, визнається банком як переоцінка основних засобів:

- ▶ У разі перевищення справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості над його балансовою вартістю
 - Дт** 4410 Інвестиційна нерухомість; 4409 Зношення основних засобів
 - Кт** 4400 Основні засоби; 5100 Результати переоцінки основних засобів
- ▶ У разі перевищення балансової вартості над справедливою вартістю об'єкта інвестиційної нерухомості
 - Дт** 4410 Інвестиційна нерухомість; 4409 Зношення основних засобів; 5100 Результати переоцінки основних засобів, 7499 Інші витрати
 - Кт** 4400 Основні засоби.

Якщо після завершення будівництва або реконструкції об'єкт нерухомості передається іншій стороні в оперативний лізинг (оренду), то такий об'єкт банк переводить із категорії капітальних інвестицій за незавершеним будівництвом до категорії інвестиційної нерухомості. Будь-яка різниця між справедливою вартістю нерухомості та її попередньою балансовою вартістю на дату переведення визнається як інші витрати або інший дохід звітного періоду:

- ▶ У разі отримання доходу
 - Дт** 4410 Інвестиційна нерухомість
 - Кт** 4430 Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами; 6499 Інші доходи
- ▶ У разі визнання витрат
 - Дт** 4410 Банк припиняє визнавати в балансі об'єкт інвестиційної нерухомості під час його вибуття внаслідок продажу або передавання у фінансовий лізинг (оренду), або якщо більше не очікується отримання будь-яких економічних вигід від його використання.

Фінансовий результат від вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості банк визначає як різницю між надходженнями коштів від вибуття об'єкта і його балансовою вартістю та визнає їх у звітному пе-

ріоді, в якому відбулося вибуття чи ліквідація. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюються такі проведення:

- ▶ У разі перевищення суми балансової вартості об'єкта порівняно із сумою виручки від його реалізації
 - Дт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки; 7499 Інші витрати
 - Кт 4410 Інвестиційна нерухомість
- ▶ У разі перевищення суми виручки від реалізації об'єкта порівняно із сумою балансової вартості об'єкта
 - Дт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки
 - Кт 4410 Інвестиційна нерухомість; 6499 Інші доходи.

Зменшення та відновлення корисності об'єкта інвестиційної нерухомості, що оцінюється за початковою вартістю (собівартістю), банк визнає аналогічно до порядку визнання зменшення корисності основних засобів.

8.6. ПОРЯДОК НАРАХУВАННЯ ТА ОБЛІКУ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Амортизація – це систематичний розподіл вартості основних засобів і нематеріальних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Вартість усіх необоротних (матеріальних і нематеріальних) активів підлягає амортизації (крім вартості землі та незавершених капітальних інвестицій). Земля – це актив, на який не нараховують амортизацію, оскільки термін її використання практично необмежений. За кожним об'єктом необоротних активів банк визначає вартість, яка амортизується.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час визнання цього об'єкта активом (зарахування на баланс). Амортизації не нараховують, якщо балансова вартість необоротних активів дорівнює їхній ліквідаційній вартості та за об'єктами основних засобів, що є предметами антикваріату.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час їх первинного визнання. Амортизація необоротних активів не припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Нарахування амортизації необоротних активів припиняється на одну з двох дат, що настає раніше: на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або на дату припинення визнання активів.

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів і нематеріальних активів визначається банком самостійно. Під час визначення строку корисного використання (експлуатації) потрібно враховувати такі аспекти:

- ▶ очікуване використання об'єкта банком з урахуванням його потужності або продуктивності;
- ▶ строки корисного використання подібних активів;
- ▶ фізичне і моральне зношення, що передбачається;
- ▶ правові або інші подібні обмеження щодо термінів використання об'єкта та інші чинники.

Зважаючи на зміни в технології, комп'ютерному програмному забезпеченні, а також те, що нематеріальні активи зазнають технологічного старіння, під час визначення строку корисного використання нематеріальних активів потрібно враховувати те, що він не може бути більшим ніж 20 років.

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів і нематеріальних активів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигід від його використання та наприкінці кожного фінансового року.

У разі зміни строку корисного використання об'єкта необоротних активів нарахування амортизації його вартості, виходячи з нового строку корисного використання, починається з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Одночасно з дооцінкою або поліпшенням (удосконаленням) об'єкта необоротних активів для нього за необхідності встановлюється новий строк корисного використання. У разі дооцінки або поліпшення (удосконалення) повністю амортизованого об'єкта необоротних активів для нього обов'язково встановлюється новий строк корисного використання.

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому об'єкт основних засобів і нематеріальних активів став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів і нематеріальних активів.

Витрати з амортизації обліковують на рахунку **7423 А «Амортизація»**. Нарахована сума амортизації основних засобів і нематеріальних активів відображується таким проведенням:

Дт 7423 Амортизація

Кт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів.

У разі використання необоротного активу за повної його амортизації початкова (переоцінена) вартість і суму нарахованого зношення (до часу списання активу з балансу) обліковують на відповідних рахунках з обліку активів і зношення.

Амортизацію основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) банки нараховують, застосовуючи такі методи:

- 1) прямолінійний, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;
- 2) зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або початкової вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у процентах) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта в результаті ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його початкову вартість;
- 3) прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або початкової його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і результат подвоюється;
- 4) кумулятивний, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується ділен-

ням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

- 5) виробничий, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) і виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Якщо обраний банком метод нарахування амортизації основних засобів не відповідає очікуваним економічним вигодам від його застосування, то банк переглядає його та вносить відповідні зміни в облікову політику. Норми амортизації відповідно до нового методу амортизації визначають, виходячи із залишкової вартості відповідного об'єкта.

Амортизацію малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів можна нараховувати в першому місяці використання об'єкта в розмірі 50% його вартості, що амортизується, а в розмірі решти 50% вартості, що амортизується, – у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100% його вартості.

Метод амортизації основних засобів і нематеріальних активів обирається банком самостійно, залежно від умов отримання майбутніх економічних вигід. Якщо для нематеріальних активів ці умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу. Розрахунок амортизації нематеріальних активів під час застосування відповідних методів нарахування здійснюється згідно з розрахунком амортизації основних засобів.

У разі зміни методу амортизації нарахування здійснюється згідно з новим методом, починаючи з місяця, наступного за тим, у якому відбулися зміни.

Під час розрахунку вартості, яка амортизується, ліквідаційна вартість нематеріальних активів прирівнюється до нуля, крім таких випадків:

- ▶ якщо є безвідмовне зобов'язання іншої особи щодо придбання цього об'єкта наприкінці строку його корисного використання;
- ▶ якщо ліквідаційна вартість може бути визначена на підставі інформації наявного активного ринку та очікується, що цей

ринок функціонуватиме наприкінці строку корисного використання цього об'єкта.

Нарахування амортизації проводиться щомісяця. Місячна сума амортизації в разі застосування прямолінійного методу визначається діленням річної суми амортизації на 12.

Місячна сума амортизації в разі застосування методів зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивного визначається діленням суми амортизації за повний рік корисного використання на 12.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється відповідно до внутрішніх положень банку щодо обліку основних засобів і нематеріальних активів, розроблених відповідно до чинних нормативно-правових актів, зокрема документів Національного банку України.

8.7. ОБЛІК ВИБУТТЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Об'єкти основних засобів і нематеріальних активів вилучають з активів (списують з балансу) у разі їх вибуття внаслідок продажу, безоплатної передачі або невідповідності критеріям визнання як активів.

Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів і нематеріальних активів визначається як різниця між доходом від вибуття основних засобів і нематеріальних активів (за вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям основних засобів і нематеріальних активів) та їхньою залишковою вартістю.

Реалізація основних засобів і нематеріальних активів. Суму залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображають за дебетом рахунку 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів», а суму виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, – за кредитом рахунку 6490 «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

Якщо сума залишкової вартості об'єкта перевищує суму виручки, то реалізацію основних засобів і нематеріальних активів відображають у бухгалтерському обліку:

- ▶ Списання суми зношення реалізованих необоротних активів
 - Дт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
- ▶ Отримання виручки від реалізації активу
 - Дт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських рахунків, рахунки клієнтів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів
- ▶ Віднесення на витрати суми перевищення балансової вартості над сумою отриманої виручки
 - Дт 7490 Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів.

Якщо сума виручки від реалізації перевищує залишкову вартість об'єкта необоротних активів, що реалізується, таку реалізацію відображають у бухгалтерському обліку такими проведеннями:

- ▶ Списання суми зношення реалізованих необоротних активів
 - Дт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
- ▶ Віднесення на доходи суми перевищення виручки від реалізації над балансовою вартістю реалізованого об'єкта необоротних активів
 - Дт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
 - Кт 6490 Позитивний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
- ▶ Отримання виручки від реалізації активу
 - Дт Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів.

Безоплатне передавання основних засобів і нематеріальних активів. Безоплатне передавання основних засобів і нематеріальних активів здійснюється аналогічно до їх реалізації (крім передавання між підвідомчими установами банку). Результат від безоплатного передавання визначається залежно від залишкової вартості об'єкта

і його справедливої вартості на дату передавання. Якщо справедлива вартість вища, ніж залишкова, то результат не визнається.

Якщо під час безоплатного передавання основних засобів і нематеріальних активів іншої організації їхня залишкова вартість перевищує справедливу, то здійснюють такі проведення:

▶ На суму зношення

Дт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів

Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів

▶ На залишкову вартість

Дт 7490 Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів

Кт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів.

Порядок безоплатного передавання активів між підвідомчими установами банк вирішує самостійно. Необхідно також урахувати наявність дооцінок і вартість відновлення корисності об'єкта в додатковому капіталі та накопичену інформацію про здійснення уцінок і вартість втрат від зменшення його корисності за кожним об'єктом. Безоплатне передавання необоротних активів між установами банку проводиться на підставі доручень та актів приймання-передачі. Разом з об'єктами необоротних активів передають паспорти на ці об'єкти (за їх наявності).

Безоплатне передавання (оприбуткування) основних засобів і нематеріальних активів між установами одного банку відображається на активному рахунку 3902 «Розрахунки за коштами, що надані установам банку» та пасивному рахунку 3903 «Розрахунки за коштами, що отримані від установ банку».

При цьому в установі банку, яка передає об'єкт необоротних активів, здійснюють такі бухгалтерські проведення:

▶ Списання об'єкта необоротних активів з балансу

Дт 3902 Розрахунки за коштами, що надані установам банку

Кт Рахунки для обліку необоротних активів

▶ Одночасно

Дт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів

Кт 3902 Розрахунки за коштами, що надані установам банку

- ▶ В установі банку, яка отримує об'єкт необоротних активів, оприбуткування безоплатно отриманого об'єкта необоротних активів
 - Дт Рахунки для обліку необоротних активів
 - Кт 3903 Розрахунки за коштами, що отримані від установ банку
- ▶ Одночасно
 - Дт 3903 Розрахунки за коштами, що отримані від установ банку
 - Кт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів.

У разі вибуття об'єктів необоротних активів, які раніше були переоцінені, різниця між сумою (перевищення) попередніх дооцінок і сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта необоротних активів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу:

- Дт Рахунки для обліку результатів переоцінки необоротних активів
- Кт 5040 Прибуток звітного року, що очікує затвердження.

Ліквідація основних засобів і нематеріальних активів. Списання та ліквідація необоротних активів відбувається за неможливості реалізувати непридатний для використання об'єкт необоротних активів. Порядок списання необоротних активів залежить від облікової політики банку. Вибуття активів оформлюється відповідно до чинного законодавства України. У разі часткової ліквідації об'єкта необоротних активів його початкова (переоцінена) вартість і зношення зменшуються відповідно на суму початкової (переоціненої) вартості та зношення ліквідованої частини об'єкта. Ліквідацію в обліку відображується такими проведеннями:

- ▶ На суму зношення
 - Дт Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів
- ▶ На суму залишкової вартості ліквідованого об'єкта
 - Дт 7490 Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів – на суму часткової ліквідації об'єкта
 - Кт Рахунки для обліку необоротних активів.

Списання та ліквідацію необоротних активів з балансу банку здійснюється на підставі актів списання необоротних активів або актів на списання автотранспортних засобів у разі їх вибуття внаслідок:

- ▶ реалізації сторонній юридичній або фізичній особі;
- ▶ безоплатної передачі сторонній юридичній або фізичній особі;
- ▶ списання об'єкта необоротних активів унаслідок його фізичного, морального зношення або непридатності для подальшого використання;
- ▶ ліквідації.

8.8. ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

З метою підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено проведення банками, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями незалежно від форм власності інвентаризації майна, коштів і фінансових зобов'язань.

Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник банку, який повинен створити належні умови для її проведення у стислі терміни, визначити об'єкти, кількість і час проведення інвентаризації, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим.

Проведення інвентаризації є обов'язковим:

- ▶ перед складанням річної бухгалтерської звітності, крім майна, цінностей, коштів і зобов'язань, інвентаризацію яких проводили не раніше ніж 1 жовтня звітного року. Інвентаризацію будівель, споруд та інших нерухомих об'єктів основних фондів можна проводити один раз на три роки, а бібліотечних фондів – один раз на п'ять років;
- ▶ у разі зміни матеріально відповідальних осіб (на день приймання-передачі справ);
- ▶ у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів);
- ▶ за приписом судово-слідчих органів;

- ▶ у разі техногенної аварії, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явища);
- ▶ у разі ліквідації банку.

У разі коли проведення інвентаризації є обов'язковим, інвентаризації підлягають також майно і матеріальні цінності, які не належать банку й облік яких ведеться на позабалансових рахунках.

Основними завданнями інвентаризації є:

- ▶ встановлення фактичної наявності основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, цінних паперів та інших грошових документів, а також обсягів незавершеного виробництва;
- ▶ установлення надлишку або нестачі цінностей і коштів шляхом зіставлення їх фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку;
- ▶ виявлення товарно-матеріальних цінностей, які частково втратили свою початкову якість, застарілих моделей, а також матеріальних цінностей і нематеріальних активів, що не використовуються;
- ▶ перевірка дотримання умов та порядку збереження матеріальних і грошових цінностей, а також правил утримання та експлуатації основних засобів;
- ▶ перевірка реальності вартості зарахованих на баланс основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей.

У разі проведення раптових інвентаризацій усі товарно-матеріальні цінності підготовляються до інвентаризації у присутності інвентаризаційної комісії, в інших випадках – завчасно. Вони мають бути згруповані, розсортовані та розкладені за назвами, сортами, розмірами в порядку, зручному для підрахунку.

Для проведення інвентаризаційної роботи в банках за наказом їхнього керівництва створюють постійно діючі інвентаризаційні комісії у складі керівників структурних підрозділів і головного бухгалтера, які очолює керівник банку або його заступник.

У тих банках, де через великий обсяг робіт проведення інвентаризації не може бути забезпечено однією комісією, для безпосереднього проведення інвентаризації в місцях збереження та виробництва за розпорядчим документом керівника банку створюють робочі інвентаризаційні комісії у складі досвідчених працівників, які добре обізнані з

об'єктом інвентаризації, цінами та первинним обліком. Робочі інвентаризаційні комісії очолює представник керівника банку, який призначив інвентаризацію.

Постійно діючі інвентаризаційні комісії:

- ▶ проводять профілактичну роботу із забезпечення збереження цінностей, заслуховують на своїх засіданнях керівників структурних підрозділів із цього питання;
- ▶ організують проведення інвентаризацій і проводять інструктаж членів робочих інвентаризаційних комісій;
- ▶ здійснюють контрольні перевірки правильності проведення інвентаризацій, а також вибіркові інвентаризації товарно-матеріальних цінностей у місцях зберігання та переробки в міжінвентаризаційний період. Основними завданнями перевірок і вибірових інвентаризацій у міжінвентаризаційний період є контроль за збереженням цінностей, дотриманням матеріально відповідальними особами правил їх зберігання і ведення первинного обліку;
- ▶ перевіряють правильність визначення інвентаризаційних різниць, обґрунтованість пропозицій щодо заліків пересортування цінностей в усіх місцях їх збереження;
- ▶ у разі встановлення серйозних порушень правил проведення інвентаризації та в інших випадках проводять за дорученням керівника банку повторні суцільні інвентаризації;
- ▶ розглядають письмові пояснення осіб, які допустили нестачу чи псування цінностей або інші порушення, і свої пропозиції щодо регулювання виявлених нестач і втрат від псування цінностей, заліку внаслідок пересортування відображують у протоколі. У протоколі мають бути наведені відомості про причини й осіб, винних у нестачах, втратах і лишках, та про вжиті до них заходи.

Робочі інвентаризаційні комісії:

- ▶ здійснюють інвентаризацію майна, товарно-матеріальних цінностей, коштів, цінних паперів та інших грошових документів і незавершеного виробництва у місцях зберігання та виробництва;
- ▶ разом із бухгалтерією банку беруть участь у визначенні результатів інвентаризації та розробляють пропозиції щодо за-

ліку нестач і надлишків за пересортуванням, а також списання нестач у межах норм природного убування;

- ▶ вносять пропозиції з питань упорядкування приймання, зберігання і відпуску товарно-матеріальних цінностей, поліпшення обліку та контролю за їх зберіганням, а також реалізації не потрібних підприємству матеріальних цінностей і майна;
- ▶ несуть відповідальність за своєчасність і дотримання порядку проведення інвентаризацій відповідно до наказу керівника банку, за повноту і точність внесення до інвентаризаційних описів даних про фактичні залишки майна, матеріальних цінностей, грошових коштів і документів, цінних паперів та заборгованості в розрахунках;
- ▶ оформлюють протокол із зазначенням у ньому стану складського господарства, результатів інвентаризації та висновків щодо них, пропозицій про залік нестач і лишків за пересортуванням, списанням нестач у межах норм природного убування, а також понаднормових нестач і втрат від псування цінностей із зазначенням ужитих заходів щодо запобігання таким втрапам і нестачам.

Після проведення інвентаризації складають інвентаризаційні описи. Причини встановлених розбіжностей з'ясовують. Матеріально відповідальна особа виконує розписку щодо наявності в неї в підзвіті зазначених в інвентаризаційному описі необоротних активів, що засвідчується підписами членів робочої інвентаризаційної комісії.

За основними засобами і нематеріальними активами, що не придатні для використання, робоча інвентаризаційна комісія складає окремі інвентаризаційні описи, які використовують для складання актів на списання.

Робоча інвентаризаційна комісія протягом трьох робочих днів з дати закінчення інвентаризації готує інвентаризаційні описи, розписки про наявність необоротних активів, розглядає акти технічної експертизи та акти на списання об'єктів, щодо яких під час проведення інвентаризації поставлено питання про списання як не придатних для подальшого використання.

Робоча інвентаризаційна комісія підбиває підсумки інвентаризації та складає протокол засідання комісії із зазначенням:

- ▶ стану необоротних активів, які обліковують на балансових і позабалансових рахунках банку;

- ▶ результатів інвентаризації про відповідність фактичної наявності необоротних активів даним бухгалтерського обліку;
- ▶ висновків за результатами інвентаризації щодо списання з балансу банку об'єктів необоротних активів, що не придатні для подальшого використання.

Робоча інвентаризаційна комісія подає на розгляд постійно діючій комісії з уведення, списання, інвентаризації та переоцінки необоротних активів протокол засідання разом із матеріалами інвентаризації.

Постійно діюча комісія з уведення, списання, інвентаризації та переоцінки необоротних активів протягом двох робочих днів розглядає матеріали інвентаризації. Протокол про узагальнення результатів інвентаризації має бути розглянутий і затверджений керівником банку в п'ятиденний термін.

Затверджені результати інвентаризації відображають у бухгалтерському обліку банку в тому місяці, в якому закінчено інвентаризацію, але не пізніше від грудня звітного року.

У примітках до фінансової звітності наводять відомості про результати інвентаризацій, проведених у звітному році.

Основні засоби та нематеріальні активи, виявлені у надлишку, підлягають оприбуткуванню:

Дт Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
Кт 6499 Інші доходи.

Вартість повністю втрачених (зіпсованих або тих, яких не вистачає) необоротних активів списується на витрати звітного періоду. Суми нестач і втрат від псування цінностей до встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі чи втрати, відображають за позабалансовими рахунками:

- ▶ На суму нарахованого зношення (амортизації)
 - Дт** Рахунки для обліку зношення/амортизації необоротних активів
 - Кт** Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
- ▶ На залишкову вартість списаного об'єкта
 - Дт** 7490 Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
 - Кт** Рахунки для обліку необоротних матеріальних активів
- ▶ Одночасно вартість необоротних матеріальних активів зараховується на позабалансові рахунки

Дт 9617 Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами
Кт Контррахунок.

Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належну до відшкодування суму зараховують до дебіторської заборгованості та доходу звітного періоду:

Дт 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку
Кт 6499 Інші доходи

- ▶ Одночасно вартість необоротних матеріальних активів списується з позабалансових рахунків

Дт Контррахунок
Кт 9617 Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами.

У разі відшкодування вартості основних засобів і нематеріальних активів здійснюється таке проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки
Кт 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку.

Відповідно до Положення про порядок формування і використання банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості, на суму дебіторської заборгованості формується резерв і відображається в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дт 7705 Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю
Кт 3590 Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку.

Якщо дебіторську заборгованість визнано безнадійною до отримання або минув термін позовної давності за нею, то суму списують за рахунок резерву:

Дт Рахунки для обліку спеціальних резервів (3590)
Кт 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку.

Списану безнадійну заборгованість ураховують на позабалансовому рахунку 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами»:

- Дт** 9617 Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами
- Кт** Контррахунок.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте економічну характеристику основним засобам та іншим матеріальним необоротним активам.
2. Назвіть класифікаційні групи основних засобів з метою бухгалтерського обліку.
3. Що таке початкова вартість необоротних активів? Які елементи її формують?
4. Якими є вартісні ознаки предметів, що належать до необоротних матеріальних активів?
5. Дайте визначення необоротних активів, основних засобів, нематеріальних активів.
6. Чим відрізняються малоцінні необоротні матеріальні активи від основних засобів?
7. Назвіть балансові рахунки, на яких враховується залишкову вартість основних засобів; нематеріальних активів.
8. На підставі якого документа основні засоби оприбутковують за відповідними рахунками бухгалтерського обліку?
9. Чи включається до початкової вартості основних засобів, створених банком самостійно, заробітна плата працівників, яких залучали до виконання робіт зі створення основних засобів?
10. На яку статтю балансу банку треба відносити витрати на поліпшення та вдосконалення основних засобів і нематеріальних активів?
11. Якою є справедлива вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт?
12. На яку статтю балансу банку треба відносити суму дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів?
13. Яким чином визначається індекс переоцінки основних засобів?
14. Протягом якого строку здійснюється нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів?
15. Вкажіть граничний строк корисного використання нематеріальних активів. Чим пояснюється його законодавче обмеження?
16. Економічна сутність амортизації.
17. Які методи амортизації основних засобів може використовувати банк?
18. З якою періодичністю здійснюється нарахування амортизації та відображення її в бухгалтерському обліку?

19. Коли слід відображати в обліку результати зменшення корисності основних засобів?
20. Як в обліку відображається переоцінка основних засобів?
21. Що означає зменшення корисності основних засобів?
22. Порядок аналітичного обліку основних засобів.
23. Вкажіть обставини, внаслідок яких об'єкти основних засобів і нематеріальних активів вилучають з активів банку (списують з балансу)?
24. На якому балансовому рахунку враховується вартість інвестиційної нерухомості (необоротних активів, що утримуються для продажу)?
25. Коли проводити обов'язкову інвентаризацію основних засобів та нематеріальних активів?
26. Для чого в банках створюють постійно діючі інвентаризаційні комісії?

Теми рефератів

1. Критерії визнання основних засобів і нематеріальних активів у бухгалтерському обліку.
2. Облік операцій із придбання та створення основних засобів і нематеріальних активів.
3. Облік операцій із переоцінки основних засобів.
4. Правила нарахування та обліку амортизації основних засобів і нематеріальних активів.
5. Порядок проведення інвентаризації основних засобів і нематеріальних активів та обліку її результатів.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку товарно-матеріальних цінностей необхідно ознайомитися з Інструкцією з бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей банків України (затверджена Постановою № 625 Правління НБУ від 10.12.2004 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як відображається в обліку придбання і використання малоцінних та швидкозношуваних предметів і господарських матеріалів?

Тема 9

ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

9.1. СТРУКТУРА КАПІТАЛУ І ВИМОГИ ДО ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Передумовою ефективної діяльності банку як господарського товариства є створення відповідної ресурсної бази, тобто сукупності грошових коштів, що надходять у розпорядження банку з різних джерел та використовуються ним для здійснення активних операцій. Первинну роль у цьому процесі відіграє формування власного капіталу банку.

Власний капітал – важлива частина ресурсів будь-якого державного, приватного підприємства чи підприємства, створеного у формі акціонерного товариства. Указане повністю стосується і банків. Власний капітал являє собою сукупність грошових коштів, вкладених в основні і оборотні ресурси банку, що забезпечують здійснення банківських операцій та приносять дохід.

Основним джерелом формування банківських ресурсів є вклади (депозити) клієнтів та позичені кошти. Але щоб залучати чи позичати чужі гроші, потрібно мати власний капітал, на який можуть розраховувати кредитори банку. Тому стабільним є банк, який має стійкий власний капітал і сума банківського капіталу постійно зростає.

Власний капітал банку – це залишкова вартість активів після вирахування всіх його зобов'язань. Він є основою функціонування

банку, забезпечує його економічну самостійність і стабільність функціонування. Початково власний капітал формується з коштів, отриманих від його учасників (акціонерів), та поповнюється за рахунок накопичень, отриманих банком у процесі діяльності.

Якщо банк створено як товариство з обмеженою відповідальністю, він має статутний капітал, розподілений на паї, розмір яких сплачується засновниками.

Статутний капітал банку – акціонерного товариства формується на суму номінальної вартості акцій, що розміщуються або шляхом відкритої передплати на них, або шляхом розподілу всіх акцій між засновниками відповідно до їхньої частки в статутному капіталі, та на суму надлишкового капіталу. Акціонерний капітал банку – сплачена частка основного капіталу, вкладеного в банк, в обмін на вимогу щодо частки в майбутніх прибутках, які розподіляються як дивіденди (рис. 9.1).

Рис. 9.1. Структура акціонерного капіталу банку

Акції банку випускають у бездокументарній формі, операції з ними проводяться згідно з чинним законодавством України, нормативними актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і статутом банку.

Акціонерне товариство може розміщувати акції двох типів – прості і привілейовані. Власники привілейованих акцій не мають права брати участь в управлінні акціонерним товариством, якщо інше не передбачено його статутом. Виплата дивідендів за привілейованими акціями проводиться в розмірі, зазначеному в акції. Прості акції не мають фіксованої дивідендної ставки, а тому їхня ринкова вартість може підвищуватись або знижуватись.

Акції сплачують у гривнях, а у випадках, передбачених статутом банку, – також в іноземній валюті. Іноземну валюту перераховують у гривнях за офіційним курсом Національного банку України на час

внеску до статутного фонду, і коригуванню в разі зміни валютних курсів вона не підлягає.

Банк має право збільшувати статутний капітал після того, як усі учасники повністю виконали свої зобов'язання щодо оплати паїв або акцій, і попередньо оголошений підписний капітал повністю оплачено. Збільшення (зменшення) статутного капіталу банку здійснюється з дотриманням порядку, встановленого Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та статуту банку рішення про випуск акцій приймається загальними зборами акціонерів банку. Усі акціонери банку мають рівне право на придбання акцій, що випущені додатково, у кількості, пропорційній їхній частці у статутному капіталі банку на дату прийняття рішення про емісію акцій.

Капітал банку обліковується на рахунках 5-го класу:

50 Статутний капітал та інші фонди банку

- 500 Статутний капітал банку
- 501 Емісійні різниці
- 502 Загальні резерви та фонди банку
- 503 Результати попередніх років
- 504 Результати звітного року, що очікують затвердження

51 Результати переоцінки

- 510 Результати переоцінки

52 Приписний капітал філії іноземного банку

- 520 Приписний капітал філії іноземного банку

9.2. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ІЗ ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

Статутний капітал банку формується відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», інших актів чинного законодавства в порядку, визначеному статутом банку. Незалежно від організаційно-правової форми банку, його статутний капітал формується шляхом внесення резидентами і нерезидентами – юридичними і фізичними особами – коштів виключно у грошовій формі. Кошти можуть перераховувати лише з власних поточних рахунків

юридичні особи та фізичні особи в безготівковій формі та вносити фізичні особи в готівковій формі.

Резиденти України здійснюють грошові внески у гривнях, нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях. Статутний капітал банку не може формуватися з непідтверджених джерел. Забороняється використовувати для формування статутного капіталу банку бюджетні кошти, якщо вони мають інше цільове призначення, банківські кредити, а також збільшувати статутний капітал для покриття збитків. Розмір статутного капіталу визначається засновниками (акціонерами) банку, але не може бути меншим за розмір, установлений Національним банком України відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Кошти, перераховані акціонерами банку відповідно до їхніх зобов'язань щодо передплати акцій, до реєстрації змін до статуту банку, які пов'язані зі збільшенням статутного капіталу, враховуються на аналітичних рахунках балансового рахунку 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом», що відкриваються в розрізі акціонерів.

Дт Рахунки для обліку грошових коштів (поточні рахунки клієнтів)

Кт 3630 Внески за незареєстрованим статутним капіталом.

Зареєстрований статутний капітал банку обліковується на балансових рахунках групи 500 «Статутний капітал банку» Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

5000 П Зареєстрований статутний капітал банку

5001 КП Несплачений зареєстрований статутний капітал банку

5002 КП Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)

5003 П Дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу

Аналітичний облік статутного капіталу ведеться за видами участі в капіталі (наприклад, види акцій) і за кожним засновником (учасником або акціонером).

Відображення операцій у бухгалтерському обліку за рахунками групи 500 «Статутний капітал банку» здійснюється тільки на балансі головного банку (юридичної особи) у розрізі філій та представництв. Порядок проведення розрахунків філіями одного банку щодо передавання коштів статутного капіталу визначається банком самостійно.

Банки – юридичні особи можуть надавати дозвіл філіям на розміщення акцій серед своїх клієнтів. Кошти, отримані філією банку за реалізовані акції за номінальною вартістю, обліковують за рахунком 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками з цінними паперами для банку» і перераховуються головному банку через рахунки групи 390 «Розрахунки між філіями банку». При цьому головний банк здійснює контроль за здійсненням вказаних операцій філіями. Банки ведуть поіменний реєстр акціонерів (власників акцій), до якого вносять зміни в складі акціонерів.

Зареєстрований статутний капітал банку обліковується за балансовим рахунком 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку» Плану рахунків.

Призначення рахунку: облік зареєстрованого статутного капіталу банку. Облік акцій ведеться за номінальною вартістю.

За кредитом рахунку проводять суми збільшення статутного капіталу після реєстрації змін згідно із законодавством України.

За дебетом рахунку проводять суми зменшення зареєстрованого статутного капіталу; суми несплаченого у встановлений строк зареєстрованого капіталу.

Сальдо цього рахунку має відповідати розміру статутного капіталу, зафіксованому в установчих документах банку, і дорівнювати сумарній номінальній вартості випущених акцій.

У разі первинного розміщення акцій серед інвесторів їх реалізація за ціною, що нижча від номінальної, законодавчо заборонена. Реалізація акцій за ціною, що вища за номінальну, приводить до появи емісійних різниць, які обліковують за рахунком 5010 «Емісійні різниці».

Після реєстрації змін до статуту банку у зв'язку із збільшенням статутного капіталу в бухгалтерському обліку здійснюють проведення:

Дт 3630 Внески за незареєстрованим статутним капіталом – на суму попередніх внесків до статутного капіталу

Кт 5000 Зареєстрований статутний капітал банку

Кт 5010 Емісійні різниці – на суму емісійних різниць

- ▶ Одночасно на суму, що залишається внести протягом року з часу реєстрації змін

Дт 5001 Несплачений зареєстрований статутний капітал банку

Кт 5000 Зареєстрований статутний капітал банку.

Внески засновників до статутного капіталу банку, після його реєстрації, зараховують безпосередньо на балансовий рахунок 5001 «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку»:

Дт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки

Кт 5001 Несплачений зареєстрований статутний капітал банку.

Власники акцій банку мають рахунки в цінних паперах, відкриті у зберігачів цінних паперів у порядку, визначеному чинним законодавством. Зберігачі цінних паперів здійснюють зберігання і обслуговування обігу цінних паперів на рахунках власників акцій банку на підставі договору щодо відкриття рахунку в цінних паперах. Іменна ідентифікація власника акцій здійснюється на підставі облікового реєстру рахунків власників акцій у зберігача цінних паперів. Право власності на акції банку переходить до нового власника з моменту зарахування акцій на рахунок у цінних паперах власника у зберігача цінних паперів. Підтвердження права власності на акції банку є витяг з рахунку в цінних паперах, який зберігач цінних паперів зобов'язаний надати власникові акцій.

Складовою основного капіталу є дивіденди, що, за рішенням загальних зборів акціонерів банку, спрямовані на збільшення його статутного капіталу (реінвестовані) та до реєстрації у встановленому порядку змін до статуту банку, пов'язаних із збільшенням статутного капіталу, обліковуються на рахунок 5003 «Дивіденди, які направлені на збільшення статутного капіталу».

9.3. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВЛАСНИМИ АКЦІЯМИ

За різних обставин може виникати необхідність викупу акцій банку, що перебувають в обігу та належать акціонерам банку. Банк має право викупити в акціонера оплачені ним акції для наступного їх перепродажу або анулювання. Викуплені акції повинні бути реалізовані або анульовані у строк не більше ніж рік. Протягом цього періоду розподіл прибутку, а також голосування і визначення кворуму на загальних зборах акціонерів проводиться без урахування придбаних банком власних. Про намір викупити загальну кількість власних акцій у розмірі 10 і більше відсотків загальної емісії банк повинен повідомити Національний банк України за 15 календарних днів до укладення угоди про викуп акцій. Останній має право заборонити банкові викуп власних акцій у

разі, якщо це може призвести до погіршення фінансового стану банку, до падіння регулятивного капіталу нижче за мінімальний рівень.

Облік власних акцій, викуплених в акціонерів для подальшого перепродажу або анулювання в установленому порядку, ведеться на балансовому рахунку 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)» за номінальною вартістю.

Призначення рахунку: облік вартості викуплених банком акцій (часток, паїв). Акції обліковують за номінальною вартістю. Різниця між номінальною вартістю та вартістю викупу списується в межах кредитових залишків спочатку з рахунку 5010, а потім – з рахунку 5022.

За дебетом рахунку проводять суми викуплених акцій (часток, паїв).

За кредитом рахунку проводять суми проданих та анульованих акцій (часток, паїв).

Різницю між номінальною вартістю та ціною викупу (як додатну, так і від'ємну) відносять на рахунок 5010 «Емісійні різниці» у межах залишку цього пасивного рахунку. В обліку операції викупу акцій відображують такими бухгалтерськими записами:

- ▶ **Викуп власних акцій за номінальною вартістю**
 - Дт** 5002 Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників), – на номінальну вартість акцій
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів (поточні рахунки клієнтів)
- ▶ **Викуп власних акцій за ціною вищою, ніж номінальна вартість**
 - Дт** 5002 Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників) – на номінальну суму акцій
 - Дт** 5010 Емісійні різниці – на суму різниці між номінальною вартістю та ціною викупу
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів (поточні рахунки клієнтів)
- ▶ **У разі недостатності залишку на рахунку 5010 «Емісійні різниці»**
 - Дт** 5002 Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників), – за номінальною вартістю
 - Дт** 5022 Інші фонди банку, 5030 Нерозподілені прибутки попередніх років – у разі недостатності залишку коштів на рахунку 5010
 - Кт** Рахунки грошових коштів, поточний рахунок

- ▶ **Викуп власних акцій за ціною нижчою, ніж номінальна вартість**
 - Дт** 5002 Власні акції (частки, паї), викуплені в акціонерів (учасників) – на номінальну вартість акцій
 - Кт** 5010 Емісійні різниці – на різницю між номінальною вартістю та ціною викупу
 - Кт** Рахунки для обліку грошових коштів (поточні рахунки клієнтів) – на ціну викупу.

В обліку операції перепродажу викуплених акцій відображують такими бухгалтерськими записами:

- ▶ **Продаж за номінальною вартістю**
 - Дт** Рахунки для обліку грошових коштів (поточні рахунки клієнтів) – на номінальну вартість проданих акцій
 - Кт** 5002 Власні акції (частки, паї), викуплені в акціонерів (учасників)
- ▶ **Продаж за ціною, вищою номінальної вартості**
 - Дт** Рахунки для обліку від грошових коштів (поточні рахунки клієнтів) – за ціною продажу
 - Кт** 5002 Власні акції (частки, паї), викуплені в акціонерів (учасників), – на номінальну вартість акцій
 - Кт** 5010 Емісійні різниці – на різницю між номінальною вартістю та ціною продажу.

Таким чином, фонд емісійних різниць як складова основного капіталу формується за умови, якщо акції банку продаються за вартістю, вищою, ніж їхня номінальна вартість, або викуповуються за ціною, що менша від номінальної.

Анулювання акцій, викуплених в акціонерів, у бухгалтерському обліку відображається таким проведенням:

- Дт** 5000 Зареєстрований статутний капітал банку
- Кт** 5002 Власні акції (частки, паї), викуплені в акціонерів (учасників).

9.4. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З АКЦІОНЕРАМИ

Дивіденди за акціями визначають у гривнях на акцію або як процент від номінальної вартості та сплачують після їх оголошення загальними зборами акціонерів або радою банку. Нарховують дивіденди на дату оголошення, а сплачують вже після цієї дати.

Дивіденди нараховують у процесі розподілу прибутку.

- ▶ Після прийняття рішення про виплату дивідендів
 - Дт 5040 Прибуток звітного року, що очікує затвердження
 - Кт 3631 Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами
- ▶ На дату виплати дивідендів у бухгалтерському обліку
 - Дт 3631 Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами
 - Кт Рахунки грошових коштів, поточні рахунки
- ▶ Утриманий податок на дивіденди (30%) може вноситися до бюджету до виплати дивідендів або одночасно з нею
 - Дт 3631 Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами
 - Кт 3622 Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
- ▶ Нархований на дивіденди податок сплачується до бюджету
 - Дт 3622 Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
 - Кт Кореспондентський рахунок банку в НБУ
- ▶ На підставі витягу з протоколу загальних зборів акціонерів про спрямування дивідендів на збільшення статутного капіталу
 - Дт 5040 Прибуток звітного року, що очікує затвердження (5030 Нерозподілені прибутки попередніх років)
 - Кт 5003 Дивіденди, які спрямовані на збільшення статутного капіталу
- ▶ Після реєстрації збільшеного розміру статутного капіталу банку в порядку, визначеному чинним законодавством, виконується такий бухгалтерський запис
 - Дт 5003 Дивіденди, які направлені на збільшення статутного капіталу
 - Кт 5000 Зареєстрований статутний капітал банку.

У разі відмови уповноважених органів у реєстрації збільшеного розміру статутного капіталу дивіденди, враховані на рахунку 5003, за рішенням акціонерів банку, можуть бути спрямовані у фонди банку (загальні або резервні) або повернуті акціонерам (через рахунок 3631

«Кредиторська заборгованість перед акціонерами банку за дивідендами»).

Залежно від способу виплати, відповідно до чинного законодавства, виплачені акціонерам (учасникам) банку дивіденди відображають в обліку таким чином:

Дт 3631 Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, рахунки клієнтів

або

Дт 3631 Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами

Кт 5002 Власні акції, які придбані в акціонерів, – якщо за явою акціонера (учасника) банку належні йому дивіденди спрямовано на придбання акцій.

Запитання для самоконтролю

1. Характеристика капіталу банку як залишкового інтересу банку в активах за виражуванням зобов'язань.
2. Склад капіталу банку і відображення його елементів за класом 5 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків.
3. На яких балансових рахунках обліковується статутний капітал банку?
4. Порядок обліку операцій під час формування статутного капіталу банку.
5. Облік сум несплаченого і сплаченого зареєстрованого статутного капіталу банку.
6. Особливості записів за контрпасивними рахунками в процесі обліку капіталу банку.
7. Облік операцій з акціями власної емісії в процесі державної реєстрації банку.
8. Які дії здійснює банк із власними акціями, викупленими в акціонерів?
9. На якому балансовому рахунку акумулюються внески акціонерів (учасників) банку до реєстрації статутного капіталу в установленому порядку?
10. Облік операцій щодо розрахунків з акціонерами за несплаченим статутним капіталом банку.
11. Визначення емісійних різниць та приклади їх обліку в банку.
12. Облік розрахунків з акціонерами за несплаченим статутним капіталом.
13. Які дії здійснює банк з власними акціями, викупленими в акціонерів?
14. Облік операцій із нарахування дивідендів і розрахунків з акціонерами.
15. Облік операцій викупу власних акцій банку, що перебувають у власності акціонерів (викуп, розміщення, анулювання).

Теми рефератів

1. Правила відображення в обліку операцій із формування статутного капіталу.
2. Відображення в обліку операцій із власними акціями.
3. Відображення в обліку витрат на випуск та розповсюдження акцій власної емісії.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку статутного капіталу банку необхідно ознайомитися з Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України (затверджена Постановою № 358 Правління НБУ від 03.10.2005 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як відображається в обліку нарахування та виплата дивідендів?
2. У чому полягає особливість обліку дивідендів, які капіталізуються?

Тема 10

**ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ
І ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ**

10.1. ДОХОДИ І ВИТРАТИ БАНКУ ТА ПРАВИЛА ЇХ ВИЗНАННЯ

Основним елементом поповнення капіталу банку є прибуток, що визначається як сума отриманих доходів за вирахуванням витрат. Адекватність бухгалтерського (фінансового) обліку доходів і витрат банку забезпечує достовірність його фінансової звітності.

Облік доходів і витрат у банку є не тільки засобом відображення операцій, а й інструментом проведення аналізу його фінансового стану, оскільки становить основу організації управлінського обліку за центрами фінансової відповідальності банку.

Основними принципами бухгалтерського обліку доходів і витрат є:

- ▶ *нарахування*: доходи і витрати відображують у бухгалтерському обліку на час їх виникнення, а не на час надходження або сплати грошей, тобто обліковують у періоді, до якого вони належать;
- ▶ *відповідності*: для визначення результату звітного періоду необхідно зіставити доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів;
- ▶ здійснені витрати й отримані доходи, що належать до майбутніх звітних періодів, обліковуються як *відстрочені* витрати і доходи.

Основною вимогою до фінансової звітності банку в розрізі доходів і витрат є відповідність отриманих (визнаних) доходів сплаченим (визнаним) витратам, які здійснюються з метою отримання таких доходів (витрати визнають витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені).

Звітним періодом для застосування принципу відповідності є календарний місяць, тобто відповідність витрат, що здійснені банком, заробленим доходам оцінюється за результатами діяльності за місяць.

Доходи і витрати банку визнають, нараховують і відображують у бухгалтерському обліку відповідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України та в порядку, визначеному обліковою політикою банку.

Нарахування є методом визнання доходів і витрат. Доходи/витрати підлягають нарахуванню та відображенню у фінансовій звітності банку з дотриманням таких умов:

- ▶ щодо активів і зобов'язань – є реальна заборгованість (доходи/витрати за процентами),
- ▶ щодо наданих (отриманих) послуг – фінансовий результат може бути точно оцінено і при цьому є домовленість про надання (отримання) послуг та/або документи, що підтверджують їх повне (часткове) надання (комісійні доходи/витрати, результат торговельних операцій, адміністративні витрати).

У разі невиконання цих умов принципи нарахування та відповідності застосовують у межах принципу обережності, згідно з яким неприпустиме як перебільшення вартості активів або доходів банку, так і недооцінка його зобов'язань і витрат, а тому доходи/витрати банку визнаються за умови фактичного надходження/сплати коштів.

Доходи і витрати визнаються за таких умов:

а) визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку;

б) фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, може бути точно визначений.

Доходи і витрати, що виникають у результаті операцій, визначаються договором між її учасниками або іншими документами, оформленими згідно з вимогами чинного законодавства України.

Доходи і витрати визнаються за кожним видом діяльності банку (операційної, інвестиційної, фінансової) банку (*табл. 10.1*).

Таблиця 10.1

Класифікація доходів і витрат банку

Операційні доходи і витрати	Результати інвестиційної діяльності	Результати операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю
<ul style="list-style-type: none"> • Доходи/витрати за процентами • Комісійні доходи/ витрати • Прибутки/збитки від торговельних операцій • Дивідендний дохід • Витрати на формування спеціальних резервів банку • Доходи від повернення раніше списаних активів • Інші операційні доходи/ витрати • Податок на прибуток • Адміністративні витрати 	<ul style="list-style-type: none"> • Доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії • Доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи • Доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • Доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу • Доходи (витрати) за субординованим боргом • Дивіденди, що сплачені протягом звітного періоду • Доходи, які виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу тощо

У результаті використання активів банку іншими сторонами доходи визнаються у формі процентів, роялті та дивідендів. Процентні доходи і витрати – це операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банкові (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка. До них належать:

- ▶ доходи (витрати) за операціями з коштами, розміщеними в інших банках (залученими від інших банків);
- ▶ доходи (витрати) за кредитами і депозитами, наданими (отриманими) юридичним та фізичним особам, та за іншими фінансовими інструментами, у тому числі за цінними паперами;
- ▶ доходи у формі амортизації дисконту (премії).

Проценти визнаються в тому звітному періоді, до якого вони належать, і розраховуються, виходячи з бази їх нарахування та строку

користування відповідними активами. Умовою визнання процентів є ймовірність отримання банком економічної вигоди, а дивідендів – достовірно оцінений дохід.

Комісійні доходи і витрати (комісії) – це операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою. Комісії за наданими (отриманими) послугами залежно від мети їх оцінки та основи обліку пов'язаного з ними фінансового інструменту поділяються на такі види:

а) комісії, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Ці комісії визнаються в складі початкової вартості фінансового інструменту і впливають на визначення сум дисконту та премії за цим фінансовим інструментом. До них належать:

- ▶ комісії за ініціювання кредиту, що отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
- ▶ комісії, що отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту;
- ▶ комісії, що отримані (сплачені) банком від випуску боргових зобов'язань, що обліковуються за амортизованою собівартістю.

Комісії за ініціювання кредиту, що отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, включають:

- ▶ комісії за оцінку фінансового стану позичальника;
- ▶ комісії за оцінку гарантій, застав;
- ▶ комісії за обговорення умов інструменту;
- ▶ комісії за підготовку, оброблення документів та завершення операції тощо.

Комісії, що отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту, визнаються невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту, якщо є ймовірність того, що кредитний договір буде укладено. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то на кінець строку зобов'язання комісії визнаються комісійними доходами (витратами).

Якщо фінансовий інструмент обліковується за справедливою вартістю із визнанням змін справедливої вартості через прибутки/збитки, то комісії, отримані (сплачені) банком, визнаються комісійними доходами (витратами) під час первинного визнання такого фінансового інструменту;

б) комісії, що отримуються (сплачуються) під час надання послуг, визнаються доходами (витратами). До них належать:

- ▶ комісії за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;
- ▶ комісії за обслуговування кредитної заборгованості;
- ▶ комісії за резервування кредитної лінії, які розраховуються на пропорційній часу основі протягом строку дії зобов'язання;
- ▶ комісії за управління інвестицією тощо;

в) комісії, що отримуються (сплачуються) після виконання певних дій, визнаються як дохід (витрати) після завершення певної операції. До них належать комісії за розподіл акцій (часток) клієнтів, розміщення цінних паперів за операціями з андеррайтингу, за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів, синдикування кредиту, за довірче обслуговування клієнтів тощо.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів. У тому числі за операціями з цінними паперами, за операціями з іноземною валютою та банківськими металами банк визнає прибутки і збитки:

- ▶ від реалізації фінансових інвестицій;
- ▶ від змін в оцінці (переоцінці) інвестицій до справедливої вартості;
- ▶ від результату переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют (банківських металів).

За операціями з торгівлі фінансовими інструментами прибутки і збитки визнаються за наявності таких умов:

- ▶ покушчеві передані ризики і вигоди, пов'язані з правом власності на активи;
- ▶ банк не здійснює подальшого управління та контролю за реалізованими активами;
- ▶ сума доходу може бути достовірно визначена;
- ▶ є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід банку;

- ▶ витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Дохід у формі дивідендів – це дохід, який виникає в результаті використання банком цінних паперів із нефіксованим прибутком. Дивіденди визнаються в разі встановлення прав на отримання платежу.

Витрати на формування спеціальних резервів банку – це витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів. *Доходи від повернення раніше списаних активів* – це кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи і витрати – доходи і витрати від операцій, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю, а також ті, що не включені у вищезазначені групи операційних доходів і витрат, зокрема:

- ▶ доходи (витрати) від оперативного лізингу (оренди);
- ▶ витрати за послуги аудиту;
- ▶ витрати на інкасацію;
- ▶ неустойки (штрафи, пені), що отримані (сплачені) за банківськими операціями, інше.

Загальні адміністративні витрати – операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків. До них належать витрати на утримання персоналу (заробітна плата, витрати на соціальне забезпечення, обов'язкові нарахування, страхування, додаткові виплати, премії, навчання тощо); амортизація необоротних активів; витрати на утримання та експлуатацію основних засобів і нематеріальних активів (ремонт, страхування), інші експлуатаційні витрати (комунальні послуги, охорона тощо); гонорари за професійні послуги (юридичні, медичні тощо); витрати на зв'язок (поштові, телефонні, факс тощо); сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток та інші витрати, спрямовані на обслуговування та управління банком.

Податок на прибуток – операційні витрати банку, пов'язані зі сплатою податку відповідно до чинного законодавства України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку щодо визнання відстрочених податкових зобов'язань та податкових активів.

За результатами інвестиційної діяльності банк визнає:

- ▶ доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії;

- ▶ доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи;
- ▶ доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів тощо.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає:

- ▶ доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу;
- ▶ доходи (витрати) за субординованим боргом;
- ▶ дивіденди, що сплачені протягом звітного періоду;
- ▶ доходи, які виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу тощо.

Якщо дохід від надання послуг не може бути достовірно оцінений, то він визнається та відображається в бухгалтерському обліку в розмірі здійснених витрат, що підлягають відшкодуванню.

Якщо на дату нарахування неможливо визначити дохід (витрати) за останні 2–3 дні місяця (наприклад, комісії за інкасаторські послуги, за послуги розрахунково-касового обслуговування тощо), то такий дохід (витрати) визнається наступного місяця.

Доходи визнаються в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, які отримані або підлягають отриманню.

У разі відстрочення платежу, унаслідок чого виникає різниця між справедливою вартістю та номінальною сумою грошових коштів або їх еквівалентів, які підлягають отриманню за надані послуги та інші активи, така різниця визнається доходом у формі процентів.

Дохід не визнається, якщо здійснюється обмін активами, які є подібними за призначенням та мають однакову справедливу вартість.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнають шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, амортизація) між відповідними звітними періодами.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображають у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.

Доходи (витрати) за одноразовими послугами [наприклад, комісії за здійснений обмін валют, надання (отримання) консультацій тощо] можна визнавати без відображення за рахунками нарахованих

доходів (витрат), якщо кошти отримані (сплачені) у звітному періоді, в якому послуги фактично надаються (отримуються).

Доходи (витрати) за безперервними послугами (наприклад, комісії за інформаційно-розрахункове обслуговування в системі електронних платежів, за послуги користування системою електронної пошти тощо) визнають щомісяця протягом усього строку дії угоди про надання (отримання) послуг і відображають у бухгалтерському обліку за принципом нарахування.

Доходи (витрати) за послугами, що надаються поетапно, визнають після завершення кожного етапу операції протягом дії угоди про надання (отримання) послуг і відображають в обліку за принципом нарахування. Нарахування доходів (витрат) здійснюється з дати оформлення документа, що підтверджує надання (отримання) послуги.

Доходи (витрати) за послугами з обов'язковим результатом визнаються за фактом надання (отримання) послуг або за фактом досягнення передбаченого договором результату.

Не визнають доходами таких надходжень від інших осіб:

- ▶ сума завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;
- ▶ сума надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;
- ▶ сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;
- ▶ надходження, що належать іншим особам;
- ▶ надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- ▶ сума податку на додану вартість, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

Не визнають витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

- ▶ платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- ▶ попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;
- ▶ погашення одержаних кредитів, повернення депозитів тощо;
- ▶ витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до чинного законодавства України.

10.2. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ

Бухгалтерський облік доходів і витрат ведеться на рахунках шосто-го та сьомого класів за єдиною для установ банку структурою аналітичних рахунків, передбаченою внутрішнім планом аналітичних рахунків і призначеною для інтегрованого ведення бухгалтерського обліку всіма установами банку та забезпечення потреб його фінансової, управлінської та податкової звітності. Доходи і витрати банку накопичуються на рахунках шостою «Доходи» та сьомою «Витрати» класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (табл. 10.2) з початку звітного року (з урахуванням коригувальних проведення).

Таблиця 10.2

**Структура 6-го класу «Доходи» та 7 класу «Витрати»
Плану рахунків бухгалтерського обліку банків**

Розділи 6-го класу	Назви розділів	Розділи 7-го класу
60	Процентні доходи/витрати	70
61	Комісійні доходи/витрати	71
62	Результат від торговельних операцій	
63	Інші операційні доходи/витрати	73
64	Інші доходи	
	Загальні адміністративні витрати	74
67	Повернення списаних активів	
	Відрахування в резерви	77
	Податок на прибуток	79

Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класів 6 і 7. Облік нарахованих доходів і витрат та фактично отриманих доходів або сплачених витрат, а також доходів і витрат, що підлягають чи не підлягають оподаткуванню, здійснюється на розсуд банку на окремих аналітичних рахунках.

Рахунки класів (розділи, групи) за назвами максимально наближено до показників звіту про фінансові результати банку. На балансових рахунках 4-го порядку обліковують конкретні види доходів і витрат. Нараховані проценті та комісійні витрати і доходи (у тому числі нараховані прострочені доходи) обліковують за відповідними рахунками першого, другого та третього класів (рис. 10.1).

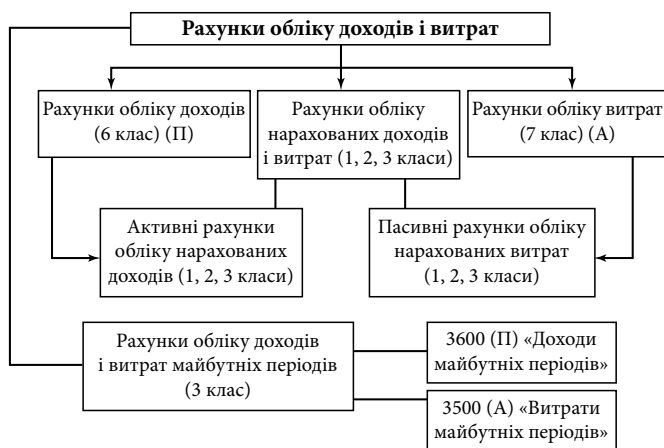

Рис. 10.1. Класифікація рахунків обліку доходів і витрат

Усі господарські операції, здійснені банком за звітний період, мають бути відображені у звітності цього періоду. Такі операції, як переоцінка, нарахування, рух спеціальних резервів, розрахунок податків та інших обов'язкових платежів, істотно впливають на фінансовий результат звітного періоду.

У разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою, наступного робочого дня несплачену суму обліковують на відповідних рахунках з обліку прострочених нарахованих доходів класів 1, 2, 3.

У разі наявності простроченої заборгованості за нарахованими доходами банк формує спеціальні резерви у відповідній валюті за рахунок витрат згідно з вимогами нормативно-правових актів Національного банку України.

Якщо заборгованість за нарахованими доходами, що обліковується за відповідними рахунками класів 1, 2, 3, визнана безнадійною, то банк списує її за рахунок сформованих резервів.

Заборгованість, що списана за рахунок спеціальних резервів, банк обліковує за позабалансовими рахунками групи 960 «Не сплачені в строк доходи». Критерії, строки та порядок визнання заборгованості за нарахованими доходами безнадійною визначаються обліковою політикою банку відповідно до вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України.

Доходи, враховані на балансових рахунках, що визнані безнадійними до отримання (за критеріями, визначеними обліковою політикою банку), списують з балансу за рахунок спеціальних резервів і враховують поза балансом (рахунки 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками» та 9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за операціями з клієнтами») для відстеження появи можливості погашення боргу (до закінчення строку позовної давності).

10.3. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ДОХОДІВ

Доходи банку відображають у бухгалтерському обліку за рахунками класу 6 «Доходи» Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Структуру рахунків доходів у Плані рахунків бухгалтерського обліку представлено в *табл. 10.3*.

Таблиця 10.2

**Структура 6-го класу «Доходи»
Плану рахунків бухгалтерського обліку банків**

Група рахунків	Назва
600	Процентні доходи за коштами, що розміщені в Національному банку України
601	Процентні доходи за коштами, що розміщені в інших банках
602	Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання
603	Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади
604	Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам
605	Процентні доходи за цінними паперами
608	Процентні доходи за операціями з філіями банку
609	Інші процентні доходи
610	Комісійні доходи за операціями з банками
611	Комісійні доходи за операціями з клієнтами
618	Комісійні доходи за операціями з філіями банку
620	Результат від торговельних операцій
630	Дохід у формі дивідендів
631	Дохід від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії

Закінчення табл. 10.2

Група рахунків	Назва
638	Інші операційні доходи за операціями з філіями банку
639	Інші операційні доходи
649	Інші доходи
671	Повернення списаних активів

Рахунки третього порядку (групи) дають інформацію і порівняння про доходи за банківськими операціями щодо контрагентів (банківський сектор, підприємства, державний сектор). Рахунки четвертого порядку деталізують інформацію щодо окремих фінансових інструментів, які застосовує банк.

Залишки за рахунками доходів відображають наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закривають:

- ▶ за умови перевищення доходів над витратами – на рахунок 5040 П «Прибуток звітного року, що очікує затвердження»;
- ▶ за умови перевищення витрат над доходами – на рахунок 5041 А «Збиток звітного року, що очікує затвердження».

Облік нарахованих доходів здійснюється за відповідними рахунками класів 1, 2, 3 у кореспонденції з рахунками 6-го класу. Процентні доходи за кредитними операціями підлягають відображенню в бухгалтерському обліку:

- ▶ через рахунки нарахованих доходів;
- ▶ якщо отримані банком доходи належать до періодів існування активу, наступних за місяцем, у якому кошти фактично отримано, вони вважаються доходами майбутніх періодів і враховуються на рахунок 3600 «Доходи майбутніх періодів», з якого амортизуються на відповідні рахунки шостого класу методом прямого віднесення.

Бухгалтерський облік **комісійних** доходів можна вести в такому порядку:

1) *за одночасного дотримання таких умов*

- ▶ дата нарахування у фінансовому обліку і дата сплати клієнтом винагороди банку збігаються;
- ▶ на рахунок, відкритому в банку (клієнтському або внутрішньо-банківському), є кошти, призначені для сплати комісійної винагороди;

- ▶ у банку є підстави та право безспірного списання (стягнення) належної йому комісійної винагороди;

2) *або таких умов*

- ▶ дата нарахування у фінансовому обліку та дата сплати клієнтом винагороди банку збігаються;
- ▶ клієнт сплачує комісійну винагороду самостійно, готівкою або шляхом безготівкового перерахування коштів;
- ▶ комісійна винагорода може відображатися в обліку методом прямого віднесення на рахунки 6-го класу.

У разі якщо на дату надання банком послуги принаймні одна із зазначених вище умов не виконується, суми комісійних доходів відображують на рахунках нарахованих доходів; у разі отримання (списання) від клієнтів відповідні кошти відносять на погашення заборгованості за нарахованими доходами.

Прибуток від торговельних операцій відображується безпосередньо на рахунках шостого класу в разі завершення операцій купівлі-продажу фінансових інструментів.

Доходи від повернення раніше списаних активів відображують на рахунку 6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів попередніх років» методом прямого віднесення в періоді, коли вони фактично надійшли до банку.

Наприклад

1. Під час нарахування доходів за операціями в національній валюті здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3

Кт Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших доходів за класом 6.

2. Під час нарахування доходів за операціями в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3

Кт 3800 АП Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Одночасно на суму гривневого еквіваленту здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт 3801 АП Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших доходів за класом 6.

3. Під час отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

4. У разі надходження коштів за операціями, за якими визнання доходу та отримання коштів відбувається на дату балансу, здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів

Кт Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших доходів за класом 6.

5. Якщо нараховані доходи своєчасно не отримані в обумовлений угодою термін, то наступного робочого дня здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за класами 1, 2, 3

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

6. У разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) заборгованості за нарахованими доходами, що обліковуються на рахунках прострочених нарахованих доходів, виконується таке бухгалтерське проведення:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів

Кт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

7. Формування спеціального резерву під заборгованість за нарахованими доходами відображається за нарахованими доходами в національній валюті:

Дт 7720 АП Відрахування за заборгованістю в резерви під заборгованість за нарахованими доходами

Кт Рахунки для обліку резервів під заборгованість за нарахованими доходами за класами 1, 2, 3.

8. Під час списання за рахунок сформованих резервів заборгованості за нарахованими доходами як безнадійної щодо отримання виконують такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку резервів під заборгованість за нарахованими доходами за класами 1, 2, 3

Кт Рахунки для обліку заборгованості за нарахованими доходами за класами 1, 2, 3.

Одночасно на суму списаної заборгованості за позабалансовими рахунками здійснюють такі бухгалтерські проведення:

- Дт 9600 А Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками
- Дт 9601 А Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами
- Кт 991 Контррахунки для рахунків розділів 96–98.

Разом з тим подальше нарахування доходів банк здійснює за позабалансовими рахунками.

Після закінчення строку, визначеного угодою сторін, або строку позовної давності, визначеного чинним законодавством України, за безнадійною заборгованістю за нарахованими доходами, що була списана за рахунок резерву та обліковувалася за рахунками групи 960 «Не сплачені в строк доходи», виконується проведення на списання цієї заборгованості з позабалансових рахунків.

10.4. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ВИТРАТ

Синтетичні рахунки для обліку витрат згруповані в сьомому класі (табл. 10.4). В основу побудови синтетичних рахунків покладено ті самі ознаки, з урахуванням яких була здійснена класифікація витрат і виділені об'єкти обліку. Це дозволяє забезпечити деталізований облік доходів і витрат у балансі, що дає можливість накопичувати і одержувати інформацію для оцінки фінансового стану банку та ефективності окремих напрямів його діяльності.

Таблиця 10.4

**Структура 7-го класу «Витрати»
Плану рахунків бухгалтерського обліку банків**

Групи рахунку	Назва
700	Процентні витрати за коштами, отриманими від Національного банку України
701	Процентні витрати за коштами, отриманими від інших банків
702	Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання
703	Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України

Закінчення табл. 10.4

Групи рахунку	Назва
704	Процентні витрати за операціями з фізичними особами
705	Процентні витрати за цінними паперами власного боргу
706	Процентні витрати за коштами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
707	Процентні витрати за операціями з небанківськими фінансовими установами
708	Процентні витрати за операціями з філіями банку
709	Інші процентні витрати
710	Комісійні витрати
718	Комісійні витрати за операціями з філіями банку
731	Витрати від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії
738	Інші операційні витрати за операціями з філіями банку
739	Інші операційні витрати
740	Витрати на утримання персоналу
741	Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток
742	Витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів
743	Інші експлуатаційні та господарські витрати
744	Витрати на телекомунікації
745	Інші адміністративні витрати
749	Інші витрати
770	Відрахування в резерви
772	Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами
790	Податок на прибуток

Рахунки другого порядку (розділу) дозволяють одержати інформацію і порівняти доходи від основних видів банківських операцій і послуг з витратами, які пов'язані з їх здійсненням. Так, зіставивши процентні доходи з процентними витратами, можна розрахувати чистий процентний дохід.

Рахунки третього порядку (групи) дають можливість порівняти інформацію про доходи і витрати за банківськими операціями щодо контрагентів (банківський сектор, підприємства, державний сектор). Рахунки четвертого порядку деталізують інформацію щодо окремих фінансових інструментів, які застосовує банк.

Рахунки з обліку нарахованих витрат розташовані в першому, другому та третьому класах балансу. Вони розміщені в групах платних пасивів, які застосовують банки як фінансові інструменти. За своїм характером рахунки для обліку нарахованих витрат – пасивні (нараховані, але не виплачені грошові кошти можна вважати кредиторською заборгованістю).

Для дотримання принципу відповідності (з урахуванням принципу обачності) під час визнання витрат необхідно:

- ▶ узгодити витрати з доходами, для отримання яких вони здійснені. За можливості одночасно (в одному звітному періоді) з визнанням/здійсненням витрат визнають відповідні доходи. Якщо суму таких доходів точно визначити неможливо, доходи визнають у сумі здійснених витрат;
- ▶ якщо неможливо узгодити витрати з доходами, для отримання яких вони здійснені, необхідно встановити період, до якого належать ці витрати. Якщо дата фактичного здійснення витрат збігається з датою нарахування (у фінансовому обліку), то витрати можна відображувати на рахунках сьомого класу методом прямого віднесення. Якщо фактична сплата коштів відбудеться після дати нарахування, витрати відображують у бухгалтерському обліку через рахунки нарахованих витрат. Якщо договором передбачено передоплату послуг, то використовують рахунки дебіторської заборгованості або рахунок 3500 «Витрати майбутніх періодів» (у разі, коли кошти сплачуються у звітному періоді, що передує періодам, до яких вони фактично належать).

За неможливості дотримання вказаних умов слід віднести витрати на відповідні рахунки сьомого класу в тому періоді, коли вони фактично здійснені.

Якщо комісійні витрати можна пов'язати з отриманням конкретного доходу, такі витрати сплачують безпосередньо з рахунків 7-го класу та одночасно з цим визнають (нараховують) пов'язані з ними доходи. Якщо термін сплати інших комісій відповідно до умов договору припадає на місяць, у якому послуги отримано, такі комісії можна сплачувати безпосередньо з рахунків сьомого класу. Якщо термін сплати банком комісій настає в періоді, наступні після місяця, в якому отримано послуги, то відповідні витрати підлягають відображенню на рахунках сьомого класу через рахунки нарахова-

них витрат. Якщо банк здійснює передоплату послуг, які він отримає в майбутніх періодах, то такі витрати відображують як дебіторську заборгованість або витрати майбутніх періодів.

Збитки від торговельних операцій відображують безпосередньо на рахунках сьомого класу або за дебетом відповідних рахунків шостого класу за умови завершення операцій купівлі-продажу фінансових інструментів.

Витрати на формування спеціальних резервів відображують на рахунках сьомого класу в тому періоді, коли резерви формуються, методом прямого віднесення.

Адміністративні витрати – це витрати, пов'язані з отриманням послуг або виконанням робіт, а тому, як правило, їх відображують на рахунках сьомого класу в тому періоді, коли надано відповідні послуги (виконано роботи). У разі попередньої оплати послуг (робіт), що будуть надані (виконані) в одному з наступних періодів, використовують рахунки дебіторської заборгованості, а кошти, які необхідно сплатити після дати визнання витрат, відображують на рахунках кредиторської заборгованості за господарською діяльністю банку. Якщо адміністративні витрати належать до наступних періодів, сплачені наперед кошти відображують на рахунку 3500 «Витрати майбутніх періодів», з якого відносять на рахунки сьомого класу частинами, які відповідають звітним періодам.

Податок на прибуток відображується в обліку через рахунок 3620 «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток» (3520 «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток») у тому звітному періоді, до якого належить податкове зобов'язання (податковий актив), як правило, коригувальними проведеннями.

Приклад

1. Під час нарахування процентних, комісійних та інших витрат у національній валюті здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших витрат за класом 7

Кт Рахунки для обліку нарахованих витрат за класами 1, 2, 3.

2. Під час сплати коштів відповідно до умов договору на дату платежу здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за класами 1, 2, 3

Кт Рахунки для обліку грошових коштів.

3. У разі сплати коштів за операціями, за якими визнання витрат і сплата коштів відбуваються на дату балансу, здійснюють такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших витрат за класом 7

Кт Рахунки для обліку грошових коштів.

4. Попередня оплата (аванс) процентних, комісійних та інших витрат відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт 3500 А Витрати майбутніх періодів

Кт Рахунки для обліку грошових коштів.

Банк кожного місяця визначає суму витрат, що належить до звітного періоду, та здійснює такі бухгалтерські проведення:

Дт Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших витрат за класом 7

Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за класами 1, 2, 3 (якщо банк визнає витрати за рахунками нарахованих витрат)

Кт 3500 А Витрати майбутніх періодів.

5. Відображення в бухгалтерському обліку витрат на утримання персоналу (нарахування та сплата заробітної плати та прирівняних до неї платежів, нарахування та утримання обов'язкових зборів) банки здійснюють відповідно до вимог чинного законодавства України та облікової політики банку. У бухгалтерському обліку зазначені операції відображають такими проведеннями:

а) нарахування заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат) протягом місяця відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт 7400 А Основна і додаткова заробітна плата

Дт 7403 А Матеріальна допомога та інші соціальні виплати

Дт 7409 А Інші витрати на утримання персоналу

Дт 3559 А Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами

Кт 3652 П Нарухування працівникам банку за заробітною платою

б) виплата заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат) відображається в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

Дт 3652 П Нарухування працівникам банку за заробітною платою

Кт 1001 А Банкноти та монети в касі банку

Кт 1002 А Банкноти та монети в касі відділень банку

Кт 2620 АП Поточні рахунки фізичних осіб

Кт 2625 АП Кошти фізичних осіб для розрахунків платіжними картками.

6. Витрати на маркетинг та рекламу відображаються в бухгалтерському обліку такими проведеннями:

а) у разі сплати авансових платежів (попередньої оплати) згідно з умовами договору за послуги з маркетингу та реклами

Дт 3500 А Витрати майбутніх періодів

Дт 3510 А Дебіторська заборгованість з придбання активів

Дт 3519 А Інша дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку

Кт Рахунки для обліку грошових коштів

б) на суму отриманих послуг з маркетингу та реклами:

Дт 7455 А Витрати на маркетинг та рекламу

Кт 3500 А Витрати майбутніх періодів

Кт 3510 А Дебіторська заборгованість з придбання активів

Кт 3519 А Інша дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку.

7. Нарахування та сплата загальнодержавних та місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів), що справляються згідно із Законом України «Про систему оподаткування», відображають у бухгалтерському обліку:

а) нарахування податку на землю:

Дт 7411 А Податок на землю

Кт 3622 П Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток

б) нарахування збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

Дт 7418 А Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Кт 3623 П Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

10.5. ПОРЯДОК НАРАХУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ

Відповідно до нормативних вимог доходи і витрати банку слід нараховувати та відображувати в бухгалтерському обліку не рідше ніж раз на місяць (у терміни, передбачені обліковою політикою банку) незалежно від періодичності нарахувань (розрахунків), вказаної в угоді з контрагентом. Якщо за останні два-три дні місяця за браком даних

неможливо визначити точну суму доходу, то її необхідно врахувати в перші дні наступного місяця до дати подання місячного балансу, відповідно до порядку формування коригувальних проведення.

Процентні доходи і витрати нараховують пропорційно до суми активу чи зобов'язання та кількості днів, протягом яких існували такі активи чи зобов'язання, із застосуванням ефективної ставки відсотка. Процентні доходи та витрати визначають як добуток амортизованої собівартості на ефективну ставку відсотка.

Для розрахунків процентних доходів і витрат можна застосовувати такі методи визначення кількості днів:

1) «факт/факт», тобто за фактичну кількість днів у місяці (28, 30, 31) та році (365, 366); наприклад, проценти за строковим депозитом номіналом 100 грн із номінальною ставкою 9% річних з 21 березня до 10 травня при використанні цього методу обчислюють таким чином:

$$\frac{\text{Номінал} \times \text{Ставка} \times \text{Кількість днів}}{100 \times 9 \div 100 \times 50 \div 365} = 1,232 \text{ грн.} \quad (10.1)$$

Кількість днів визначається таким чином: 11 днів у березні, 30 – у квітні, 9 – у травні, усього – 50 днів;

2) «факт/360» (за фактичною кількістю днів у місяці та умовно у році – 360 днів):

$$\frac{\text{Номінал} \times \text{Ставка} \times \text{Кількість днів}}{100 \times 9 \div 100 \times 50 \div 360} = 1,250 \text{ грн.} \quad (10.2)$$

Кількість днів визначається таким чином: 11 днів у березні, 30 – у квітні, 9 – у травні, усього – 50 днів;

3) «30/360» (умовна кількість днів у місяці та в році):

$$\frac{\text{Номінал} \times \text{Ставка} \times \text{Кількість днів}}{100 \times 9 \div 100 \times 49 \div 360} = 1,225 \text{ грн.} \quad (10.3)$$

Кількість днів визначається таким чином: 10 днів у березні, 30 – у квітні, 9 – у травні, усього – 49 днів.

Методи визначення кількості днів у місяці та в році для розрахунку процентних доходів (витрат) визначаються відповідними договорами з контрагентами банку.

Під час розрахунку процентних доходів і витрат враховується перший день і не враховується останній день договору (контракту), крім витрат за вкладними (депозитними) та поточними рахунками,

під час розрахунку яких, відповідно до чинного законодавства, не враховуються перший день існування зобов'язання банку та день закінчення дії договору. При нарахуванні процентів за звітний місяць останній день місяця має включатися в розрахунок, крім випадків, коли звітна дата є датою закінчення операції. Розмір ставок процента, періодичність і черговість нарахування (сплати) доходів (витрат) передбачаються кредитними, депозитними, іншими договорами. Зміни умов цих договорів оформлюють додатковими угодами.

Для забезпечення потреб управлінського обліку банк може здійснювати нарахування доходів (витрат) і щоденне відображення їх у бухгалтерському обліку.

Процентні доходи і витрати визнаються за рахунками процентних доходів і витрат за класами 6, 7 із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Нарахування процентів за фінансовими інструментами здійснюється за номінальною процентною ставкою, яка передбачена умовами договору (випуску), і відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів і нарахованих витрат за класами 1, 2, 3. Амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів.

Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів (витрат) і нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів (витрат) за фінансовими інструментами, придбаними (наданими, отриманими) за номінальною вартістю (без дисконту або премії), відображають за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів (витрат).

Для розрахунку ефективної ставки відсотка визначають потоки грошових коштів з урахуванням усіх умов договору за фінансовим інструментом, у тому числі включають усі комісії та інші сплачені або отримані сторонами суми, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Якщо неможливо достовірно оцінити потоки грошових коштів або очікуваний строк дії фінансового інструменту, то використовують потоки грошових коштів, що передбачені відповідним договором, протягом строку дії договору.

Якщо в майбутньому реальні значення та строки потоків грошових коштів будуть відрізнятися від запланованих і таке відхилення не пов'язане зі зменшенням або відновленням корисності, то на дату

балансу необхідно скоригувати балансову вартість фінансового інструменту. У цьому разі визначається різниця між балансовою вартістю фінансового інструменту та вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за початковою ефективною ставкою відсотка (тобто ефективною ставкою відсотка, розрахованою під час первинного визнання). Ця різниця відображається за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів (витрат).

10.6. ОБЛІК ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ БАНКУ

Обліковий прибуток (збиток), економічний показник ефективності діяльності банку за звітний період, визначається як різниця між доходами (рахунки 6-го класу) та видатками (рахунки 7-го класу). Обліковий прибуток (збиток) за звітний рік визначається в останній операційний день фінансового року. Для визначення облікового прибутку враховують як отримані (сплачені) доходи (витрати), так і не отримані (не сплачені) доходи (витрати). Обліковий прибуток (збиток) визначається на рівні балансових установ банку з урахуванням податкового зобов'язання та відстрочених податкових активів і зобов'язань.

Якщо доходи більші від витрат, то прибуток банку за результатами діяльності звітного року відображається за рахунком 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження» (рис. 10.2).

Рис. 10.2. Формування прибутку банку

Прибуток, що залишається в розпорядженні банку після сплати податків і обов'язкових платежів, розподіляється згідно із статутом банку за рішенням загальних зборів акціонерів банку.

Прибуток банку може бути спрямований на покриття збитків попередніх років (у разі їх наявності), формування загальних резервів, резервного фонду, інших фондів банку, збільшення капіталу та виплату дивідендів.

Строк, порядок і розміри виплати дивідендів визначають загальні збори акціонерів банку.

Якщо загальними зборами акціонерів банку по затвердженню річного фінансового звіту не прийнято рішення про розподіл прибутку звітного року, то його сума підлягає переврахуванню:

Дт 5040 Прибуток звітного року, що очікує затвердження

Кт 5030 Нерозподілені прибутки попередніх років.

Розподіл прибутку (звітного та попередніх років, якщо чергові збори акціонерів банку приймуть таке рішення) відображається в бухгалтерському обліку (рис. 10.3).

5040 Прибуток звітного року, що очікує затвердження		Кт
Дт	Витрати	Доходи
		ПРИБУТОК
5031 Нерозподілені збитки попередніх років	← Покриття попередніх збитків	
3631 Кред. заборгов. перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами	← Виплата дивідендів	
5003 Дивіденди, що спрямовані на збільшення стат. капіталу	← Покриття попередніх збитків	
5020 Загальні резерви	← Формування резервів	
5021 Резервні фонди		
5022 Інші фонди		
5031 Нерозподілені збитки попередніх років	←	Нерозподілений прибуток

Рис. 10.3. Розподіл прибутку за рішенням загальних зборів акціонерів

Резервний фонд як складова основного капіталу формується з метою покриття непередбачених збитків за всіма статтями активів та позабалансових зобов'язань.

Резервний фонд формується в порядку, визначеному в установчих документах банку за рахунок відрахувань із прибутку. Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не меншим ніж 5% від прибутку банку до досягнення ними 25%-го розміру регулятивного капіталу банку.

Облік резервного фонду ведеться на рахунку 5021 «Резервні фонди».

Загальні резерви банки створюють під невизначений ризик під час проведення банківських операцій та використовують у порядку, визначеному уповноваженими органами управління банку.

Кошти в указані резерви надходять з рахунку 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження» (5030 «Нерозподілені прибутки попередніх років») та обліковуються на рахунку 5020 «Загальні резерви».

Відрахування в резервні фонди та їх використання на покриття збитків проводять відповідно до рішення загальних зборів акціонерів банку в порядку, визначеному в установчих документах банку. Відрахування до загальних резервів та резервних фондів здійснюється за рахунок прибутку, що залишився після оподаткування, або з прибутку до оподаткування, скоригованого на всі потенційні податкові зобов'язання.

У разі, коли діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, Національний банк України має право вимагати від банку збільшення розміру резервів і щорічних відрахувань до них.

Надходження до резервного фонду та загального резерву за рахунок чистого прибутку (після оподаткування) відображують в обліку шляхом кореспонденції:

Дт 5040 Прибуток звітного року, що очікує затвердження (5030 Нерозподілені прибутки попередніх років)

Кт 5021 Резервні фонди (5020 Загальні резерви).

Збитки від активів не можуть бути безпосередньо покриті із загальних резервів та резервних фондів, а мають покриватися лише за рахунок спеціальних резервів.

Якщо витрати більші від доходів, то збиток обліковується на рахунку 5041 «Збиток звітного року, що очікує затвердження» (рис. 10.4).

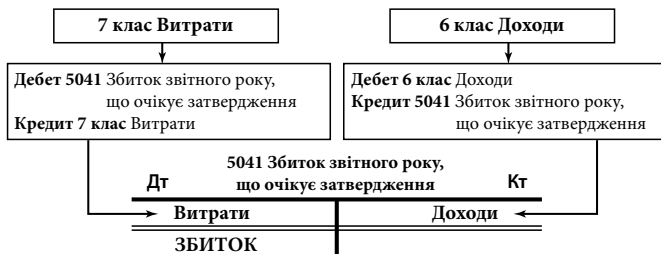

Рис. 10.4. **Визнання збитку банку**

Після проведення загальних зборів акціонерів (учасників) банку по затвердженню його річного фінансового звіту збитки перевраховують таким бухгалтерським записом:

Дт 5031 Непокриті збитки попередніх років
Кт 5041 Збиток звітного року, що очікує затвердження.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи бухгалтерського обліку доходів і витрат.
2. Який звітний період для застосування банками принципу відповідності?
3. Назвіть нормативно-правовий документ Національного банку України, який регламентує порядок ведення банками України бухгалтерського обліку доходів і витрат.
4. Як класифікується, відповідно до структури Звіту про фінансові результати, діяльність банку, від якої він отримує доходи?
5. Які доходи (витрати) банку належать до операційних?
6. В якому періоді визнають (відносять на рахунки 7-го класу) адміністративні витрати банку, якщо визначити період, до якого вони належать, неможливо?
7. Від яких операцій банк отримує доходи, які належать до доходів від інвестиційної діяльності?
8. Які доходи і витрати майбутніх періодів, що виникли в іноземній валюті, є монетарними статтями балансу?
9. За яких умов доходи можуть бути враховані на відповідних рахунках 6-го класу без віднесення на рахунки для обліку нарахованих доходів?

10. Яким чином банк повинен забезпечити дотримання принципу відповідності, якщо він не має інформації, потрібної для нарахування доходів за останні 2–3 дні звітного місяця?
11. З якою періодичністю банк повинен нараховувати доходи і витрати та визнавати їх у бухгалтерському обліку?
12. За яких умов банк припиняє нарахування процентних доходів?
13. Чи враховуються в обліковому прибутку/збитку витрати на сплату податку на прибуток?
14. Що є підставою для розподілу прибутку банку?
15. Як відображається в бухгалтерському обліку фінансовий результат поточного року та його розподіл?
16. Як обліковуються операції з формування фондів банку за рахунок нерозподіленого прибутку?

Теми для рефератів

1. Класифікація доходів і витрат банку і відображення класифікаційних груп у Плані рахунків бухгалтерського обліку банків.
2. Облік доходів і витрат на основі базових принципів МСФЗ.
3. Облік формування резервів під заборгованість за нарахованими доходами.
4. Основні правила обліку процентних доходів банку.
5. Основні правила обліку процентних витрат банку.
6. Облік комісійних доходів і витрат.
7. Облік результатів від торговельних операцій банку.
8. Облік визначення і розподілу прибутку.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння обліку доходів і витрат банку необхідно ознайомитися з Правилами з бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (Затверджена Постановою № 255 Правління НБУ від 18.06.2003 р., зі змінами).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Як відображають в обліку доходи і витрати, що отримані (сплачені) в іноземній валюті?
2. Як обліковують витрати на зарплату працівників банку?

Тема 11

СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ

11.1. СКЛАД ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКІВ

Звітність – важливий інструмент управління, який відображує результати діяльності банку, його майновий і фінансовий стан, дотримання банком фінансової дисципліни при виконанні передбачених статутом операцій, забезпеченість відповідними джерелами надходження коштів для своєчасного виконання зобов'язань і розвитку банку, стан і структуру його активів та зобов'язань.

Банки складають фінансову, статистичну, податкову та управлінську звітність.

Бухгалтерська звітність – це метод підсумкового узагальнення і одержання підсумкових показників за звітний період, це впорядкована система взаємопов'язаних економічних показників господарської діяльності суб'єкта господарювання за звітний період. Бухгалтерську звітність складають за календарний рік. Перший звітний період новоствореного банку може бути меншим ніж 12 місяців, але не більшим ніж 15 місяців.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації:

- ▶ щодо фінансового стану,
- ▶ результатів діяльності та руху грошових коштів:
 - банку,

- материнського банку та учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці.

Користувачами фінансової звітності банків є інвестори, працівники, позикодавці, постачальники та інші торгові кредитори, клієнти, уряд та урядові установи, громадськість.

Вимоги щодо статистичної та фінансової звітності банків України викладено в таких нормативно-правових документах:

- ▶ Закон України «Про Національний банк України»;
- ▶ Закон України «Про банки і банківську діяльність»;
- ▶ Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (№ 996-XIV від 16 липня 1999 р.);
- ▶ Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене Постановою № 566 Правління НБУ від 30 грудня 1998 р.;
- ▶ Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою № 480 Правління НБУ від 27 грудня 2007 р.;
- ▶ Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, затверджені Постановою № 124 Правління НБУ від 19 березня 2003 р.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їхніх організаційно-правових форм і форм власності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність згідно із законодавством. А тому загальні вимоги до фінансової звітності, визначені ним, стосуються і банків.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів банку за звітний період; це система взаємопов'язаних узагальнювальних показників, що відображують фінансовий стан банку на кінець останнього дня звітного періоду та результати діяльності за вказаний період.

Форми банківської звітності, визначені нормативними документами Національного банку України, охоплюють облік діяльності територіальних управлінь Національного банку України, банків, які мають статус юридичної особи, усіх підрозділів банків, які є резидентами і нерезидентами.

Для формування економічних показників, що становлять банківську звітність, використовують:

- ▶ дані синтетичного обліку (залишки чи обороти за балансовими рахунками);
- ▶ дані аналітичного обліку (залишки або обороти за аналітичними рахунками);
- ▶ інформацію, сформовану в інших, крім ОДБ (операційний день банку), модулів САБ (система автоматизації банку) або вручну (залежно від ступеня автоматизації операційної роботи банку).

Складання фінансової звітності банків здійснюється відповідно до вимог Інструкції щодо складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затвердженої Постановою № 480 Правління НБУ від 27 грудня 2007 р.

Інструкція № 480 визначає:

- ▶ склад фінансової звітності;
- ▶ зразки форм фінансової звітності;
- ▶ порядок, періодичність складання та вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності;
- ▶ порядок подання до Національного банку України та оприлюднення фінансової звітності.

Фінансова звітність, що використовує єдиний грошовий вимірник, ґрунтується на даних бухгалтерського обліку (з урахуванням коригувальних проведень). Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку в банку. Правила бухгалтерського обліку в банках визначаються його обліковою політикою, розробленою відповідно до міжнародних стандартів обліку, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та нормативно-правових актів Національного банку України. Таким чином, облікова політика являє собою сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банками для складання й подання фінансової звітності. Фінансова звітність буває річна та квартальна.

Користувачами фінансової звітності є фізичні і юридичні особи, які потребують інформації про діяльність банку для прийняття відповідних рішень. Інформація, відображена у фінансовій звітності, має сприяти прийняттю правильних економічних рішень. Отже, метою ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої

інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку.

Фінансову звітність банки складають і подають до Національного банку в грошовій одиниці України (у тисячах гривень). Порядок складання і подання фінансової звітності відокремленими структурними підрозділами та учасниками консолідованої групи банк (материнський банк) визначає самостійно.

Усі форми фінансової звітності (уключаючи й примітки до них) подаються порівняно з попереднім роком (за певний період).

Вихідні залишки фінансової звітності за попередній період є вхідними залишками фінансової звітності за звітний період. Фінансова звітність банку складається на підставі даних бухгалтерського обліку банку з урахуванням коригувальних проведення щодо подій, які коригують дані після дати балансу за певний період.

Суттєва інформація розкривається як окрема стаття фінансових звітів або приміток до них, а несуттєва – об'єднується із сумами, подібними за економічною сутністю чи функціями.

Кожний банк має зазначати у фінансовій звітності особливості діяльності й обліку і за потреби створювати додаткові примітки. За видами операцій, яких банк не здійснює, інформація не надається.

До кожної статті фінансових звітів слід робити перехресні посилання на будь-яку пов'язану з ними інформацію в примітках. Статті фінансової звітності філій та представництв українських банків на території інших держав банк, що звітує, перераховує в національну валюту України аналогічно до здійснення перерахунку статей в іноземній валюті, зазначених безпосередньо в балансі самого банку.

Фінансову звітність підписують керівник та головний бухгалтер банку, а консолідовану – керівник та головний бухгалтер материнського банку. Керівництво банку (материнського банку) несе відповідальність за перекручення фінансової звітності, порушення строків її подання та оприлюднення, а також її оприлюднення не в повному обсязі.

До складу фінансової звітності входять:

- ▶ загальна інформація про діяльність банку;
- ▶ звіт «Баланс» (Додаток Б);
- ▶ Звіт про фінансові результати (Додаток В);
- ▶ Звіт про рух грошових коштів (Додаток Г – табл. Г.1 і Г.2);
- ▶ Звіт про власний капітал (Додаток Д);
- ▶ примітки до звітів.

Характеристику форм і призначення фінансової звітності банку представлено в *табл. 11.1*.

Таблиця 11.1

Форми фінансової звітності банку та їх призначення

Форми фінансової звітності	Зміст	Призначення
Баланс	Наявність економічних ресурсів, які контролюються банком, на дату балансу	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінка структури ресурсів, їх ліквідності та платоспроможності банку • Прогнозування майбутніх потреб у позиках • Оцінка і прогнозування змін ресурсів, які банк, імовірно, буде контролювати в майбутньому
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати та результати діяльності банку за звітний період	<p>Оцінка і прогноз:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прибутковості діяльності банку, • структури його доходів і витрат
Звіт про рух грошових коштів	Генерування і використання грошових коштів протягом звітного періоду	<p>Оцінка і прогноз діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • операційної, • інвестиційної, • фінансової
Звіт про власний капітал	Зміни у складі власного капіталу банку протягом звітного періоду	Оцінка і прогноз змін у власному капіталі
Примітки до фінансових звітів	<ul style="list-style-type: none"> • Облікова політика • Інформація, що не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова для розкриття згідно з МСФЗ • Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для її зрозумілості 	<p>Оцінка і прогноз:</p> <ul style="list-style-type: none"> • облікової політики, • ризиків та непевності, що впливають на банк, його ресурси та зобов'язання, • діяльності підрозділів банку тощо

1. Метою складання звіту «Баланс» є надання користувачам інформації про фінансовий стан банку (материнського банку) на звітну дату. У звіті «Баланс» відображають активи, зобов'язання та власний капітал банку (*Додаток Б*).

Звіт «Баланс» дає змогу визначити склад і структуру майна банку, ліквідність банку, наявність власного та запозиченого капіталу, зміну дебіторської і кредиторської заборгованості тощо. Статті звіту «Баланс» розміщені в порядку зменшення ліквідності.

Звіт «Баланс» за квартал складається на підставі показників файла 02, річний звіт «Баланс» – на підставі показників файла 25, річний звіт «Баланс» з урахуванням усіх коригувальних проведення – на підставі показників файла 81.

Звіт «Баланс» складається банками за певний період (квартал, рік) наростаючим підсумком із початку звітного року за показниками сальдо рахунків бухгалтерського обліку на кінець останнього дня звітного періоду (кварталу, року).

Звіт «Баланс» кварталової та річної фінансової звітності складається на підставі бухгалтерських записів, які підтверджені відповідними первинними документами. Статті активів і пасивів у звіті «Баланс» та примітках включають суми переоцінки. Підсумок активів звіту «Баланс» має дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу. Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, нормативно-правовими актами Національного банку України.

Для формування звіту «Баланс» інформація за технічними рахунками групи 380, внутрішньосистемними рахунками розділу 39, доходи та витрати за внутрішньосистемними розрахунками, що обліковуються за рахунками груп 608, 708, 618, 718, 638, 738 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, не включається.

2. Метою складання Звіту про фінансові результати є надання користувачам інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності банку (материнського банку) за відповідний період (*Додаток В*).

Звіт про фінансові результати банку (материнського банку) має включати дані станом на кінець поточного періоду (кварталу, року) наростаючим підсумком за поточний фінансовий рік до дати звітності та порівняльні дані станом на кінець зіставленого періоду (кварталу, року) попереднього фінансового року.

Звіт про фінансові результати характеризує діяльність банку (материнського банку) за період з початку звітного року до звітної дати і складається із статей доходів та витрат, які групуються за їх характером та основними видами доходів і витрат на кінець останнього дня звітного періоду (кварталу, року).

Звіт про фінансові результати за квартал складається на підставі показників файла 02, річний Звіт про фінансові результати з коригувальними проведеннями за результатами аудиту – на підставі показників файла А4.

У Звіт про фінансові результати не включається інформації про доходи та витрати за внутрішньосистемними розрахунками, а саме залишків за рахунками груп 608, 708, 618, 718, 638, 738.

Банки, що створені у формі відкритих акціонерних товариств, зазначають у річній та консолідованій фінансовій звітності показники чистого прибутку і скоригованого чистого прибутку на одну просту акцію. Показники прибутковості безпосередньо не стосуються розподілу дивідендів. Разом з тим для розрахунку часового зваженого коефіцієнта береться кількість днів (місяців) у звітному періоді. До розрахунку кількості простих акцій уключаються прості акції, випуск яких зареєстровано Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та згідно з реєстром акціонерів. Показники прибутковості акцій зазначаються у гривнях з точністю до сотих (з двома знаками після коми).

Для визначення розбавляючих потенційних простих акцій потрібно провести аналіз значень, отриманих у результаті розрахунку скоригованого чистого прибутку на одну просту акцію, для кожного класу і випуску потенційних простих акцій. Ці значення розміщують у порядку зростання. Якщо будь-яке з цих значень більше від попереднього, тобто приводить до збільшення чистого прибутку (зменшення чистого збитку) на одну просту акцію в обігу, то відповідний фінансовий інструмент (конвертація облігацій і привілейованих акцій, опціони, варанти тощо) є антирозбавляючим і не має братися в розрахунок скоригованого чистого прибутку. Відповідно значення, що зменшуються, до розрахунку беруться.

Збиток на одну просту акцію, отриманий у результаті підрахунку показників прибутковості акцій, у звіті на паперових носіях зазначається в дужках, що означає від'ємне значення показника прибутку.

3. Метою Звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансових звітів підстав для оцінки спроможності банку (мате-

ринського банку) генерувати грошові кошти, а також його потреби в них. Від підтримування банком (материнським банком) позитивного рівня грошових коштів (як і від його спроможності отримувати прибуток) залежить перспектива його розвитку.

Звіт про рух грошових коштів відображає джерела отриманих банком (материнським банком) готівкових і безготівкових коштів і напрям їх використання у звітному періоді, а також рух грошових коштів за звітний період залежно від виду діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова).

Операційна діяльність – це:

- ▶ поточна діяльність банку, яка є головною метою його створення і яка забезпечує основну частку його доходу;
- ▶ інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Інвестиційна діяльність – це діяльність із придбання та реалізації:

- ▶ цінних паперів до погашення;
- ▶ необоротних активів;
- ▶ інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Фінансова діяльність – діяльність, яка приводить до змін розміру і складу капіталу банку: власного та запозиченого (боргові цінні папери власної емісії).

Результат змін у русі грошових коштів у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності має відповідати змінам у грошових коштах та їх еквівалентах у звітному періоді.

Для визначення обсягу руху грошових коштів застосовують прямий і непрямий методи. *Прямий метод* вимагає постійного накопичення даних про обороти (надходження і вибуття) грошових коштів за напрямками (статтями), узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку (*Додаток Г, табл. Г.1*). Складання Звіту про рух грошових коштів за непрямим методом ґрунтується на максимальному використанні вже підготовлених показників звіту «Баланс», Звіту про фінансові результати та мінімальній потребі використання даних безпосередньо з первинних документів, реєстрів і рахунків бухгалтерського обліку (*Додаток Г, табл. Г.2*). Банк (материнський банк) самостійно вибирає метод складання звіту (прямий або непрямий).

4. Звіт про власний капітал – це фінансовий звіт, який відображає зміни та рух капіталу за звітний рік (*Додаток Д*). Додатково до

Звіту про власний капітал надається інформація про суму внеску за незареєстрованим статутним капіталом (залишок за рахунком 3630) та суму (сальдо) нарахованих доходів (витрат) і неотриманих (сплачених), яка є складовою частиною залишку балансових рахунків 5030, 5031, 5040 та 5041 станом на кінець дня 31 грудня.

5. Примітки до фінансової звітності – це сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію, обґрунтованість статей фінансових звітів, інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Примітки складаються на підставі даних синтетичного і аналітичного бухгалтерського обліку банку та є невід'ємною складовою фінансової звітності.

У примітках до фінансових звітів слід розкривати інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності.

У примітках розкривають таку інформацію:

- ▶ склад: активів і пасивів, доходів і витрат, позабалансових зобов'язань, операцій із довірчого управління;
- ▶ основні принципи і методи облікової політики банку (материнського банку) та її зміни протягом звітного періоду;
- ▶ іншу інформацію, розкриття якої вимагається П(с)БО та МСФЗ, у тому числі – політика управління фінансовими ризиками: кредитним; ринковим (процентним, валютним, іншими ціновими); ліквідності.

Інформація про банк, яка має розкриватися у фінансовій звітності у *Примітці 1 «Облікова політика»*, включає:

- ▶ назву, місцезнаходження банку (країну, в якій зареєстровано банк, адресу головної установи банку);
- ▶ організаційно-правову форму банку;
- ▶ дату звітності за звітний період;
- ▶ валюту звітності та одиниці її виміру;
- ▶ назву органу управління, у віданні якого перебуває банк (назву його материнської компанії);
- ▶ організаційну структуру банку;
- ▶ види діяльності, які здійснює та має здійснювати банк;
- ▶ стратегічну мету банку;
- ▶ спеціалізацію банку, якщо така є;
- ▶ характеристику банківської діяльності;

- ▶ результати від банківських та інших операцій;
- ▶ опис кожного сегмента контрагентів (банки, небанківські компанії, Кабінет Міністрів України тощо);
- ▶ злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення банків;
- ▶ управління ризиками (операційним, валютним, процентним, ринковим, ліквідності та кредитним), а саме: основні завдання та функції спостережної ради, правління, профільних комітетів щодо управління ризиками, наявність і повноваження підрозділу з управління ризиками, методи вимірювання (оцінки) ризиків, які використовує банк, наявність внутрішньої нормативної бази щодо управління ризиками;
- ▶ платоспроможність банку (використовуються коефіцієнти, що встановлені Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, що затверджена Постановою № 368 Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 р.;
- ▶ припинення окремих видів банківських операцій;
- ▶ обмеження щодо володіння активами;
- ▶ управління банком;
- ▶ відповідальність і функції спостережної ради та правління (ради директорів) банку;
- ▶ частку керівництва в акціях;
- ▶ істотну участь у банку;
- ▶ іноземні інвестори (компанії і країни) та їхню частку в статутному капіталі (заповнюється банками з іноземним капіталом);
- ▶ кількість працівників на кінець звітного періоду порівняно з попереднім роком тощо.

Принципи визнання активів, зобов'язань, доходів і витрат у проміжних звітних періодах аналогічні до тих, що застосовуються в річних фінансових звітах. Ураховуючи особливості завершення фінансового року в банках України, Національний банк надає банкам роз'яснення до складання річного фінансового звіту щодо його підготовки та методики.

Якщо у звітному періоді відбулося об'єднання, то банк- правонаступник зазначає про це у фінансовій звітності. Активи, зобов'язання та власний капітал банків, які об'єднуються шляхом злиття, відображаються у фінансовій звітності за їхньою балансовою вартістю.

Внутрішня заборгованість і результати операцій між об'єднаними банками виключаються під час складання фінансової звітності

об'єднаного банку (наприклад, доходи і витрати, що є результатом операцій між цими банками). Видатки, пов'язані зі злиттям банків, що об'єднуються (наприклад, реєстрація, інформаційні та консультаційні послуги), включаються до складу витрат того періоду, в якому вони відбулися.

Показники фінансової звітності банків, що об'єднуються, включаються до фінансової звітності об'єднаних банків за період, у якому відбулося злиття, та за попередній період.

Якщо банк має дочірні компанії, за якими він має контроль, складається консолідована звітність. Консолідована фінансова звітність банку включає:

- ▶ загальну інформацію про діяльність банку;
- ▶ Консолідований баланс;
- ▶ Консолідований звіт про фінансові результати;
- ▶ Консолідований звіт про рух грошових коштів;
- ▶ Консолідований звіт про власний капітал;
- ▶ примітки до консолідованих фінансових звітів.

Консолідована фінансова звітність містить показники річної фінансової звітності учасників консолідованої групи відповідно до периметра консолідації, за винятком показників річної фінансової звітності асоційованих або дочірніх компаній, якщо контроль тимчасовий, оскільки придбані пайові цінні папери емітентів, які відповідають визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку, утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців з дати придбання, але якщо продаж не відбувся в цей строк, вони підлягають консолідації з дати первинного придбання з повторною підготовкою звітів за попередній період.

Річна та консолідована фінансова звітність подаються структурним підрозділам банківського нагляду відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. У цьому разі з метою попереднього контролю щодо складу фінансової звітності, аналізу застосованої банком облікової політики, розкриття інформації в примітках, адекватності бухгалтерського обліку згідно з висновком аудитора (аудиторської фірми) служби банківського нагляду подають отримані від банків фінансові звіти структурним підрозділам бухгалтерського обліку територіальних управлінь Національного банку, в яких відкриті кореспондентські рахунки банків. Після розгляду фінансової звітності структурні підрозділи бухгалтерського обліку по-

вертають її разом із висновком попереднього контролю структурним підрозділам банківського нагляду для використання в роботі.

Квартальну фінансову звітність на паперових носіях та в електронному варіанті банки подають територіальним управлінням Національного банку України в установлені ними строки, але не пізніше ніж 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Територіальні управління Національного банку України після перевірки подають квартальну фінансову звітність електронною поштою Департаменту бухгалтерського обліку Національного банку України через Центральну розрахункову палату НБУ 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом, файли В5 «Баланс проміжної фінансової звітності» та В6 «Фінансові результати проміжної фінансової звітності».

Банк зобов'язаний публікувати квартальну фінансову звітність у газеті Кабінету Міністрів України («Урядовий кур'єр») чи газеті Верховної Ради України («Голос України») протягом місяця, наступного за звітним кварталом.

Річну фінансову звітність банку (скориговану з урахуванням впливу інфляції) та річну консолідовану фінансову звітність материнського банку (скориговану з урахуванням впливу інфляції), підтверджені аудитором, який має сертифікат на аудиторську перевірку банків, банк (материнський банк) зобов'язаний публікувати не пізніше ніж 1 червня наступного за звітним року в газетах «Урядовий кур'єр» чи «Голос України». Материнський банк на власне бажання може скласти та оприлюднювати консолідовану фінансову звітність щокварталу.

11.2. ЗМІСТ ПРИМІТОК ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Примітки – це джерело додаткової інформації для розкриття та уточнення суми, змісту та класифікації операції, до якої вони належать. Усі примітки мають доводити до відома користувачів фінансової звітності не лише суми, а й методи їх розрахунків та оцінки. Примітки є невід'ємною частиною річної фінансової звітності.

У примітках до річної (консолідованої) фінансової звітності банки, акції або боргові цінні папери яких відкрито продають і купують, а також банки, які перебувають у процесі випуску акцій або боргових цінних паперів на відкритий ринок цінних паперів, розкривають

інформацію за сегментами діяльності та географічними сегментами. Основою для визначення сегментів є внутрішня організаційна структура та система внутрішньої звітності. У примітках розкривається інформація про склад активів і пасивів, доходів і витрат, позабалансових зобов'язань, операцій із довірчого управління, а також основні принципи і методи облікової політики банку (материнського банку) та її зміни протягом звітного періоду, а також інша інформація, розкриття якої вимагається національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та міжнародними стандартами фінансової звітності.

Зокрема, до фінансової звітності банків включаються такі примітки.

I. Примітки до розкриття облікової політики та загальні відомості щодо банку

- ▶ Примітка 1 «Облікова політика». Структура цієї примітки була розглянута раніше.
- ▶ Примітка 2 «Економічне середовище, в умовах якого банк здійснює свою діяльність». У цій примітці надається інформація щодо економічного середовища, в умовах якого він здійснює свою діяльність, і вплив цих умов на його фінансовий стан та результати діяльності.
- ▶ Примітка 3 «Перехід на нові та переглянуті стандарти та тлумачення, що забезпечують контекст, у якому слід читати стандарти» надає таку інформацію щодо дати переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності, наводить перелік стандартів і тлумачень, які застосовуються банком або можуть бути застосовані надалі, та описує їхній вплив на облікову політику банку.

У цій примітці банк має розкрити відомості стосовно узгодження власного капіталу та прибутків або збитків у фінансовій звітності за попередні періоди з його власним капіталом та прибутками або збитками, розрахованими за міжнародними стандартами фінансової звітності.

Банк подає пояснення щодо кожної статті звіту «Баланс» річного фінансового звіту, Звіту про фінансові результати, якщо застосування міжнародного стандарту фінансової звітності внесли суттєві зміни у фінансові звіти.

II. Примітки до розкриття статей звіту «Баланс»

- ▶ Примітка 4 «Грошові кошти та їх еквіваленти». У таблицях розкривається інформація щодо структури грошових коштів та їх

еквівалентів, негрошових інвестиційних та фінансових операцій. Банк (материнський банк) наводить інформацію про суми грошових еквівалентів, що фактично були забезпечені цінними паперами, придбаними за договорами репо, та суми цінних паперів, які банк (материнський банк) може продати чи перекласти. Наведені дані щодо інвестиційних та фінансових операцій, які не потребували використання грошових коштів та їх еквівалентів і які не включені у Звіт про рух грошових коштів.

- ▶ Примітка 5 «Торгові цінні папери». У таблицях розкривається інформація щодо торгових цінних паперів та аналізується кредитна якість боргових торгових цінних паперів за звітний рік.
- ▶ У Примітці 6 «Інші цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах» розкривається інформація щодо інших цінних паперів, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах, проводиться аналіз кредитної якості цих боргових цінних паперів за звітний та попередній роки. Має бути обґрунтовано, чому банк не відніс інших цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах, до торгових цінних паперів.
- ▶ Примітка 7 «Кошти в інших банках»: таблиця 7.1. «Кошти в інших банках», таблиця 7.2. «Аналіз кредитної якості коштів в інших банках за звітний рік», таблиця 7.3 «Аналіз кредитної якості коштів в інших банках за попередній рік», таблиця 7.4 «Аналіз зміни резерву під знецінення коштів в інших банках».
- ▶ Примітка 8 «Кредити та заборгованість клієнтів». У таблицях розкривається інформація щодо структури кредитів та заборгованості клієнтів, структури кредитів за видами економічної діяльності, стосовно забезпечення кредитів. Проводиться аналіз зміни резервів під заборгованість за кредитами, кредитної якості кредитів за звітний та попередній роки. Розкривається інформація щодо справедливої вартості забезпечення за простроченими, але незнеціненими кредитами, та індивідуально знеціненими кредитами, які оцінені на індивідуальній основі. Банк (материнський банк) зазначає вартість цінних паперів, які є об'єктом операцій репо, та інформацію щодо наявного права на їх продаж та наступну

заставу, методи визначення справедливої вартості забезпечення за кожним видом забезпечення окремо.

- ▶ Примітка 9 «Цінні папери в портфелі банку на продаж». У таблицях розкривається інформація щодо структури цінних паперів у портфелі банку на продаж, проводиться аналіз кредитної якості та зміни боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж за звітний рік.
- ▶ Примітка 10 «Цінні папери в портфелі банку до погашення». У таблицях розкривається інформація щодо структури цінних паперів у портфелі банку до погашення, їхній рух, аналіз зміни резерву під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення за звітний та попередній роки. Після таблиць банк (материнський банк) зазначає, чи є цінні папери, які були використані як застава та які є об'єктом операцій репо, і зазначає їх суму. Окремо подається інформація щодо справедливої вартості цінних паперів у портфелі банку до погашення та аналізу кредитної якості портфеля цих боргових цінних паперів за звітний і попередній роки.
- ▶ Примітка 11 «Інвестиції в асоційовані компанії». Примітка 11 для індивідуального фінансової річної звітності має назву «Інвестиції а асоційовані та дочірні компанії». До складу цієї примітки входить таблиця «Інвестиції в асоційовані компанії» і таблиця «Інвестиції в дочірні компанії». Крім того, подається загальна інформація щодо частки участі консолідованої групи та фінансових показників асоційованих компаній порівняно з попереднім роком. Після таблиць банк (материнський банк) зазначає справедливу вартість інвестицій учасників консолідованої групи в асоційовані компанії, акції яких котируються на біржі. А також зазначає частку учасників консолідованої групи в умовних зобов'язаннях асоційованих компаній.
- ▶ Примітка 12 «Інвестиційна нерухомість». Інформація щодо інвестиційної нерухомості розкривається банком (материнським банком) за методом справедливої вартості чи/та за методом собівартості. У таблиці розкривається інформація щодо структури інвестиційної нерухомості, що оцінена за методом:
 - а) справедливої вартості: після таблиці банк (материнський банк) зазначає, чи класифікуються й обліковуються частки нерухомості, утримувані за угодою про операцій-

ну оренду як інвестиційна нерухомість; міру, якою справедлива вартість інвестиційної нерухомості базується на оцінці незалежного оцінювача, що має відповідну професійну кваліфікацію і недавній досвід оцінки аналогічних об'єктів на території України; методи і суттєві припущення, що застосовуються для визначення справедливої вартості інвестиційної нерухомості;

- б) собівартості: інформація щодо інвестиційної нерухомості, що оцінена за методом собівартості, розкривається за звітний і попередній роки.

Після таблиці банк (материнський банк) наводить інформацію про застосовані методи амортизації; строк корисного використання і ставки амортизації інвестиційної нерухомості; пояснення того, чому неможливо визначити справедливую вартість цієї інвестиційної нерухомості, та, якщо це можливо, діапазон оцінок, у якому найбільш імовірно перебуває справедлива вартість та інформацію щодо майбутніх мінімальних сум орендних платежів за невідомною операційною орендою в разі, коли банк є орендодавцем.

- ▶ Примітка 13 «Гудвіл». У таблицях розкривається інформація щодо зміни гудвілу, що пов'язана з придбанням асоційованих і дочірніх компаній та перевірки, що застосовується банком для визнання зменшення корисності гудвілу. Для перевірки зменшення корисності гудвіл, придбаний шляхом об'єднання бізнесу, слід розподіляти на кожен одиницю, що генерує грошові кошти (далі – ОГГК). За кожною ОГГК, для якої сума балансової вартості гудвілу, розподіленого на ці ОГГК, є суттєвою порівняно із загальною сумою балансової вартості гудвілу, банк (материнський банк) розкриває таку інформацію:
 - а) балансова вартість гудвілу, розподіленого на певну ОГГК;
 - б) основа, на якій була визначена сума очікуваного відшкодування ОГГК;
 - в) якщо сума очікуваного відшкодування ОГГК базується на вартості під час використання, то банк (материнський банк) розкриває припущення, до яких сума очікуваного відшкодування ОГГК є найбільш суттєвою і на яких управлінський персонал базує прогнозні потоки грошових коштів для певного періоду, що охоплений останніми бюджетами; описує підхід, що застосовує управлінський

персонал для визначення значень для кожного з таких припущень; зазначає період, на який управлінський персонал спрогнозував грошові потоки на основі фінансових бюджетів, та в тому разі, якщо такий період перевищує п'ять років, надає пояснення, чому він є більш виправданим; наводить темпи зростання, використані для екстраполяції прогнозних оцінок грошових потоків для періодів, що виходять за межі останніх фінансових бюджетів, та обґрунтування, яке пояснює застосування будь-якого темпу зростання, який перевищує середні показники росту для продуктів, галузей, країн, у яких банк функціонує; наводить ставку дисконту, застосовану для підготовки прогнозу грошових потоків.

Банк (материнський банк) зазначає інформацію про оцінки, застосовані для попереднього визначення суми очікуваного відшкодування ОГГК, якщо до балансової вартості такої ОГГК включено гудвіл.

- ▶ Примітка 14 «Основні засоби та нематеріальні активи». Суми, що характеризують операції придбання, надходження, передавання, переведення, вибуття, переоцінки основних засобів та нематеріальних активів, у таблиці зазначають з вирахуванням сум зношення. Після таблиці банк (материнський банк) зазначає таке:
 - вартість основних засобів, стосовно яких є передбачені законодавством обмеження щодо володіння, користування та розпорядження;
 - вартість оформлених у заставу основних засобів та нематеріальних активів;
 - залишкову вартість основних засобів, що тимчасово не використовуються (консервація, реконструкція тощо);
 - залишкову вартість основних засобів, вилучених з експлуатації на продаж;
 - початкову (переоцінену) вартість повністю амортизованих основних засобів;
 - вартість нематеріальних активів, щодо яких є обмеження права власності;
 - вартість створених нематеріальних активів;
 - збільшення або зменшення протягом звітного періоду, які виникають у результаті переоцінок, а також у ре-

зультаті збитків від зменшення корисності, визнаних або сторнованих безпосередньо у власному капіталі.

- ▶ Примітка 15 «Інші фінансові активи». У таблицях розкривається інформація щодо структури інших фінансових активів. Банк (материнський банк) розкриває інформацію щодо дебіторської заборгованості за фінансовими активами, аналізує зміни резерву під знецінення інших фінансових активів та їхньої кредитної якості за звітний і попередній роки. Подається інформація щодо платежів до отримання за фінансовим лізингом (орендою) та їхньої теперішньої вартості.
- ▶ Примітка 16 «Інші активи». Після таблиці банк (материнський банк) зазначає характер забезпечення, що перейшло у власність банку (материнського банку), політику щодо реалізації або використання в операціях тих активів, які легко не конвертуються в грошові кошти.
- ▶ Примітка 17 «Довгострокові активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття». У таблицях розкривається інформація щодо структури довгострокових активів, призначених для продажу, та активи групи вибуття, а також інформація щодо проданих активів та зобов'язань групи вибуття і сум, отриманих під час їх продажу.
- ▶ Примітки 18, 19, відповідно, «Кошти банків», «Кошти клієнтів». У таблицях розкривається інформація щодо структури цих коштів, розподіл коштів клієнтів за видами економічної діяльності. Після таблиці банк (материнський банк) зазначає суму гарантійних залучених депозитів і те, під які операції вони залучені (акредитиви, доміцільовані векселі тощо).
- ▶ Примітка 20 «Боргові цінні папери, емітовані банком». У таблицях розкривається інформація про структуру боргових цінних паперів, емітованих банком, та їхню справедливу вартість. Після таблиці банк (материнський банк) зазначає термін погашення боргових цінних паперів, емітованих банком.
- ▶ Примітка 21 «Інші залучені кошти». У таблицях розкривається інформація щодо структури інших залучених коштів, мінімальних орендних платежів за фінансовим лізингом (орендою) та їхньої теперішньої вартості порівняно з попереднім роком. Банк (материнський банк) надає загальний опис угод щодо фінансового лізингу (оренди), включаючи підстави

визначення непередбачених орендних платежів, умови поновлення або придбання орендованих активів, умови про зміну ціни, обмеження, що накладаються угодою про оренду.

- ▶ Примітка 22 «Резерви за зобов'язаннями». У таблицях розкривається інформація щодо структури резервів за зобов'язаннями за звітний та попередній роки.
- ▶ У Примітці 23 «Інші фінансові зобов'язання» та в Примітці 24 «Інші зобов'язання» розкривається їхня структура.
- ▶ Примітка 25 «Субординований борг». У ній банк (материнський банк) зазначає характер та строки зобов'язань за субординованим боргом.
- ▶ Примітка 26 «Статутний капітал». Після таблиці, де надається інформація щодо структури статутного капіталу, банк (материнський банк) надає таку інформацію:
 - а) кількість акцій, оголошених до випуску;
 - б) кількість випущених і сплачених акцій та випущених, але не повністю сплачених;
 - в) номінальну вартість однієї акції;
 - г) права, привілеї та обмеження, властиві кожній групі акціонерного капіталу, включаючи обмеження з виплати дивідендів, повернення капіталу;
 - г) суму та умови акцій, призначених для випуску за умовами опціонів і контрактів з продажу.
- ▶ Примітка 27 «Резерви та інші фонди банку». Після таблиці, де надається інформація щодо структури резервних та інших фондів, банк (материнський банк) розкриває інформацію щодо характеру призначення кожного резерву у власному капіталі.

III. Примітки до Звіту про фінансові результати

- ▶ Примітка 28 «Процентні доходи і витрати».
- ▶ Примітка 29 «Комісійні доходи і витрати».
- ▶ Примітка 30 «Інші операційні доходи».
- ▶ Примітка 31 «Адміністративні та інші операційні витрати». У примітках № 28–31 подається інформація щодо структури доходів і витрат за видами. Після таблиці в Примітці 31 банк (материнський банк) розкриває інформацію щодо доходу від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості; прямих операційних витрат, що виникли від інвестиційної нерухомості, яка

генерує дохід від оренди протягом періоду, і тієї, яка не генерує такого доходу.

- ▶ Примітка 32 «Витрати на податок на прибуток». У таблицях розкривається інформація щодо структури витрат на сплату податку на прибуток, узгодження суми облікового прибутку (збитку) та суми податкового прибутку (збитку), податкові наслідки, пов'язані з визнанням відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань за звітний і попередній роки.

Статті розраховуються, виходячи з чинної ставки оподаткування. Ставка податку на прибуток, що застосовується для визначення відстроченого податкового активу та відстроченого податкового зобов'язання (відстрочених податків), є ставкою оподаткування, яку передбачається використовувати в період реалізації активу чи погашення зобов'язання, виходячи із ставок оподаткування та податкового законодавства, чинних на звітну дату.

Сума витрат (доходу) з податків на прибуток за звітний рік визначається, виходячи з поточного податку на прибуток з урахуванням змін у складі відстрочених податків (відстрочені податки на кінець року щодо їх суми на початок року):

- ▶ відстрочені податкові зобов'язання – збільшення (+), зменшення (-);
- ▶ відстрочені податкові активи – зменшення (+), збільшення (-).

Таблиця складається за залишками на кінець дня 31 грудня з урахуванням коригувальних проведень.

- ▶ Примітка 33 «Чистий прибуток (збиток) від продажу довгострокових активів, призначених для продажу».
- ▶ Примітка 34 «Прибуток (збиток) на одну просту та привілейовану акцію». У примітці розраховується чистий та скоригований прибуток (збиток) на одну просту та привілейовану акцію. Якщо чистий прибуток (збиток) та скоригований прибуток (збиток) на одну просту акцію однакові, то їх подвійне відображення можна навести в одній статті Звіту про фінансові результати. Також розраховується прибуток (збиток), що належить акціонерам – власникам простих та привілейованих акцій банку.
- ▶ Примітка 35 «Дивіденди». У примітці подається інформація щодо нарахування і сплати дивідендів.

11.3. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗВІТНІ СЕГМЕНТИ, РИЗИКИ ТА ІНША ІНФОРМАЦІЯ У ПРИМІТКАХ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

У Примітках 36–37 розкривається інформація щодо звітних сегментів та ризиків.

- ▶ Примітка 36 «Звітні сегменти». У таблицях подається інформація за основними сегментами банківської діяльності в розрізі контрагентів сегмента, стосовно характеру доходів і витрат звітних сегментів, активи та зобов'язання звітних сегментів за звітний та попередній роки.

Капітальні інвестиції – це загальна сума витрат, понесених протягом звітного періоду на придбання активів сегмента, які, як очікується, використовуватимуться протягом більше ніж одного періоду (основні засоби та нематеріальні активи) за кожним звітним сегментом.

Оцінка має бути на основі методу нарахування.

Сегмент слід відображати окремо, якщо більша частина його доходу створюється від банківської діяльності за межами сегмента й одночасно показники його діяльності відповідають одному з таких критеріїв:

- ▶ дохід за сегментом становить 10% або більше від загального доходу (включаючи банківську діяльність у межах сегмента);
- ▶ його фінансовий результат (прибуток або збиток) становить не менше ніж 10% більшої з двох абсолютних величин – загальної суми прибутку або загальної суми збитку всіх сегментів;
- ▶ активи становлять 10% або більше від загальних активів.

Зовнішній дохід усіх визначених звітних сегментів має становити не менше ніж 75% загального доходу банку або консолідованої групи. Якщо сукупний дохід визнаних звітних сегментів менший від такого рівня, то здійснюється виділення додаткових сегментів з метою досягнення зазначеного рівня доходу, навіть якщо такі додаткові сегменти не відповідатимуть вищезазначеним критеріям (10%-ний поріг).

Якщо показники сегмента, визначеного у внутрішній звітності, не відповідають вищезазначеним критеріям, то:

- ▶ сегмент може бути визнаний звітним сегментом, якщо він має важливе значення для банку в цілому й інформація про нього є суттєвою;

- ▶ необхідно провести подальше об'єднання двох або кількох подібних сегментів;
- ▶ показники неподібних сегментів включаються до складу нерозподілених статей, із використанням яких узгоджуватимуться відповідні показники діяльності звітних сегментів і банку в цілому.

Як правило, кількість сегментів становить не більше ніж 10.

Сегмент, який було визначено звітним у попередньому році, але який у поточному році не відповідає критеріям звітного сегмента, має визначитися звітним сегментом, якщо керівництво банку вважає, що він зберігає своє значення.

Якщо у звітному році банк (материнський банк) визначає нові звітні сегменти, то за ними наводяться відповідні порівняльні оновлені показники за попередній звітний період або надається обґрунтоване пояснення причин неможливості достовірного визначення показників.

Сегментна інформація має бути підготовлена відповідно до облікової політики банку або консолідованої групи в разі надання консолідованої фінансової звітності.

Визначення звітних сегментів у консолідованій фінансовій звітності та розкриття інформації про звітні сегменти здійснюються на основі показників консолідованої фінансової звітності.

Дохід, витрати, активи та зобов'язання сегмента визначаються до здійснення коригувань, пов'язаних із виключенням внутрішньогрупових операцій та сальдо в процесі консолідації, за винятком випадків, коли такі внутрішньогрупові сальдо або операції відбуваються між учасниками групи в межах одного сегмента.

У консолідованому фінансовому звіті результат сегмента визначається до здійснення коригувань, пов'язаних із відокремленням частки меншості.

Доходами звітного сегмента є дохід, який безпосередньо належить до сегмента, та відповідна частина доходу банку (материнського банку), що може бути віднесена до сегмента від зовнішньої діяльності або від операцій між іншими сегментами в межах одного банку (материнського банку).

Витратами звітного сегмента є витрати, пов'язані з основною діяльністю сегмента, що безпосередньо належать до нього, та відповідна частина витрат, що можуть бути обґрунтовано віднесені до

сегмента, включаючи витрати від зовнішньої діяльності, та витрати, пов'язані з операціями з іншими сегментами в межах одного банку (материнського банку). Витрати за сегментом не включають витрат на сплату податку на прибуток.

Результат сегмента – це дохід за сегментом мінус витрати за сегментом.

Активами звітнього сегмента визнаються активи, які використовуються для виконання звичайної діяльності і безпосередньо стосуються цього сегмента.

Якщо результат сегмента включає дохід за процентами або дохід від дивідендів, активи сегмента включають відповідну дебіторську заборгованість, кредити, інвестиції або інші активи, що генерують дохід. Якщо певна стаття амортизації включається до витрат сегмента, то відповідний актив теж має бути включеним до активів сегмента. Активи сегмента не включають активів з податку на прибуток. Активи сегмента визначаються після вирахування відповідних оцінювальних резервів, які регулюють оцінку об'єкта в балансі банку.

Активи сегмента включають інвестиції, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, якщо прибуток або збиток від таких інвестицій уключаються до доходу сегмента.

Зобов'язання сегмента – це зобов'язання, що виникають від звичайної діяльності сегмента і/або безпосередньо належать до сегмента або можуть бути віднесені до сегмента шляхом пропорційного розподілу. Якщо результат сегмента включає витрати на проценти, то зобов'язання сегмента включають відповідні зобов'язання, на які нараховуються проценти. Зобов'язання сегмента не включають зобов'язань за податком на прибуток. У звітності за сегментами зазначається склад нерозподілених статей.

Окремо розглядається інформація за географічними сегментами за звітний та попередній роки. Після таблиці банк (материнський банк) зазначає критерії розподілу зовнішніх доходів за окремими країнами. Якщо активи, зовнішні доходи, що отримані в окремій іноземній державі, є суттєвими, інформація щодо таких активів, доходів розкривається окремо.

Інформація про ризики розкривається за видами.

► Примітка 37 «Управління фінансовими ризиками».

При розкритті інформації щодо кредитного ризику банк (материнський банк) описує цілі, політику та процеси щодо управління

цим ризиком та методи, використані для оцінки ризику, а також розкриває інформацію стосовно дотримання протягом звітного періоду нормативів кредитного ризику та їхнього значення на звітну дату.

За ринковим ризиком банк розкриває інформацію щодо доступності ринковому ризикові і як вона виникає, цілі, політику та процеси управління ринковим ризиком і методи, використані для оцінки ризику.

При розкритті інформації щодо валютного ризику в таблицях проводиться аналіз впливу цього ризику та зміни фінансового результату і власного капіталу в результаті можливих змін обмінних курсів, що встановлені на звітну дату, за умови, що всі інші змінні характеристики залишаються фіксованими. Розрахунок проводиться для грошових залишків у валютах, що відрізняються від функціональної валюти. Окремо аналізується зміна фінансового результату та власного капіталу в результаті можливих змін обмінного курсу, що встановлений як середньозважений валютний курс, за умови, що всі інші змінні характеристики залишаються фіксованими.

Банк проводить аналіз процентного ризику, що виникає за фінансовими інструментами, за якими нараховуються проценти. У таблиці, де проводиться загальний аналіз процентного ризику, фінансові активи та зобов'язання мають бути відображені за балансовою вартістю за датами перегляду процентних ставок відповідно до договорів чи строків погашення залежно від того, яка з дат є ранішою. Після таблиці аналізується чутливість процентного ризику, якому банк (материнський банк) доступний на звітну дату, показуючи, як зміни у відповідній змінній ризику (процентна ставка), що були обґрунтовано можливими на цю дату, впливатимуть на прибуток або збиток; наводяться методи та припущення, використані під час складання аналізу чутливості. При проведенні моніторингу процентних ставок за фінансовими інструментами в таблиці наводять дані за середньозваженою процентною ставкою. Процентна ставка розраховується у відсотках у річному обчисленні.

Статистичні ряди базуються на щоденній інформації та щомісячній звітності, що подається до органу управління банку.

Для активів і зобов'язань із фіксованою процентною ставкою строковість визначається виходячи з періоду від дати балансу до дати погашення згідно з контрактом, а для активів і зобов'язань зі змінною процентною ставкою – з урахуванням найближчого терміну

перегляду процентних ставок чи дати погашення залежно від того, що настає раніше.

Після таблиці банк (материнський банк) зазначає, за якою процентною ставкою (плаваючою чи фіксованою) нараховуються проценти за відповідними статтями активів та зобов'язань.

В інформації щодо іншого цінового ризику банк (материнський банк) наводить аналіз того, що виникає від фінансового інструменту внаслідок змін, наприклад, у цінах на інструменти власного капіталу. А також наводить підсумкові кількісні дані про доступність ризикові на звітну дату, що базується на внутрішній інформації, наданій провідному управлінському персоналу.

Банк розкриває інформацію щодо доступності іншому ціновому ризикові і як вона виникає, цілі, політику та процеси щодо управління ризиком та методи, використані для оцінки ризику.

Банк проводить аналіз чутливості для іншого цінового ризику, якому він доступний на звітну дату, показуючи, як зміни у відповідній змінній ризику, що були обґрунтовано можливими на цю дату, впливатимуть на прибуток або збиток, наводить методи та припущення, використані під час складання аналізу чутливості.

При розгляді географічного ризику проводиться аналіз географічної концентрації фінансових активів та зобов'язань порівняно з попереднім роком. Зазначають інформацію щодо того, як служби управлінського обліку банку (материнського банку) визначають концентрацію географічного ризику.

При формуванні інформації щодо концентрації інших ризиків банк (материнський банк) надає спільну характеристику, яка ідентифікує кожну концентрацію ризику.

Щодо ризику ліквідності банк (материнський банк) розкриває інформацію про доступність ризикові ліквідності і як вона виникає, цілі, політику та процеси щодо управління ризиком та методи, використані для оцінки ризику. В таблицях проводиться аналіз фінансових зобов'язань за строками погашення за звітний та попередній роки. Строки погашення визначаються від дати звітності до дати погашення згідно з контрактом. Такі суми представляють контрактні недисконтовані грошові потоки, які відрізняються від сум, відображених у балансі, оскільки балансові суми базуються на дисконтованих грошових потоках. Похідні фінансові інструменти, розрахунок за якими здійснюється на нетто-основі, відображаються в чистій сумі.

Якщо банк використовує аналіз ризику ліквідності за строками погашення на основі дисконтованих грошових потоків, то йому слід проводити аналіз фінансових активів та зобов'язань за строками погашення на основі очікуваних строків погашення за звітний рік порівняно з попереднім. Дані фінансових активів і зобов'язань у таблиці наводяться за балансовою вартістю.

Чистий розрив розраховується як різниця між фінансовими активами і фінансовими зобов'язаннями. Якщо банк (материнський банк) використовує кілька методів для управління доступністю ризиком ліквідності, то йому слід розкривати інформацію, застосовуючи метод чи методи, що забезпечують найдоречнішу та найдостовірнішу інформацію.

У примітках 38–45 розкривається інша інформація.

- ▶ Примітка 38 «Управління капіталом». У цій примітці банк зазначає цілі, політику, процеси щодо управління капіталом, розкриває інформацію стосовно дотримання протягом звітного періоду нормативів адекватності капіталу та їхнього значення на звітну дату. В таблицях розкривається структура регулятивного капіталу та структура капіталу банку, що розраховується на основі Базельської угоди про капітал. Банки, що працюють на міжнародному рівні та складають звітність за методом повної консолідації згідно з вимогами Базельської угоди про капітал (далі – Угода), що визначено у Звіті про міжнародну конвергенцію оцінки капіталу та стандартів капіталу, і в доповнення до Угоди, яка ввела розгляд ринкових ризиків (оновлено в листопаді 2005 року, що звичайно називають «Базель I»), наводять інформацію щодо структури капіталу банку, який розраховується на основі Угоди.
- ▶ Примітка 39 «Потенційні зобов'язання банку». В таблиці подається інформація щодо активів, наданих у заставу. Після таблиці банк (материнський банк) зазначає характер та балансову вартість активів у заставі, щодо яких передбачені обмеження, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням ними з визначенням характеру цих обмежень. У звіті зазначають інформацію про події, які відбулися за станом на кінець дня 31 грудня звітного року, але не відображені в жодній примітці, якщо вони містять додаткову інформацію про діяльність та фінансовий стан банку, зокрема таку:

- а) розгляд справ у суді. Банк (материнський банк) розкриває на звітну дату інформацію про природу непередбачених зобов'язань, що пов'язані з розглядом справ у суді, надає оцінку їхнього фінансового впливу, оцінку невизначеності, пов'язану із сумою або визначенням часу будь-якого вибуття, та можливість будь-якої компенсації сум вибуття;
- б) можливість виникнення потенційних податкових зобов'язань. Банк (материнський банк) розкриває на дату балансу інформацію про природу непередбачених зобов'язань, що пов'язані з виникненням податкових зобов'язань, надає оцінку їхнього фінансового впливу, оцінку невизначеності, пов'язану із сумою або визначенням часу будь-якого вибуття, та можливість будь-якої компенсації сум вибуття;
- в) зобов'язання з капітальних вкладень. Банк розкриває інформацію щодо сум контрактних зобов'язань, пов'язаних із придбанням основних засобів та нематеріальних активів;
- г) зобов'язання оперативного лізингу (оренди). У таблиці подається інформація щодо майбутніх мінімальних орендних платежів за невідмовною орендою. Після таблиці банк розкриває інформацію щодо загальної суми майбутніх мінімальних суборендних платежів, що, як очікується, будуть отримані за невідмовними угодами про суборенду на звітну дату;
- г) зобов'язання, що пов'язані з кредитуванням. Банк розкриває на звітну дату інформацію про природу непередбачених зобов'язань, пов'язаних із кредитуванням, надає оцінку їхнього фінансового впливу, оцінку невизначеності, пов'язану із сумою або визначенням часу будь-якого вибуття, та можливість будь-якої компенсації сум вибуття. У таблиці аналізується структура зобов'язань, що пов'язані з кредитуванням. Крім того, материнський банк розкриває таку інформацію:
- свою частку в непередбачених зобов'язаннях асоційованої компанії, за які він несе солідарну відповідальність з іншими інвесторами;

- непередбачені зобов'язання, які виникають унаслідок роздільної відповідальності інвестора за всіма або частиною зобов'язань асоційованої компанії;
- е) активи, надані в заставу, та активи в заставі, щодо яких передбачені обмеження, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням ними.
- ▶ Примітка 40 «Облік хеджування». Банк для кожного типу хеджування (хеджування справедливої вартості, хеджування грошових потоків, хеджування чистих інвестицій) розкриває таку інформацію:
 - а) опис кожного типу хеджування;
 - б) опис фінансових інструментів, призначених інструментами хеджування, та їхню справедливу вартість на звітну дату;
 - в) характер ризиків, що їх хеджують.
- ▶ Примітка 41 «Справедлива вартість фінансових інструментів», в якій банк зазначає:
 - визначення справедливої вартості;
 - фінансові активи та зобов'язання, що відображені за справедливою вартістю;
 - методи та суттєві припущення, які використовуються для оцінки справедливої вартості фінансових активів та фінансових зобов'язань.

Справедлива вартість визначається для фінансових активів і зобов'язань, які відображені в балансі не за справедливою вартістю. Справедлива вартість не визначається для інструментів капіталу, які не котируються на ринку і справедливу вартість яких не можна достовірно оцінити. Інформація про такі фінансові активи, яку слід розкривати в цій примітці, має містити опис фінансового активу, його балансову вартість і пояснення, чому його справедливу вартість не можна достовірно оцінити.

Якщо фінансові активи, справедливу вартість яких раніше неможливо було оцінити достовірно, продаються, то слід розкривати їхню балансову вартість під час продажу та визнану суму прибутку або збитку.

В окремі таблиці подається балансова та розрахункова справедлива вартість фінансових активів та зобов'язань, які не відображаються в балансі банку за справедливою вартістю.

- ▶ Примітка 42 «Операції з пов'язаними особами». У таблицях розкривається інформація щодо залишків за операціями з пов'язаними особами станом на кінець дня 31 грудня звітного року, доходів і витрат за операціями з пов'язаними сторонами за звітний рік, інших прав та зобов'язань за операціями з пов'язаними сторонами станом на кінець дня 31 грудня звітного року, кредитів, що надані пов'язаним особам та погашені пов'язаними особами протягом звітного року. В окремих таблицях розглядається така ж інформація за станом на кінець дня 31 грудня попереднього року.

Банк розкриває назву материнського банку та інформацію про те, хто є основним власником банку (найменування юридичної особи та/або прізвище та ініціали фізичної особи), а також щодо виплат провідному управлінському персоналу та кредитів, що надані і погашені пов'язаними особами протягом звітного року.

- ▶ У Примітках 43–44 розкривається інформація щодо основних дочірніх та асоційованих компаній та щодо об'єднання компаній. У примітці материнський банк за кожним об'єднанням компаній, що відбулося протягом періоду, розкриває таку інформацію (слід розкривати в цілому стосовно об'єднаних компаній, які відбулися протягом звітного періоду і які, якщо взяти окремо, є несуттєвими):
 - а) назва та характеристики об'єднаних компаній;
 - б) дата придбання;
 - в) відсоток придбаних акцій з правом голосу;
 - г) опис складових цієї вартості, включаючи будь-які витрати, що безпосередньо пов'язані з об'єднанням. Якщо до складу вартості входять випущені інструменти капіталу чи ті, що випускаються, слід розкривати їх кількість і справедливу вартість, основу її визначення;
 - г) суму прибутку чи збитку об'єкта придбання з дати придбання, включену до Звіту про фінансові результати материнського банку за період, за винятком, якщо розкриття є неможливим. Якщо розкриття такої інформації є неможливим, то слід розкрити цей факт разом із відповідним поясненням.

За винятком випадків, коли розкриття є неможливим, материнський банк розкриває інформацію щодо доходів об'єднаної ком-

панії за період так, ніби дата придбання за всіма об'єднаннями компаній, що відбулися за період, є початком цього періоду.

В окремих таблицях материнський банк розкриває суми, визнані на дату придбання за кожним класом активів, зобов'язань та передбачених зобов'язань об'єкта придбання, та балансову вартість за кожним з таких класів, визначену за міжнародними стандартами фінансової звітності безпосередньо перед об'єднанням. Якщо таке розкриття є неможливим, необхідно розкрити цей факт разом із відповідним поясненням і придбані активи, зобов'язання та гудвіл, що виник.

- ▶ Примітка 45 «Події після дати балансу». У примітці зазначається інформація про сприятливі і несприятливі події, що відбулися між датою складання балансу і датою затвердження правлінням (радою директорів) або спостережною радою банку (материнського банку) фінансової звітності, підготовленої для оприлюднення.

Банк повинен розкривати інформацію про кожну суттєву категорію подій, які не коригують після дати балансу, які є суттєвими і які можуть впливати на економічні рішення користувачів (наприклад, значне об'єднання бізнесу, оголошення плану про припинення діяльності, істотні придбання активів, оголошення про значну реструктуризацію, значні операції зі звичайними акціями, аномально великі зміни в цінах на активи або в курсах обміну іноземних валют, зміни ставок податків або податкового законодавства, прийняття значних або передбачених зобов'язань, початок великого судового процесу). Банк (материнський банк) має розкривати характер таких подій та попередню оцінку їхнього фінансового впливу або свідчення того, що така оцінка неможлива.

- ▶ Примітка 46 «Інформація про аудитора (аудиторську фірму) та висновок проведеного аудиту». У примітці банк зазначає найменування аудиторської фірми (аудитора), прізвище та номер сертифіката, що визначає кваліфікаційну придатність займатися аудиторською діяльністю на території України, аудитора, який підписав аудиторський висновок, та який висновок надав аудитор.

Запитання для самоконтролю

1. Опишіть структуру банківської звітності.
2. Якими нормативно-правовими документами Національного банку України регламентовано складання та надання фінансової звітності?
3. Який орган встановлює порядок та регламент надання звітності філіями банку?
4. Який грошовий вимірник фінансової звітності?
5. З якою періодичністю складається фінансова звітність?
6. Залишки за якими балансовими рахунками виключаються із фінансової звітності банку?
7. Назвіть основні форми квартальної фінансової звітності, річної фінансової звітності.
8. В яких документах розшифровуються окремі статті Балансу та Звіту про фінансові результати річного фінансового звіту банку?
9. Ким має бути здійснена обов'язкова перевірка річної фінансової звітності банку?
10. За яких обставин банк складає консолідовану фінансову звітність?
11. Яким методом банк складає консолідовану фінансову звітність із дочірніми установами?
12. Яка структура балансу банку (Звіту про фінансові результати)?
13. Які примітки розкривають зміст статей балансу (Звіту про фінансові результати)?
14. Якими методами можна скласти Звіт про рух грошових коштів?

Теми для рефератів

1. Якісні характеристики звітності.
2. Основні користувачі звітності та їхні вимоги.
3. Класифікаційні ознаки звітності.
4. Призначення форм звітності та їхня економічна сутність.
5. Порядок та терміни подання звітності.

Завдання для самостійної роботи

Для розуміння правил формування фінансової звітності необхідно ознайомитися з Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України (затверджена Постановою № 480 Правління НБУ від 27.12.2007 р.).

Після ознайомлення дайте відповідь на запитання:

1. Яка інформація розкривається у фінансовій звітності щодо ризиків?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 4-те вид., випр. та допов. – К.: Знання, КОО; Л.: Вид-во ЛБІ НБУ, 2002. – 566 с.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – № 1. – С. 3–47.
3. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р., № 679-XIV // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – № 7. – С. 3–23.
4. Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 5 квітня 2001 р., № 2346-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 20. – С. 1–23.
5. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: Затверджено Постановою № 481 Правління НБУ від 27.12.2007 р.
6. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України: Затв. Постановою № 495 Правління НБУ від 20.10.2004 р.
7. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України: Затв. Постановою № 555 Правління НБУ від 17.11.2004 р.
8. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України: Затверджено Постановою № 358 Правління НБУ від 03.10.2005 р.
9. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України: Затверджено Постановою № 480 Правління НБУ від 20.12.2005 р.
10. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Затверджено Постановою № 22 Правління НБУ від 21.01.2004 р., зі змінами.
11. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Затверджено Постановою № 280 Правління НБУ від 17.06.2004 р., зі змінами і доповненнями.
12. Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Затверджено Постановою № 480 Правління НБУ від 27.12.2007 р.
13. Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті: Затв. Постановою № 320 Правління НБУ від 16.08.2006 р.
14. Інструкція з бухгалтерського обліку запасів товарно-матеріальних цінностей банків України: Затверджено Постановою № 625 Правління НБУ від 10.12.2004 р.

15. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік і прийняття рішень в банках: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2000. – 404 с.
16. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік в банках: Підручник. – К.: КНЕУ, 2008. – 816 с.
17. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік в банках України: Підручник. – Вид. 2-ге, допов. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001. – 636 с.
18. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Пер. з англ. за ред. С. Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2004. – 736 с.
19. Облік та аудит у банках: Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Герасимовича. – К., 2004. – 531 с.
20. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Риччаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. – 3-тє вид. – К.: Алерта; Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с.
21. План рахунків бухгалтерського обліку банків України: Затв. Постановою Правління НБУ від 17.06.2004 р. за № 280, зі змінами і доповненнями.
22. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках : Затв. Постановою № 566 Правління НБУ від 30.12.1999 р.
23. Положення про організацію операційної діяльності в банках України: Затв. Постановою № 254 Правління НБУ від 18.06.2003 р.
24. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Затв. Постановою № 255 Правління НБУ від 18.06.2003 р., зі змінами і доповненнями.
25. Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України: Затв. Постановою № 123 Правління НБУ від 8.04.2005 р.
26. Правила ведення аналітичного обліку в банках України: Затв. Постановою № 221 Правління НБУ від 16.06.2005 р.
27. Правила бухгалтерського обліку банками України операцій з чеками в іноземній валюті: Затв. Постановою № 123 Правління НБУ від 08.04.2005 р.
28. Правила бухгалтерського обліку операцій з документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями банків України: Затв. Постановою № 549 Правління НБУ від 17.11.2004 р.
29. Фінансовий облік та фінансова звітність у банках: Навч. посібник / Національний банк України; За заг. ред. Г. П. Табачук, О. М. Сарахман. – К.: УБС НБУ, 2007. – 430 с.

ГЛОСАРІЙ

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Активи – ресурси, що контролюються банком як результат попередніх подій, котрі згодом дадуть економічну вигоду – приплив економічних коштів до цього банку; будь-який об'єкт бухгалтерського обліку, право контролю якого закріплене за банком і який відповідає одній із вимог: 1) дає дохід банківській установі або 2) може бути обмінений на інший об'єкт, який, у свою чергу, даватиме дохід банківській установі.

Активні операції банків – фінансові операції з розміщення коштів з метою отримання доходу.

Акцент – згода на оплату або зобов'язання оплати платіжних документів у встановлений термін.

Акціонерний банк – банк, статутний капітал якого сформовано способом емісії та продажу певної кількості акцій.

Акція – цінний папір без визначення часу обігу, що засвідчує участь його власника у статутному капіталі АТ і дає право на участь в управлінні та одержанні частини прибутку у формі дивіденду.

Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів і нематеріальних активів, яка амортизується протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Амортизована собівартість – вартість, за якою оцінюються фінансовий актив, фінансове зобов'язання та яка складається зі собівартості придбання, зменшеної на суму погашення основної суми боргу, збільшеної (зменшеної) на суму накопиченої амортизації будь-якої різниці між початковою вартістю та вартістю погашення, розрахованої з використанням ефективної ставки відсотка, зменшеної на суму часткового списання внаслідок зменшення корисності.

Асоційована компанія (підприємство) – компанія, в якій інвестор має істотний вплив і яка не є ні дочірньою компанією, ні спільним підприємством інвестора. Істотний вплив передбачає, що інвестор прямо або через дочірні компанії володіє 20% або більше голосів об'єкта інвестування. Істотний вплив є, якщо інвестор (банк) прямо або через дочірні компанії володіє менше ніж 20% голосів об'єкта інвестування, але виконуються щонайменше дві з таких умов: інвестор (банк) має представників у раді директорів або в аналогічному керівному органі компанії; інвестор (банк) бере участь у визначенні стратегії та операцій

компанії; здійснюється обмін управлінським персоналом між інвестором (банком) та компанією; інвестор (банк) надає компанії суттєву технічну інформацію.

Баланс банку консолідований – бухгалтерський звіт, який включає операції не тільки банку як юридичної особи (зведений баланс), а й операції асоційованих дочірніх компаній та спільних підприємств банку.

Балансова вартість – сума, за якою актив обліковують у балансі після вирахування будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності.

Балансовий звіт – складова пакета фінансової звітності, що характеризує фінансовий стан банку і відображає активи, зобов'язання та капітал банківської установи у грошовій формі станом на певну дату.

Банк – особлива грошово-кредитна установа, яка діє на фінансовому ринку, акумулює тимчасово вільні грошові кошти і заощадження, надає кредити, здійснює грошові розрахунки, операції з векселями, іноземною валютою, випускає в обіг гроші та цінні папери, надає різні послуги фінансово-економічного характеру.

Банк платника/отримувача/стягувача – банк, що обслуговує платника/отримувача/стягувача.

Банк-емітент – 1) банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток, або видав розрахунковий чек (розрахункову чекову книжку); 2) банк, який здійснює випуск в обіг грошових знаків і цінних паперів, платіжних карток.

Банківські резерви – складова банківського капіталу, призначена для компенсації кредитів, повернення яких є сумнівним, та збитків від інших активних операцій банку, а також для страхування вкладів фізичних осіб.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів із рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки банк проводить на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному варіанті.

Безнадійна заборгованість – заборгованість, стосовно якої є впевненість про її неповернення боржником, або заборгованість, за якою минув строк позовної давності.

Бенефіціар – юридична особа, на користь якої виставлено акредитив (продавець, виконавець робіт або послуг тощо).

Бухгалтерський облік – система збирання, вимірювання, обробки, тлумачення та передавання інформації про господарську діяльність банку внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Валютна позиція – співвідношення між сумою вимог за певною іноземною валютою та сумою зобов'язань банку за тою самою валютою.

Вартість, яка амортизується – початкова або переоцінена вартість основних засобів чи нематеріальних активів із вирахуванням їхньої ліквідаційної вартості.

Виконуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком.

Витрати – зменшення економічної вигоди у звітному періоді внаслідок впливу чи використання активів або внаслідок виникнення заборгованості.

Витрати банку – 1) сукупність витрат, пов'язаних з усіма видами діяльності банківської установи; 2) зменшення економічної вигоди за сукупністю господарських операцій банку, крім операцій із розподілу капіталу, які приводять до одного з двох наслідків: скорочення суми активів банківської установи без відповідного скорочення суми її зобов'язань або збільшення суми зобов'язань без відповідного збільшення суми її активів.

Витрати на операції – комісійні винагороди, податки та збори (обов'язкові платежі), які безпосередньо пов'язані з операціями з придбання, емісії або продажу цінних паперів та інвестицій, не оформлених цінними паперами, і яких не було б, якби операція з придбання, емісії або продажу не здійснювалася. Витрати на операції не включають дисконту або премії за борговими цінними паперами, адміністративних витрат.

Витяг із банківського рахунку – документ, який видається банком його клієнтові та відображає стан рахунку клієнта.

Відкличний акредитив – такий, що може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього погодження з бенефіціаром.

Відповідальний виконавець – працівник банку, який відповідно до своїх службових обов'язків має повноваження вчиняти від імені банку певні дії, пов'язані зі здійсненням розрахунків.

Відповідний рахунок/відповідний позабалансовий рахунок – рахунок, призначення якого згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України відповідає економічній суті операції, що за ним відображається.

Власний капітал – власні кошти банку, сукупність різних коштів, фондів, призначених для забезпечення комерційної і господарської діяльності банку та його фінансової стабільності.

Власник рахунку в банку – особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Гарантія – зобов'язання, щодо якого юридична чи фізична особа відповідає повністю або частково перед кредиторами в разі невиконання боржником своїх зобов'язань.

Гарантована ліквідаційна вартість: для лізингоодержувача – частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або пов'язаною з ним стороною; **для лізингодавця** – частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або незалежною третьою стороною, яка здатна за своїм фінансовим станом відповідати за гарантією.

Господарська операція – подія, що приводить до змін в активах, зобов'язаннях чи капіталі банку.

Група основних засобів або нематеріальних активів – сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання основних засобів або нематеріальних активів.

Дата балансу – дата, на яку складено баланс банку. Звичайно датою балансу є кінець останнього дня звітного періоду. Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна (квартальна) фінансова звітність складається на кінець останнього дня кварталу.

Дата валютування – зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказування готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачеві, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача, або в установі – члені платіжної системи.

Дата операції – 1) дата, з якої банк зобов'язується придбати або продати актив; 2) дата укладення угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець – придбати іноземну валюту. На цю дату проводиться відображення змісту операції в бухгалтерському обліку, а також починається нарощення результату переоцінки та інших доходів (видатків).

Дата оцінювання вартості – кінець місяця. Дата, коли залишки за рахунками в балансі коригуються відповідно до поточних ринкових цін; нараховуються процентні доходи і витрати, інші доходи і витрати для підготовки до складання місячних звітів та класифікації рахунків і операцій перед відображенням їх у відповідних фінансових документах.

Дата придбання – дата, на яку контроль за активами, що купуються, переходить до покупця.

Дата розрахунку – 1) дата фактичного проведення розрахунку, за яким банк отримує або сплачує кошти; 2) дата, з якої актив передається банкові (визнається активом банку) або з якої актив передається банкові (припинення визнання активу). Дата розрахунку є датою, з якої починається (у разі придбання) і припиняється (у разі реалізації) нарахування процентів за активами і зобов'язаннями банку.

Дебіторська заборгованість – сума боргів, що належать банку від юридичних та фізичних осіб.

Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їхньої участі у власному капіталі банку.

Дисконт – різниця між номінальною вартістю цінних паперів та їхньою вартістю під час первинного визнання без урахування нарахованих на час придбання процентів, якщо така вартість нижча від номінальної вартості.

Дистанційне обслуговування – комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та ведення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта.

Довгострокові кредити – надані або отримані кредити на строк більше ніж рік.

Документи, що засвідчують особу – паспорт громадянина України, для іноземних громадян – паспортний документ, посвідка на проживання особи без громадянства та інші, визначені законодавством документи.

Доходи – збільшення економічних вигід у звітному періоді – вплив чи збільшення активів або зменшення зобов'язань, а отже, збільшення капіталу (не за рахунок акціонерів).

Доходи банку – збільшення економічної вигоди за сукупністю господарських операцій, крім операцій із реалізації додаткової кількості акцій, які приводять до одного з двох наслідків: 1) збільшення суми активів банківської установи без відповідного збільшення суми її зобов'язань; 2) зменшення суми зобов'язань банку без відповідного зменшення суми її активів.

Дочірня компанія (підприємство) – компанія, що контролюється іншою компанією. Контроль передбачає, що материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії володіє більше ніж 50% голосів об'єкта інвестування. Контроль є, якщо материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії володіє менше ніж 50% голосів об'єкта інвестування, але має: частку управлінських голосів у компанії, що перевищує 50% завдяки договорам з іншими інвесторами; право визначати фінансову та операційну політику підприємства згідно з установчими документами; право призначати або звільняти більшість членів ради директорів або аналогічного керівного органу компанії; право визначального голосу в раді директорів або в аналогічному керівному органі компанії.

Еквайринг – діяльність банку, яка включає проведення розрахунків із підприємствами торгівлі (послуг) за операціями, здійсненими власниками платіжних карток, та виконання операцій з видачі їм готівки.

Електронний розрахунковий документ – документ, інформація в якому подана у формі електронних даних, у тому числі відповідні реквізити розрахункового документа, який сформований, переданий, збережений і перетворений у візуальну форму.

Емісійний дохід – дохід, отриманий емітентом від випуску в обіг грошових знаків та цінних паперів.

Емісійні різниці (емісійний дохід) – перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав), над їхнім номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

Емітент – будь-який орган чи організація, банк, компанія, які відповідно до чинного законодавства здійснюють емісію, випускають в обіг гроші, цінні папери (акції, облігації), платіжно-розрахункові документи, а також пластикові картки.

Ефективна ставка відсотка – ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Заборгованість – борг клієнта перед банком за кредитом та/або нарахованими процентами.

Залишкова вартість – різниця між початковою (переоціненою) вартістю і сумою нарахованого зношення.

Застава – у цивільному праві один із видів забезпечення виконання боргових зобов'язань. На підставі застави кредитор (утримувач

застави) має переважне право перед іншими кредиторами в разі невикористання боржником забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення з вартості заставного майна.

Заявник акредитива – платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива.

Зменшення корисності активів – втрата економічної вигоди, яка спричинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після первинного визнання активів і які мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за цими активами (кредитами, цінними паперами тощо).

Зношення основних засобів – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

Зобов'язання – обов'язки банку, які виникли з попередніх подій і згодом призведуть до відпливу ресурсів (активів).

Зобов'язання з кредитування – зобов'язання банку надати клієнтові кредит на певних умовах.

Зобов'язання з фінансування – безвідкличне зобов'язання надати клієнтові кредит.

Інвестиційна нерухомість – нерухомість (земля чи будівля або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана [власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг (оренду)] з метою отримання лізингових (орендних) платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей.

Інкасування (інкасо) – здійснення банком за дорученням клієнта операцій із розрахунковими супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах.

Іпотечний кредит – довгострокові позики під заставу нерухомого майна, яке є власністю позичальника.

Капітал – 1) сума грошей, коштів; сукупність ресурсів, які використовуються в банку; 2) початкова сума коштів для підприємницької діяльності; 3) нагромаджені матеріальні ресурси та інші цінності, результат минулої і засіб для майбутньої виробничої, комерційної діяльності.

Капітал (облік) – залишковий інтерес банку в активах за вирахуванням зобов'язань.

Капіталізація прибутку – спрямування частини прибутку на збільшення капіталу підприємства, фірми, банку, перетворення прибутку на капітал.

Касовий метод – метод, згідно з яким облік доходів і витрат здійснюється в момент їх надходження (сплати), а не в момент їх виникнення.

Клієнт – особа, яка має рахунок у банку або користується його послугами.

Кліринг – система безготівкових розрахунків між країнами, підприємствами, банками за товари, цінні папери та послуги, що базується на зарахуванні взаємних вимог і зобов'язань.

Код банку – реквізит банку, визначений і включений до довідника банківських установ згідно з нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють питання міжбанківських розрахунків в Україні.

Комісійна винагорода – плата, яку стягує банк із клієнта за виконання певних банківських операцій за його дорученням.

Комісійні доходи і витрати – доходи і витрати, які обчислюються пропорційно до суми активу чи зобов'язання незалежно від часу.

Кореспондентський рахунок – рахунок, на якому відображають розрахунки банку за дорученням та за кошти іншого банку на основі укладеного кореспондентського договору. Кореспондентські рахунки поділяють на два види: рахунок ностро (наш рахунок у вас) та рахунок лоро (ваш рахунок у нас).

Короткостроковий вклад (депозит) – надані або отримані кошти на строк, що не перевищує одного року.

Короткостроковий кредит – наданий або отриманий кредит на строк, що не перевищує одного року.

Кредит – будь-яка угода між банком та контрагентом (клієнтом або іншим банком), згідно з якою банк за винагороду надає кошти в розпорядження контрагента на умовах терміновості та повернення.

Кредитна операція – надання банком кредиту або зобов'язання (гарантії поручительства, авалю тощо), яке в разі виконання операції приведе до авансування грошових коштів.

Кредитний портфель – сукупність усіх позик, наданих банком з метою одержання доходу.

Кредитний ризик – ризик втрат від того, що контрагент не виконає своїх зобов'язань.

Кредитоспроможність – здатність позичальника в повному обсязі й у визначений договором кредиту термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

Лізингова (орендна) ставка процента – ставка процента, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових (орендних) платежів

та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) на початок строку лізингу (оренди).

Ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку банк очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), з вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією).

Ліквідність банку – здатність банку вчасно і сповна виконувати свої поточні зобов'язання, задовольняти вимоги вкладників та попит позичальників.

Маржа банківська – різниця між середньозваженою ставкою доходу, що її банківська установа отримує від підпроцентних активів, та середньозваженою ставкою витрат, виплачуваною за власними підпроцентними зобов'язаннями.

Метод ефективної ставки відсотка – метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходів у формі процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу.

Метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму частки інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період та на суму частки інвестора в обсязі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за звітний період.

Мінімальні лізингові (орендні) платежі – платежі, які має сплатити лізингоодержувач протягом строку лізингу (оренди) із вирахуванням вартості послуг та податків, які повинен сплатити лізингодавець, і непередбаченої лізингової (орендної) плати, що збільшені: для лізингоодержувача – на суму його гарантованої ліквідаційної вартості; для лізингодавця – на суму його гарантованої ліквідаційної вартості. Якщо лізингоодержувач має намір і можливість придбати об'єкт лізингу (оренди) за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання, мінімальні лізингові (орендні) платежі складаються з мінімальної лізингової (орендної) плати за весь строк лізингу (оренди) та суми, яку треба сплатити згідно з договором про придбання об'єкта лізингу (оренди).

Накопичена амортизація нематеріальних активів – сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання.

Накопичені проценти – сума процентів, що нарахована з дати випуску цінних паперів або дати останньої сплати купона до дати придбання (продажу) або на визначену дату.

Неамортизований дисконт (премія) – сума дисконту (премії), яку на визначену дату ще не віднесено на рахунки доходів (витрат) банку.

Невідкличний акредитив – акредитив, який може бути змінений або анульований лише за згодою бенефіціара, на користь якого він був відкритий.

Нематеріальний актив – актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується банком з метою використання у своїй діяльності понад один рік (або один операційний цикл, якщо він перевищує один рік) для покриття адміністративних витрат або надання в лізинг (оренду) іншим особам.

Необоротні активи – основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.

Необоротні активи, утримувані для продажу – необоротні активи, що утримуються з метою продажу та їхня балансова вартість відшкодовуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання.

Непокритий акредитив – акредитив, оплата за яким у разі тимчасової відсутності коштів на рахунку платника гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Непроцентні витрати банків – витрати, що не пов'язані зі сплатою процентів за залученими коштами банків. Складаються з витрат комісійних, господарських; на утримання персоналу та основних засобів; пов'язаних із проведенням операцій чи наданням послуг та функціонуванням банку, а також обов'язкових платежів, оплати телекомунікації; відрахувань у резерви.

Непроцентні доходи банків – надходження від проведення активних операцій, не пов'язаних із нарахуванням процентів, за надання послуг клієнтам та за здійснення операцій, безпосередньо не пов'язаних із банківською діяльністю.

Нереалізований результат – результат переоцінки активів та зобов'язань в іноземній валюті у зв'язку зі зміною курсів, не пов'язаний із рухом коштів за реальними операціями на час переоцінки.

Об'єкт основних засобів – закінчений пристрій з усіма пристосовуваннями і приладдям до нього або окремий конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні

пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; також інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється банком. Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний термін корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засоб.

Овердрафт – короткостроковий кредит, що надається банком надійному клієнтові понад залишок коштів на його поточному рахунку в цьому банку в межах заздалегідь обумовленої суми і шляхом дебетування його рахунку.

Овернайт – надані та отримані кредити і депозити строком не більше ніж операційний день без урахування неробочих днів банку.

Операційний день банку (ОДБ) – складова інформаційної системи банку, що використовується для автоматизації банківської діяльності з метою підвищення ефективності процесу управління банком.

Операційний час – частина операційного дня банку або іншої установи – члена платіжної системи, протягом якої приймають від клієнтів документи на переказування і документи на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом того самого робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком або іншою установою – членом платіжної системи самостійно та зазначається в їхніх внутрішніх правилах.

Ордер меморіальний – розрахунковий документ, який складається з ініціативи банку для оформлення операцій зі списання коштів з рахунку платника, внутрішньобанківських операцій відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України.

Основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує для використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більший ніж рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Отримувач/одержувач – особа, на рахунок якої зараховується сума переказу в електронній формі або сума переказу в готівковій формі.

Офіційний валютний курс НБУ – курс гривні щодо іноземної валюти, який встановлюється Національним банком України. Це курс, за яким на звітну дату оцінюються всі балансові валютні рахунки.

Переоцінена вартість – вартість основних засобів або нематеріальних активів після їх переоцінки.

Підтримання об'єкта основних засобів чи нематеріальних активів у робочому стані – витрати на підтримання об'єкта в робочому стані (у придатному для використання) та одержання первинно визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання.

Плаваюча процентна ставка – процентна ставка за кредитом, розмір якої не фіксується на весь строк кредитування, а переглядається через погоджений (обумовлений у договорі кредиту) між кредитором і позичальником період залежно від зміни кон'юнктури кредитного ринку, інших факторів.

Платіжна вимога – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ певної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату певної суми коштів; нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок одержувача коштів.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Платіжні інструменти – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому носії інформації, використання якого передбачає переказування грошей з відповідного рахунку платника.

Платник – особа, з рахунку якої здійснюється переказування грошей або яка здійснює переказування через подання до банку або іншої установи – члена платіжної системи документа на переказ готівки разом з відповідною сумою грошей.

Подібні об'єкти – об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливу вартість.

Подія – випадок, який має певні наслідки для банку (є поштовхом до змін в активах, зобов'язаннях та капіталі).

Позабалансові рахунки – рахунки бухгалтерського обліку, на яких у банках обліковуються: вимоги та зобов'язання банку, які можуть виникнути в майбутні періоди та за якими він мусить брати на себе ризики; документи і цінності, які не належать ні до активів, ні до пасивів банку; операції з приватизації.

Позичальник – клієнт із моменту надання йому кредиту.

Поліпшення об'єкта основних засобів – витрати, пов'язані з модернізацією, модифікацією, добудовою, дообладнанням, реконструкцією об'єкта основних засобів, у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, що початково очікуються від його використання.

Портфель цінних паперів – згрупована інформація з обліку інвестицій у цінні папери за їх видами і призначенням з метою складання фінансової звітності.

Початкова вартість – історична (фактична) собівартість основних засобів чи нематеріальних активів у грошовому вираженні або справедлива вартість інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів.

Початок строку лізингу (оренди) – дата підписання лізингового (орендного) договору або дата прийняття сторонами зобов'язань щодо основних положень договору про лізинг (оренду).

Премія – перевищення вартості цінних паперів під час їх первинного визнання без урахування нарахованих (накопичених) на час придбання процентів над їхньою номінальною вартістю.

Прибуток банку – перевищення доходів банку над витратами (різниця між ними) до сплати податку на прибуток.

Принципи бухгалтерського обліку – базові концепції, покладені в основу відображення засобами обліку та звітності господарської діяльності банку, його активів, доходів, витрат, фінансових результатів.

Пролонгація – перенесення строку дії кредиту, повернення боргу, оплати векселя, погашення позики.

Прострочена заборгованість – заборгованість, яка не погашена в термін (строк), установлений договором.

Прострочена заборгованість за нарахованими доходами – заборгованість за нарахованими доходами, яка не отримана в термін, передбачений угодою.

Процентні доходи і витрати – доходи і витрати, які обчислюються пропорційно до часу і суми активу чи зобов'язання.

Реалізований результат від операції з іноземною валютою – доходи або витрати, отримані або сплачені після закінчення фінансової операції або події, яка дає банкові право на результати операції.

Репо, угода про зворотний викуп – фінансова операція продажу на ринку фінансових активів, цінних паперів із подальшим викупом цих активів.

Рефінансування – погашення давнішої державної заборгованості новою способом заміни короткострокових зобов'язань довгостроковими за допомогою випуску нових позик (нових цінних паперів).

Ризик банківський – можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин.

Ринкова вартість – сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку.

Ринкова вартість цінних паперів – сума коштів, яку можна отримати від продажу цінних паперів на активному ринку.

Розрахунковий документ – документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Розрахунковий чек – розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банкові-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателеві зазначеної в чеку суми коштів.

Розрахунково-касове обслуговування – надання банком клієнтові на підставі укладеного між ними договору послуг, які пов'язані з переказуванням коштів з/на рахунок/ок цього клієнта, видачею йому грошей у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договором, форму та зміст якого банк розробляє самостійно.

Роялті – платежі за використання нематеріальних активів банку (патентів, авторського права, програмних продуктів).

Система електронних платежів (СЕП) НБУ – загальнодержавна платіжна система, що забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами на території України із застосуванням електронних засобів приймання, передавання, опрацювання та захист інформації як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків один перед одним.

Собівартість банківського продукту – сукупність витрат банку, пов'язаних із проведенням операції чи наданням послуги. Витрати розраховуються на одиницю продукту, тобто на здійснення однієї операції чи надання послуги одному клієнтові за період, коли вони реалізувались.

Собівартість цінного папера – ціна придбання цінного папера, включаючи накопичені проценти, а також витрати на операції з придбання цінних паперів.

Спекуляція валютна – операції, які здійснюються з метою отримання прибутку від зміни валютних курсів у часі або на різних ринках, а також свідоме взяття на себе валютного ризику.

Списання договірне – списання грошей, що банк здійснює згідно з дорученням його клієнта та в порядку, передбаченому в укладеному ними договорі.

Списання примусове – списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом.

Спотовий валютний курс – курс купівлі-продажу іноземної валюти на спотовому ринку.

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Стандарт бухгалтерського обліку – нормативний документ, який визначає правила й процедури ведення бухгалтерського обліку та складання звітності.

Статутний капітал – кошти, що внесені акціонерами банку через придбання його акцій.

Строк лізингу (оренди) – період дії невідмовного лізингового (орендного) договору, а також період продовження цього договору, обумовлений на початку строку лізингу (оренди).

Субординований борг – позика (забезпечена або незабезпечена), за якою в договірному порядку погоджено, що в разі ліквідації або банкрутства боржника сплата відбудеться після задоволення вимог усіх інших кредиторів.

Сума переказу – відповідна сума коштів, яка в результаті переказування має бути зарахована на рахунок отримувача або видана йому в готівковій формі.

Супровідні документи – документи, подання яких разом із розрахунковим документом передбачене договором, укладеним між банком та клієнтом.

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (з вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі поточної діяльності банку.

Термін корисного використання (експлуатації) – очікуваний період, протягом якого основні засоби чи нематеріальні активи банк використовуватиме або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний банком обсяг продукції (робіт, послуг).

Управлінський облік – сукупність методів та процедур, що забезпечують підготовку й надання інформації для планування, контролю та прийняття рішень на різних рівнях управління банком.

Учасники безготівкових розрахунків – банки та їхні філії, підприємства, фізичні особи, з рахунків яких списуються або на рахунки яких зараховуються кошти.

Факторинг – 1) кредитна операція, за якою банк купує у клієнта право на стягнення його дебіторської заборгованості; 2) різновид торговельно-фінансових операцій, пов'язаних із кредитуванням оборотного капіталу клієнта (постачальника), придбанням банком права вимоги щодо виплат за фінансовими зобов'язаннями, скуплених у різних суб'єктів господарювання.

Фіксована процентна ставка – процентна ставка за кредитами, розмір якої фіксується на весь період дії договору кредиту.

Фінансовий інструмент – контракт, який одночасно веде до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного суб'єкта підприємницької діяльності і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого.

Фінансовий облік – сукупність правил та процедур, що забезпечують підготовку й оприлюднення інформації про результати діяльності банку та його фінансовий стан згідно з вимогами законодавчих актів і стандартів бухгалтерського обліку.

Форвардний валютний курс – курс купівлі-продажу іноземної валюти, який використовується у форвардній операції.

Форвардні операції – операції з купівлі-продажу однієї іноземної валюти за іншу на вказану дату в майбутньому та за обумовленим курсом. Розрахунок за ними має відбуватися на дату, зазначену у форвардному контракті (у період, довший ніж два робочі дні після дати укладення угоди). Вимоги та зобов'язання, які пов'язані з форвардним контрактом, обов'язкові для виконання обома сторонами і не залежать від будь-яких подій.

Форфейтинг – кредитна операція, що полягає в купівлі боргу у формі оборотних документів (векселя, акредитива) із взяттям на себе зобов'язання про відмову регресу до пред'явника в разі несплати документа, тобто на безобіговій основі.

Хеджування – мінімізація фінансових ризиків. З метою хеджування поряд з основною угодою складається додаткова угода за участі третьої сторони. Умови її такі: коли настають обставини, що призведуть до збитків за основною угодою, учасник отримує повністю або частково прибутки від протилежної угоди. Інструментами хеджування можуть бути форварди, ф'ючерси, опціони, процентні свопи та інші фінансові інструменти.

Цінні папери в портфелі до погашення – боргові цінні папери, щодо яких є намір і змога банку утримувати їх до строку погашення.

Цінні папери в портфелі на продаж – цінні папери, які не належать до торгового портфеля цінних паперів та до портфеля до погашення.

Цінні папери в торговому портфелі – цінні папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткострокових коливань їх ціни або дилерської маржі. До торгових цінних паперів можуть бути віднесені будь-які цінні папери, щодо яких банк під час первинного визнання прийняв рішення про їх облік за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки.

Чекодавець – юридична або фізична особа, яка здійснює платіж за допомогою чека та підписує його.

Чекодержатель – підприємство, яке є отримувачем коштів за чеком.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА 17.06.2004 № 280

Зареєстровано
в Міністерстві юстиції України
26 липня 2004 р. за № 918/9517

Про затвердження Плану рахунків
бухгалтерського обліку банків України
та Інструкції про застосування Плану рахунків
бухгалтерського обліку банків України

*Із змінами, внесеними згідно з Постановами
Правління Національного банку
№ 556 (z1512-04) від 17.11.2004
№ 555 (z1511-04) від 17.11.2004
№ 222 (z0718-05) від 16.06.2005
№ 457 (z1462-05) від 01.12.2005
№ 359 (z1238-05) від 03.10.2005
№ 76 (z0280-06) від 06.03.2006
№ 457 (z1337-06) від 13.12.2006
№ 229 (z0781-07) від 22.06.2007
№ 310 (z1105-07) від 31.08.2007
№ 482 (z0918-04) від 27.12.2007
№ 44 (z2121-14) від 04.02.2009*

ПЛАН рахунків бухгалтерського обліку банків України

Класи, рахунки бухгалтерського обліку

Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції

10 Готівкові кошти

100 Банкноти та монети

- 1001 А Банкноти та монети в касі банку
- 1002 А Банкноти та монети в касі відділень банку
- 1003 А Банкноти та монети в обмінних пунктах
- 1004 А Банкноти та монети в банкоматах

1005 А Банкноти та монети, інкасовані до перерахування

1007 А Банкноти та монети в дорозі

101 Дорожні чеки

1011 А Дорожні чеки в касі банку

1012 А Дорожні чеки в касі відділень банку

1013 А Дорожні чеки в обмінних пунктах

1017 А Дорожні чеки в дорозі

11 Банківські метали

110 Банківські метали

1101 А Банківські метали в банку

1102 А Банківські метали у відділенні банку

1107 А Банківські метали в дорозі

12 Кошти в Національному банку України

120 Кошти на вимогу в Національному банку України

1200 А Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України

1203 А Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України

1207 А Накопичувальний рахунок банку в Національному банку України

1208 А Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України

121 Строкові вклади (депозити) у Національному банку України

1211 А Кошти, що надані Національному банку України за операціями репо

1212 А Короткострокові вклади (депозити) у Національному банку України

1215 А Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

1216 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

1218 А Нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

13 Кошти Національного банку України

130 Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку

1300 П Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку

1308 П Нараховані витрати за кореспондентським рахунком Національного банку України в банку

131 Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1310 П Кредити овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування

1311 П Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями репо

- 1312 П Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
- 1313 П Короткострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України
- 1315 П Неамортизована премія за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
- 1316 КП Неамортизований дисконт за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
- 1317 П Прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
- 1318 П Нараховані витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
- 132 *Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України*
 - 1322 П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України
 - 1323 П Довгострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України
 - 1324 П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій
 - 1325 П Неамортизована премія за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
 - 1326 КП Неамортизований дисконт за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
 - 1327 П Прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
 - 1328 П Нараховані витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
- 133 *Строкові вклади (депозити) Національного банку України*
 - 1332 П Короткострокові вклади (депозити) Національного банку України
 - 1334 П Довгострокові вклади (депозити) Національного банку України
 - 1335 П Неамортизована премія за строковимикладами (депозитами) Національного банку України
 - 1336 КП Неамортизований дисконт за строковимикладами (депозитами) Національного банку України
 - 1338 П Нараховані витрати за строковимикладами (депозитами)
- 14 Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, та цінні папери, емітовані Національним банком України**
 - 140 *Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку*
 - 1400 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

- 1401 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1402 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1403 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1404 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1405 АП Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1406 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1407 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 1408 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 141 *Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж*
- 1410 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1411 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1412 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1413 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1414 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1415 АП Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1416 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1417 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

- 1418 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1419 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 142 *Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення*
- 1420 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1421 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1422 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1423 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1424 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1426 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1427 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1428 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1429 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 143 *Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж*
- 1430 А Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1435 АП Переоцінка боргових цінних паперів, емітованих Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1436 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж

- 1437 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1438 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 144 *Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення*
- 1440 А Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1446 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1447 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1448 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 149 *Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України*
- 1490 КА Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1491 КА Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1492 КА Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1493 КА Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 15 Кошти в інших банках**
- 150 *Кошти на вимогу в інших банках*
- 1500 АП Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках
- 1502 А Кошти банків у розрахунках
- 1507 П Нараховані витрати за отриманими кредитами овердрафт від інших банків
- 1508 А Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
- 1509 А Прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
- 151 *Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках*
- 1510 А Депозити овернайт, що розміщені в інших банках

- 1512 А Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
- 1513 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
- 1514 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені на умовах субординованого боргу
- 1515 А Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1516 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1517 А Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1518 А Нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1519 А Прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 152 *Кредити, що надані іншим банкам*
 - 1520 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам
 - 1521 А Кредити овернайт, що надані іншим банкам
 - 1522 А Кредити, що надані іншим банкам за операціями репо
 - 1523 А Короткострокові кредити, що надані іншим банкам
 - 1524 А Довгострокові кредити, що надані іншим банкам
 - 1525 А Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам
 - 1526 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані іншим банкам
 - 1527 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам
 - 1528 А Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
 - 1529 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
- 159 *Резерви під заборгованість інших банків*
 - 1590 КА Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями
 - 1592 КА Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках
- 16 Кошти інших банків**
 - 160 *Кошти на вимогу інших банків*
 - 1600 АП Кореспондентські рахунки інших банків
 - 1602 П Кошти в розрахунках інших банків
 - 1607 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані іншим банкам
 - 1608 П Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків
 - 161 *Строкові вклади (депозити) інших банків*
 - 1610 П Депозити овернайт інших банків
 - 1612 П Короткострокові вклади (депозити) інших банків

- 1613 П Довгострокові вклади (депозити) інших банків
- 1615 П Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) інших банків
- 1616 КП Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) інших банків
- 1617 П Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків
- 1618 П Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами) інших банків
- 162 *Кредити, що отримані від інших банків*
 - 1621 П Кредити овернайт, що отримані від інших банків
 - 1622 П Кредити, що отримані від інших банків за операціями репо
 - 1623 П Короткострокові кредити, що отримані від інших банків
 - 1624 П Довгострокові кредити, що отримані від інших банків
 - 1625 П Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків
 - 1626 КП Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків
 - 1627 П Прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків
 - 1628 П Нараховані витрати за кредитами, що отримані від інших банків
- 18 Дебіторська заборгованість за операціями з банками**
 - 181 *Дебіторська заборгованість за операціями з банками*
 - 1811 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою
 - 1819 А Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками
 - 189 *Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками*
 - 1890 КА Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
- 19 Кредиторська заборгованість за операціями з банками**
 - 191 *Кредиторська заборгованість за операціями з банками*
 - 1911 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою
 - 1919 П Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками

[Клас 1 із змінами, внесеними згідно з Постановами Національного банку № 229 (z0781-07) від 22.06.2007, № 482 (z0918-04) від 27.12.2007]

Клас 2. Операції з клієнтами**20 Кредити, що надані суб'єктам господарювання***201 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання*

2010 А Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2016 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2018 А Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

202 Кредити, що надані за врахованими вексями суб'єктам господарювання

2020 А Кредити, що надані за врахованими вексями суб'єктам господарювання

2026 КА Неамортизований дисконт за врахованими вексями суб'єктів господарювання

2027 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими вексями суб'єктам господарювання

2028 А Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими вексями суб'єктам господарювання

2029 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими вексями суб'єктам господарювання

203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2030 А Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2036 КА Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2037 А Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2038 А Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2039 А Прострочені нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

206 Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2062 А Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2063 А Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2065 А Неамортизована премія за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2066 КА Неамортизований дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

- 2067 А Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2068 А Нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2069 А Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 207 *Кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання*
- 2071 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання
- 2072 А Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2073 А Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2074 А Довгострокові кредити, що надані суб'єктам господарювання за участю кредитів Національного банку України
- 2075 А Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2076 КА Неамортизований дисконт за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2077 А Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2078 А Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2079 А Прострочені нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 208 *Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання*
- 2082 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
- 2083 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
- 2085 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2086 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2087 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2088 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2089 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 21 Кредити, що надані органам державної влади**
- 210 *Кредити, що надані органам державної влади*
- 2102 А Короткострокові кредити, що надані органам державної влади

- 2103 А Довгострокові кредити, що надані органам державної влади
- 2105 А Неамортизована премія за кредитами, що надані органам державної влади
- 2106 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам державної влади
- 2107 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам державної влади
- 2108 А Нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 2109 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 211 *Кредити, що надані органам місцевого самоврядування*
- 2112 А Короткострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2113 А Довгострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2115 А Неамортизована премія за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2116 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2117 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2118 А Нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2119 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 212 *Іпотечні кредити, що надані органам державної влади*
- 2122 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані органам державної влади
- 2123 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам державної влади
- 2125 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2126 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2127 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2128 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2129 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 213 *Іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування*
- 2132 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування

- 2133 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2135 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2136 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2137 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2138 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2139 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 22 Кредити, що надані фізичним особам**
 - 220 *Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам*
 - 2202 А Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 2203 А Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 2205 А Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 2206 КА Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 2207 А Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 2208 А Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 2209 А Прострочені нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
 - 221 *Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам*
 - 2211 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам
 - 2215 А Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
 - 2216 КА Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
 - 2217 А Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
 - 2218 А Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
 - 2219 А Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
 - 222 *Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам*
 - 2220 А Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам

- 2226 КА Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб
- 2227 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 2228 А Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 2229 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 223 *Іпотечні кредити, що надані фізичним особам*
 - 2232 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
 - 2233 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
 - 2235 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
 - 2236 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
 - 2237 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
 - 2238 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
 - 2239 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 24 Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнам**
 - 240 *Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам*
 - 2400 КА Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі
 - 2401 КА Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі
- 25 Кошти бюджету та позабюджетних фондів України**
 - 251 *Кошти Державного бюджету України*
 - 2512 П Кошти Державного бюджету України цільового характеру
 - 2513 П Кошти Державного казначейства України
 - 2518 П Нараховані витрати за коштами Державного бюджету України
 - 252 *Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України*
 - 2520 П Поточні рахунки клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
 - 2523 П Поточні рахунки цільового характеру клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
 - 2525 П Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
 - 2526 П Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
 - 2528 П Нараховані витрати за коштами клієнтів банку, які утримуються за рахунок Державного бюджету України

- 253 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
 - 2530 П Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
 - 2531 П Кошти, що вилучені уповноваженими органами
 - 2538 П Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
- 254 Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів
 - 2541 П Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
 - 2542 П Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів
 - 2544 П Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів цільового характеру
 - 2545 П Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів цільового характеру
 - 2546 П Вклади (депозити) місцевих бюджетів
 - 2548 П Нараховані витрати за коштами місцевих бюджетів
- 255 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
 - 2552 П Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
 - 2553 П Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
 - 2554 П Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок районних, міських, селищних та сільських бюджетів
 - 2555 П Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціальних фондів районних, міських, районних у містах, селищних та сільських бюджетів
 - 2558 П Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
- 256 Кошти позабюджетних фондів
 - 2560 П Державні позабюджетні фонди
 - 2561 П Галузеві позабюджетні фонди
 - 2562 П Регіональні позабюджетні фонди
 - 2565 П Цільові кошти позабюджетних фондів
 - 2568 П Нараховані витрати за коштами позабюджетних фондів
- 257 Кошти державного та місцевого бюджетів для виплат
 - 2570 П Кошти державного бюджету для виплат
 - 2571 П Кошти державного та місцевих бюджетів для цільових виплат готівкою
 - 2572 П Кошти місцевих бюджетів для виплат

26 Кошти клієнтів банку

- 260 *Кошти на вимогу суб'єктів господарювання*
 - 2600 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - 2601 П Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
 - 2602 П Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
 - 2603 П Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання
 - 2604 П Цільові кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - 2605 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток
 - 2606 П Рахунки платників податку на додану вартість
 - 2607 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
 - 2608 П Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання
- 261 *Строкові кошти суб'єктів господарювання*
 - 2610 П Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
 - 2611 П Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо
 - 2615 П Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
 - 2616 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання
 - 2617 П Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання
 - 2618 П Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання
- 262 *Кошти на вимогу фізичних осіб*
 - 2620 АП Кошти на вимогу фізичних осіб
 - 2622 П Кошти в розрахунках фізичних осіб
 - 2625 АП Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток
 - 2627 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
 - 2628 П Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
- 263 *Строкові кошти фізичних осіб*
 - 2630 П Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб
 - 2635 П Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб
 - 2636 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб
 - 2637 П Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб
 - 2638 П Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб
- 264 *Кошти виборчих фондів*
 - 2640 П Кошти виборчого фонду кандидата на пост Президента України

- 2641 П Кошти виборчого фонду політичної партії (блоку), кандидатів від якої зареєстровано Центральною виборчою комісією
- 2642 П Кошти виборчого фонду місцевої організації партії (блоку)
- 2643 П Кошти виборчого фонду кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі
- 265 *Кошти небанківських фінансових установ*
- 2650 АП Кошти на вимогу небанківських фінансових установ
- 2651 П Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
- 2652 П Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
- 2653 П Неамортизована премія за строковими коштами небанківських фінансових установ
- 2655 АП Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток
- 2656 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами небанківських фінансових установ
- 2657 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані небанківським фінансовим установам
- 2658 П Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ
- 27 Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій**
- 270 *Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій*
- 2700 П Короткострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2701 П Довгострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2706 КП Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2707 П Неамортизована премія за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2708 П Нараховані витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 28 Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку**
- 280 *Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку*
- 2800 А Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
- 2801 А Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів банку

- 2805 А Дебіторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
- 2806 А Дебіторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
- 2809 А Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
- 289 Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку
 - 2890 КА Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку
- 29 Кредиторська заборгованість і транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку**
 - 290 Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
 - 2900 П Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
 - 2901 П Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
 - 2902 П Кредиторська заборгованість за прийнятті платежі
 - 2903 П Кошти клієнтів банку за недіючими рахунками
 - 2905 П Кредиторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
 - 2906 П Кредиторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
 - 2907 П Кредиторська заборгованість за операціями з цінними паперами колишнього СРСР
 - 2908 П Кредиторська заборгованість за іншими операціями колишнього СРСР
 - 2909 П Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
 - 292 Транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку
 - 2920 АП Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через банкомат
 - 2924 АП Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток

[Клас 2 із змінами, внесеними згідно
з Постановами Правління Національного банку
№ 457 (z1462-05) від 01.12.2005,
№ 42 (z0918-04) від 27.12.2007]

**Клас 3. Операції з цінними паперами
та інші активи і зобов'язання**

30 Цінні папери та похідні фінансові активи в торговому портфелі банку

- 300 *Акції а інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку*
 - 3002 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку
 - 3003 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
 - 3005 А Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
 - 3007 АП Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
 - 3008 А Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
- 301 *Боргові цінні папери в торговому портфелі банку*
 - 3010 А Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку
 - 3011 А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку
 - 3012 А Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку
 - 3013 А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
 - 3014 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку
 - 3015 АП Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку
 - 3016 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
 - 3017 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
 - 3018 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
- 304 *Похідні фінансові активи в торговому портфелі банку*
 - 3040 А Активи за придбаними опціонними контрактами в торговому портфелі банку
 - 3041 А Активи за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
 - 3042 А Активи за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку

31 Цінні папери в портфелі банку на продаж та похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування

- 310 *Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж*
 - 3102 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж
 - 3103 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
 - 3105 А Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
 - 3107 АП Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
 - 3108 А Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
- 311 *Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж*
 - 3110 А Боргові цінні папери органів державної влади в ортфелі банку на продаж
 - 3111 А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж
 - 3112 А Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж
 - 3113 А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
 - 3114 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж
 - 3115 АП Переоцінка боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж
 - 3116 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
 - 3117 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
 - 3118 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
 - 3119 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 312 *Інвестиції в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу*
 - 3122 А Інвестиції в асоційовані банки, що утримуються з метою продажу
 - 3123 А Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу
 - 3125 А Інвестиції в інші асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу

- 3128 А Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
- 313 *Інвестиції в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу*
- 3132 А Інвестиції в дочірні банки, що утримуються з метою продажу
- 3133 А Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу
- 3135 А Інвестиції в інші дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
- 3138 А Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
- 314 *Похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування*
- 3140 А Активи за придбаними опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 3141 А Активи за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 3142 А Активи за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 319 *Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж*
- 3190 КА Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
- 3191 КА Резерв під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 32 Цінні папери в портфелі банку до погашення**
- 321 *Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення*
- 3210 А Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення
- 3211 А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення
- 3212 А Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення
- 3213 А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення
- 3214 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення
- 3216 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 3217 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 3218 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 3219 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 329 *Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення*

- 3290 КА Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
- 3291 КА Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 33 Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання**
- 330 *Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком*
- 3300 П Короткострокові прості векселі, емітовані банком
- 3301 П Акцепти, що надані за короткостроковими переказними вексялями
- 3305 П Інші короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
- 3306 КП Неамортизований дисконт за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3307 П Неамортизована премія за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3308 П Нараховані витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 331 *Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком*
- 3310 П Довгострокові прості векселі, емітовані банком
- 3311 П Акцепти, що надані за довгостроковими переказними вексялями
- 3315 П Інші довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
- 3316 КП Неамортизований дисконт за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3317 П Неамортизована премія за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3318 П Нараховані витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 332 *Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком*
- 3320 П Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
- 3326 КП Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадним (депозитним) сертифікатами, емітованими банком
- 3327 П Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 3328 П Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 333 *Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком*
- 3330 П Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
- 3336 КП Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком

- 3337 П Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 3338 П Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 334 *Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком*
- 3340 П Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
- 3346 КП Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 3347 П Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 3348 П Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 335 *Похідні фінансові зобов'язання в торговому портфелі банку*
- 3350 П Зобов'язання за проданими опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 3351 П Зобов'язання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
- 3352 П Зобов'язання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 336 *Похідні фінансові зобов'язання, що призначені для обліку хеджування*
- 3360 П Зобов'язання за проданими опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 3361 П Зобов'язання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 3362 П Зобов'язання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 34 Запаси матеріальних цінностей**
- 340 *Запаси матеріальних цінностей*
- 3400 А Запаси матеріальних цінностей на складі
- 3402 А Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб
- 3403 А Дорогоцінні метали в банку
- 3407 А Дорогоцінні метали в дорозі
- 3408 А Необоротні активи, утримувані для продажу
- 3409 А Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя
- 35 Інші активи банку**
- 350 *Витрати майбутніх періодів*
- 3500 А Витрати майбутніх періодів
- 351 *Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку*
- 3510 А Дебіторська заборгованість з придбання активів
- 3519 А Дебіторська заборгованість за послуги
- 352 *Розрахунки за податками та обов'язковими платежами*
- 3520 А Дебіторська заборгованість за податком на прибуток
- 3521 А Відстрочений податковий актив

- 3522 А Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
- 354 *Дебіторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами*
 - 3540 А Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
 - 3541 А Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку
 - 3548 А Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
- 355 *Дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку*
 - 3550 А Аванси працівникам банку на витрати з відрядження
 - 3551 А Аванси працівникам банку на господарські витрати
 - 3552 А Нестачі та інші нарахування на працівників банку
 - 3559 А Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
- 357 *Інші нараховані доходи*
 - 3570 А Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування
 - 3578 А Інші нараховані доходи
 - 3579 А Прострочені інші нараховані доходи
- 359 *Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку*
 - 3590 КА Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку
 - 3599 КА Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами
- 36 Інші пасиви банку**
 - 360 *Доходи майбутніх періодів*
 - 3600 П Доходи майбутніх періодів
 - 361 *Кредиторська заборгованість за господарською діяльністю банку*
 - 3610 П Кредиторська заборгованість з придбання активів
 - 3615 П Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)
 - 3619 П Кредиторська заборгованість за послуги
 - 362 *Розрахунки за податками та обов'язковими платежами*
 - 3620 П Кредиторська заборгованість за податком на прибуток
 - 3621 П Відстрочені податкові зобов'язання
 - 3622 П Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
 - 3623 П Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
 - 363 *Розрахунки з акціонерами (учасниками)*
 - 3630 П Внески за незареєстрованим статутним капіталом
 - 3631 П Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами

- 364 *Кредиторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами*
- 3640 П Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
- 3641 П Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку
- 3648 П Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
- 365 *Кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку*
- 3650 П Заборгованість працівникам банку на відрядження
- 3651 П Заборгованість працівникам банку на господарські витрати
- 3652 П Нарахування працівникам банку за заробітною платою
- 3653 П Утримання з працівників банку на користь третіх осіб
- 3654 П Нараховані відпускні до сплати
- 3658 П Забезпечення оплати відпусток
- 3659 П Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
- 366 *Субординований борг банку*
- 3660 П Субординований борг банку
- 3661 П Облігації, емітовані банком, на умовах субординованого боргу
- 3666 КП Неамортизований дисконт за субординованим боргом
- 3667 П Неамортизована премія за субординованим боргом
- 3668 П Нараховані витрати за субординованим боргом
- 367 *Інші нараховані витрати*
- 3670 П Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування
- 3678 П Інші нараховані витрати
- 369 *Банківські резерви на покриття ризиків і витрат*
- 3690 П Резерви за виданими зобов'язаннями
- 3699 П Резерви за іншими операціями за позабалансовими рахунками
- 37 Клірингові рахунки, суми до з'ясування та транзитні рахунки**
- 370 *Клірингові рахунки*
- 3705 АП Клірингові рахунки за розрахунками платіжними картками
- 371 *Дебетові суми до з'ясування*
- 3710 А Дебетові суми до з'ясування
- 372 *Кредитові суми до з'ясування*
- 3720 П Кредитові суми до з'ясування
- 373 *Транзитні рахунки*
- 3739 АП Транзитний рахунок за іншими розрахунками
- 38 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів**
- 380 *Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів*
- 3800 АП Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
- 3801 АП Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

- 381 *Переоцінка фінансових інструментів, що обліковуються за позабалансовими рахунками*
3811 АП Переоцінка фінансових інструментів, що обліковуються за позабалансовими рахунками

39 Розрахунки між філіями банку

- 390 *Розрахунки між філіями банку*
3900 АП Рахунки філій, що відкриті в банку
3901 АП Рахунки, що відкриті для філій банку
3902 А Розрахунки за коштами, що надані філіям банку
3903 П Розрахунки за коштами, що отримані від філій банку
3904 А Нараховані доходи за коштами, що надані філіям банку
3905 П Нараховані витрати за коштами, що отримані від філій банку
3906 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
3907 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
- 392 *Транзитні рахунки за розрахунками між філіями банку*
3928 А Транзитні рахунки для дебетових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні
3929 П Транзитні рахунки для кредитових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні

[Клас 3 із змінами, внесеними згідно з Постановами Правління Національного банку № 556 (z1512-04) від 17.11.2004, № 359 (z1238-05) від 03.10.2005, № 457 (z1337-06) від 13.12.2006, № 229 (z0781-07) від 22.06.2007, № 310 (z1105-07) від 31.08.2007, № 482 (z0918-04) від 27.12.2007]

Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції

41 Інвестиції в асоційовані компанії

410 *Інвестиції в асоційовані компанії*

4102 А Інвестиції в асоційовані банки

4103 А Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи

4105 А Інвестиції в інші асоційовані компанії

42 Інвестиції в дочірні компанії

420 *Інвестиції в дочірні компанії*

4202 А Інвестиції в дочірні банки

4203 А Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи

4205 А Інвестиції в інші дочірні компанії

4208 А Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії

43 Нематеріальні активи

430 *Нематеріальні активи*

4300 А Нематеріальні активи

4309 КА Накопичена амортизація нематеріальних активів

431 *Капітальні інвестиції в нематеріальні активи*

4310 А Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами

432 *Гудвіл, що виник у результаті придбання*

4321 А Гудвіл

44 Основні засоби

440 *Основні засоби*

4400 А Основні засоби

4409 КА Знос основних засобів

441 *Інвестиційна нерухомість*

4410 А Інвестиційна нерухомість

4419 КА Знос інвестиційної нерухомості

443 *Капітальні інвестиції за основними засобами*

4430 А Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами

4431 А Обладнання, що потребує монтажу

45 Інші необоротні матеріальні активи

450 *Інші необоротні матеріальні активи*

4500 А Інші необоротні матеріальні активи

4509 КА Знос інших необоротних матеріальних активів

453 *Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)*

4530 А Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)

(Клас 4 із змінами, внесеними згідно
з Постановами Правління Національного банку
№ 359 (з1238-05) від 03.10.2005,
№ 229 (з0781-07) від 22.06.2007)

Клас 5. Капітал банку**50 Статутний капітал та інші фонди банку***500 Статутний капітал банку*

5000 П Зареєстрований статутний капітал банку

5001 КП Несплачений зареєстрований статутний капітал банку

5002 КП Власні акції (частки,паі), що викуплені в акціонерів
(учасників)

5003 П Дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу

501 Емісійні різниці

5010 П Емісійні різниці

502 Загальні резерви та фонди банку

5020 П Загальні резерви

5021 П Резервні фонди

5022 П Інші фонди банку

503 Результати минулих років

5030 П Нерозподілені прибутки минулих років

5031 А Непокриті збитки минулих років

504 Результати звітнього року, що очікують затвердження

5040 П Прибуток звітнього року, що очікує затвердження

5041 А Збиток звітнього року, що очікує затвердження

51 Результати переоцінки*510 Результати переоцінки*

5100 П Результати переоцінки основних засобів

5101 П Результати переоцінки нематеріальних активів

5102 АП Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку
на продаж

5103 П Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії

5104 АП Результати переоцінки за операціями хеджування

52 Приписний капітал філії іноземного банку*520 Приписний капітал філії іноземного банку*

5200 П Приписний капітал філії іноземного банку

[Клас 5 із змінами, внесеними згідно
з Постановами Правління Національного банку
№ 556 (z1512-04) від 17.11.2004,
№ 359 (z1238-05) від 03.10.2005,
№ 229 (z0781-07) від 22.06.2007]

Клас 6. Доходи

60 Процентні доходи

- 600 *Процентні доходи за коштами, що розміщені в Національному банку України*
 - 6000 П Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в Національному банку України
 - 6002 П Процентні доходи за коштами, що надані Національному банку України за операціями репо
 - 6003 АП Процентні доходи за короткостроковими вкладками (депозитами), що розміщені в Національному банку України
- 601 *Процентні доходи за коштами, що розміщені в інших банках*
 - 6010 П Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках
 - 6011 П Процентні доходи за депозитами овернайт, що розміщені в інших банках
 - 6012 АП Процентні доходи за короткостроковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
 - 6013 АП Процентні доходи за довгостроковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
 - 6014 П Процентні доходи за кредитами овернайт, що надані іншим банкам
 - 6015 П Процентні доходи за кредитами, що надані іншим банкам за операціями репо
 - 6016 АП Процентні доходи за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що надані іншим банкам
 - 6017 АП Процентні доходи за довгостроковими кредитами, що надані іншим банкам
 - 6018 П Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам
- 602 *Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання*
 - 6020 П Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
 - 6021 П Процентні доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
 - 6022 П Процентні доходи за кредитами, що надані за вкращованими векселями суб'єктам господарювання
 - 6023 П Процентні доходи за операціями з факторингу із суб'єктами господарювання
 - 6026 АП Процентні доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 6027 АП Процентні доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 6028 П Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання

- 6029 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 603 *Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади*
- 6030 АП Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 6031 АП Процентні доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 6032 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 6033 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 604 *Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам*
- 6040 П Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
- 6042 АП Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 6044 П Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам
- 6045 П Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 6046 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 605 *Процентні доходи за цінними паперами*
- 6050 АП Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 6051 АП Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 6052 АП Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 6053 АП Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 6054 АП Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 6055 АП Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 6056 АП Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 6057 АП Процентні доходи за цінними паперами в торговому портфелі банку
- 608 *Процентні доходи за операціями з філіями банку*
- 6080 П Процентні доходи за операціями з філіями банку
- 609 *Інші процентні доходи*
- 6099 П Інші процентні доходи

61 Комісійні доходи

610 Комісійні доходи за операціями з банками

- 6100 П Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків
- 6101 П Комісійні доходи від кредитного обслуговування банків
- 6103 П Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для банків
- 6104 П Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для банків
- 6106 П Комісійні доходи від довірчого обслуговування банків
- 6108 П Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками
- 6109 П Інші комісійні доходи за операціями з банками

611 Комісійні доходи за операціями з клієнтами

- 6110 П Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів
 - 6111 П Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів
 - 6113 П Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для клієнтів
 - 6114 П Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів
 - 6116 П Комісійні доходи від довірчого обслуговування клієнтів
 - 6118 П Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами
 - 6119 П Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами
- ### *618 Комісійні доходи за операціями з філіями банку*
- 6180 П Комісійні доходи за операціями з філіями банку

62 Результат від торговельних операцій

620 Результат від торговельних операцій

- 6203 АП Результат від торгових операцій з цінними паперами в торговому портфелі банку
- 6204 АП Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
- 6209 АП Результат від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами

63 Інші операційні доходи

630 Дохід у вигляді дивідендів

- 6300 П Дохід у вигляді дивідендів

631 Дохід від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії

- 6310 П Дохід від інвестицій в асоційовані компанії

- 6311 П Дохід від інвестицій у дочірні компанії

638 Інші операційні доходи за операціями з філіями банку

- 6380 П Інші операційні доходи за операціями з філіями банку

639 Інші операційні доходи

- 6390 П Дохід від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова
- 6391 АП Результат переоцінки об'єкта хеджування

- 6392 АП Результат переоцінки інструменту хеджування
- 6393 АП Результат від продажу цінних паперів з портфеля банку на продаж
- 6394 П Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
- 6395 П Доходи від оперативного лізингу (оренди)
- 6396 П Доходи від наданих консультаційних послуг фінансового характеру
- 6397 П Штрафи, пені, що отримані банком
- 6398 П Дохід від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
- 6399 П Інші операційні доходи

64 Інші доходи*649 Інші доходи*

- 6490 П Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів
- 6499 П Інші доходи

67 Повернення списаних активів*671 Повернення списаних активів*

- 6710 П Повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості за операціями з банками
- 6711 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків
- 6712 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам
- 6713 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів на продаж
- 6714 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
- 6715 П Повернення раніше списаної безнадійної іншої дебіторської заборгованості та інших активів банку
- 6717 П Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років

[Клас 6 із змінами, внесеними згідно з Постановами Правління Національного банку № 457 (z1462-05) від 01.12.2005, № 76 (z0280-06) від 06.03.2006, № 229 (z0781-07) від 22.06.2007, № 310 (z1105-07) від 31.08.2007, № 482 (z0918-04) від 27.12.2007, № 44 (z2121-14) від 04.02.2009]

Клас 7. Витрати

70 Процентні витрати

700 Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України

7000 А Процентні витрати за коштами на вимогу, що отримані від Національного банку України

7002 А Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України за операціями репо

7003 АП Процентні витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

7004 АП Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

7005 АП Процентні витрати за короткостроковими вкладками (депозитами), що отримані від Національного банку України

7006 АП Процентні витрати за довгостроковими вкладками (депозитами), що отримані від Національного банку України

701 Процентні витрати за коштами, що отримані від інших банків

7010 А Процентні витрати за коштами на вимогу інших банків

7011 А Процентні витрати за депозитами овернайт інших банків

7012 АП Процентні витрати за короткостроковими вкладками (депозитами) інших банків

7013 АП Процентні витрати за довгостроковими вкладками (депозитами) інших банків

7014 А Процентні витрати за кредитами овернайт, що отримані від інших банків

7015 А Процентні витрати за кредитами, що отримані від інших банків за операціями репо

7016 АП Процентні витрати за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків

7017 АП Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від інших банків

702 Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання

7020 А Процентні витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання

7021 АП Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання

7028 А Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)

703 Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України

7030 А Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України

- 704 *Процентні витрати за операціями з фізичними особами*
 - 7040 А Процентні витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
 - 7041 АП Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб
- 705 *Процентні витрати за цінними паперами власного боргу*
 - 7050 АП Процентні витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів
 - 7051 АП Процентні витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів
 - 7052 АП Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком
 - 7053 АП Процентні витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком
 - 7054 АП Процентні витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 706 *Процентні витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій*
 - 7060 АП Процентні витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
 - 7061 АП Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 707 *Процентні витрати за операціями з небанківськими фінансовими установами*
 - 7070 А Процентні витрати за коштами на вимогу небанківських фінансових установ
 - 7071 АП Процентні витрати за строковими коштами небанківських фінансових установ
- 708 *Процентні витрати за операціями з філіями банку*
 - 7080 А Процентні витрати за операціями з філіями банку
- 709 *Інші процентні витрати*
 - 7096 А Процентні витрати за субординованим боргом
 - 7099 А Інші процентні витрати
- 71 Комісійні витрати**
 - 710 *Комісійні витрати*
 - 7100 А Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування
 - 7101 А Комісійні витрати на кредитне обслуговування
 - 7103 А Комісійні витрати за операціями з цінними паперами
 - 7104 А Комісійні витрати за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів
 - 7106 А Комісійні витрати на довірче обслуговування
 - 7108 А Комісійні витрати за позабалансовими операціями
 - 7109 А Інші комісійні витрати
 - 718 *Комісійні витрати за операціями з філіями банку*
 - 7180 А Комісійні витрати за операціями з філіями банку

73 Інші операційні витрати

- 731 *Втрати від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії*
 - 7310 А Втрати від інвестицій в асоційовані компанії
 - 7311 А Втрати від інвестицій у дочірні компанії
- 738 *Інші операційні витрати за операціями з філіями банку*
 - 7380 А Інші операційні витрати за операціями з філіями банку
- 739 *Інші операційні витрати*
 - 7390 А Витрати від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
 - 7391 А Витрати на інкасацію та перевезення цінностей
 - 7392 А Витрати на аудит
 - 7394 А Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
 - 7395 А Витрати на оперативний лізинг (оренду)
 - 7396 А Витрати за отриманими консультаційними послугами
 - 7397 А Штрафи, пені, що сплачені банком
 - 7398 А Витрати від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова
 - 7399 А Інші операційні витрати

74 Загальні адміністративні витрати

- 740 *Витрати на утримання персоналу*
 - 7400 А Основна і додаткова заробітна плата
 - 7401 А Внески, збори на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування
 - 7403 А Матеріальна допомога та інші соціальні виплати
 - 7404 А Витрати на підготовку кадрів
 - 7405 А Витрати на спецодяг та інші засоби захисту працівників
 - 7409 А Інші витрати на утримання персоналу
- 741 *Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток*
 - 7410 А Податок на додану вартість
 - 7411 А Податок на землю
 - 7418 А Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
 - 7419 А Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток
- 742 *Витрати на утримання основних засобів і нематеріальних активів*
 - 7420 А Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів
 - 7421 А Витрати на утримання основних засобів, що отримані в лізинг (оренду)
 - 7423 А Амортизація
- 743 *Інші експлуатаційні та господарські витрати*
 - 7430 А Витрати на комунальні послуги
 - 7431 А Господарські витрати
 - 7432 А Витрати на охорону
 - 7433 А Інші експлуатаційні витрати

- 744 *Витрати на телекомунікації*
 - 7440 А Витрати на СЕП
 - 7441 А Витрати на інші системи банківського зв'язку
 - 7442 А Поштово-телефонні витрати
- 745 *Інші адміністративні витрати*
 - 7452 А Витрати на відрядження
 - 7454 А Представницькі витрати
 - 7455 А Витрати на маркетинг і рекламу
 - 7456 А Спонсорство та доброчинність
 - 7457 А Інші адміністративні витрати
- 749 *Інші витрати*
 - 7490 А Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
 - 7491 АП Втрати від уцінки запасів на продаж
 - 7499 А Інші витрати
- 77 Відрахування в резерви**
 - 770 *Відрахування в резерви*
 - 7700 АП Відрахування в резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
 - 7701 АП Відрахування в резерви під заборгованість інших банків
 - 7702 АП Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам
 - 7703 АП Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
 - 7704 АП Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
 - 7705 АП Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку
 - 7706 АП Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат
 - 772 *Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами*
 - 7720 АП Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами
- 79 Податок на прибуток**
 - 790 *Податок на прибуток*
 - 7900 АП Податок на прибуток

[Клас 7 із змінами, внесеними згідно з Постановами Правління Національного банку № 222 (z0718-05) від 16.06.2005, № 76 (z0280-06) від 06.03.2006, № 229 (z0781-07) від 22.06.2007, № 482 (z0918-04) від 27.12.2007]

Клас 8. Управлінський облік

Клас 9. Позабалансові рахунки

90 Зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій

900 *Гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надані банкам*

9000 А Гарантії, що надані банкам

9001 А Підтверджені акредитиви

9002 А Акцепти, що надані банкам

9003 А Авалі, що надані банкам

901 *Гарантії, що отримані від банків*

9010 П Прості гарантії, що отримані від банків

9015 П Контргарантії, що отримані від банків

902 *Гарантії, що надані клієнтам*

9020 А Гарантії, що надані клієнтам

9023 А Авалі, що надані клієнтам

903 *Гарантії, що отримані від клієнтів*

9030 П Прості гарантії, що отримані від Уряду України

9031 П Прості гарантії, що отримані від клієнтів,
крім Уряду України

9036 П Контргарантії, що отримані від клієнтів

91 Зобов'язання з кредитування, що надані та отримані

910 *Зобов'язання з кредитування, що надані банкам*

9100 А Зобов'язання з кредитування, що надані банкам

911 *Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків*

9110 П Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків

9111 П Зобов'язання з кредитування, що отримані від міжнародних
та інших фінансових організацій

912 *Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам*

9122 А Непокриті акредитиви

9129 А Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам

92 Зобов'язання і вимоги за операціями з валютою та банківськими металами

920 *Валюта та банківські метали до отримання*

9200 А Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот

9201 А Валюта та банківські метали до отримання за форвардними
контрактами, що призначені для обліку хеджування

9202 А Валюта та банківські метали до отримання за форвардними
контрактами в торговому портфелі банку

9203 А Валюта та банківські метали до отримання за опціонними
контрактами, що призначені для обліку хеджування

9204 А Валюта та банківські метали до отримання за опціонними
контрактами в торговому портфелі банку

9206 А Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними
контрактами, що призначені для обліку хеджування

- 9207 А Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 921 *Валюта та банківські метали до відправлення*
- 9210 П Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот
- 9211 П Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9212 П Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
- 9213 П Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9214 П Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 9216 П Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9217 П Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 93 Вимоги та зобов'язання щодо андеррайтингу цінних паперів, спотових і строкових фінансових інструментів, крім інструментів валютного обміну**
- 930 *Цінні папери до отримання за операціями андеррайтингу*
- 9300 А Вимоги за андеррайтингом цінних паперів
- 931 *Цінні папери до відправлення за операціями андеррайтингу*
- 9310 П Зобов'язання за андеррайтингом цінних паперів
- 935 *Активи до отримання*
- 9350 А Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами
- 9351 А Активи до отримання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9352 А Активи до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
- 9353 А Активи до отримання за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9354 А Активи до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 9356 А Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9357 А Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 936 *Активи до відправлення*
- 9360 П Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами
- 9361 П Активи до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9362 П Активи до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку

- 9363 П Активи до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9364 П Активи до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 9366 П Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9367 П Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку

95 Інші зобов'язання і вимоги

950 Отримана застава

- 9500 А Отримана застава
- 9501 А Заставна за іпотечними кредитами
- 9503 А Застава за складськими свідоцтвами

951 Надана застава

- 9510 П Надана застава

952 Іпотека

- 9520 А Земельні ділянки
- 9521 А Нерухоме майно житлового призначення
- 9523 А Інші об'єкти нерухомого майна

96 Списана заборгованість та кошти до повернення

960 Не сплачені в строк доходи

- 9600 А Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками
- 9601 А Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами

961 Списана у збиток заборгованість за активами

- 9610 А Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках
- 9611 А Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями
- 9613 А Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами
- 9615 А Списана у збиток дебіторська заборгованість
- 9617 А Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами
- 9618 А Списана у збиток заборгованість клієнтів за іншими активами

962 Кошти до повернення

- 9620 А Валютні кошти підприємств, організацій, міністерств, відомств і Кабінету Міністрів України, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії
- 9621 А Валютні кошти фізичних осіб, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії

97 Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні

970 Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні

- 9702 А Цінні папери на зберіганні
- 9703 А Інші активи на зберіганні
- 9704 А Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)

- 971 *Документи з приватизації – житлові чеки*
- 9710 А Розрахунки з емісії приватизаційних житлових чеків
 - 9711 А Житлові чеки в установах ВАТ «Ощадбанк»
 - 9712 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації
 - 9713 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
 - 9714 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
 - 9715 А Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за житловими чеками
 - 9717 А Житлові чеки, що акумульовані на рахунках фінансових посередників
 - 9718 А Житлові чеки, що акумульовані для розрахунків за придбані об'єкти приватизації
- 972 *Документи з приватизації – майнові сертифікати*
- 9720 А Розрахунки з емісії приватизаційних майнових сертифікатів
 - 9721 А Майнові сертифікати в установах ВАТ «Ощадбанк»
 - 9722 А Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації
 - 9723 А Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
 - 9724 А Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
 - 9725 А Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за майновими сертифікатами
 - 9726 А Бланки приватизаційних майнових сертифікатів
 - 9727 А Приватизаційні майнові сертифікати, що акумульовані на рахунках фінансових посередників для приватизації майна
 - 9728 А Майнові сертифікати, що акумульовані для розрахунків за приватизоване житло
- 973 *Документи з приватизації – земельні бони*
- 9731 А Земельні бони в установах ВАТ «Ощадбанк»
 - 9733 А Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
 - 9734 А Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
 - 9735 А Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за земельними бонами
 - 9737 А Земельні бони, що акумульовані на рахунках фінансових посередників
- 974 *Інші розрахунки*
- 9740 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації за придбане майно
 - 9741 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за придбане майно

- 9742 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за придбане майно
- 9743 А Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації за приватизоване житло
- 9744 А Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за приватизоване житло
- 9745 А Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за приватизоване житло
- 9746 А Транзитний рахунок за розрахунковими документами з приватизації
- 975 *Документи з приватизації - компенсаційні сертифікати*
 - 9751 А Бланки компенсаційних сертифікатів
 - 9752 А Компенсаційні сертифікати, що обертаються на ринку
 - 9753 А Компенсаційні сертифікати, що запропоновані для продажу на біржі
 - 9754 А Компенсаційні сертифікати, що зберігаються в установах банків
 - 9755 А Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації
 - 9756 А Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
 - 9757 А Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
- 976 *Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»*
 - 9760 А Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»
- 977 *Різні цінності і документи з приватизації в дорозі*
 - 9770 А Різні цінності і розрахункові документи за придбаними об'єктами приватизації, що відправлені
 - 9771 А Бланки з приватизації в дорозі
- 978 *Активні рахунки довірчого управління*
 - 9780 А Готівкові кошти за операціями довірчого управління
 - 9781 А Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
 - 9782 А Дебіторська заборгованість за операціями довірчого управління
 - 9783 А Цінні папери в довірчому управлінні
 - 9784 А Банківські метали в довірчому управлінні
 - 9786 А Інші активи в довірчому управлінні

- 9787 А Витрати за операціями довірчого управління
- 9788 А Нараховані доходи за об'єктами довірчого управління
- 979 *Пасивні рахунки довірчого управління*
- 9790 П Фонди банківського управління
- 9791 П Рахунки установників
- 9792 П Кредиторська заборгованість за операціями довірчого управління
- 9797 П Доходи від операцій довірчого управління
- 98 Облік інших цінностей та документів**
- 980 *Документи за розрахунковими операціями*
- 9800 А Розрахункові документи за факторинговими операціями
- 9802 А Акредитиви до виконання
- 9803 А Розрахункові документи клієнтів, що обліковуються банком відповідно до укладених цивільно-правових договорів
- 9804 А Документи клієнтів банку (крім фізичних осіб), що не виконані в строк з вини банку
- 9805 А Прострочена заборгованість за кредитами, оформлена векселями
- 9806 А Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку
- 9809 А Інші документи за розрахунковими операціями клієнтів
- 981 *Інші цінності і документи*
- 9810 А Нерозібрані посилки з цінностями
- 9811 А Отримані дозволи на випуск цінних паперів
- 9812 А Погашені цінності
- 9819 А Інші цінності і документи
- 982 *Бланки цінних паперів та бланки суворого обліку*
- 9820 А Бланки цінних паперів
- 9821 А Бланки суворого обліку
- 983 *Документи і цінності, прийняті та відправлені на інкасо*
- 9830 А Документи і цінності, прийняті на інкасо
- 9831 А Документи і цінності, відправлені на інкасо
- 984 *Операції за основними засобами*
- 9840 А Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)
- 985 *Кошти на будівництво, які передані в порядку пайової участі*
- 9850 А Кошти на будівництво, які передані в порядку пайової участі
- 986 *Операції з обслуговування кредитів*
- 9860 А Кредити, що перебувають на обслуговуванні в банку
- 9861 А Процентні доходи за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку
- 989 *Документи та цінності в підзвіті та в дорозі*
- 9890 А Бланки цінних паперів у підзвіті
- 9891 А Бланки цінних паперів у дорозі
- 9892 А Бланки суворого обліку в підзвіті

- 9893 А Бланки суворого обліку в дорозі
- 9898 А Інші цінності та документи в підзвіті
- 9899 А Інші цінності та документи в дорозі

99 Контррахунки та позабалансова позиція банку

- 990 *Контррахунки для рахунків розділів 90–95*
- 991 *Контррахунки для рахунків розділів 96–98*
- 992 *Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами*
- 9920 АП Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами

[Клас 9 із змінами, внесеними згідно з Постановами Правління Національного банку № 556 (z1512-04) від 17.11.2004, № 310 (z1105-07) від 31.08.2007, № 482 (z0918-04) від 27.12.2007, № 44 (z2121-14) від 04.02.2009]

Додаток Б

Баланс / Консолідований баланс

на _____

(число, місяць, рік)
(тис. грн)

Рядок	Найменування статті	Примітки	Звітний рік	Попередній рік
1	2	3	4	5
	АКТИВИ			
1	Грошові кошти та їх еквіваленти	4		
2	Торгові цінні папери	5		
3	Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах	6		
4	Кошти в інших банках	7		
5	Кредити та заборгованість клієнтів	8		
6	Цінні папери в портфелі банку на продаж	9		
7	Цінні папери в портфелі банку до погашення	10		
8	Інвестиції в асоційовані компанії	11		
9	Інвестиційна нерухомість	12		
10	Дебіторська заборгованість щодо погочного податку на прибуток			
11	Відстрочений податковий актив			
12	Гудвіл	13		
13	Основні засоби та нематеріальні активи	14		
14	Інші фінансові активи	15		
15	Інші активи	16		
16	Довгострокові активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	17		

Закінчення Додатка Б

1	2	3	4	5
17	Усього активів			
	ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
18	Кошти банків	18		
19	Кошти клієнтів	19		
20	Боргові цінні папери, емітовані банком	20		
21	Інші залучені кошти	21		
22	Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток			
23	Відстрочені податкові зобов'язання			
24	Резерви за зобов'язаннями	22		
25	Інші фінансові зобов'язання	23		
26	Інші зобов'язання	24		
27	Субординований борг	25		
28	Зобов'язання, що пов'язані з довгостроковими активами, призначеними для продажу (чи групами вибуття)	17		
29	Усього зобов'язань			
	ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
30	Статутний капітал	26		
31	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)			
32	Резервни та інші фонди банку	27		
33	Чисті активи, що належать акціонерам (учасникам) банку			
34	Частка меншості			
35	Усього власного капіталу та частка меншості			
36	Усього пасивів			

« ___ » _____ 200__ року
 Керівник _____
 (прізвище виконавця, номер телефону) (підпис, прізвище, ім'я, по батькові)
 Головний бухгалтер _____
 (підпис, прізвище, ім'я, по батькові)

Додаток В

ЗВІТ
про фінансові результати / Консолідований звіт про фінансові результати
за _____ рік

(тис. грн)

Рядок	Найменування статті	Примітки			Звітний рік 4	Попередній рік 5
		2	3	4		
1	Чистий процентний дохід (Чисті процентні витрати)					
1.1	Процентні доходи		28			
1.2	Процентні витрати		28			
2	Комісійні доходи		29			
3	Комісійні витрати		29			
4	Результат від торгових операцій з цінними паперами в торговому портфелі банку					
5	Результат від операцій з хеджування		40			
6	Результат від переоцінки інших фінансових інструментів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах					
7	Результат від торгівлі іноземною валютою					
8	Прибуток (збиток), який виникає під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		7, 8			
9	Прибуток (збиток), який виникає під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		18, 19			
10	Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості					
11	Результат від переоцінки іноземної валюти					

Закінчення Додатка В

1	2	3	4	5
12	Резерв під заборгованість за кредитами	7, 8		
13	Знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	9		
14	Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	9		
15	Знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення	10		
16	Резерви за зобов'язаннями	22, 38		
17	Інші операційні доходи	30		
18	Доходи (витрати) від дострокового погашення заборгованості	18, 19		
19	Адміністративні та інші операційні витрати	31		
20	Дохід від участі в капіталі	11		
21	Прибуток (збиток) до оподаткування			
22	Витрати на податок на прибуток	32		
23	Прибуток (збиток) після оподаткування			
24	Чистий прибуток (збиток) від продажу довгострокових активів, призначених для продажу	33		
25	Чистий прибуток (збиток)			
26	Прибуток (збиток) консолідованої групи:			
26.1	Материнського банку			
26.2	Частки меншості			
27	Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	34		
28	Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	34, 35		

« ____ » ____ 200__ року Керівник _____ (підпис, прізвище, ім'я, по батькові)

(прізвище виконавця, номер телефону) Головний бухгалтер _____ (підпис, прізвище, ім'я, по батькові)

Додаток Г
Таблиця Г.1

ЗВІТ
про рух грошових коштів/Консолідований звіт про рух грошових коштів
за _____ рік

(прямий метод)
(тис. грн)

Рядок	Найменування статті	Примітки	Звітний рік	Попередній рік
1	2	3	4	5
	Грошові кошти від операційної діяльності			
1	Процентні доходи, що отримані			
2	Процентні витрати, що сплачені			
3	Комісійні доходи, що отримані			
4	Комісійні витрати, що сплачені			
5	Доходи, що отримані за паперами операціями з торговими цінними			
6	Доходи, що отримані за операціями з фінансовими похідними інструментами			
7	Доходи, що отримані за операціями з іноземною валютою			
8	Інші отримані операційні доходи			
9	Виплати на утримання персоналу			
10	Сплачені адміністративні та інші операційні витрати			
11	Сплачений податок на прибуток	-		
12	Чистий грошовий прибуток (збиток) до зміни операційних активів та зобов'язань			
	Зміни в операційних активах та зобов'язаннях:			
13	Чистий приріст (зниження) за торговими цінними паперами			

Продовження додатка Г
Продовження табл. Г.1

1	2	3	4	5
14	Чистий (приріст)/зниження за іншими фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах			
15	Чистий (приріст)/зниження за коштами в інших банках			
16	Чистий (приріст)/зниження за кредитами та заборгованістю клієнтам			
17	Чистий (приріст)/зниження за іншими фінансовими активами			
18	Чистий (приріст)/зниження за іншими активами			
19	Чистий (приріст)/зниження за коштами інших банків			
20	Чистий (приріст)/зниження за коштами клієнтів			
21	Чистий (приріст)/зниження за борговими цінними паперами, що емітовані банком			
22	Чистий (приріст)/зниження за іншими фінансовими зобов'язаннями			
23	Чистий (приріст)/зниження за резервами під зобов'язаннями			
24	Чисті грошові кошти, що отримані від операційної діяльності/використані в операційній діяльності			
	Грошові кошти від інвестиційної діяльності			
25	Придбання цінних паперів у портфелі банку на продаж	9, 17		
26	Дохід від реалізації цінних паперів у портфелі банку на продаж	9, 17		
27	Придбання цінних паперів у портфелі банку до погашення	10		
28	Дохід від погашення цінних паперів у портфелі банку до погашення	10		
29	Придбання основних засобів	14		

Продовження додатка Г
Продовження табл. Г.1

1	2	3	4	5
30	Дохід від реалізації основних засобів	14, 7		
31	Дивіденди отримані			
32	Придбання дочірніх компаній мінус отримані грошові кошти	44		
33	Дохід від реалізації дочірньої компанії мінус виплачені грошові кошти	17		
34	Придбання асоційованих компаній	11		
35	Дохід від реалізації асоційованих компаній	11, 17		
36	Придбання інвестиційної нерухомості	12		
37	Дохід від реалізації інвестиційної нерухомості	12, 17		
38	Придбання нематеріальних активів	14		
39	Дохід від вибуття нематеріальних активів	14, 17		
40	Чисті грошові кошти, що отримані від інвестиційної діяльності/використані в інвестиційній діяльності			
	Грошові кошти від фінансової діяльності			
41	Отримані інші залучені кошти	21		
42	Повернення інших залучених коштів	21		
43	Отримання субординованого боргу	25		
44	Погашення субординованого боргу	25		
45	Емісія простих акцій	26		
46	Емісія привілейованих акцій	26		
47	Інші внески акціонерів, окрім емісії акцій	26, 27		
48	Викуп власних акцій	26		
49	Продаж власних акцій	26		
50	Дивіденди виплачені	26		
51	Інші виплати акціонерам, окрім дивідендів	26, 27		

Продовження додатка Г
Закінчення табл. Г.1

1	2	3	4	5
52	Чисті грошові кошти, що отримані від фінансової діяльності/ (використані у фінансовій діяльності)			
53	Вплив змін обмінного курсу на грошові кошти та їх еквіваленти			
54	Чистий приплив/(відплив) грошових коштів та їх еквівалентів			
55	Грошові кошти та їх еквіваленти на початок року			
56	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	1, 4		

« ____ » _____ 200__ року

Керівник _____
(підпис, прізвище, ім'я, по батькові)Головний бухгалтер _____
(підпис, прізвище, ім'я, по батькові)_____
(прізвище виконавця, номер телефону)

Таблиця Г.2

ЗВІТ
про рух грошових коштів/Консолідований звіт про рух грошових коштів
за _____ рік(непрямий метод)
(тис. грн)

Рядок	Найменування статті	Примітки	Звітний рік	Попередній рік
1	2	3	4	5
Грошові кошти від операційної діяльності:				
1	Чистий прибуток (збиток) за рік			
Коригування для приведення суми чистого прибутку (збитку) до суми грошових надходжень від операцій:				
2	Амортизація			

Продовження додатка Г
Продовження табл. Г.2

1	2	3	4	5
3	Чисте збільшення (зменшення) резервів за активами			
4	Нараховані доходи			
5	Нараховані витрати			
6	Торговельний результат			
7	Нарахований та відстрочений податок			
8	Прибуток (збиток) від продажу інвестицій			
9	Прибуток від інвестицій в асоційовані компанії			
10	Амортизація дисконту і премії фінансових інструментів			
11	Інший рух коштів, що не є грошовим			
12	Чистий грошовий прибуток (збиток) до зміни операційних активів та зобов'язань			
	Зміни в операційних активах та зобов'язаннях:			
13	Чистий (приріст) зниження за торговими цінними паперами			
14	Чистий (приріст) зниження за іншими фінансовими активами, що відображаються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки			
15	Чистий (приріст)/зниження за коштами в інших банках			
16	Чистий (приріст)/зниження за кредитами та заборгованістю клієнтам			
17	Чистий (приріст)/зниження за іншими фінансовими активами			
18	Чистий (приріст)/зниження за іншими активами			
19	Чистий (приріст)/зниження за коштами інших банків			
20	Чистий (приріст)/зниження за коштами клієнтів			
21	Чистий (приріст)/зниження за борговими цінними паперами, що емітовані банком			

Продовження додатка Г
Продовження табл. Г.2

1	2	3	4	5
22	Чистий (приріст)/зниження за іншими фінансовими зобов'язаннями			
23	Чистий (приріст)/зниження за резервами під зобов'язання та відрахування та інші зобов'язання			
24	Чисті грошові кошти, що отримані від операційної діяльності (використані в операційній діяльності)			
	Грошові кошти від інвестиційної діяльності:			
25	Придбання цінних паперів у портфелі банку на продаж	9, 17		
26	Дохід від реалізації цінних паперів у портфелі банку на продаж	9, 17		
27	Придбання цінних паперів у портфелі банку до погашення	10		
28	Дохід від погашення цінних паперів у портфелі банку до погашення	10		
29	Придбання основних засобів	14		
30	Дохід від реалізації основних засобів	14, 17		
31	Дивіденди отримані			
32	Придбання дочірніх компаній мінус отримані грошові кошти	44		
33	Дохід від реалізації дочірньої компанії мінус виплачені грошові кошти	17		
34	Придбання асоційованих компаній	11		
35	Дохід від реалізації асоційованих компаній	11, 17		
36	Придбання інвестиційної нерухомості	12		
37	Дохід від реалізації інвестиційної нерухомості	12, 17		
38	Придбання нематеріальних активів	14		
39	Дохід від вибуття нематеріальних активів	14, 17		

Закінчення додатка Г
Закінчення табл. Г.2

1	2	3	4	5
40	Чисті грошові кошти, що отримані від інвестиційної діяльності/використані в інвестиційні діяльності			
	Грошові кошти від фінансової діяльності:			
41	Отримані інші залучені кошти	21		
42	Повернення інших залучених коштів	21		
43	Отримання субординованого боргу	25		
44	Погашення субординованого боргу	25		
45	Емісія звичайних акцій	26		
46	Емісія привілейованих акцій	26		
47	Інші внески акціонерів, окрім емісії акцій	26, 27		
48	Викуп власних акцій	26		
49	Продаж власних акцій	26		
50	Дивіденди виплачені	26		
51	Інші виплати акціонерам, окрім дивідендів	26, 27		
52	Чисті грошові кошти, що отримані від фінансової діяльності/використані у фінансовій діяльності			
53	Вплив змін обмінного курсу на грошові кошти та їх еквіваленти			
54	Чистий приплив (відплив) грошових коштів та їх еквівалентів			
55	Грошові кошти та їх еквіваленти на початок року			
56	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	1, 4		

« ____ » _____ 200__ року

Керівник _____
(підпис, прізвище, ім'я, по батькові)Головний бухгалтер _____
(підпис, прізвище, ім'я, по батькові)

(прізвище виконавця, номер телефону)

Додаток Д

ЗВІТ
про власний капітал/Консолідований звіт про власний капітал
за _____ рік

(тис. грн)

Рядок	Найменування статті	Примітки	Належить акціонерам материнського банку				Усього власного капіталу	
			Статутний капітал	Резерви та інші фонди банку (примітка 2)	Незопозителений прибуток	Усього		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Залишок на 1 січня попереднього року							
2	Вплив переходу на нові та/або переглянуті стандарти і тлумачення, що забезпечують контекст, у якому слід читати стандарти	3						
3	Скоригований залишок на 1 січня попереднього року							
4	Цінні папери в портфелі банку на продаж:							
4.1	Результат переоцінки до їх справедливої вартості	9						
4.2	Продаж або втрати від зменшення корисності	9						
5	Основні засоби та нематеріальні активи:							
5.1	Результат переоцінки	14						
5.2	Реалізований результат переоцінки	14						

Продовження додатка Д

1	2	3	4	5	6	7	8	9
6	Результат переоцінки за операціями хеджування							
7	Накопичені курсові різниці	27						
8	Відстрочені податки	32						
9	Чистий дохід (збиток), що визнаний безпосередньо у складі власного капіталу							
10	Прибуток (збиток) за рік							
11	Усього доходів/(збитків), що визнані за рік							
12	Емісія акцій	26						
13	Власні акції, що викуплені в акціонерів:							
13.1	Викуплені	26						
13.2	Продаж	26						
13.3	Анулювання	26						
14	Об'єднання компаній	44						
15	Дивіденди, за якими прийнято рішення щодо виплати	35						
16	Залишок на кінець дня 31 грудня попереднього року (залишок на 1 січня звітного року)							
17	Скоригований залишок на початок звітного року							
17.1	Коригування/ Зміна облікової політики							
17.2	Виправлення помилок							
18	Цінні папери в портфелі банку на продаж:							
18.1	Результат переоцінки до їх справедливої вартості	9						

Закінчення додатка Д

1	2	3	4	5	6	7	8	9
18.2	Продаж або втрати від зменшення корисності	9						
19	Основні засоби та нематеріальні активи:							
19.1	Результат переоцінки	14						
19.2	Реалізований результат переоцінки	14						
20	Результат переоцінки за операціями хеджування							
21	Накопичені курсові різниці	27						
22	Відстрочені податки	32						
23	Чистий дохід (збиток), що визнаний безпосередньо у складі власного капіталу							
24	Прибуток (збиток) за рік							
25	Усього доходів (збитків), що визнані за рік							
26	Емісія акцій	26						
27	Власні акції, що викуплені в акціонерів:							
27.1	Викуплені	26						
27.2	Продаж	26						
27.3	Анулювання	26						
28	Об'єднання компаній							
29	Дивіденди, за якими прийнято рішення щодо виплати	35						
30	Залишок на кінець дня 31 грудня звітного року							

« ___ » _____ 200__ року Керівник _____
 (прізвище виконавця, номер телефону) (підпис, прізвище, ім'я, по батькові)

Головний бухгалтер _____
 (підпис, прізвище, ім'я, по батькові)

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Галина Прокопівна ТАБАЧУК
Оксана Михайлівна САРАХМАН
Тетяна Миколаївна БРЕЧКО

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Керівник видавничих проектів – Сладкевич Б. А.
Редактор – Жданова О. В.
Технічний редактор – Мазінг І. В.
Комп'ютерне складання – Полець С. В., Гаврилів С. С.
комп'ютерне верстання – Сабо А. С.
Коректор – Яремчук О. П.
Дизайн обкладинки – Борисов Б. В.

Підписано до друку 15.12.2008. Формат 60 × 84¹/₁₆
Папір офсетний № 1. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 10,0. Умовн. друк. арк. 13,95. Тираж 1000.

Оригінал-макет підготовлено у видавництві Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ).
04070 м. Київ, вул. Андріївська, 1.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК No. 2872 від 11.06.2007.

Видавництво “Центр учбової літератури”
вул. Електриків, 23
м. Київ, 04176
тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63
8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: WWW.CUL.COM.UA

Свідоцтво ДК №2458 від 30.03.2006